

لس کنه امریکایي پیموکراسی

او

افغانی سیاسی پی وپی

Ketabton.com

د مقالو ټولگه

افغانی کلتوری ټولنه

د سیمینار د مقالو ټولګه

لس کلنه امریکایي ډیموکراسي او افغاني سیاسي بې وسي

۱۳۹۰ لمریز لېږديز

لس کلنه امریکایي ډیموکراسي او افغاني سیاسي بې وسي

بېلابېل	لیکوالان:
ډاکټر سید نصیر احمد	اهتمام:
سید عبداللہ ولي زی	دیزاین:
په نیدرلنډ کې افغاني کلتوري ټولنه	خپرنډوی:
لومړی	د چاپ نوبت:
۱۰۰۰ ټوکه	چاپ شمېر:
ننگرهار	چاپ ځای:
مومند خپرنډوی ټولنه	چاپچاري:
۱۳۹۰ لمریز لېږدیز	چاپ کال:
http://www.acvn.nl	برېښنا پاڼه:
acvn.nl@hotmail.com	برېښنالیک:

د خپرندويې ټولني يادښت

د لوی څښتن په نامه

درنو هېوادوالو!

تاسو ته څرگنده ده چې په افغانستان کې دا دي لس کال کېږي چې يوه غیر حقوقي، غیر اخلاقي او ورور وژونکې يوه وحشیانه جگړه روانه ده، چې زموږ ټول افغانستان يې په اور کې لمبه کړی دی.

د هېواد په هر گوټ کې جگړې داسې بدمرغۍ رامنځ ته کړې دي چې په لکهاوو خلک يې له منځه یوړل، معيوب، معلول او يتيم يې کړل، مېرمنې يې را ته کونډې کړې او ميندې بورې، زموږ په هېواد کې دننه په ميليونو او مهاجر شول او د پردېسي شپې په کنډوالو، نمجنو خاورو او سوریو سوریو کېږدو کې تېروي.

ن سبا د افغانستان په بېلابېلو سيمو کې د مهاجرينو کمپونه موجود دي، چې کابل د افغانستان پلازمینه هم له دغو کمپونو استثنا نه ده او د کابل په زړه او نورو سيمو کې خلک له غربت او له بدمرغيو سره لاس او گړېوان دي او په کمپونو کې د ناچاري ژوند تېروي، چې د ژوندون عادي سهولتونه خوڅه کوي،

چې حتی د ورځې د یو څانګت د خوړلو ډوډۍ هم نه لري، نو ځکه د ملګرو ملتو په وینا او سمهال په افغانستان کې تر ۲۰ میلیونو زیات وګړي د لوړې له ګواښ سره مخامخ دي.

په افغانستان د امریکایي تیري د لسمې کلزې په درشل کې افغاني کولتوري ټولنې دا وپتېبله، چې د افغاني غمیزې په اړه یو یو ورځنی پوهنیز سیمینار جوړ کړي او د افغانستان د سیاسي، ټولنیز، اقتصادي او تر ټولو غوره د دویم بن د کانفرانس په درشل کې د افغانستان د خپلواکي او راتلونکي په اړه د پوهانو نظریات راټول کړي او په سیمینار کې یې له نورو هېوادوالو سره شریک کړي.

په نیدرلنډ کې افغاني کولتوري ټولنه دې موخې ته د رسېدلو لپاره د ۲۰۱۱ میلادي کال د اکتوبر په ۸ نېټه، چې د امریکا ځواکونو د یرغلي ډیموکراسۍ لسیزه پوره شوه، د نیدرلنډ د ملک د نیوځین په ښار کې یو یو ورځنی سیمینار جوړ کړ، چې په سیمینار کې یو شمېر بهر مېشتو افغاني پوهانو خپل نظریات نورو افغانانو ته واورول او په سیمینار کې د موضوع په اړه یو شمېر لیکنې له افغانستانه هم تر لاسه شوې وې، چې لنډېز یې واورول شو او د سیمینار پر پکړه هم د دغو پوهانو او لیکوالو د نظریات پر بنسټ تر سره شوه.

په نیدرلنډ کې افغاني کولتوري ټولنه په دې آند ده، چې د افغانستان د اوسني حالت په اړه د علمي سیمینارونو جوړول یو ګټور ټولنیز اغېز درلودلی شي. په سیمینار کې کېدی شي د بېلابېلو

پوهانو او په معطله کې د ښکېلو خواو نظریات تبادلې شي او د ټولني په گټه د ملي ارزښتونو په پام کې نیولو سره مناسبې پرېکړې تر سره شي او په ټولنه کې د خلکو د ښکمرغي لپاره پلې شي.

علمي سیمینارونه پرته له دې چې د مدني ټولنو د فعالیتونو یو ټولنیز انځور رامنځ ته کوي، مگر د دې تر څنګ په یو سیمینار کې د ټولنیز ژوند بېلابېل نظریات تبادلې کېږي او د نسلونو تر منځ د اړیکو یوه ټولنیزه رښکۍ رامنځ ته کېږي او د سیمینار سکالو او د پوهانو نظریات د ځوانانو لپاره د روزنې او پوهوایو یو مخکښ مثال ګرځېدلی شي.

په نیدرلند کې افغاني کولتوري ټولنه په افغانستان کې او بهر مېشتو هېوادونو کې مدني ټولنو ته وړاندیز کوي، چې خپلې هلې ځلې د افغانستان د خلکو د ښکمرغي لپاره همغږې کړي او د ځوان نسل په روزنه کې پیاوړي ګامونه اوچت کړي، ځکه چې د هېواد په پرمختګ کې ځوان نسل یو غوره ټولنیز پوتانسیا ل ګڼل کېږي.

په نیدرلند کې افغاني کولتوري ټولنه له ټولو افغاني پوهانو، لیکوالو، شاعرانو او ټولنیزو مخکښو نه، چې د دغه سیمینار په جوړولو کې یې برخه اخیستې وه او په دغه سیمینار کې یې ګډون کړی ؤ، مننه کوي.

په درنښت

په نیدرلند کې افغاني کولتوري ټولنه

نیولیک

سرلیک ----- مخونه

یادونه.....	ط
د سیمینار د برخه والو پریکړه لیک.....	۱
Resolution.....	4
لس کلنه امریکایي ډیموکراسي او افغاني سیاسي بې وسي.....	۷
د افغانستان په اړه د بن نړیوال کنفرانس ته د افغان مدني ټولنو د همغږۍ د جرگې وړاندیز.....	۱۸
د افغانستان د سولې، بیارغونې او کلتور د کمیټې پیغام.....	۲۴
د مرغبت خیرنېښکني ټولني پیغام.....	۲۷
د افغانانو د لسيزو بدمرغي که د سیاسي کړيو بې وسي.....	۲۹
د افغانستان د جگړې ستراتیژیک اړخ.....	۴۳
یا به ټولېرو یا به ورکېرو.....	۵۵
ډیموکراسي که واک سالاري.....	۶۰
ستراتیژیکي تړون/ ستراتیژیکي اعلامیه.....	۶۴
ستراتیژیکي اړیکې او گاونډیان.....	۶۸
له لومړي بن ترننه؛ د نړیوالې ټولني د توطیو بهیر.....	۷۵

سرلیک ----- مخونه

- افغانستان و بن دوم ! ۱۲۹
- از طولانی ترین جنگ و افسانه انتقام ۱۵۱
- پوزیسیون و اپوزیسیون در استانه بن دوم ۱۲۳
- سیاسي گوند څنگه جوړېدلای شي؟ ۱۷۲
- د ټول افغانستان ولسي تړون ۱۸۹
- د اکتوبر اوومه، د ولس په غمیزه کې یوه بله توره ورځ ۱۹۲
- یوه لسیزه، لویه غمیزه ۲۰۱
- لس کاله وینې او اورونه ۲۰۲
- د افغانستان جیو پولیتیک یا ستراتیژیک موقعیت ۲۱۵
- واکمنان دې د ملت پریکړې ملت ته پرېږدي ۲۴۲
- د افغانستان په ستونزو کې اقتصادي څرک ۲۴۹
- افغانستان د اپارتاید په لومه کې ۲۲۳
- Geweldspiraal in Afghanistan (په هالنډي ژبه) ۲۹۲

يادونه

د لوی او بښونکي څښتن په نامه

په نيدرلند کې افغاني کولتوري ټولني په افغانستان کې د امریکايي تيري د لسمې کليزې په اړه يو يو ورځنی علمي سمينار جوړ کړی و، چې گنشمېر پوهانو، په اروپا کې د مدني ټولنو استازيو او گنشمېر مينوالو گډون پکې کړی و او په سيمينار کې يې فعاله ونډه درلودله.

په سيمينار کې د تېرو لسو کلونو په اړه هر اړخيزه ويناوې وشوې، د يو شمېر ليکنو لنډيز وړاندې شو او د يو شمېر ټولنو پيغامونه واورول شول، چې د سيمينار په پای کې له مباحثې وروسته د سيمينار پرېکړه هم تصويب شوه.

په نيدرلند کې افغاني کولتوري ټولني د سيمينار د موادو په اړه پرېکړه وکړه، چې د ټولگې په بڼه يې خپاره کړي، چې د سيمينار مواد د يو غوره اخليک به بڼه وکارول شي او دغه ټولگه د افغانستان او بهر مېشتو افغاني پوهانو د تفاهم رښکۍ وگرځي.

د سيمينار په ټولگه کې لومړی د سيمينار پرېکړه په پښتو او انگرېزي راغلي او له هغې وروسته د سيمينار بشپړ راپور راغلی دی. د کتاب اساسي برخه د نورو ټولنو پيغامونو، د ويناوالو ليکنو او هغو ليکنو ته چې د سيمينار ادارې ته د ليکوالو لخوا رالېږل شوې وې، ځانگړې شوې ده.

لس کلنه امریکایي ډیموکراسي او افغاني سیاسي بې وسي
د افغانستان د وروستی لسیزې سیاسي، امنیتي او ټولنیزې پېښې
ډېرې مهمې او د افغانستان په اړه حیاتي موضوع گڼل کېږي، ځکه
نو په دغه ټولگه کې همدا ډول هغه لیکنې چې د موضوع اړوند وې
اود سیمینار په اونی کې په برېښنا پانو کې خپرې شوي وې، د دغه
ټولگې په وروستی برخه کې ځای په ځای شوي دي.

په دغه ټولگه کې یوه لیکنه په هالنډي ژبه هم خپره شوې ده، چې د
افغانستان د ورستیو څو لسیزو یو ټولیز انځور رابرسېره کوي، مگر
ډېره برخه یې د وروستی لسیزې ناخوالو، چې پر افغانستان د
امریکایي ځواکونو له یرغل سره نېغ تړاو لري، په اړه ده او د لس
کلنې جگړې د ټولنیزو، سیاسي او اقتصادي ناخوالو پایلې پکې
څرگندې شوې دي.

په نیدرلنډ کې افغاني کولتوري ټولنه په دې آند ده، چې د
سیمینارونو په اړه د لیکنو د پوهنیزې ټولگې خپرول کېدی شي د
افغانانو په مالوماتي ډگر کې یو جوت گام وگڼل شي، په دې توگه
افغاني خپرونکي کولی شي د افغاني پوهانو، هڅاندو او ټولنیزو
مخکښو نظریات په آسانه توگه تر لاسه کړي او د افغانستان په
سیاسي، ټولنیز او کولتوري برخه کې سمې او گټورې پرېکړې وکړي
او په ټولنیز ژوند کې یې پلي کړي.

أمین

و من الله التوفیق

د سیمینار د برخه والو پریکړه لیک

پریکړه لیک

د ۲۰۱۱ د اکتوبر په اتمه نېټه د هالنډ د نیو خاین (Nieuwegein) په ښار کې په نیدرلنډ کې د افغاني کلتوري ټولني په نوښت او په اروپا کې د یو شمېر کلتوري ټولنو په ګډون په افغانستان کې د سولې د راتلو او ټینګښت په هکله یو علمي سمپوزیم د «لس کلني امریکایي ډیموکراسي او د افغانستان د سیاسي بې وسي» تر عنوان لاندې جوړ شو. د سمپوزیم برخه والو لاندې پریکړې تصویب کړې:

۱- په افغانستان کې د سولې راتلو او ټینګښت لپاره اړینه ګڼو چې په جنګ کې ښکیلي خواوې د خبرو اترو میز ته کېږي شي. د افغانستان د ستونزو د سوله ییز بهیر لپاره وړاندیز کېږي چې افغاني وسلوالو مخالفینو ته دې د بن په دویم کنفرانس کې د ګډون واک ورکړل شي.

۲- د غونډې د ګډونکوونکو په اند سوله د یو لنډ مهاله حکومت چې ټولو غاړو ته د منلو وړ وي، په جوړېدو رامنځ ته کېدلای شي.

نوموړی حکومت دنده لري چې د وسله والو مخالفینو او نورو بنسټپلو ډلو سره خبرې اترې وکړي.

۳- د غونډې گډونکوونکي اړینه گڼي چې د یوې سالمې ټولنې او نظام د جوړېدو په موخه دې په جنګي جناياتو تورن کسان او د بشر له حقوقو سرغړوونکي دې د ملي او نړيوالو مراجعو له خوا تر تحقیق، تعقیب او محاکمې لاندې ونيول شي.

۴- د غونډې گډونکوونکي د ډيورنډ کرښه په رسمیت نه پیژني او د نړيوالې ټولنې او په ځانگړې توگه د ملگرو ملتونو د سازمان څخه غوښتنه کوي چې په دغه برخه کې د افغانانو سره مرسته وکړي او د حل یوه عادلانه لاره پیدا کړي.

۵- موږ غواړو چې بهرنۍ قواوې دې په تدریجي او سالم ډول د افغانستان څخه په داسې حال ووځي چې د افغانستان ملي اردو او پولیس په خپلو پښو ودرول شي او په افغانستان کې د بهرنیو مرستو پر بنسټ د امنیت د ټینګولو وړتیا ولري.

۶- بهرنیو اړو ته ځای ورکول یانه ورکول د افغانانو حق دی. د بهرنیو اړو په اړه پریکړه د لویې جرگې د راغوښتلو او یا د ټول پوښتنې (ریفیرنډم) د لارې په بشپړ ډیموکراتیک ډول او د سیاسي ثبات په شتون کې ونيول شي.

۷- په تېرو دېرشو کلونو کې د افغانستان اقتصادي نظام د بهرنیو هېوادونو د تیریو او په افغانانو د راتپل شوي جگړې له امله سخت زیانمن شوی دی. په اوسنیو شرایطو کې افغانستان د بهرنیو اقتصادي مرستو ته اړتیا لري. د افغانستان د اقتصادي ستونزو په اړه نړیواله ټولنه باید خپل مسؤلیت ترسره کړي ترڅو په هېواد کې د سولې او پرمختګ لپاره لاره هواره شي.

۸- د غونډې برخه وال دې پریکړې ته ورسېدل چې د غونډې په استازیتوب دې د ترکیبې او بن په غونډو کې د گډون لپاره یو هیئت دغو غونډو ته ولیرل شي.

Resolution

The Afghan Cultural Association of The Netherlands and other Afghan Associations around Europe together organized a symposium in regards to the political situation, peace process and stability in Afghanistan on 8th October, 2011 in Nieuwegein, The Netherlands. The one day symposium focused on “10 years American installed democracy in Afghanistan.” Participants of the symposium decided on the following points:

1. For peace process and political stability of Afghanistan, it is necessary to create a peace delegation from all sides involved in the Afghan conflict. Our proposal is that for Afghan peace process and stability of Afghanistan, all sides involved in the military confrontation should be allowed and encouraged to take part in peace negotiation in Bonn Conference.

2. The participants of the symposium believe that for peace negotiation to succeed, it is necessary to create an interim government, which is acceptable for all sides of Afghan conflict. The interim government must take the responsibility to handle all peace negotiations among all sides involved in the conflict.

3. The participants of the symposium think that for peaceful Afghan Society and stable Afghan Government, it is essential that all war criminals, warlords and human rights abusers should be brought to justice through national and international organizations.

4. The participants of the symposium decided that the participants of the symposium don't accept the Durand Line, and asks the International Community, especially The United Nations to find an impartial solution for this conflicting issue between Afghanistan and Pakistan.

5. The participants of the symposium ask that foreign troops should leave Afghanistan step by step with an exact timetable. At the same time, the participants ask the International Troops should assist in the capability building of the Afghan Security Forces while withdrawing gradually.

6. Afghan people have the right to accept or reject foreign military bases in Afghanistan. Decision of accepting foreign military bases should be determined by The Afghan Grand Assembly (Loya Jirga) or through a referendum carried on in a democratic, stable and peaceful way.

7. In the past three decades, the economy of Afghanistan has been destroyed due to foreign intervention and forced war on Afghans. Currently, Afghanistan needs foreign economic assistance. For Afghan peace and development to succeed, International Community should fulfill its responsibility to assist Afghans to eliminate economic problems of Afghanistan.

8. The participants of the symposium decided to send a representative committee of Afghan European Peace Symposium to Turkey Gathering and Bonn Conference related to the Afghanistan.

لس کلنه امریکایي ډیموکراسی او افغانی

سیاسی بې وسي

د پوهنیز سیمینار بشپړ راپور

ACVN, Nieuwegein, 8 October 2011

نذیر احمد نذیر

په نیدرلند کې افغانی
کلتوری ټولني د ۲۰۱۱
کال د اکتوبر د میاشتي
په اتمه نیټه د (لس کلنه
امریکایي ډیموکراسی

او افغانی سیاسی بې وسي) تر عنوان لاندې یوه غونډه جوړه کړه. د اکتوبر اومه نیټه له هغې ورځې سره سمون خورې چې لس کاله وړاندې په دوه زره یو زیږدیز کال په افغانستان باندې د ناټو تر مشرۍ لاندې د طالبانو په حکومت برید وشو چې وروستی لسیزه یې د افغانی غمیزې لړۍ وگرځوله.

د غونډې پیل د قرانکریم د مبارکو آیتونو په تلاوت سره وشو چې انجنیز حمیدالله خانزي تلاوت کړل. په نیدرلند کې د افغاني کلتوري ټولنې مشر ډاکټر سید نصیراحمد پرانستونکي وینا واوروله او راغلو کسانو ته یې بڼه راغلاست ووايه. د غونډې په خوبه یې له

پوهاند محمد عثمان روستار ترکي څخه وغوښتل چې د غونډې د مشرتابه لپاره په هیئت رئیسه کې خپل ځای ته راشي او د غونډې مشري وکړي

او همدا ډول د غونډې ویاند او منشي هم ونومول شول.

ډاکټر نصیر په خپله وینا کې یاده کړه چې د وروستیو دريو لسيزو د هرې دورې څیرې معلومې دي. د اتیایمو کلونو د روسي يرغل د دورې سیاسي لوبغاړي هم معلومې دي او د نویمو کلونو د جهادي واکمنیو د دورې څېرې هم هېوادوالو ته څرگندې دي او د وروستۍ لسيزې چې د دوه زره یوم کال څخه پیلېږي، نو د هغوی سیاسي لوبغاړي هم معلوم دي. د دغو لسيزو پېښې د تاریخ په گوگل کې ساتل شوې دي چې چا کوم رول لوبولی او چا څه کړي دي هغه هم

معلوم دي. که تاریخ خپل ټټر پرانیزي نو هر څه به راتلونکي نسل ته روښانه شي.

نوموړي په افغانستان کې د تیرو لسو کلونو په اړه خبرې وکړې او یاده یې کړه چې د سپتمبر له پېښې وروسته په افغانستان کې د نړیوالو ځواکونو د برید له پیله تر اوسه په افغانانو بمونه او ورېدل نه دا چې گلونه پرې شل شوي وي. د خبرو په ترڅ کې یې د ګاونډیو هیوادونو لاس وهنې او د دولت کمزوریو ته یې اشاره وکړه.

ډاکټر نصیر زیاته کړه چې د ایران او پاکستان اتومي پروګرام داسې اندېښنې رامنځ ته کوي چې د افغانستان د بې امنی او د سرحدونو د نه کنټرولېدو له کبله کیدای شي چې په افغانستان کې د ایراني او پاکستانی یورانیمو ویست یا فاضله مواد د ځای په ځای کېدو ګواښ رامنځ ته شي چې دا به زموږ په راتلونکي نسل باندې ډیر بد اغیز وکړي. اوس هم د هیواد په ځینو برخو کې په یورانیم سمبال بمونو د بمباریو نه وروسته ډیر شمیر ماشومان کین او کاره زیږدلي او د وجود ځیني غړي یې یا له کاره لویدلي او یا هم مناسب کار نه کوي. همدا ډول د ږندو بمباریو په ترڅ کې په سلګونو کسان معیوب شوي چې ان له معیوبینو نه پوره، پوره کلي جوړ شوي دي. ډاکټر نصیر د افغانستان ژبنيو، بودیجوي، نظامي ستونزو ته هم اشاره وکړه، له دوه زره لومړي کال راهیسې یې د ملکي، افغانی نظامي او بهرنیو پوځونو د وژنې ارقام وړاندې کړل.

ورپسې د افغانستان د سیاسي علومو کارپوه ډاکټر روستار تره کي خبرې وکړې او ویې ویل چې د سرې جگړې په پای کې د ناټو د هڅو دلیل ختم شو، ورپسې یې د اسلام پالنې په ضد جگړه شروع کړه، جگړه له دفاعي حالته حمله بیزه بڼه خپله کړه.

هغه وویل چې ناټو د ځان په وړاندې هم بیروني او هم کورني خنډونه پلمه کوي او غواړي چې دوی افغانان داسې حالت ته

ورسوي چې پرته له دوی افغان دولت هیڅ هم ونه شي کولی. ناټو د خپلې جگړې ډگر د افغانستان جنوب وټاکه، تر اوسه پورې اتیا زره کسان ووژل شول، خو لا هم جگړه ختم نه لري او ورځ تر بلې درنیري او اوږدیري.

افغان دولت یو لاسپوڅی دولت دی، چې هیڅ یې هم په وس کې نشته دي. له افغانستان سره اقتصادي مرستې هم له اویا تر اتیا سلنې پورې د انجوگانو لخوا ولگول شوي. شخصي کمپنۍ هم ددې لپاره جوړې شوې چې د افغانستان نظامي ځواک کمزوری ونیسي.

لویدیځ ځواکونه غواړي چې د افغانستان هغه ځواک چې وسله لري او د هیواد لپاره جگړه کوي له منځه یوسي. پاکستان هم په دې کار کې ورسره پوره مرسته کوي، دا موخه د پاکستان له مهمو موخو څخه ده چې د افغانستان پښتانه چې وسله پورته کولای شي له منځه یوسي، ځکه چې په دې وروستیو لسيزو کې د ډیورنډ د دواړو خواوو د پښتنو راشه درشه ډیره شوې، دوی غواړي په دې کار سره ځان بې غمه کړي. پوره شواهد شته چې پاکستان له یوې خوا د طالبانو ځینې ډلې اداره کوي او له بلې خوا بیرته ناتو ته خبر ورکوي چې دوی یې په نښه کړي. پاکستان په دې کار سره غواړي چې هم د امریکا لپاره ستونزې جوړې کړي ځکه پاکستان نه غواړي چې امریکا په سیمه کې اوږد مهاله پاتې شي او هم د پښتون وژنې پروسه پرمخ بوځي.

د سولې پروسه هم ناکامه پروسه ده. افغان دولت د تصمیم نیونې صلاحیت نه لري، جنګ د نړیوالو لخوا تپل شوی او سوله هم یوازې ناتو له مقاومت سره د مستقیمو اړیکو په نیولو کې کولای شي راوړي. ښه به وي چې د بن دویم کنفرانس کې افغان حکومت په ډله ییزه توګه خپله استعفا وړاندې کړي. یوازینی لاره داده چې مقاومت ته په حکومت کې واک ورکړل شي، خودا واک هم مشروط وي، چې د پخوا غوندې به په ځینو کارونو کې سخت دريځي نه کوي.

له استاد روستار تره کي وروسته محمد آصف وردګ ته بلنه ورکړل شوه. هغه د غونډې په جوړیدو خوښي وښودله او ویې ویل: ډیر

خوشحاله یم چې دلته مورډ ټول په افغانی روحیه راټول شوي یو او د ستونزو د حل په لارو چارو فکر کوو.

نوموړي وویل چې افغانستان کې که کمونیزم و، که اخوانیزم و، که مجاهدین وو او که اوسنی ډیموکراسی ده، هر څه په شرمونو وشمول شول.

هغه د تیرو دریو لسیزو غمیزې ته اشاره وکړه او د خپلو سترگو لیدلی حال یی ووايه، په جگړه مارو

ډلو یی نیوکې وکړې او د ډیرو ناخوالو پر په ډدوی په غاړه واچوله. ده وویل چې باید هر څوک د زړه له اخلاصه کار وکړي او یوازې ملي یوالی کولای شي د ستونزو د حل لاره وي.

له آصف وردگ وروسته دوکتور عبدالمحمد درمانگر ته بلنه ورکړل شوه. ډاکټر درمانگر وویل چې د تیرو لسو کلنو ستونزې دومره ډیرې وې چې شوي بریالیتوبونه یې هم په خپل ځان کې ورک کړي دي. هغه زیاته کړه چې د افغانستان کرکیچ ډیر پیچلی دی، ډیر وخت د افغان ولس په استازیتوب جنگیدلي مذهبي ډلې د جگړې له ختم وروسته په خپلو ځایونو نه دي ناستې، بلکې حکومت یې کړی او واک یې

ترلاسه کړی دی. نوموړي ياده کړه چې موږ بايد د سولې لپاره خپل پلانونه او روغه جوړه له خپل کوره پیل کړو او په خپل کور کې بايد سره جوړ شو.

په نيدرلند کې د احمدشاه بابا د پوهنيزې ټولنې مشر بناغلي تنگيالي بخرکي هم خپله وينا واوروله. بناغلي بخرکي د شته ستونزو

او د دې د لاملونو په اړه خبرې وکړې او د حل لارې چارې يې هم وښودې، چې امنیت بايد ټينگ شي، افغان حکومت تر ډیره پورې دې خپله ناپېلتيا

وساتي، خپلې ستونزې دې د امنیت په نړيواله شورا کې وړاندې کړي او ملي گټو ته په شخصي گټو غوره والی ورکړل شي. همدا ډول يې وويل چې نړيوال بايد هغه وخت له افغانستان نه ووځي چې په افغانستان کې ډاډمنه سوله راغلې وي.

ورپسې په جرمني کې افغان آسپيرانت محصل سيد عبدالله ولي زي په افغانستان کې دننه ولسي مدني فعاليتونو ته اشاره وکړه. ولي زي وويل چې دا ډول فعاليتونه په دې توانيدلي دي چې افغانستان په اوو کلتوري حوزو وويشي، تر شلو ډيرو ولايتونو کې تر دوه سوو

پورې کلتورې ټولنې جوړې شوې دي. د دغو مدني ټولنو استازي پر له پسې په خپلو منځونو کې غونډې کوي او د پرتو ستونزو په اړه د حل لارې چارې لټوي. همدا ډول ددې ټولنو لخوا په زرگونو کتابونه چاپ شوي، د مورنۍ ژبو په برخه کې د پام وړ کار شوی، گنشمېر سیمینارونه جوړ شوي، په ملي مسایلو کې غبرگونونه بنودل شوي او د ملي ارزښتونو د گواښونو په اړه مظاهري شوي دي.

د غونډې بل ویناوال ښاغلی ملک بابا و. هغه د ستونزو لوی لامل د افغانستان جغرافیایي موقیت وښود چې ستراتیژیک ارزښت لري او تل افغانان د همدې له امله یا په خپل منځ کې او یا هم له نورو سره په جگړو بوخت دي. هغه په گوته کړه چې اوسنی حکومت په غلو ډک دی، په ولس یې اتکا نه ده کړې او ددې ټولو ستونزو حل دا کیدای شي چې علم ته پام وشي او د معرفت له لارې دا ستونزې هواري شي.

د افغانستان د
ستراتیژیک موقیت
په اړه پوهنمل رحمت
گل ځواکمن یوه هر
اړخیزه-پوهنیزه وینا
درلوده، چې پکې د

افغانستان د طبیعي زیرمو او له افغانستان څخه د نورو هیوادونو د
وصلیدونکو لارو، د گازو او نفتو د نل لیکو په اړه معلومات راټول

شوي وو. هغه وویل چې افغانستان د طبیعي زیرمو له پلوه یو غني هېواد دی او تر ډیره ستونزې یې هم د ستراتیژیک موقیعت په اساس دي. بناغلي ځواکمن زیاته کړه: هر هېواد چې طبیعي زیرمې ولري، هغه خپل ستراتیژیک اهمیت غوره کوي. هغه په افغانستان کې ثبات د هېوادونو په گټه وباله. د سولې او ټیکاو په حالت کې افغانان کولای شي د خپل موقیعت په مرسته خپل ژوند په ښه ډول سره تنظیم کړي او سوکاله ژوند جوړ کړي.

د لنډې دمې په ترڅ کې د غونډې برخه وال په بېلابېلو ډلو ووېشل شول او د لوستل شویو مقالو په اړه یې په خپلو منځو کې بحثونه سره وکړل. له دمې وروسته انجینیر زکریا پوپل خپله وینا واوروله او په خپلو خبرو کې وویل چې د افغانستان او امریکې تر منځ ستراتیژیک تړون د افغانانو په گټه دی، ځکه چې گاونډي هیوادونه په افغانستان کې په نا امنۍ خوشحاله دي، افغانستان د دوی د تولید مارکیټ گړځیدلی، د افغانستان خام مواد ورته په نشت قیمت لاس ته ورځي، او د کلتوري ښکیلاک منگولې یې لاسپیاوړې کیږي.

ورپسې حقوقپوه جمال کتوازي د ستراتیژیک تړون او ستراتیژیک اعلامیې د توپرونو په اړه خبرې وکړې او ویې ویل چې ستراتیژیک تړون د دواړو هیوادونو د پارلمان تصویب ته اړتیا لري، خو اعلامیه بیا دغه تصویب ته اړتیا نه لري. همدا ډول یې د ستراتیژیک تړون او اعلامیې په حقوقي اړخونو هم رڼا واچوله.

بناغلي حاجي اسد الکوزي هم د موضوع اړوند خپلې خبرې وکړې. هغه په خپلو خبرو کې د قومي مشرانو وژنې او سیمه ییزو کرکېچونو ته ګوتنوبینه وکړه. د هغه په اند د ستونزو بڼه حل لاره به دا وي چې د غمیزو د پای ته رسېدو په موخه لویه جرګه جوړه شي او په هغې کې بهر مېشتو افغانانو ته هم د پام وړ ځای ورکړل شي.

د غونډې په ترڅ کې د پریکړه لیک د تدوین په موخه د غونډې له

برخه وال څخه یوه اوه کسيزه خانګپوه ډله وټاکل شوه، چې د دغه غونډې پریکړه لیک جوړ او ولیکي او د تصویب لپاره یې نننۍ عمومي غونډې ته

وړاندې کړي. د غونډې د هیئت رئیس د غړي له خوا د یو شمېر لیکوالانو د لیکنو لندیز هم وړاندې شو.

د غونډې دویمه برخه د راغلیو پیغامونو لوستلو ته ځانګړې شوې وه. د پیغامونو د برخې په ترڅ کې بناغلي ډاکټر رحیم گل پښتون ساپی په برلین کې د افغانستان د سولې، پرمختګ او بیارغونې د کمیټې پیغام ولوست. همدا ډول بناغلي انجینیر نور قاسم په نیدرلنډ کې د مرغښت ټولني پیغام ولوست. له افغانستان او ځینو نورو هېوادونو

څخه هم د سیمینار په اړه پیغامونه راغلي وو چې د وخت د کمښت له امله یوازې د پیغامونو په یادون بسنه وشوه.

د غونډې درېیمه برخه مشاعرې وه چې په هالنډ کې د میشتو شاعرانو سربیره د یو شمیر نورو هیوادونو نه راغلو شاعرانو هم پکې برخه واخیسته. د مشاعرې په ترڅ کې گڼشمېر حماسي او وطني شعرونه ولوستل شول.

د غونډې د پای برخه د پریکړه لیک لوستلو او ازاد بحث ته ځانگړې شوې وه. د افغانستان د وروستۍ لسيزې په اړه او د غونډې د پریکړې د موادو په اړه پوښتنې وشوې چې د استاد روستار ترکي او

هیئت رئیسه لخوا پوښتنو ته ځوابونه ورکړل شول او یو شمېر برخه والو د غونډې د رئیسه هیئت په وساطت خپل نظریات سره شریک کړل.

غونډه د پریکړه لیک د تصویبولو وروسته د شپې ناوخته په یوه بجه پای ته ورسیده. د یادونې وړ ده چې د پوهنیزې برخې چارې د سید عبدالله ولي زي او مشاعرې د نذیر احمد نذیر لخوا پرمخ بوول کیدله او د سیمینار پر پکړه ډاکټر عرفان نورو واروله.

د افغانستان په اړه د بن نړیوال کانفرانس ته د افغان مدني ټولنو د همغږۍ د جرگې وړاندیز

بسم الله الرحمن الرحيم

افغانستان له تیرو څو لسيزو څخه د جگړو او نورو هیوادونو د ناوړه سیالیو ډگر دی ، چې سالم او باوري نظام ساتلو او پاللو ته یی اړتیا ده . د نړیوالو موسسو او هیوادونو نیغ په نیغه اړیکې او مرستې د محلی ادارو او ځینو کړیو سره ، په افغانستان کې د قانون د حاکمیت او ثبات پروسه ټکنۍ کړی ده.

څرنګه چې د افغانستان په اړه د بن د نړیوال کانفرانس د اجنډا مهمه توکي په تیرو لسو کالو کې د افغانستان د لاسته راوړنو او ستونزو د ارزونې په ځواکې د سولې بهیر ، د انتقال بهیر او تر ۲۰۱۴م کال وروسته له افغانستان سره د نړیوالو د ژمنو او همکاريو د دوام موضوعات دي ، نو د افغانستان مدني ټولنه دغه کانفرانس ته د خپلو وړاندیځونو لنډیز په لاندې توګه وړاندې کوي او له افغانانو او نړیوالو غواړو چې په هر اړخیز ډول یې پلې کړي:

سوله او ملي روغه جوړه

سوله د افغانانو د گټو او غوښتنو له زاویې څخه، خو د ټولو په گټه غواړو؛ پدې ډول چې:

الف: ټول اړخونه دې سوله، روغه جوړه او مذاکره د یو اصل په توگه ومني.

ب: د ټولو مطرحو افغانانو ترمنځ پراخ ډایلاگ ته دې لاره هواره شي چې پرته له هر ډول بهرني فشار پخپلو کې په پوره تفصیل د خپل سرنوشت په باب بحث، مذاکره، تفاهم او توافق وکړي.

ج: د روغې جوړې او سولې لپاره دې د افغانانو متفقہ طرحه د داسې ابرومندې تفاهم عملي کول وي چې:

یو - په دننه کې د هر افغان مساوي حیثیت او عزت پکې خوندي وي او په بشري کورنۍ کې افغان د یو ابرومند نوم او دریځ لرونکی کړي.

دوه - د ملي، اسلامي او نړیوالو منل شویو معیارونو په چوکاټ کې دې د بشر او ښځو حقونه، عدالت، پوهنه او انکشاف د اساسي اصولو په توگه ومنل شي.

درې - د بیا ادغام (Re-integration) په خوا کې دې ابرومنده روغه جوړه (Respectful Reconciliation) د یوې فعالې او اغیزمنې

سیاسي پروسې په توگه ومنل شي او د لاسته راوړلو لپاره ښايي په مسولانه توگه کار پیل او بري ته ورسول شي.

د: افغانان دې بیا په بشپړه یووالي له نړۍ سره کیني، چې پر لاندې بنسټونو سره هوکړې ته ورسیري:

یو- بهرنيان تر ناخرگند مهاله زموږ په هیواد کې نه شي پاتې کیدای. افغانان باید د خپل هیواد ساتنه پخپله وکړي. د دواړو خواو په گټه داده چې که بهرنيان له افغانستانه څخه ووځي، په ابرو کې دې لار شي او موږ دې په عزت او سرلورې کې پاتې شو.

دوه - له نړۍ، سیمې او گاونډیانو سره دې زموږ اړیکې په درې اصلونو ولاړې وي: متقابل درناوی، متقابل باور، نه لاس وهنه او متقابلې گټې.

د امنیتي مسؤلیتونو انتقال

الف: د افغان ملي امنیتي ځواکونو (ملي اردو، ملي پولیس، ملي امنیت) رهبري او تشکیل دې د وړتیا په اساس جوړ شي، نه د قومي، ژبنيو او سیاسي مصلحتونو پر اساس.

ب: ملي امنیتي ځواکونه دې مسلکي شي او د بې مسولیته کسانو او ډلو له جوړولو او وسله وال کولو دې ډډه وشي،

ج: افغانستان له یوې خواد استخباراتي او سیاسي لاسوهنو سره مخ دی؛ له بلې خو د داسې گاونډیو ترمنځ را ایسار دی، چې هر یو خپله اجنډا او پیاوړي پوځونونه او استخباراتي موسسې لري. نو باید زموږ حد اقل دفاعي او امنیتي اړتیاوې وسنجول شي، د هغې پراساس افغان اردو، پولیس او ملي امنیت وروزل شي او په مناسبو او کافي وسلو سمبال شي

د: د افغانستان اردو باید هوایي، هوایي مدافع، او نور ټول ضروري عسکري صنفی ځواکونه ولري.

و: د افغانستان د امنیتي ځواکونو لگښتونه باید د افغانستان له خپلو اقتصادي ظرفیتونو سره سم وسنجول شي، په لنډه موده کې باید نړیوالې مرستې دوام وکړي خو په اوږد مهال کې باید زموږ امنیتي ځواکونه پر خپلو پښو ودریږي.

ه: بهرنیان باید بې پلانه او په بیړني ډول له افغانستان څخه ونه وځي، بلکې پر دې زموږ سره توافق وکړي، چې درې پروسې موازي او پریو وخت پرمخ ولاړې شي: ۱. ټولو لوریو ته د سولې او روغې جوړې ابرومنده پروسه. ۲. د بهرنیو ځواکونو تدریجي وتل. ۳. ناگوندي، ملي امنیتي ځواکونو پر پښو دریدل.

له افغانستان سره د نړیوالې ټولني د همکاريو دوام

الف: بهرنۍ مرستې دې د اوږدمهاله همکاريو او واحدې ستراتیژۍ په چوکاټ کې پر هغو اغیزمنو، اوږدمهاله، ستراتیژیکو پروسو متمرکزې شي چې دوامداره سیاسي، اقتصادي، نظامي او ټولنيزې بریاوې ولري.

ب: د افغانستان د عدلي، قضايي او ډیموکراتیکو ملي موسسو د پیاوړتیا سره دې دوامداره مرسته وشي.

ج: په سیمه کې د دوامدارې او تلپاتې سولې د ټینګښت له پاره دې د سیمې پر هیوادونو لازم سیاسي فشارونه راوستل شي او پر دې دې وپوهول شي، چې دا په نړۍ کې هغه پخوانی منزوي افغانستان نه دی او د نړۍ یو فعال او ابرومند غړی دی. ددې په بدل کې دې د ټولنیزو-اقتصادي سیمه ایزو همکاريو او مرستو عملي لارې چارې وسنجول شي.

د: نړیواله ټولنه دې پدې کې مرسته وکړي چې د سیمې هیوادونه په افغانستان کې د منفي رقابتونو پر ځای مشروع اقتصادي فعالیتونو او فرصتونو ته وهڅیږي چې افغانستان یې د خپل ځانګړي جغرافیایي موقعیت او طبیعي منابعو له پلوه ظرفیت لري.

و: نړیواله ټولنه دې په افغانستان کې د کاری ظرفیتونو په رامنځته کولو او لوړولو کې له افغان دولت او بنسټونو سره خپلې مرستې روانې وساتي

ه: د افغانستان دولت او نړیواله ټولنه دې د اداري فساد پر وړاندې مبارزه کې د پاتې راتلو له امله پر یو بل د تورونو لگولو پر ځای په دې برخه کې همغږی او همکاري رامنځته شي.

بڼه حکومت داري او اداري اصلاحات

الف: په هېواد کې د وړتیا، ژمنتیا او اړتیا وو پر بنسټ پراخ اداري اصلاحات ترسره شي.

ب: د افغانستان په ادارو کې دې ځانګړیو کړیو ته د څوکیو د ویش پر ځای په دغو ادارو کې د مسلکي تخصص، تجربې، پاکۍ او ژمنتیا پر بنسټ عادلانه ټاکنې وشي.

ج: اداري اصلاحات دې په مرکزي او سیمه ییزو ادارو کې په متناسب او عادلانه ډول پلي شي.

د: د هیواد ټولو سیمو او خلکو ته دې د دولت په اداره او د منابعو په ویش کې مساوي فرصتونه برابر شي او په ټولو برخو کې دې ټولنیز عدالت او متوازن انکشاف په جدي ډول په پام کې ونیول شي.

کابل-افغانستان

د افغانستان د سولې، بیارغونې او کلتور د کمیټې پیغام

درنو حاضرینو او د نننۍ ورځې د سیمینار مینه والو،

لومړۍ د هر څه د مخه په هالند کې د «افغاني کلتوري ټولنې» د دې
نوښت هر کلی او ننني سیمینار ته یې د بلنې نه ډېره مننه کوم.

همدارنگه غواړم چې په خاصه توګه د دې ټولنې د مشر ښاغلي
ډاکټر سید نصیر احمد او د نورو غړو د هلو ځلو نه چې زموږ په ګران
هېواد افغانستان کې د سولې د راوستلو او د افغاني کلتور او
فرهنگ د پرمختیا په اړه یې کوي، خپله قدر دانې وړاندې کړم.

څرنگه چې د نن ورځ د سیمینار سرلیک نه «لس کلنه امریکایي
ډیموکراسي او د افغانستان سیاسي بې وسي» ښکاري، په ریښتیا
سره هم موږ افغانان بې وسه یو او که بې وسه شوو؟

زموږ په ګران هېواد کې په تېرو دريو لسيزو کې ډېر زیات سیاسي او
ټولنیز بدلونونه راغلل چې د هرې لسيزې حالات یوې علمي څېړنې ته

اړتیا لري، چې د بده مرغه زموږ د ننني سیمینار د حوصلې نه بهر دي. که موږ یوازې په لنډ ډول د تیرو لسو کلونو حالاتو ته څیر شو او د ځان سره یې وڅېړو، چې آیا افغان ولس په دې تېرو لسو کلونو کې په مختلفو ساحو کې لاس ته راوړنې لري؟

نو ځواب سره به یې فکر کوم چې ټول موافق اوسې، چې یا ډېر لږ او یا هم هیڅ نه!!

اوس باید د دې علتونه وڅېړل شي چې ولې په تېرو لسو کلونو کې هیڅ پرمختګ نه دی شوی او یا ډېر کم بدلونونه لیدل کېږي.

د ۲۰۰۱ کال د اکتوبر د میاشتې د اوومې نېټې نه را په دې خوا چې دا دی لس کاله یې پوره شول، د ناټو پوځونو د امریکا په مشرۍ په افغانستان پوځي یرغل وکړ او یوه نامشخصه او بې کفایتې اداره یې د مختلفو نومونو په خلکو باندې حاکمه کړه، چې تر نن ورځې پورې لاهم دوام لري.

د دې لپاره چې دغه ناوړین ته د پای ټکی کېښودل شي او زموږ هېواد او هېوادوال یوې دایمي سولې ته لار ومومي نو لازم او ضروري ده چې د دې هېواد صادق، با درده او پاک بچیان سره راټول شي او په ګډه دې پرابلو مونو ته د حل یوه لاره پیدا کړي، چې د بیلګې په توګه د ننني سیمینار برخه وال دي.

په پای کې یو وار بیا د افغانستان د سولې، بیارغونې او کلتور کمیټې له خوا تاسو ټولو ته د نن ماښام په سیمینار، ورځنیو چارو او د افغانستان د راتلونکي په جوړولو کې بریالیتوبونه غواړم.

د یو آزاد، آباد او سرلوري افغانستان په هیله!

په درناوی

ډاکټر گل رحیم «صافی»

د افغانستان د سولې، بیارغونې او کلتور کمیټه

برلین-جرمني

د غرغښت خیر بسپگنې ټولني پیغام

د سیمینار درنو گډونکووونکو میلمنو:

په هالنډ کې د غرغښت ټولنه کاملاً یوه غیرې سیاسي ټولنه ده او همیشہ د افغانانو په منځ کې افغاني کلتور او دود ته وده ورکوي.

د غرغښت ټولنه په دې ویارې چې د افغانستان څخه بهر افغاني کلتوري ټولنه په دې توانېدلې ده چې د خپل گران افغانستان د نننيو ستونزو په اړه علمي سیمینارونه جوړ کړي او د افغانستان د سیاسي ټولنیز او امنیتي کړکېچونو په اړه د افغاني پوهانو ترمنځ مباحثې او د نظرونو د شریکولو امکانات رامنځ ته کړي او د افغانستان کړیدلي ولس د خپلو نظریاتو څخه خبر کړي.

په افغانستان کې د امریکایي او نورو لوېدیزو هېوادونو لاس کاله پوره شول ولې د افغانستان ولس د لوېدیزې ډیموکراسۍ په لمبو کې سوزي او په هېواد کې مافیایي کړۍ د واک په مورچل کې ناسته ده او په اولس یې غاښونه او داړې خښې کړي دي.

ټولو ته څرگنده ده چې افغان ولس په وروستیو دیرشو کلونو کې د بېلابېلو ناخوالو شاهد دی او افغان نسلونه په پر له پسې ډول د

استعماري جگړو قرباني کېږي او په افغانستان کې د امریکایي ناورین د پای شپه هم معلومه نه ده.

همدا نن شل میلیونه خلک په افغانستان کې په غربي ډیموکراسۍ کې له لورې او گواښ سره مخامخ دي په هر صورت موږ همیشه غونډې، سیمینارونه جوړ کړي دي او هر څه د کاغذ پرمخ پاتې دي نور اخی چې نور د دغه معنوي چوکاټ څخه عملي چوکاټ ته قدم کېږدو. او په قاطع عمل لاس پورې کړو او نړیوالو ته ووايو که چېرې ریښتیا هم د افغاني مسالې په حل کې صداقت او ریښتونوالي موجود وي نو د دې مسالې حل کېدونکی دی.

په هالنډ کې د غرغښت ټولنه په دې ویاړي چې افغاني کلتوري ټولني د افغانستان په یوه ډېر له ستونزو ډک مهال کې د دې سیمینار چارې سمبال کړي دي، چې د دې ډول غونډو او سیمینارونو جوړول به د افغانانو په یووالي-کلتوري او پوهنیز پرمختګ کې ډېره ګټه ولري او زموږ د راتلونکې نسل لپاره به د ښوونې او روزنې یو الهام وي. د غرغښت ټولنه ستاسو دغه نوښت ته د قدر په سترګه گوري او تاسو ته لاریات بریالیتوبونه غواړي.

په درنښت

د غرغښت ټولنه- هالنډ

د افغانانو د لسيزو بدمرغي که د سياسي کړيو بې وسي

ډاکټر سيد نصير احمد

په نيدرلند کې افغاني کلتوري ټولني د امریکایي تيري د لسمې کليزې په درشل کې د يو علمي سيمينار چارې سمبال کړې دي. بايد ياده شي، چې د افغاني ټولني د غميزې بهير يوازې په وروستی لسيزه کې نه راغبرگېږي، مگر د افغاني غميزې لمنه ليا ډېره پراخه ده او د څو لسيزو په بهير کې يې د افغان ولس سوکاله ژوند له بې امنې سره مخامخ کړی او د سرې له غميزې او روسي پوځونو له تيري پيلېږي، چې نن سبا هم زموږ خلک د بې انصافي، زورواکانو، اداري فساد، اخلاقي فساد او بهرني بنکېلاک قرباني دي.

درنو هېوادوالو! تاسو ته څرگنده ده، چې افغانان د څو لسيزو په بهير کې د بېلابېلو سياسي کړيو، ايډيالوژيکي بنسټپاليو او سياسي بې وسيو قرباني دي. په وروستيو دريو لسيزو کې موږ افغانانو داسې

لس کلنه امریکایي ډیموکراسي او افغاني سیاسي بې وسي 30
 واکمنۍ ولېدې، چې شمزې یې د بېلابېلو بهرنیو ملکونو لاسوهنه
 وه، چې لوبغاړي یې بیا زموږ خپل افغان وروڼه ول.

که په ټولیزه توګه د
 افغانانو غمیزه په
 دریو لسیزو ووېشو،
 نو دا په ګوته کېږي،
 چې د اتیاومې لسیزې
 لوبغاړي افغاني

چپیان د روسانو په مټه واکمن ول، د نویمو کلونو په بهیر کې
 اسلامي ډلې د پاکستان او ایران په مداخلو کې لاهو وې او وروسته
 له دوه زرمه افغانستان د امریکایي ډیموکراسي په بټۍ کې پخېږي
 او افغاني تکنوکراتان او تش په نامه اسلامي ټېکه داران یې چرچې
 کوي، مګر افغان ولس په وینو کې لمبول کېږي او په وحشیانه توګه
 ورسره چلند کېږي او پرته له انصافه وژل کېږي.

داسې ویل کېږي، چې د فرانسې امپراتور بنو پارت ناپیلین به ویل
 چې: هونبیار خلک د نورو له تېروتنو زده کوي او نادان خلک یې له
 خپلو تېروتنو زده کوي او پر ځان تجربې کوي. له دریو لسیزو ډېره
 موده کېږي، چې پر افغانانو تجربې تر سره کېږي، خو افغان ولس تل
 له بارانه پورته شي او ناوې ته کېږي.

د اکاډميسن اندرې
ډيميتروويچ سخروف
له وينا سره سم پر
افغانستان
کمونيسټي روسيې د
تېري په ترڅ کې په
افغانستان کې لږ تر لږه

۲ ميليونه خلک ووژل شول، له ۶ ميليونو ډېر خلک يې مهاجر شول، د افغانستان هېواد د معيوبينو، معلولينو، کونډو او يتيمانو کور شو او د گڼشمېر شهيدانو گور شول. له بل پلوه به سياسي کړيو شعار ورکاوه چې موږ خلکو ته کور، کالي او ډوډۍ غواړو، نه پوهېږم چې دغه شعار يې د هندي فلم «روتي، کپړه اور مکان» نه زده کړی ؤ، کې يې لکه طوطي دغه خبرې يادې کړې وې او د خپل هېواد عيني او ذهني پوخوالي ته يې پام نه ؤ، ځکه يې نو خلکو ته د ډوډۍ پر ځای مرمۍ، د کاليو پر ځای کفن او د کور پر ځای گور ورپه نصيب کړل.

د افغانانو د پرهارونو وينې نه
وې وچې شوې، چې د نويمو
کلونو نخري پر افغانانو پيل
شوې او د طالبانو تر مودې
ورسېدې، بيا هم هېواد کرار نه

شو او خلک د نوې بنسټپالي قرباني شول، پر افغانستان د امریکایي یرغل شرایط او پلمې رامنځ ته شوې، چې دا دي د امریکایي ډیموکراسي او د افغانانو د سياسي بې وسي لسمه کلیزه هم پوره شوه، خو افغان ولس لیا هم په وینو کې لمبول کېږي، د هېواد په هر گوټ کې رانده انتحاري استشهاده و نه تر سره کېږي او له شلو میلیونو ډېر خلک د لوږې له گواښ سره مخامخ دي او په ټولنه کې اخلاقي او اداري فساد تر خپل اوج رسېدلی، چې د افغانستان وگړي هم دغه حالت ته گنګس او گول دي.

درنو ورنو او خویندو! راځی چې د افغانستان بدمرغي او د وروستی لسیزې غمیزه د ټولنیزو معیارونو او یا هم کټیګوریو په

رڼا کې وسپړو، کېدای شي، چې له دغه ټولنیز بوم بسه راووځو او د افغانستان د ستونزو د حل لپاره یوه سمه لاره غوره کړو. د یوې سمې

پایلي لپاره ټولنیزې پوهې او انساني سپڅلتیا ته اړتیا ده، چې خلک د افغانستان په کړکېچن او له ستونزو ډک حالت کې د خپل سياسي هويت د روښانولو او د نورو د سپکولو لپاره له دغه حالته ناوړه گټه

پورته نه کړي او ټولنه په «من او تو» و نه وېشي، لکه څنگه چې خلک وایي: خپله درنه او د بل سپکه به نه وایو!

د افغانستان وروستی درې لسيزې د ټولو لپاره زړه بوړنونکې او له تراډیو ډکې وې، څوک د شور له غمیزې سره سم په پلچرخي کې مېلمانه شول او څوک هم پاکستان او ایران ته مهاجر شول، خو دغه لړۍ لیا تر ننه پورې روانه ده، چې په یو شمېر باندې د مړیو رقصونه وشول او بل شمېر په کانټینرونو کې ډاډه شول، د نورو په سرونو کې مېخونه وټکول شول او امریکایي چاپې خو پوله نه پېژنې او هر افغان او افغانه یې کېدای شي قرباني شي او په امریکایي بمباریو کې نه په انسانانو او نه هم په حیواناتو رحم وشو، چې په ورسټیو کې یې د افغانستان د خلکو په زراعتي ځمکو زهرناکې دواوې هم وپاشلې او یو او نیم باغ چې لیا شین و هغو ته یې هم په بیلابیلو سیمو کې ور ورواچوو، چې ښه بېلگه یې د هلمندو-کندهار د انارو باغونه، د زابل د بادامونو باغونه او د وردگو او د لوگر د منو باغونه دي، چې په دغه وروستیو څو میاشتو کې د امریکایي بمباریو په بهیر کې وسوځېدل.

په افغانستان کې د یورانیمو د بمونو د قربانیو شمېر هم ورځ تر ورځې ډېرېږي، چې د نړیوالو روغتیايي مؤسسو احساسات یې راپارولي دي، خو معیوب ماشومان یې بیا د بې وزلي افغان ولس تر غاړې دي.

د افغانستان په ټولنیز ژوند کې امنیت، نبوونه او روزنه، روغتیا پالنه، ټولنیزه لوړه، د زورواکو له لاسه مهاجرتونه، د جنگ شهیدان او قربانی، یتیمان، کونډې، اداري-اخلاقي فساد او تر ټولو غوره د افغانی هویت له منځه تلل، هغه ټولنیز معیارونه دي، چې کېدای شي د افغانستان د غمیزې د ستونزو احصایوي انځور موږ ته راکړي، چې ځوان نسل به د دغه احصایې په رڼا کې د افغانستان د ټولنیزو ستونزو په اړه قضاوت کوي.

په وروستیو دریو لسیزو کې ۷ میلیونه افغانان مهاجر شوي، چې د نړۍ په ګوټ ګوټ کې خاوره واره دي او نوی نسل مو په پردې کولتور کې لاهو شوی. د افغانستان لږ تر لږه ۵،۲ میلیونه خلک وژل شوي، ۳ میلیونه معیوب دي، څو میلیونه ځوانې مېرمنې مو کونډې شوي او د هېواد هر ګوټ په یتیمانو ډک دی. د افغانستان بله ستونزه لوړه ده چې د ټولنیزو ستونزو مورده، نو په افغانستان کې د نړیوالو مؤسسو او ملګرو ملتونو له مالوماتو سره سم د افغانستان لږ تر لږه ۹ میلیونه خلک د لوړې له ګواښ سره مخامخ دي. د افغانستان د کرنې د اوسني وزیر محمد آصف رحیمي په وینا د خوراکه موادو بیه څو ځله لوړه شوې، چې د جوارو بیه تر ۷۴٪ پورې زیاته شوې. د افغانستان زراعت تر ۴۳٪ پورې بنسټه شوی او د زراعتي موادو بیه تر ۱۲۲٪ پورې پورته شوې. دغه خبرې ټولې یوه ټولنیزه سفسټه ده چې خلک کله ګنګسک وساتي او پر ستونزو پرده واچوي.

د افغانستان په ستونزو کې پرته له ټولنیزو کرکېچونو د اپینو کرل او د روږدو وگړو ستونزه هم ډېره غوره گڼل کېږي، چې په وروستیو کلونو کې له ایرانه رااوبستې افغان وگړي په هیروینو روږدي دي، بوتې فقیر (چرس) خو د هر چا په لاس کې لیدل کېږي، په موپره یې جوړونه ډک کړي دي او د کوثر جامونه خو یو شمېر په کوڅو کې په سره اړوی او د ولنتاین په ورځ د کوثر خومونه ماتوي او د میخانو په کوڅو کې د خیام کلیات زمزمه کوي.

ما له ډېرو افغانانو سره خبرې کړې دي او د یو شمېر افغانانو لیکني هم لولم، چې یو شمېر یې د افغانستان ستونزه د افغانستان په جیوپولیتیک کې گوري او څوک هم افغانستان په «سه کشور فارسي

زبان» کې مدغموي او بل هم څېرڅواکونه د افغانستان په ستونزو کې ورگډوي.

د جیوپولیتیک په اړه د افغانانو استدلال هم په

زړه پورې دی، چې یو وایي افغانستان د بحر او بو ته لاره نه لري او بل بیا وایي، چې د څېرڅواکونو د امپراتوریو په څلورلاره کې پروت دی او یا وایي چې افغانستان د بېلابېلو کولتورونو ځانگړه ده، نور بیا د ورېښمو د لارې بېولالې ډنگوي، خو که د جیوپولیتیک پروسیجر ته

سم پام وشي، نو یو افغانستان د نورو ملکونو په وچه کې منحصر نه دی، خو د افغانستان تر څنگ اوزبکستان هم د گنشمېر ملکونو سره سرحد لري او د بحر اوبو ته لاره نه لري، مگر بیا هم د خپلو ټولنیزو او اقتصادي شرایطو سره سم خپل هېواد ته وده ورکوي، په ټولنه کې سمه اداره لري او وگړي یې هم سوکاله ژوند کوي.

افغانان هرې ټولنیزې پېښې ته یو ځانگړی تعبیر او تفسیر لري. په افغانستان کې هېڅ افغان ملامت نه دي او هېڅ سیاسي گوند یا سیاسي بهیر د افغانستان په کرکېچونو کې گرم نه دی. د افغانستان د کرکېچونو عاملین نړیوال خبرخو اکونه، گاونډي هېوادونه او یا هم نور ملکونه یادوي، مگر د تاریخ پانې د افغانستان پېښې په خپل گوگل کې ساتلې دي او د وخت په تېرېدو سره به خپل تاریخي ټیټر پرانيزي او قضاوت به نورو ته پرېږدي.

رابشو دې ته چې په وروستیو لسو کلونو کې په افغانستان کې څه تېر شوي دي او د افغاني ټولني د ستونزو شالید څه شی دی. د افغاني بحثونو په اورېدلو او د لیکنو په لوستلو د انسان پام دې ته کېږي، چې په افغانستان کې ستونزې د سیاسي بې اتفاقي او ټولنیز ذهني انارشیزم پایله ده، ځکه چې د افغانستان په اړه په سفستیو کې ټولې ډلې تپلې لاهو دي، چې کله ژبنیز دوآلیزم کې ونښلي او کله هم په سیاسي گرداب کې په ډوبېدو شي.

راځي چې د افغانستان ستونزو ته په سلیم عقل فکر وکړو، د سر په سترگو ورته وگورو، له ټولنیزو معیارونو سره سم د ستونزو پلټنه وکړو او د حل لارې یې ومومو، چې په دې برخه کې د ټولني ایتنيکي جوړښت، ژبنیز اغیز په سیمو او د هېواد په کچه هغه فکتورونه دي، چې زموږ ټولنه یې وپشلي ده او زموږ روڼاندې هم د احساساتو په څپو تاوده دي او د خپلو سیاسي سلیقو له غوښتنو سره سم اوبه تر بوسو لاندې تېروي.

د افغانستان قومي جوړښت کې د لږکیو او ډیرگړي ټبر په اړه هم سیاسي چلند کېږي. په نړۍ کې بېلابېلو څېړنو ښودلې ده، چې د افغانستان لوی ټبر پښتانه دي، چې اټکل یې ۵۵ سلنه تر ۷۰ سلنې پورې رسېږي، مگر استخباراتي سازمانونه هم دغه فکتور د افغانانو د جنګولو او د ټولني د بې ثباته کولو لپاره کاروي، چې د امریکا (CIA) هم د ۲۰۰۱ میلادي کال په درشل کې یوه احصایه خپره کړه، چې د پښتنو شمېره یې ۳۸٪ ښودلې وه، چې په افغانستان کې یې د لږکیو یو شمېر سیاسي څېرې دي ته وهڅولې چې د پښتنو پر ضد خپلې تبلیغي لیکنې خپرې کړي او د ژبه یانې «د افهام او تفهیم وسیله» تر وراشې لاندې د پښتو د ودې، خپرېدو او خورېدو د مخنیوي هڅه وکړي، چې پایله یې د ټولنیز بېلتون رېښه شي. د دغه غیر ملي دریغ په ترڅ کې یو شمېر افغاني سیاستوالو د افغانستان له نامه سره خپله کرکه وښودله چې «افغانستان یک نام جعلیست»،

نورو بیا د خراسان بېولالې پیل کړې، څوک هم د آریانا خوبونه ویني او یو شمېر د فدارلیزم په وړانگو تاوده دي، یانې اوبه خړوي او کبان پکې نیسي.

افغانانو د خپل سیاسي پایښت لپاره تل هڅه کړې چې لنډمهاله ستراتیژي یوازې د واکمن پاتې کېدو لپاره وکاروي، چې پایله یې د خپلمنځیو شخړې او جگړې شوي، مگر هېڅ سیاسي سازمان د دې هڅه و نه کړه، چې د یو باثباته افغانستان لپاره اوږد مهاله ستراتیژي جوړه کړي او د هېواد د پرمختګ لپاره د اقتصادي بنسټ په رڼا کې د ودې پلانونه پلي کړي، برعکس افغانستان یې د خپل ایډیالوژیکي افراط او تفریط قرباني کړ. د افغانستان وگړو ته یې هم سمه لاره و نه بودله او هغوی یې هم ټولنیزې انارشي ته وهڅول او بېلتون ته یې ولمسول. له بده مرغه او سمهال هم ډېر افغانی روشنفران په ذهني انارشیزم کې لاهو دي او د هېواد وگړي د خپلې سیاسي بې وسي قرباني کوي.

د افغانستان په غمیزه کې ټولیزې رسنۍ یا میډیا کراسي هم خلک د ډیموکراسی او سوته کراسي تر څنګ د بدمرغي کندی ته ورټیل وهلي او په یو ځانګړي ډول د خلکو په اذهانو خپل اغېز پرېږدي. نن سبا په هېواد کې ۳۲ تلویزیوني خپرونو، گڼشمېر ویدیو کلیپونو، سینماوو، په سلهاوو راډیو گانو او په زرهاوو چاپي خپرونو په افغانی ټولنه کې د پردیو کولتوري یرغلونو ته زمينه په هېواد کې

رامنځ ته کړې، چې خلک د یو او بل پر ضد لمسوي او یا هم لکه چې ویل کېږي «بښځو ته غیبت او سیالي په میراث پاتې وي»، خو په افغانستان کې ټولې سیاسي او کلتوري ډلې ټپلې هم د یو او بل په سپکولو کې لاهو دي، مگر د افغانستان د اداري سیستم، امنیت او ټولنیزې ودې لپاره هلې ځلې نه کوي، چې خپل وخت هسې په حاشیو او کنایو تېروي.

د افغانستان د ناسمې ټولنیزې ادارې له کبله د افغانستان له جغرافیایي موقعیت نه هم سمه گټه نه پورته کېږي. افغانستان د منځنۍ آسیا او د هند د بحر په منځ کې پروت دی، چې د ترانزیت یوه اغیزناکه لاره پرې تېره ده او د تورکمنستان، اوزبکستان، تاجکستان او داسې نورو ملکونو د طبیعي زېرمو د ترانسپورت شمزۍ جوړوي. د دغه سیمې د تیلو د پایپلینونو یوه لنډه لاره ده، چې پاکستان، هند او چین ته د دغه انرژي د ترانسپورت یوه غوره سیمه گڼل کېږي، مگر افغانان په خپلمنځیو شخړو او جگړو کې بوخت دي، چې پایله یې په وروستیو ۴۰ کلونو کې د الترناتیف پایپلینونو د جوړولو امکانات رامنځ ته کړل، یا د افغاني ترانزیت د لارې پر ځای نورو ملکونو نوي بدیلونه رامنځ ته کړل او افغان له دغه گټورې پروژې له پلي کولو نه محروم پاتې شو او خلک یې د غربت او لوږې په برېو کې کې لاهو شول.

په افغانستان کې د امریکایي تیري هم لس کاله پوره شول. د وروستی لس کلنې جگړې په اړه هم باید په ځانگړو معیارونو اتکا وشي، چې د جگړې بېلابېل اړخونه پکې راڅرگند شي. په نړیوالو خپرونو کې داسې څرگندونې کېږي، چې د افغانستان ۸۵٪ خاوره د طالبانو تر کنټرول لاندې ده. د لویدیزوالو د عسکرو د مړینې او تپې کېدو شمېره هم د تېر کال په پرتله څو ځله لوړه شوې ده. د جگړې لگښت په افغانستان او عراق کې هر کال له ۸۰۰ میلیارډو ډالرو نه اوبستې ده، چې د لویدیز ملکونو اقتصادي بهران یې رامنځ ته کړي او ډیر لوېدیډیزوال په دې هڅه کې دي، چې خپل سرتېري له افغانستان وباسي. دغه ټول فکتورونه دې ته ښودنه کوي، چې امریکا له تېښتې سره مخامخ ده او له افغانستانه د امریکایي ځواکونو وتل یوازې د وخت مسئله ده.

داسې گومان به وکړو، چې لوېدیډیز ځواکونه له افغانستان ووتل، نو بیا به په افغانستان کې څه پېښېږي. آیا د نویمو کلونو پېښې به بیا تکرارېږي، که طالبان به بیا واک ته رسول کېږي، یا به د حزب اسلامي واکمني رامنځ ته کېږي او د شمال ټلوالې جگړې به پیلېږي او یا دا چې افغاني روڼاندي خپل مسؤلیت پرځای کوي او یوه نوې لاره رامنځ ته کوي، چې د افغانستان د زعامت د پېټې مسؤلیت پر غاړه واخلي، د ټولو دخپلو ډلو د تفاهم او گډ کار امکانات رامنځ ته کړي او یو سمسور افغانستان جوړ کړي.

تاسو به وایي، چې ټول افغانی کارپوهان یوازې د افغانستان د ستونزو یادونه کوي او د نیوکې گوته یې ټولو ته نیولې، تر یوه حده د هېوادوالو خبره او اندېښنې پر ځای دي، مگر د تېرو پېښو په یادولو کېدای شي، چې مورې سمه لاره وټاکو، سم او گټور وړاندیزونه وکړو. دا مورې منو چې په وروستیو لسو کلونو کې د ښوونې او روزنې په برخه کې گټور گامونه پورته شوي، نن سبا په هېواد کې له ۷۰۰۰ ډېر ښوونځي فعاله دي او له ۹ میلیونو ډېر ماشومان، هلکان او نجونې ښوونځیو ته ځي، خو ستونزه دا ده، چې په نصاب کې ټولنیزو ستونزو، ایتنیکي او سیاسي شخړو ته لمنه وهل کېږي، چې بیا یې هم افغانی ټولنه قرباني ده.

په افغانستان کې نن سبا پارلماني سیستم رامنځ ته شوی، مگر په پارلمان کې څوک ناست دي. تاسو په خپلو سترگو ولیدل چې په ټاکنو کې درغلي وشوه او یو شمېر د خلکو استازي (که د زورواکانو استازي) په غلا شویو رایو پارلمان ته لاره پیدا کړه او دا دي لږترلږه څو لسيزې کېږي چې د افغانستان چارواکي په اخلاقي او اداري فساد لږلي دي، نو پایله د افغانستان د غمېزې تلپاتې کېدل دي، چې مورې یې شاهدان یو.

پایله

د افغانستان د پرمختگ او دخلکو د هوساینې لپاره باید په هېواد کې د اخلاقي فساد پر ځای انساني ارزښتونه پیاوړي شي. د اداري

فساد د چارواکو پر ځای دې د پاک وجدان خانگپوه خلک وگومارل شي. په رسنيو کې دې ريښتني افغاني او انساني ارزښتونو ته کار وشي. په افغانستان کې دې سياليو، تربگنيو او انسان وژنې ته د پای ټکی کېښودل شي. د دغه پورته يادو شويو ستونزو د ضمانت رښکۍ د هېواد د پاک نفسه خلکو يو ځای کېدل، ملي ارزښتونو ته ارج اېښودل او په هېواد پالنه د خلکو روزل دي.

د افغانستان د جگړې ستراتیژیک اړخ

د هالنډ د نیوخیڼ ښار په غونډه کې د لیکوال د شفاهي وینا لنډیز
د اکتوبر اتمه ۲۰۱۱م کال

دوکتور م، ع، تره کی

د سړې جگړې په پای کې د ناټو د شته والي منطق چې د نړیوال
کمونیزم سره مقابله وه، له منځه ولاړ. خو هغه ځانته بل ماموریت
غوره کړ: د اسلام پالنې او هغه سره د تړلي تروریزم په وړاندې جگړه.

کمونیزم سره جگړې دفاعی بڼه درلوده. خو د بنسټ پالنې او تروریزم
سره یې تعرضي ډول وموند چې افغانستان، پاکستان او عراق د
جگړې د ډگر او مقدمي جبهې په ډول وروپیرندل شول.

د دغه واقعیت په نظر کې نیولو سره چې درې واړه هېوادونه د پام وړ
ژیوپولتیک موقعیت لري، د وخت په تېرېدو سره جگړه د خپل
لومړنیو ټاکل شویو موخو څخه ووتله او ستراتیژیک او ژیوپولتیک
استقامت یې غوره کړ. د ډیموکراسۍ او د بشري حقونو څخه ملاتړ
ورسره ګډ شو. د نوموړو ارزښتونو څخه جگړه بیزه دفاع هغومره زور

واخیست چې د جگړې میدان د تیل او ګاز د سرچینو په نږدېوالي کې موقعیت درلود.

په سیمه کې د ناټو د پروګرامونو د پلي کولو په مقصد افغانستان مرکزي حیثیت وموند. افغانستان باید په بشپړه توګه لاندې شي، تر څو چې د هېواد د ننه او د باندې د ناټو د پروګرامونو د تطبیق زمینه برابره شي.

د افغانستان د هضمولو په نیت ناټو په دې لټه کې شوه چې د نظام د ننه او د باندې د قدرت د جوړښت هستي له منځه یوسي. خو دلته د څو کورنیو او بهرنیو ستونزو سره مخ وه.

کورني په دې معنی چې:

- طالبانو بیا سرراپورته کړي.

- د پردیو په لاس جوړ شوی حکومت د لازیات قدرت او واک دعوا مطرح کړه.

بهرني په دې مفهوم چې:

پاکستان، ایران، چین او روسیه په غیر مستقیمه توګه د وسله وال مقاومت په ملاتړ د ناټو په ضد جګړه بیز اقدامات تر اجرا لاندې ونيول.

ناتو د نوموړو کورنیو او بهرنیو ستونزو د لري کولو په مقصد پراخ پروگرام تنظیم کړي.

د کورنی ستونزو په وړاندې اقدامات:

لومړۍ- د لومړي ځنډ يعني د طالبانو د تحریک د له منځه وړو په نیت د جگړې یو سیمه ییز پلان چې افغانستان او پاکستان په کې شامل وو تنظیم شو: طالب د پښتون سره په ترادف کې قرار ونيو او ورسره جگړه اعلان شوه. د جگړې اصلي لنگر د پښتنو په میشته سیمو کې متمرکز شو. د پښتون قبیلوی جوړښت، دا د بنکیلاک ضد تاریخي مورچل تر گوزارونو لاندی ونيول شو. په کلیو او بانډو باندي بیرحمانه بمباري وشوې چې په کې په زرگونو ملکیان ووژل شول. د قومي او مذهبي مشرانو په وژلو سره، جگړې د ژنوساید (عام وژني) بڼه غوره کړه.

واقعیت دا دی چې د پښتنو په ضد یوه لویه نړیواله توطئه چې په کې افغاني کړیو، د سیمې او د سیمې نه د باندي قومونو او هېوادونو گډون درلود، سازماندهي شوې وه.

د توطئې اصلي مقصد د طالب د وژلو تر نامه لاندې د جگړې د لمنې جغرافیایي پراختیا، دوام او ورسره د پښتنو د مقاومت فزیکي او انساني قوت ماتول وو؛ تر څو چې د افغانستان د ننه د اشغالگرو قوتونو په ګټه د یو مزدورې واکمنۍ د ساتنې زمینه برابره شی.

لاسپوڅې واکمني په سیمه کې د ناټو د ستراتیژیک افزار (لاسوند) په توګه وکارول شي.

دویم- د ناټو په وړاندې د نظام د ننه لوی ګواښ، دا وو چې د اساسي قانون په بنسټ باندې د ریاستي نظام په نافذیدو سره، د حکومت تر واک لاندې د ادارې چارې د تمرکز پروسه پیل شوه.

خو ناټو او په ځانګړې توګه امریکایانو نه غوښتل چې د یو باصلاحیته حکومت د حساب او کتاب او جنجال سره مخ شي. د یوه کمزوري واکمنۍ د جوړیدو په مقصد لاندې اقدامات ترسره شول:

- په حکومت کې ځینې کلیدي وزیران د ناټو د غړیو هېوادونو په واسطه (غوښتنه) وټاکل شول.

- پخپل سر والیان وګمارل شول.

- افغانستان ته پولي او اقتصادي مرستې د غیر حکومتي چینلونو له لارې تأمین شوې.

- د امنیتي ارګانونو عملیاتي ظرفیت په حد اقل کې وساتل شو او امنیتي خصوصي کمپني ګانې د حکومتي ارګانونو په وړاندې د سیال په توګه وکارول شوې.

- د حکومت په وړاندې دستوري سیاسي اپوزیشن جوړ شو. اپوزیشن ته د پارلمانتریزم او فدرالیزم نسخې ورکړل شوې.

- د ولسمشرۍ او پارلماني انتخاباتو په پروسه کې د گمارل شوو کسانو په گټه لاسوهنه وشوه.

- د وروستیو پارلماني انتخاباتو په پروسه کې د پراخې لاسوهنې محصول یوه ولسي جرگه جوړه شوه.

د بهرنیو ستونزو په وړاندې اقدامات:

په سیمه کې د ناټو حضور د قواوو سیمه ییز انډول ته د ناټو په گټه او د سیمې هېوادونو په تاوان بدلون ورکړ او د امریکا په وړاندې یې حساسیتونه راوپارول.

د ناټو په ضد د سیمې د هېوادونو منفي جگړه ییز غبرگون هغه وخت زور وموند چې امریکا د افغانستان سره د ستراتیژیک تړون موضوع مطرح کړه. د ناټو په وړاندې تحریکات په دوه سوله ییزو او جگړه ییزو استقامتونو باندې قرار لري:

سوله ییز په دې معني چې د « شانگهای » په سازمان کې د افغانستان د شاملولو هلې ځلې چټکې شوي.

جگړه ییز په دې مفهوم چې د وسله والو مخالفینو جنګي ظرفیت پیاوړتیا ته پام اړول شوی: دوی په نویو وسلو د هغې جملې نه په پرمختللو الوتکو ضد توغندیو باندې سمبال شوي دي.

د افغانستان د اشغال د مخالفو هېوادونو په منځ کې پاکستان خانګړی ځای لري: پاکستان او تروریزم ضد نړیوال ائتلاف د افغانستان په لس کلنه جګړه کې په دوه ټکو کې ګډ دریځ درلود:

- د پښتنو بشري او جنګي پوتانسیل کمزوری کول.

- د اسلامي رادیکالیزم د هغې برخې سره مقابله چې دواړو اړخونو ته ګواښ راپېښوي.

پاکستان او تروریزم ضد نړیوال ائتلاف په لاندې مسائلو باندې سره اختلاف لري:

- په افغانستان کې د امریکا اوږدمهال حضور د نظامي اډو د جوړولو د لارې.

- په افغانستان کې د هندوستان نفوذ.

- د جګړې جغرافیائی حدود: پاکستان هڅه کوي چې جګړه د افغانستان د ننه پاتې شي. خو نړیوال نظامي ائتلاف لیوالتیا لري چې جګړه د باندې صادره شي.

په افغانستان او پاکستان کې د کرکیچ ساتنې او د جګړې د اوږدېدو د ستراتیژي د پلې کولو په مقصد، امریکا او ناټو په څو اقداماتو لاس پورې کړی:

- د حقاني شبکه په تور لیست کې شامله شوه.

- د بن په دویمه غونډه کې د وسله وال مقاومت گډون منفي اعلام شو.

- د افغاني امنيتي اورگانونو د بې کفایتي د اثبات په مقصد (چې لاره په افغانستان کې د بهرنيانو د اوږدمهال حضور لپاره برابروي)، د امنيتي اورگانونو د صلاحیت د انتقال د پروسې نندارې ته اېښودل شوی.

ناټو په افغانستان کې د کړکېچ د ساتنې او د جگړې د اوږدیدو د ستراتیژي نه، د څو مقصدونو لپاره گټه پورته کوي:

- د بنسټ پال اسلام، کوم چې د القاعدې سره تړاو لري، د قیام مخه نیول

- د یوه گوداگي حکومت چې په سیمه کې د ناټو د ستراتیژیکو موخو لپاره کارول کېږي، د جوړېدو په اراده د دیورنډ د دواړو خواو پښتنو چې بنکیلاک ضد ستر قومي ځواک جوړوي، انساني او فیزیکی قوت ماتول او جنګي پوتانسیل یې کمزوری کول.

- د جگړې د لارې د لویدیځ تمدن د ارزښتونو تپل.

د ولسمشرۍ او پارلماني تیرو انتخاباتو چې په کې بهرنيانو د یوه گوداگي نظام د جوړېدو په نیت لاسوهنه وکړه، وښودل چې بهرنيان لږ

تر لږه او سمهال د واقعي ډیموکراسی نه، چې په کې په امن او آزاده فضا کې د جنگ ځپلو سیمو د ولسونو آزاده تمثیل شي، ویره لري.

قومی اکثریت، دا د ناتو او امریکا د تپل شوي جگړې قربانیان، باید وځپل شي، ترڅو چې د اشغال او درغلي نه رازیږیدل شوی نظام پاتې شي.

***

در افغانستان از یک دهه به این سو ائتلافی از جنگ سالاران متهم به جنایات جنگی و تکنوکراتان معامله گر به زور قوت های مهاجم خارجی قریب 80 هزار افغان را از هستی ساقط کرده است. هزاران دیگر را معیوب نموده است. از شمار بیوه و یتیم جنگ احصاحیه بی در دست نیست.

حاکمیت محصول اشغال بیش از نیمی از قلمرو ملی را به میدان جنگ قوت های مهاجم تبدیل و به کندواله بدل کرده است. اینهمه تلفات به دلیل عدم شناخت واقعیت ها و اشتباه در محاسبات ستراتیژیک امریکا و ناتو مرتکب دو اشتباه بزرگ گردید که موجب دوام جنگ و تلفات زیاد انسانی و پولی گردید:

یکی اقدام سراسیمه برای متلاشی ساختن حکومت طالبان، پس از انفجار نیویارک، در شرایطی که رهبران آنها حاضر به مفاهمه بودند.

دیگری تمرکز عملیات نظامی در مناطق جنوب کشور به قصد قتل عام پشتون های دو طرف خط دیورند.

از آنجائیکه پشتون ها با سابقه تاریخی مقابله کامیاب با قوت های مهاجم، در خط السیر اکمالاتی ناتو از بندر کراچی تا کابل و قندهار مسکون اند و امکان کافی حمله به کاروان های لوژستیک و مسدود ساختن شاهراه را بدست دارند، اقدام امریکا و ناتو را در مقابله خونریز با پشتون ها میتوان نشان بی ملاحظگی، سراسیمگی و جنون نامید. ناتو در دشمنی با پشتون ها در واقع شاهرگ تغذیه جنگ تحمیلی خود را مسدود ساخت و زمینه بلند بردن مصرف جنگ و نهایتاً شکست خود را فراهم نمود.

اکنون وقت آن رسیده است که به این جنگ تحمیل شده و غیر عادلانه پایان داده شود. قرآینی روی دست است که همه جناح های مقاومت از یک پلان صلح که در محور آن، تشکیل یک حکومت بیطرف، مسلکی و موقتی برای انتقال کشور از حالت جنگ به صلح قرار داشته باشد، حمایت میکنند.

کانفرانس فعلی چند امکان را بدست میدهد:

- استفاده از پلان های مطرح صلح از جمله پلان «د افغانستان د نجات جرگه» و یا تنظیم یک پلان جدید صلح.

- تعیین یک هیأت صلح از داخل یا خارج کانفرانس. هیأت در کانفرانس های آینده صلح در داخل و یا خارج افغانستان اشتراک خواهد کرد و وظیفه خواهد داشت تا میان طرفین منازعه وساطت کند و موافقت جوانب را به پلان صلح جلب نماید.

به چند نکته باید توجه نمود:

- در کشور هائیکه مردم آن در حال جنگ با قوت های مهاجم خارجی قرار دارند، استقلال و تمامیت ارضی کشور را تناسب قوای جنگی تثبیت میکند.

قوت های خارجی طی ده سال دست به اقداماتی زده اند که قرینه سوء نیت آنها در رابطه به تمامیت ارضی افغانستان است. تعیین برخی وزرا، والی ها و وکلا ولسی جرگه روی خطوط قومی و تحریک شان علیه یکدیگر و حکومت مرکزی، حاکی از وجود یک پلان شیطانی در رابطه به صلح، ثبات و سلامت افغانستان است.

درین حال و احوال مقاومت مسلح یگانه نیروی رزمنده ضامن استقلال و حافظ تمامیت جغرافیائی کشور تلقی میشود. بناً اشتراک مقاومت مسلح در کانفرانس آینده صلح بن دوم نه تنها برای تحقق

داعیه صلح ضروری است، بلکه ضمانتی است، برای اعاده استقلال و پاسبانی از سلامت کشور.

- حکومت فعلی طی ده سال با کشتار هزاران افغان در همکاری نزدیک با قوت های متجاوز خارجی قرار داشته است.

این حکومت با داشتن سابقه برخورد با مقاومت مسلح و شرکت در جنایات قوت های خارجی حین عملیات نظامی به اندازه قوای خارجی مسئولیت دارد. بناً نمیتواند ماموریت صلح داشته باشد. صلح از طریق مذاکرات مستقیم میان قوت های مهاجم و مقاومت مسلح امکان پذیر است.

- از آن جائیکه نظام موجود محصول اشغال است، دوام کار آن به معنی استمرار جنگ ضد اشغال قیاس میشود.

برای دادن نکته پایان به جنگ، حکومت فعلی باید در کانفرانس آینده بن الزاماً استعفای جمعی اعضای خود را مطرح کند. هیأتی که از جانب کانفرانس فعلی برای اشتراک در کانفرانس بن تعیین میشود، با مشوره با مراجع ذیدخل داخلی و خارجی، الترتیف جانشین حکومت مستعفی را در چوکات پلان صلح «د افغانستان د نجات جرگه» تحت غور قرار میدهد.

در اخیر پیامی هم به مقاومت:

اوضاع طور یست که صرفاً فشار جنگ استقلال و سلامت افغانستان را تضمین میکند و راه رسیدن به صلح عادلانه را هموار مینماید. بناً تا زمانیکه امریکا و ناتو اراده سیاسی صادقانه برای تضمین سلامت افغانستان و صلح ابراز نکرده اند، مقاومت مسلح باید:

- رابطه تکتیکی خود را با هم پیمانان اعم از گروه ها و کشورها در جبهه جنگ قطع نکند. فشار جنگ بالای قوت های مهاجم نباید موجب تلفات ملکی و زمینه سازی برای تقویت رادیکالیزم اسلامی شود.

- امکان بیشتر اعمال نفوذ در اورگان های امنیتی افغانی مورد توجه قرار بگیرد.

- به منظور ایجاد هم آهنگی در فعالیت های مبارزاتی، با مقاومت غیر مسلح از ردیف تعلیم یافته های بیرون مدرسه، ارتباط ساختاری (تشکیلاتی) تأمین گردد. « پایان »

يا به ټولپرو يا به ورکپرو

ډاکټر عبدالمحمد درمانگر

د نن څخه په تېرو، يوه ورځ باندې لسو کلنو په ترڅ کې زموږ د ننني هېواد تباهي او بدمرغي دومره زياتې وې، چې د هغو له کبله د همدې مودې د نیکمرغيو په گټه د نسبي بریاوو څېرې په آسانه د لیدو وړ نه دي. په زغرده ویلاي شو چې گناه یوازې او یوازې د روانې جگړې په غاړه ده. خو دا د تېرو لسو کلونو مهال او ورسره څېرمه جگړه، له دې نه پخوا د یو ویشتن کلن مهال او اړوندې جگړې څخه یې را بېلول د ویالو، سیندنو او سمندرونو د اوبو د بېلولو کار ته ورته دي. دا اوسنۍ جگړه د اصل او نسب له رویه، د ۱۹۷۹ کال د دسمبر په اوویشتمه نېټه، زموږ په پاکه خاورې باندې د شوروي پوځي تېرې څخه را پیدا شوې جگړې کړوسۍ او د څېرې او طبیعت له رویه ډېره پېچلې ده. سره له دې هم د یادو شویو جگړو دا لاندې درې اړخیزه ورته والی له سترگو څخه دغورځولو نه بنسکاري:

- لومړی دا چې د دغو جگړو په تنورونو کې تر ټولو زیات د افغان هېوګي سوځېدلي او لاهم سوځي؛ او په هغو کې د بهرنیو بنسکېل شویو ځواکونو د زور او افسون له لاسه «ډیره زما واک یې د

ملا) کانه وشوه. په دې توگه له جگړو سره اړونده ملي اهداف يا دا چې بيخي له پامه وغورځېدل، او يا خو د بهرنيو ځواکونو د اهدافو تر شا پټ شول.

- دويم دا چې د دغو جگړو په مهالونو زموږ پتمن اولس د پرديو بدخواهانو ظالمانو او کورنيو مختورو ناځوانانو په سحر او لمسون اندام اندام شوی او د نورو بدمرغيو سربېره د ورور وژنې تورې بلا په منگولو کې هم را ایسار دی. له همدې امله دغه سرلورې او باتوره خلک د خپلو سيالانو له ډلې څخه رابېل شوي او د ستونزو د پرېمانتيا له رویه د خوارکیو سومالیایانو په څنګ کې ځای لري.

- درېیم دا چې نوموړو جگړو کې د اسلام پاک دین د عقیدتي پیاوړتیا څخه کار اخیستل ډېره ستره ونډه لري. د هرې تیرې جگړې په پای کې دیني او عقیدتي مشران، چې زموږ خلک یې د دین شتمني بولي، خپلو حجرو جماتونو او خانقاوو ته د بېرته ستنېدو پرځای د سیاست په خوسا شویو ډنډونو کې لاهو شول. په دې توگه دیني او عقیدتي سپېڅلې او ناپایه پوهنیز کار له اجرائیوي تقنیني او قضائي ټولنیزو کارونو سره یو شانته سره غوټه پیدا کړه. د پورتنی درې څنډیزه چوکاټ د ننه پېښو دا یو دېرش کاله کېږي چې زموږ د اولس ژوند او هیلې خاورې ایرې کړي دي.

د ۲۰۰۱ کال د اکتوبر په اوومه نېټه د امریکا متحده ایالاتو، د ناټو د یو شمېر غړو او ځینو نورو هېوادونو په ملاتړ، د ملگرو ملتونو د پرېکړې له رویه، چې ځینې حقوق پوهان د هغې په مشروعیت شکمن دي، په واشنگټن او نیویارک باندې د ۲۰۰۱ کال د سپتمبر د یوولسمې

نېټې د تروریستي وړانګاریو د غچ اخیستلو او تروریستي ځالو ته د اور لگولو په تکل، زموږ په خاوره باندې پوځي خونړي بریدونه پیل کړل. داسې ګنګوسې کېږي چې دغه راز بریدونه د هغه وخت امریکایی او انګلیسي مشرانو د سپټمبر د یوولسمې پېښې لا دمخه په پام کې نیولي وو. له دغو بریدونو څخه را پیدا شوې جګړه تر دا اوسه پورې نه یوازې زموږ هېواد کې په زیاتېدونکي شدت روانه ده، بلکه عراق، سومالیا، یمن او پاکستان یې هم د خپلو اورونو په لمبو کې راګیر کړي دي. او خدای خبر چې په کوم ځای کې به ختمه شي.

که څه هم خلک له تروریزم څخه د هغه د ویرې او وحشت له رویه ډېره کرکه او نفرت لري، خو د تروریزم ضد، پولې نه پېژندونکې یوه جګړه، د نړیوال ژوند له دود او دستور سره په ټکر کې ښکاري.

زموږ په هېواد کې د تروریستانو او د هغو د پلویانو د له مینځه وړلو او پر ځای یې د یوې نوې آزادې ټولني د جوړولو بنسټیزه ډېره په هماغه پیل کې کړه کېښودل شوه. اوس که د هېواد دولتي واکداران د دې جوګه نه دي چې له خپلې خونې سره سم د اولس اداره په مخ بوځي، اولس هم نه غواړي چې اداره یې د دغه واکدارانو په خونبه په مخ ولاړه شي. ټول خلک سپرمو ته رسیدلي او د سولې په ګټه بدلونونو ته په ډېره بې خبري سترګې په لاره دي. له بلې خوا هغه اولسونه چې بچیان یې له لسو کلونو راهیسې زموږ هېواد کې په جګړه لګیا دي، په خپلو دولتونو باندې د زور اچونې له لارې خپلو کورونو ته ډوډۍ د بېرته ستنېدو هیله من دي. د دې ترڅنګه د افغان

دولت او د هغه ملاتړ کونکو دولتونو ترمنځ د باور ستونزې مخ په زیاتېدو ښکاري.

خو دا دواړه خواوې په خپل وار سره له پاکستان سره چې دریغ یې زموږ په هېواد کې د سولې او جگړې د برخه لیک او حیاتي تأسیساتو د را رسېدو لپاره ډېر ستر اهمیت لري، د یو ډول ساړه جنګ میدان ته د ننوتلو په لور کشول کېږي.

د دوی لپاره د پاکستان د دولت دوه مخیزه او سترګو په رپ کې د چین بدلولو لویې نورې د زغملو وړ نه دي. له دغه راز دولت څخه، چې Bill Clinton د Paria یا کم اصل او ناسیاله په نامه یادولی، مخ اړول او د افغانستان په شمالي ګاونډیو هېوادونو کې د وړو راوړو لارې پیدا کول؛ که څه هم د روسانو او چینایانو د نفوذ انګر ته د ننوتلو ستونزې لري، خو ګمان نه کېږي چې دوی دواړه به له پاکستان سره دوستي، چې د بنسټ پاله جذباتي فکرونو او هلوځلو کور شمېرل کېږي، له غربي هېوادونو او هندوستان سره د خپلو سوداګري او سیاسي ګټو د لاسه ورکولو په بیه واخلي.

زموږ په هېواد کې د ننه او د باندې همدغه پېچلې او سریداله کونکې حالات چه له سمندر څخه د یوه څاڅکې په توګه د هغو یادونه وشوه، داسې غوښتنه کوي چې په لومړي توګي د هر ډول تبعیض څخه پرته د سولې او پرمختګ د مینانو په لیکو کې د درېدو په مرسته د یوه داسې سیاسي، سوله ییز او ټولنیز ځواک په پښو درېدو کارونه لا نور هم چټک کړو چې په خپل کور کې د خپل اختیار خاوند وو؛ او د

خپلو نړیوالو دوستانو سره د سوال یاري پر ځای به د وروري کوو حساب تر منځ، دود او دستور ته به درناوی کوو.

زمونږ په ننني هېواد کې سوله او نیکمرغي له ایشیا سربېره د ټولې نړۍ له امن او نیکمرغي سره اړخ لگوي. رايي د همدې اوسنۍ غونډې په برکت لا نور هم راغونډ شو، او نړیوالو ته هم بلنه ورکړو چې له مونږ سره د جنگ پرستو د متو په نیولو کې د لارې مل شي. یوازې د یوه پراخ په سوله او پرمختګ مین خوځښت جوړول دي چې دا اوسنیو له نا امیديو ډک زړونو ته نوې وینه ورکولای شي؛ له دېنه پرته د اوسني جوړ شوي محشر څخه د راوتلو نورې لارې زموږ او تاسې شاتته کسانو په مخ تړلې وینم. یا به ټولېږو یا به ورکېږو! تر منځ به انتخاب سره مخامخ یو.

خدای مو په لوري شه

ډیموکراسي که واک سالاري

ننگیالی بخرکی

تر هغه ځایه چې د ډیموکراسۍ ایډیالوژیکه اصطلاح تر موره پورې رارسیدلې ده، د تکامل ډول، ډول پراونه یې تېرکړي هم دي. په نوموړې اصطلاح هر څوک پوهېږي چې ډیموکراسي یوه یوناني کلیمه ده او معنا یې د خلکو حکومت پرخلکو. هغه حکومت؛ چې د خلکو په خوښه د یوې ملي شورا د خوا را منځته شي، نو بیا په همدغه ډول خلک په خپله خوښه قانون جوړوي، سیاسي کړنلاره ټاکي او د گټې وټې (اقتصادي کړنلارې ډول ځانته غوره کوي).

ډیموکراسي په واقعیت کې د خلکو نظام دی او د خلکو په اراده سره منځ ته راځي، خو که د ډیموکراسي نظام نه وي، نو هغه بیا دلږو ستم دی پر ډیرو خلکو، چې دې ته دیکتاتوري او ارسطو کراسي وايي. ارسطو کراسي همیشه د اشرافو استثمارګرو زورسالاري نظام دی. که د ډیموکراسۍ تاریخ ته څیرشو، ترمیلاد نه مخکې په یونان کې نوموړې اصطلاح را منځته شوه او بیا روم او اروپا ته ورنقل شوه، په فرانسه کې بیا دغه کلمه د جمهوریت په نوم ونومول شوه.

مورډلته د ډیموکراسی د کرو نولوژی، څخه ډډه کوو؛ خو پر دغه به خامخا خبرې وکړو چې ډیموکراتیک ایډیالوژیکي نظام په ټولو هېوادو کې په یوه شان نه وي، بلکې تفاوتونه لري. که هر ډول ډیموکراسی هېواد ته راځي، نوموړی ډول د ډیموکراسی باید خلک خوښ کړي، خلک تاریخ جوړوي او که د ټوپک په زور پر خلکو ومنل شي او یا هم د بهر څخه یوه اوبل هېواد ته واستول شي، په دې کې شک نشته چې دغه فکر ناکامه دی.

یو هېواد د بل هېواد سره په فرهنګي میراثونو کې شریکېدای شي، یو او بل هېواد خپل فرهنګ، علمي لاس ته راوړنې نورو هېوادو ته ورزده کولای شي او سره شریکولای شي، خو دا په دې معنا نه ده چې نوموړی هېواد دې نور هېوادونه تر خپلې روبنایي اغیزې لاندې را ولي؛ او یا دې خپل نظر پر نورو هېوادو په زوره ومنې. یا دې هم په همدغه پلمه دخپلې نظامي مداخلې لپاره لاره پرانیزي. هر هېواد آزادي لري، چې دخپلو ټولنیزو شرایطو پر بنسټ ځان ته قانون - دولت ډول - وټیزه کړنلاره او داسې نور... معنوي او مادي بنسټونه ټاکي. هغه هېوادونه چې خپل نظر پر نورو هېوادونو تحمیلوي او یا هم خپل د خوښې انقلابونه صادروي هغه هېوادونه بنیادګر هېوادونه دي. دولتونه یې ناکامه او ضعیفه دولتونه وي. دا ځکه چې خلکي پایې نه لري او د ډیموکراسی د بنسټونو مخالف وي.

مورډ پورته خبرو ثوقه دلایل په اوسني وخت کې دافغانستان، عراق، لیبیا او نورو هېوادو په منځ کې لیدلای شو. هلته دغه لس کاله جنګ روان دی. او د ډیموکراسی ټیکداران د ډیموکراسی او د بشر د حقوقو، آزاد بازار، ګلوبالیزم، هیروین او نشې توکو په پلمه دغو

هېوادو ته را داخل شوي دي؛ او نظامي جگړه پرمخ بیایي، خو د همدغه لسو کالو په جریان کې کومه گټه نه ده تر لاسه شوې. «خو نا تار روان دی».

گرانو هېوادوالو! په دې چې مقاله مې دیوې رسالې په شان اوږده نه شي، نو خپل مطلب په لاندې څو ټکو سره را لنډوم او داچې ولې په افغانستان کې، دولت او ناټو، ناتوانه دي په دغه څو لاندې ټکو کې یا دونه ورته کوم.

لومړی: ډیموکراسي پر جنګسالارانو نه جوړېږي، نوموړې غوښتنه د ټولني د وټیز رشد او تکامل سره سمه په یوه معینه مرحله کې را منځته کیدای شي.

دوهم: زموږ په گران افغانستان کې په لومړي سر کې د تنظیمونو په منځ کې دولتي او کمني ډژنيو، قومي او سیمیزو تړانو په اساس په غیږي عادلانه ډول شلنډی یا ویشل شو.

درېیم: په داسې یوه نظام کې چې غوښتنه یې د آزاد بازار د لاري سرمایه داري ټولنه جوړول وي، لازمه ده چې نوموړی رقابت د تولید پسرپه سالمه توګه تر سره شي، نه داچې تولیدي مؤسسي وټرل شي، او د دولت شتمني غصب، چور او چپاول شي.

څلورم: د غلو او غاصبینو مخه راوگرځول شي، هغه شتمني، چې د ملي عوایدو د لارې په لاس را وړل کېږي یا هم د بهرنیو مرستو پر بنسټ تر لاسه کېږي، هغه باید داشخاصو په لاس کې ونه لوېږي؛

بلکې دولت په متمرکزه او خوندي مالي حسابونو کې وساتل شي او د ضرورت وړ گټه ترې واخيستل شي.

پنځم: ملي امنیت باید ټینګ کړل شي، د ولسونو خوندي کول د ملي دولتونو دنده ده. د هېواد داخلي ستونزې باید د خبرو او پراخو صادقانه جرگو او مرکو د لاری حل کړل شي. ترڅو د هېواد د خلکو او ملي امنیتي قوتونو تر منځ یووالی را منځته شي.

شپږم: خپله خاوره باید د نورو هېوادونو د تهدید وسیله ونه گرځول شي. او نه هم نورو هېوادو ته د مداخلې وخت ورکړل شي، په هېواد کې دننه د پرديو هېوادونو نظامي اډې، چې د همسایه هېوادونو دنا آرامۍ سبب گرځي، باید اجازه ور نه کړل شي.

اووم: افغانستان باید خپله بې طرفي د پخوا په څېر وساتي او خپلې ستونزې د یوه بې پرې یا بې طرفې ټولني په حيث د امنیت په نړیواله شورا کې طرحه او حل کړي.

اتم: ملي گټو ته باید دلومړي توب حق ورکړل شي او ژر تر ژره باید زېربنایي کارونه پیل او د هېواد وټیز حالت ته پاملرنه وشي، ترڅو خلکو ته سالم مصروفیتونه پیدا شي.

د افغانستان ځوانان به د جنگسالارانو د منگلو څخه هم خلاص شي او بیا به د جنگسالاری په عوض کې ډیموکراتیک نظام پیل کړو. که موږ پورته ټکو ته په ملي صداقت پاملرنه وکړو نو ژر تر ژره به د جنگ او بدبختۍ سندرې خاموشه شي او دغه په میراث را پاتې شوې بې وسي به مو هم د پای ټکی ومومي.

سترا تیژیکي تړون / سترا تیژیکي اعلامیه

(د اوږد مهالې همکارۍ تړون/ اعلامیه)

جمال کتوازی

۱- سرریزه،

۲- سترا تیژیکي تړون / سترا تیژیکي اعلامیه،

۳- ملي گټې،

۴- د افغان او امریکایي چارواکو تر منځ د تړون د محتوا په هکله د اندونو تو پیرونه،

۵- د افغانستان او امریکا تر منځ سیاسي، اقتصادي او نظامي انډول،

۶- د تړون د لاسلیک لپاره د افغانستان دولت تر منځ پرته ستونزې،

سرریزه:

هر هېواد خپلې ملي لنډ مهاله او اوږد مهاله گټې لري. کوم وخت چې د دوو یا ډېرو هېوادونو تر منځ کوم تړون لاسلیک کېږي، نو د هېوادونو استازي تر لویې کچې هڅې کوي ترڅو د خپل هېواد ملي لنډ مهاله او اوږد مهاله گټې په نظر کې ونیسي. زموږ گران هېواد افغانستان په دې اخیرو لسيزو کې د ډېرو نا وړینونو سره مخامخ شوی. د نړۍ او د سیمې ځینې هېوادونو تر خپله وسه زیار ایستلی، تر

خو د خپلو سیاسي، نظامي او اقتصادي گټو په خاطر زموږ هېواد د جگړو ډگرو گرزوي، چې دالو به اوس هم لار وانه ده!
ستراتیژیکي تړون:

تړون (قرارداد) د دوو یا ډېرو خواوو تر منځ د حتمي پلي کېدو پریکړه لیک ته وايي، چې د ځانگړو ژمنو د تر سره کیدو لپاره لاسلیک او تر سره کېږي.

د دوو هېوادونو تر منځ تړون د هېوادونو د پارلمانونو له خوا هوکړې ته اړتیا لري او د پارلمانونو هوکړه حتمي ده.
ستراتیژیکي اعلامیه:

اعلامیه یو داسې سند ته ویل کېږي، چې هغه د دوو یا ډېرو خواوو تر منځ د ځانگړو ژمنو د پوره کېدو لپاره لاسلیک او تر سره کېږي، خو کومه ځانگړې حقوقي وړتیا نلري. اعلامیه کیدای شي، چې د دوو هېوادونو د حکومتونو د استازو تر منځ لاسلیک شي. د دوو هېوادونو تر منځ اعلامیه د هېوادونو د پارلمانونو هوکړې ته اړتیا نه لري.

ملي گټې:

د هر هېواد ملي گټې د هغه هېواد په ځمکنی بشپړتیا، سیاسي نظام او همدارنگه ټولنیز، سیاسي، تاریخي، فرهنګي، ملي او اقتصادي ارزښتونو کې نغښتې دي.

د افغانستان لنډ مهاله او اوږدمهاله گټې

۱- د افغانستان د ځمکنی بشپړتیا نه په بشپړه توګه دفاع.

۲- د ملي اردو او ملي پولیسو په پښو درول، تر څو ملي پولیس او ملي اردو په هېواد کې د بشپړ امنیت د راوستلو وړتیا ترلاسه کړي.

۳- د اقتصادي بنسټیزه پروژو به پښو درول یا بیارغونه او داسې نور...

۴- په هېواد کې د مختلفو قومونو تر منځ د ملي یووالې د را وستلو او ساتولو لپاره گړندی هڅې.
د افغان او امریکایي چارواکو تر منځ د تړون د محتوا په هکله د اندونو تو پیرونه.

د افغاني چارواکو غوښتنې:

۱- د امریکایي سرتېرو شتون په افغانستان کې قانوني کول (دهغوی چلند باید د افغانستان د قوانینو سره سم وي).

۲- امریکایان باید د شپې عملیات بند کړي.

۳- امریکا باید په افغانستان کې خپل زندانونه وتړي.

۴- ټولې مرستې باید د افغانستان د دولت له خوا ولگول شي.

۵- د افغانستان په اقتصادي بنسټیزو پروژو کې باید امریکا پانگه اچونه وکړي.

د افغانستان او امریکا تر منځ سیاسي، اقتصادي او نظامي انډول.

۱- په سیاسي، اقتصادي او نظامي اړخونو کې افغانستان د امریکایانو مرستې ته اړتیا لري. که چېرته د امریکا او نړیوالې ټولنې مرستې نه وي، نو شاید چې د افغانستان دولت به د دې وړتیا ونلري ترڅو د خپل دولت د کار کونکو د یوې میاشتنې معاشونه ورکړي؟

۲- په نظامي لحاظ، افغانستان د ځینو گاونډیو هېوادنو تر گواښ لاندې دی او د افغانستان امنیتي ځواکونه نشي کولی چې په یوازې سرد هېواد دفاع وکړي.

- ۳- د افغانستان ملي اردو او ملي پوځ په یوازی سر د دې وړتیا نلري، چې په هېواد کې د بشپړ امنیت راوستولو جوگه شي.
- ۴- افغانان د خپل هېواد د بیارغونې کابو په ټولو برخو کې د امریکا او نورو نړیوالو مرستو ته اړتیا لري.
- خو امریکایان هم په افغانستان کې بیا خپلې سیاسي، اقتصادي او نظامي گټې لري.
- ۱- د افغانستان او منځنۍ آسیا د ځینو هېوادونو لکه د تورکمنستان د کاسپین د سمندرگي طبیعي زیرمو ته ځان رسول.
- ۲- د سیمې او د افغانستان د ځینې گا ونډیو هېوادونو تر نظامي اغېزې لاندې راوستل او داسې نور...
- د تړون د لاسیک کولو لپاره د افغانستان دولت تر مخ پرتې ستونزې.
- ۱- د کورني ملاتړ نشتوالی او په افغانستان کې د ځینو کورنیو کړیو مخالفت.
- ۲- د بهرني ملاتړ (د گاونډیانو او د سیمې د هېوادونو ملاتړ) نشتوالی او د گاونډیو او د سیمې هېوادونو اندېښنې.
- ۳- د افغانستان او امریکا تر منځ د سیاسي، نظامي او اقتصادي انډول نشتوالی.
- ۴- په پارلمان کې کلوډي.

ستراتیژیکي اړیکې او ګاونډیان

انجینیر زکریا پوپل

یو شمېر ګاونډي هېوادونه لکه پاکستان، ایران او روسیه د امریکا د متحدو ایالتونو او نورو لوېدیځو هېوادونه سره د افغانستان د ستراتیژیکي ملګرتیا په هکله د تړونونو د لاسلیک کولو څرګند مخالفت کوي.

ظاهراً د مخالفت په افغانستان کې د امریکا د متحدو ایالتونو د پوځي اډو د جوړېدو په خاطر دی، خو اصلي خبره داده، چې زموږ دغه ګاونډي هېوادونه نه غواړي چې افغانستان ته سوله او دایمي تیکاو راشي او افغانستان په اقتصادي، سیاسي او تخنیکي لحاظ یو پر مختللی او اغېز لرونکی هېواد واوسي. وګورئ زموږ د هېواد جیو ستراتیژیک موقعیت، چې د پېړیو په اوږدو کې یې زموږ لپاره لویې ستونزې جوړې کړې دي او دنړۍ د زبرځواکونو دیرغلونو سبب شوی دی، کېدای شي یوځل بیا د منځنۍ او سهیلي اسیا د هېوادونو تر مېنځ د پل حیثیت خپل کړي او په دې ډول به افغانستان نه یوازې په اقتصادي او تخنیکي لحاظ ډېرې ګټې ترلاسه کړي، بلکې په سیمه

کې به داسې هېواد هم شي، چې پر نورو هېوادونو به پراخ اغېز کولای شي، ځکه نو زموږ گاونډيان په خاصه توگه ايران او پاکستان دامريکا او نورو پرمختللو هېوادونو سره دافغانستان دستراتېژيکي ملگرتيا سره مخالفت کوي. خو دوی دا خبره په ډاگه ځکه نه کوي، چې دا دنړيوالو حقوقو له مخې د هر هېواد حق دی، چې د هر هېواد سره هر ډول چې وغواړي، هممهغسې اړېکې ولري. ځکه نو يو شمېر کسان دا ادعا کوي، چې ايران، پاکستان، روسيه او چين په خپل گاونډ کې دامريکا دپوځي اډو شتون، دخپل امنيت لپاره گواښ بولي.

زما له نظره دا خبره بېخي سمه نه ده او دا خوشې يوه پلمه ده، دا ځکه چې:

-امريکا همدا اوس هم دايران، هم دروسيې او هم دچين په گاونډ کې پوځي اډې لري او دوی هغه دځان لپاره خطر نه بولي، بلکي ديوه واقعيت په توگه يې مني او د هغو هېوادونو د خلکو او حکومتونو حق بولي، چې چاته په خپل هېواد کې اډې ورکوي.

-دبلې خوا دنوموړو اډو نه دغو هېوادونو ته هيڅ ډول گواښ نه دی متوجې، نو بيا په افغانستان کې اډې ولې دوی ته دا گواښ متوجې کولای شي؟

-بله خبره دپاکستان ده. وگورئ دحيرانتيا خبره خو داده، چې پاکستان په خپله خاوره کې امریکا ته اډې ورکوي او دهغوی نه دوی

ته خطر نه دی متوجې، بلکې دهغو اډو نه خطر ورته متوجې کېږي، چې په افغانستان کې کېدای شي جوړې شي؟

پردي سربېره پاکستان امریکا ته زاری کوي، چې ستراتیژیک تړون ورسره لاسلیک کړي او دپاکستان لومړی وزیر سیديوسف رضا گېلاني د امریکا نه داگیله کوي، چې ولي د هند او افغانستان سره ستراتیژیک تړون لاسلیک کوي، خوزمور سره یې نه کوي که چېرې دامریکا د متحدو ایالتونو او نورو پرمختللو هېوادونو سره دستراتیژیک تړون لاسلیک کول او هغوته په خپله خاوره کې اډې ورکول دپاکستان له نظره بد کار وای، نو بیا خپله ولي دابد کار کوي؟

-دغه ټول پورته یاد شوي دلایل پردي شاهدی ورکوي، چې دگاونډیانو د مخالفت اصلي علت دانه دی، چې امریکا په افغانستان کې پوځي اډې جوړوي، بلکې دوی ددې نه وېره لري، چې دامریکا د متحدو ایالتونو او نورو پرمختللو هېوادونو سره دافغانستان ستراتیژیکي ملگرتیا د تړونونو په لاسلیک کولو سره به نورزمور هېواد دچم گاونډیانو د نفوذ د ساحې نه وووزي او دوی به نورشي کولای په خلاص مټ دافغانستان په کورنیو چارو کې لاسوهنه وکړي.

-د بلې خوا دوی په دې هم ښه پوهېږي، چې افغانستان د امریکا د متحدو ایالتونو او نورو پرمختللو هېوادونو سره د ستراتېژیکو تړونونو په لاسلیک کولو سره، د دې پراخ امکانات پیدا کوي، چې په خورا چټکۍ سره د اقتصادي او تخنیکي پرمختګ په لور ګامونه او چټکي کړي.

ددې کار سره د افغانستان ګټور جغرافيايي موقعیت، سرشاره طبعي زېرمې، د افغانانو زیرکتیا او د پرمختللو هېوادونو اقتصادي، تخنیکي او تکنالوژیکي مرستې بشپړه مرسته کولای شي. د دغه ډول همکاریو او مرستو بېلګې موږ په المان او ټوله اروپا، جاپان، جنوبي کوریا، ترکیه، چيلي، هانګانګ، ټایوان او نورو کې لیدلای شو.

خو زموږ د دغو موخو د ترلاسه کولو لپاره تر ټولو لومړی او اساسي شرط، په افغانستان کې د سولې او ټیکو رامنځ ته کېدل دي. زموږ چم ګاونډیان په دې پوهېږي، چې که په افغانستان کې سوله او ټیکو راشي، بیا نو:

- دوی نشي کولای د افغانستان داوبو د پراخو زېرمو نه په وړیا توګه ګټه پورته کړي.

- له بلې خوا د افغانستان د اقتصادي او تخنیکي پرمختګ په صورت کې به نو زموږ هېواد د دوی د ټیټ کیفیت لرونکو توکیو

بازار نه وي او نور به دغه هم شوني نه وي، چې دوی هرکال په ملیاردونه ډالره افغانستان ته د صادراتو له لارې ترلاسه کړي.

-او ددغې ملګرتیا په پایله کې به افغانستان ددغو هېوادونو، په ځانګړې توګه د ایران د کلتوري بنسټګر ډمنګلو نه هم وزي، چې دا د دوی لپاره تر ټولو ډېره د اندېښنې وړ خبره ده. ایران په تېرو څه د پاسه دوو سوو کلنو کې افغانستان دخپل کلتوري بنسټګر په منګولو کې ټینګ نیولی دی. د افغانستان ټول رسمي او اداري سیستم، تعلیمي دستګاه او ان مذهبي موسسات هم د دوی د ژبي او کلتور په چوپړ کې وه. ښه مثال یې په جوماتونو کې د پنبج کتاب، بوستان، گلستان او نورو کتابونو تدریس دی.

-زه په دې باور یم چې که چېرې امریکا او نور لوېدیځ هېوادونه د افغانستان نه، مخکې له دې ولاړ شي، چې موږ په خپلو پښو ودرېږو او داوږدمهاله ملګرتیا تړون هم ورسره ونه لرو، نو په دې صورت کې به هر ورو زموږ چم ګاونډیان په ځانګړې توګه ایران او پاکستان زموږ په هېواد کې د کورنیو جګړو اورته لمن ووهي او له ۱۹۹۲ کال نه به بدتره حالت را مېنځ ته کړي، خو بیا به هیڅ څوک نه وي چې موږ ته د مرستې او ملګرتیا لاس را اوږد کړي او پایله به یې دا وي چې د سوما لیا په برخلیک به اخته شو.

-افغانستان دخپل تاریخ دیوه ډېر حساس پړاو نه تېرېږي. دابه دافغانانو په پوهه او درایت پوري اړه ولري، چې څنگه خپل راتلونکی ټاکي؟

-اصلاً زموږ لپاره دامریکا متحد ایالتونه او نور پرمختللي هېوادونه خطر نه دي او نه هم هغوی په افغانستان کې اهداف لري. که چېرې دځینو مخالفینو خبره سمه هم وي، نو امریکا په منځنۍ اسیا کې اهداف لري. خو ایران، پاکستان او نور گاونډیان دافغانستان دبربادی لپاره ناوړه اوشوم پلانونه لري.

دبل پلوه موږ هم دنده نه لرو، چې دنورو هېوادونو دگټو دساتلو لپاره خپلې گټې په خطر کې واچوؤ او دامریکا دمتحد ایالتونو سره خپلې اړیکې وړانې کړو. هغوی که وغواړي خپله دي دخپلو گټو ساتنه وکړي. موږ نه ددې توان لرو او نه هم دامکلفیت.

دنړۍ هر هېواد دې ته اړ دی، چې یو یا څو نژدې دوست هېوادونه ولري.

وگوری ایران او سوریه دروسیې او چین سره په ملگرتیا کې دلا ډېرو بندیزونو او ان دبرید ځان وژغوره.

پاکستان هم دچین سره دتړدې ملگرتیا نه په گټه اخیستلو سره غواړي دامریکا دمتحدو ایالتونو او نورې لوېدیځې نړۍ دبنديزونو مخه ونیسي.

-امریکا کولای شي په نورو هېوادونو کې هم پوځي اډې ولري او دهغوی سره ستراتیژیکي تړونونه لاسلیک کړي. زموږ په گاونډ کې ډېر هېوادونه دې کارته لېوالتیا لري، خوموږ دامریکا لپاره التیرناتیف نه لرو.

موږ ته یوازې پاکستان، ایران او روسیه راپاتې کېږي. دغه درې واړه موږ په خپل تاریخ کې په وار وار سره ازمويلي دي او دانوره ثابته شوې ده، چې دوی زموږ لپاره دورانۍ او بربادي نه پرته بل څه نه لري.

آیا زموږ ملي گټې دا ایجابوي، چې دامریکا دمتحدو ایالتونو اونورو پرمختللیو هېوادونو سره اړیکې خرابې کړو او په لوی لاس ځانونه دخپلو غلیمانو په منگولو کې ورکړو؟ پاکستان او ایران هیڅکله هم زموږ دوست نشي کېدای.

موږ هغه وخت د دوی نه ځانونه ژغورلای شو، چې پوه خلک، غښتلی اقتصاد او پرمختللی تخنیک او تکنالوژي ولرو. دا کار یوازې او یوازې دامریکا دمتحدو ایالتونو اونور پرمختللو هېوادونو سره د اوږد مهالې ملگرتیا او همکارۍ په صورت کې شونی دی.

له لومړي بن تر ننه؛ د نړيوالې ټولني د توطيو بهير

محمد زبير شفيقي

د ړندو وحشتونو د نوي پړاو پيل:

د شپې شاوخوا (ننه) بجې وې، له معمول سره سم له خپل دفتره رانښکته شوم او د سهار ورځپانې پر خپلو همکارانو راوگرځيدم زموږ د نن شپې کار مخ پر ختميدو ؤ، ناڅاپه مې د پاکستان د ملي تلویزیون (پی ټی وي) چینل پر مخ د سي ان ان د عاجل خبر تصویر ته پام شو چې له دوو لویو جگپوړیو مانیو څخه له یوې لوڅرې اوچتې دي. تصویر ته ځیر شوم د نیویارک د سوداگریز مرکز غبرگوني برجونه دي، یو ویاند په احساساتي لهجه د الوتکې د جنگیدو خبره تکراروي، په همدې کې بله الوتکه راشي او له دوهم برج سره وجنگیږي، د عاجل خبر په توگه د امریکا ولسمشر جورج بوش ویلي چې د دوی ټولې قواوې د تیاریسی په حالت کې دي. پر امریکا ترهگریز برید شوی دی او د ده په هغه لومړیو خبرو کې چې وروسته

بې بیا وضاحتونه کول دا هم وو چې موږ د بلې صلیبې جگړې پر ډگر ولاړ یوو.

عجیبه پېښه ده، د امریکا پر غبرگونو برجونو الوتکې ورنجگیدلې دي، تر اوسه پورې موږ د پېښې پر اصلي ماهیت خبر نه یوو، چې پر دې پېښه د نړۍ د سرمشرانو د اندېښنو او غبرگونونو لړۍ پیل شوه د پېښې په تړاو د امریکا ولسمشر د القاعده د مشراسامه بن لادن نوم واخیست، خو خبره دومره لاسپینه نه وه چې باور پرې وشي، لږ وروسته د کندهار نه د طالبانو د اسلامي امارت د بهرنیو چارو وزیر مولوی عبدالوکیل متوکل غبرگون هم واوریدل شو چې د نیویارک په برجونو د برید غندنه یې کوله، موږ ته لومړۍ دغه پېښه یوه ناخاپي تکه ښکاریدله، تصور مونږو کولای چې له همدې شیبې څخه چې د تلویزیون پر پرده مو د نیویارک له غبرگو برجونو سره د الوتکو ټکر او د هغو د رالویدو نندارې کولې د نړۍ د ژوندانه یو نوی پړاو پیلیدو، نړۍ د اعتماد او باور له پخواني نیم بنده حالت سره هم خدای پاماني کوله او د ږندو وحثونو یو نوی پړاو پیلیدو چې موږ یې هیڅکله هم په هغو لومړیو نندارو کې تصور نشو کولای.

له بده مرغه په هماغه لومړیو شیبو کې افغانستان ته گوته و نیول شوه ځکه چې د طالبانو د امارت نازولی میلمه (اسامه بن لادن) دلته ؤ او د دې بریدونو تور پر هغه پورې شوی ؤ، د اسامه بن لادن لومړنی غبرگون د دې پېښې په اړه مرموز ؤ، ویې ویل چې په دې بریدونو کې

ده لاس نه درلود خو هر چا چې تر سره کړل خدای به اجر ورکړي، وروسته بیا د القاعده نورو غړیو پر دې اعتراف کړی چې دا د دوی ملگري وو د دې پېښې د پلان اصلی طراح خالد محمد شیخ په ۲۰۰۳ زیږدیز کال د اپریل په لومړۍ نیټه په پاکستان کې ونیول شو چې بیا امریکا ته وسپارل شو او اوس د همدغو بریدونو په جرم د امریکا سترې محکمې په عمرې بند محکوم کړ.

زه بېرته خپل دفتر ته لاړم، اوس مې په یاد نه دي چې سرلیکنه مې پر کومه موضوع وه، او له سره مې له غبرگونو برجونو سره د الوتکو د ټکر مساله غوره کړه، بس په خپل اټکل مې دا د فلسطیني مظلوم ولس د مظلومیت د نه ختمیدونکي داستان غبرگون وباله چې دا دي له امریکا نه د اسرائیلو د وحشتونو بدل اخلي، ما په دې سرلیکنه کې د دې پېښې د غندلو تر څنګ د امریکا پر یرغلیزو سیاستونو نیوکې کړې وې، چې دا دي اوس یې ټس د امریکا د سوداګریز مرکز تر نړولو پورې راورسید.

پر سوداګریز مرکز دا دوهم برید ؤ چې دا ځل دواړه برجونه په څو دقیقو کې راولویدل، په ۱۹۹۴ زیږدیز کال کې هم په دې برجونو کې بمې چاودنې وشوې چې مرګ ژوبله یې درلوده او د هغو پر په رمزي یوسف نومي وراچول شوې وه چې وروسته هغه هم له القاعده سره په تړاو تورن او په امریکا کې اعدام شو.

دا د ۲۰۰۱ کال د سپتمبر د ۱۱ مې پېښې هغه شیبې وې چې له امریکا او اروپا پرته په آسیایي هېوادونو کې ښایي لږ کسانو د هغو بوږنوونکیو شېبو ژوندی ننداره کړې وي، وروسته وروسته د پېښې د قربانیانو شمېر او د امریکا د ولسمشر او حکومت توند غبرگون ورو ورو له دې پرده پورته کوله چې دا د یوویشتمې پیړۍ تر ټولو ستر خبر دی چې د نړۍ د ملیاردونو انسانانو برخلیک به په اوروونو او مرگونو واړوي. پر دې د ټولې نړۍ انسانان سره یوه خوله دي چې د سپتمبر د ۱۱ مې غمیزې نړۍ بدله کړه او دغه پېښه د زرگونو انسانانو د وژنې او د ملیاردونو نورو د بد مرغۍ او نا آرامۍ سبب شوه، امریکا ته پلمه په لاس ورغله چې د خپلو هغو سیاسي او اقتصادي هدفونو په لور پښې وغځوي چې له مودومودو یې سترگې پرې گنډلې دي، نن دا دي ټول ویني چې له لیبیا تر افغانستان پورې څومره ولسونه په وینو او مرگونو کې پراته دي، دا ټول د سپتمبر د ۱۱ مې د بریدونو تس دی چې نړۍ یې گالي.

پر هغه شپه د شپې تر دوو نیمو بجو زه د سهار په دفتر کې وم، شیبه شیبه له نویو خبرونو سره د پېښې تفصیلات معلومیدل، تر ۱۹ تنو پورې د القاعده غړيو د امریکا د کورنیو الوتنو څو الوتکې يرغمل کړې وې، دوې پر سوداگریزو برجونو ور وچنگول شوې چې دواړه جگپورې برجونه یې ونړول او په څو دقیقو کې پر ځمکه راولویدل، له بریدگرو څخه ۱۳ تنه د سعودي عربستان او سیدونکي وو او په هغوي

کې یو تن هم افغان ؤ، خو د افغانانو له بده بخته د دې برید خونړۍ کسات تر ننه له افغان ولس څخه اخیستل کیږي، له برمه شویو الوتکو څخه یوه د دفاع وزارت پر کمپلکس (پنتاگون) وروجنګول شوه، خو د سپینې ماڼۍ لپاره چې کومه الوتکه په نښه شوې وه هغه له هدف نه لرې د پنسلوانیا په یوه ځنګل کې راولویده او دا تر اوسه پورې معلومه نه شوه چې دغه الوتکه ولې له هدفه بېلارې شوه او بل ځای راوغورځیده.¹

د ګری-عربی پر شا اوږي

جورج بوش له پېښې نه سمدستي وروسته هغو مزبوتو سمخو ته ننوت چې پر امریکا د اتومي برید پر مهال د ولسمشر او مهمو چارواکیو د خوندي ساتنې لپاره جوړې شوې، جورج بوش کابو (۱۸) ساعته په دې سمخو کې تیر کړل. له دې حالته ښکاریدله چې امریکایي چارواکیو سخت شوک خوړلی ؤ او پر غرور یې سخت ګوزار شوی ؤ دوی چې د کوم کسات لپاره راپاڅیدل نړۍ په تیره اسلامي هېوادونو یې تصور هم نشو کولای، هغه کسات چې نن هم زموږ د هېواد په شمول اسلامي نړۍ پکې سوځي، لیبیا، افغانستان، خېبر پښتونخواه او عراق پکې کنډواله شول او یمن، مالیزیا او نور

---

¹ نړۍ د توپان پر اوږو د سپتمبر د ۱۱ مې د خونړۍ پېښې په اړه شیبه په شیبه جریان (د کمال راتلونو له اولیکنه)

هېوادونه د همدې څپو انتظار باسی، سوډان پکې دوه ټوټې شو خو د کسات لمبې لا بلې دي.

د امریکایي چارواکیو حواس لا پر ځای نه وو چې هم یې د پېښې په اړه غبرگونونه پیل شول او هم اقدامات. افغانستان او د طالبانو اسلامي امارت د دوی لومړۍ نښه ؤ، پر اسامه بن لادن په نایروبي او تانزانیا کې د امریکا پر سفارتونو او په یمن کې پر امریکایي بیړۍ د بریدونو تورونه پخوا لگیدلي وو، اوس نو امریکا د بدل لپاره راوپاریده، پاکستان ته گواښ وشو چې یا به له مور سره یاست او یا له ترهگرو سره!

د پاکستان د وخت ولسمشر جنرال پرویز مشرف دې گواښ ته ټینگ نه شو د امریکا د بهرنیو چارو وزیر ته یې د تسلیم سر ټیټه کړ. او د ده په اصطلاح پاکستان یې له دې وژغوره چې د ډبرو د ژوندانه زمانې ته ولاړشي!!

د طالبانو امارت لا د وخت د دغه ستر وحشت د قهرجنې څپې خطرناکتوب نه ؤ درک کړی، فکر یې نه کاوه چې د واکمنۍ د مهال عقربه یې پر شا اوړي، دوی فکر کاوه چې په ناندریو او چنوبه مساله حل شي، تر څو دوی د وخت نزاکت درک کاوه ټول فرصتونه یې له لاسه ورکړي وو، امریکا د ۲۰۰۱ پېښې د اصلي مسؤول په توگه اسامه بن لادن ترې وغوښت چې نیغ تر درې زرو تنو زیاتو امریکایي وگړیو د

وژنې مسؤل ؤ، طالبانو لومړی دا د افغانی عرف خلاف کار و باله او حاضر نه وو چې د امریکا دغه غوښتنه ومني، وروسته یې د اسلامي هېوادونو په یوه گډه محکمه کې د نوموړي د محاکمې خبره ومنله، خو امریکا په ډیر گړندیتوب له خپلو متحدینو سره په گډه د ۲۰۰۱ کال د دغه خونړۍ پېښې نه د زیاتو گټو تر لاسه کولو لپاره حرکت کاوه، داکتوبر پر ۷ مه پر افغانستان هوایی بریدونه پیل شول، له دې بریدونو سره جوخت د طالبانو امارت پر ځای د افغانستان د راتلونکې ادارې او نظام د جوړولو هڅې گړندی شوې دغه هڅې د ملگرو ملتونو تر څارنې لاندې د دغه سازمان د سرمنشي د استازي اخضر ابراهیمي تر مشرتابه لاندې پیل او توندې شوې چې د امریکا د خاصو کړیو لخوا جدي څارل کیدې، ظاهراً خبره معلومه وه د امریکا پر غرور گوزار شوی ؤ او هغه هېواد د بدل اخیستلو حق درلود د نړیوالې ترهگرۍ پر خلاف د مبارزې جبهه جوړه شوه او امریکا ته ډېره مناسبه پلمه په لاس ورغله چې له ترهگرۍ سره د مبارزې په نامه هغه سیمې ته گام راواخلي چې له اوږدې مودې یې لارې او گودرې ورته کتلې، خو ظاهري خبره په افغانستان کې د طالبانو د امارت تر سرپرستی لاندې د القاعده مرکزونه وو چې د دوی په اند له همدې ځایه پر امریکا د بریدونو پلان جوړ شوی او پلی شوی ؤ.

د افغانستان لپاره د ملگرو ملتونو لخوا پخوا هم د جگړې د پای ته رسیدو او د یوې حل لارې په توگه د پراخ بنسټه حکومت تر نامه

لاندې د حل یوه نسخه وړاندې شوې وه چې ظاهري تعبیر یې د ټولو بنکیلو اړخونو شریک حکومت و، اوس یو ځل بیا دغه هڅې گړندی شوې، په افغانستان کې د امریکایي هوايي ځواکونو له درنو بمباریو سره د شمال ټلوالې بگیل او تښتیدلي جنگسالاران بیا را ټول او ژوندي شول، طالبان چې امارت یې ایله درې هېوادونو په رسمیت پیژندلی و اوس په ډگر یوازې پاتې شول ځکه چې د دوی تر ټولو ستر پلوي (پاکستان) هم مخ ترې اړولی و، عجیبه دا وه چې د پاکستان له هوايي ډگرونو څخه الوتکې راپورته کیدې او په افغانستان کې یې د طالبانو مرکزونه بمباري کول خو له هغه هېواده د طالبانو ډلې را روانې وې چې په افغانستان کې د دوی د امارت دفاع وکړي، په همدې لوبه کې د مولانا صوفي محمد په سلگونو کسان د شمال ټلوالې لخوا ژوندي نیول شول چې ځینې یې ښایي تر اوسه پورې بندیان وي.

په هر صورت د افغان بحران د سياسي حل زړه دوسیه دا ځل په یوه نوي خوځښت راپورته شوه. لویديز ته د افغان لانجې په حل کې له پیله د پخواني پاچا ارواښاد محمد ظاهر شاه رول د ارزښت وړ و ځکه خو د روم د پروسې بازار تود شو، خو کله چې پر افغانستان د هوايي بمباریو نه وروسته په کندهار کې د لومړي ځل لپاره د امریکایي کومانډو ځواکونو د کوزیدو تجربه ناکامه شوه او د کندهار په هوايي ډگر کې راکوز شوي کومانډویان د طالبانو په توغندويي بریدونو کې

تپیان شول او بېرته وټنټیدل د امریکا ټول پلان یې ورسره بدل کړ او پنتاگون پریکړه وکړه چې د طالبانو په ماتولو کې د خپلو پلویو ځواکونو پر ځای د شمالي ټلوالې له ځواکونو کار واخلي (1) ² په دې ډول د افغانستان په سیاسي پروسې کې هم بدلون راغی او تر همدې ورځې پورې د پخواني پاچا پلویان چې د روم د گروپ په نامه سره راټول وو او زیاتره یې لویدیز میشته دوه تابعیته افغانان وو امریکا او متحدینو ته یې له هغه لومړني ارزښته ولویدل.

اخضر ابراهیمي، زلمي خلیلزاد او یو شمیر افغانان چې په هغو کې د روم د بهیر غړي هم وو سره وڅوځیدل، لومړنۍ ناستې ولاړې پیل شوې، د پېښور، اروپا او د افغانستان د شمال نویو خپلواک شویو هېوادونو تر منځ چې اوس د ټلوالې د مشرانو د اوسیدو ځایونه وو د تگ راتگ لري. تونده شوه په شمال کې زیاتره ولایتونه د طالبانو له لاسه وتل او د جنرال دوستم او ټلوالې د نورو قوماندانانو په لاس کې ولویدل. له همدې سره د راتلونکي نظام د میکانیزم او بڼې په اړه هم خبرې رالوڅې شوې.

ظاهراً د ملگرو ملتونو تر پوښ لاندې د امریکا او د هغو د متحدینو هڅه دا وه چې په افغانستان کې د بحران او جگړې د دايمي حل لپاره د خلکو استازی حکومت جوړشي، ځکه خو د طالبانو امارت له ځنیو

---

² سیموره ش امریکایي لیکوال مقاله چې د ۲۰۰۱ کال د اکتوبر په وروستیو کې په مشرق وړځپاڼه کې خپره شوه

اړخونو سره پټې اړیکې نیول کیدې چې په اصطلاح د پراخ بنسټه حکومت پر ترکیب ورگډ شي. په دې اړه یوه هڅه دا وه چې د پاکستان په منځگړتوب د طالبانو له یوه پیاوړي او بانفوذه قوماندان او دکابینې غړي مولوي جلال الدین حقاني سره امریکایانو اړیکې ونيوي، نوموړی د نومبر په لومړۍ اونۍ کې لاهور ته لاړ داسې ویل کیدل چې د ډبرې خرابۍ د مخنیوي لپاره باید حقاني د ملا عمر د عزل کولو او د اسامه د شړلو اعلان وکړي د ده په مشرتابه د طالبانو معتدل گروپ له نوي نظام سره ملگری شي، خو دغه تفاهم ناکام شو او جلال الدین (حقاني) اعلان وکړ چې په سنگر کې شهادت له امریکایانو سره پر تفاهم غوره بولي، د حقاني له دې اعلان سره سم له ۲۳ ورځو وروسته پر پکتیا د امریکا لومړنۍ بمبارۍ پیل شوې، د یادونې وړ ده چې له جلال الدین حقاني سره د تفاهم د تمایل یو سبب په ۱۳۲۸ لمريز کال د امریکا په ابتکار جوړه شوې د قوماندانانو سر تاسري شورا وه چې موخه یې د جهادي گوندونو د نفوذ او واک کمزوري کول وو، دغه شورا د مولوي حقاني او یو شمیر نورو مشهورو قوماندانانو په گډون جوړه شوه خو د جهادي مشرانو نفوذ ته یې پام وړ گواښ پېښ نکړای شو.

دوهمه مساله چې په جنوب کې د یوه مثبت حرکت تمه ورته کېده د هېواد ته د قوماندان عبدالحق نوتل وو چې څو ساعته وروسته د لوگر ولایت په مربوطاتو کې ونيول شو او بیا اعدام شو، د ده اعدام

او د حقاني له اعلان سره نور د طالبانو لخوا له سوله ایز پلان سره د ملګرتیا هیلې ختمې شوې او د امریکا او ملګرو ملتونو د هڅو لوری معلوم شو، د یوه نړیوال کنفرانس په ترڅ کې د افغانستان لپاره د یوه لنډ مهاله نظام طرحه باوري شوه چې بیا به د لویې جرګې له لارې د افغانستان لپاره د دايمي نظام طرحه پلې کېږي، د طالبانو نظام په څو دلايلو نور نړیوالو ته د منلو وړنه و.

- 1- د ترهګرۍ د پالنې او مرکزیت په توګه.
- 2- د بشري حقوقو نه رعایت په تیره د نسحو د زده کړو مخنیوی.
- 3- د تریاکو او هیروئینو د کراو قاچاق د ودې له امله چې د هغو په پیسو بې ترهګرۍ او د جګړه مارو ډلو په پیاوړي کولو کې کار اخیست په همدې دلايلو د راتلونکي نظام ځانګړتیاوې داسې په ګوته شوې چې په دې درې واړو برخو کې به نړیوالو ته د منلو وړ وي. د ملګرو ملتونو او امریکا د سیاسي هڅو په بهیر کې دننه پر طالبانو پوځي فشارونه مخ پر زیاتیدو وو او یو پر بل پسې لوی لوی بنارونه د دوی له لاسه وتل، تردې چې د نومبر پر ۱۳ مه ۲۰۰۱ زیږدیز چې د ۱۳۸۰ لمريز د لړم له 22 مې سره سمون خوري کابل د شمال تلوالې ځواکونو ته په لاس ورغی او یوه شپه مخکې د طالبانو ځواکونو دغه بنار خوشی کړی و.

د ملګرو ملتونو ځانګړي استازي اخضر ابراهيمي له بیلا بیلو افغاني ډلو سره له پرلپسې لیدنو کتنو وروسته د امنیت شورا ته یوه پینځه فقره ایزه طرحه وړاندې کړه چې ومنل شوه، په هغو کې د ملګرو ملتونو تر څارنې او سر پرستۍ لاندې د یوه بین الافغاني کنفرانس

جوړیدل د ملگرو ملتونو تر څارنې لاندې د یوې لنډ مهالې ادارې جوړیدل، د پاچا په مشرۍ لویې جرگې د ایریدل او افغانستان ته د ملگرو ملتونو د سوله ساتو ځواکونو استول شامل وو، همدغه مهال د المان هېواد اعلان وکړ چې د افغانستان لپاره د نړیوال کنفرانس کوربه توب ته چمتو دی، چې بیا د نومبر په ۲۷ مه د بن ښار د پترزبورگ په دولتي هوټل کې د بن کنفرانس جوړ شو، په دې کنفرانس کې د افغان ولس په استازیتوب څلور ډلو گډون درلود.

لومړۍ - د شمال متحدې جبهې په نامه گروپ

دوهم - د روم د بهیر په نامه گروپ

دریم - د پېښور د سولې او ملي وحدت ټولني گروپ

څلورم - د قبرص د پروسې گروپ چې اصلاً د ایران له خوا مالي مرستې ورسره کیدې.

دغه کنفرانس په یوه بحراني حالت کې په داسې حال کې پیل شو چې تر ډېره یې د ښو او مناسبو پریکړو چانس کمزوری کړی ؤ، په دې برخه کې ډېر مهم څو لاملونه یادولای شو چې د کنفرانس په پریکړو یې سیوری پروت ؤ.

1- د امریکا د مات شوي غرور انتقام چې په ټس کې یې د طالبانو حزب اسلامي او مولوی حقاني په پلمه ټول پښتون ولس تر ضربې لاندې ونيو.

2- د افغانانو په منځ کې د متحد زعامت نشتوالی.

3- د امریکا د هوايي ضربو په بدرگه د ټلوالې په لاس د پلازمینې په شمول د کابل اولویو بناونو لویدل او د استاد رباني په مشرتابه د ۱۳۷۵ لمريز کال دولتي تشکیلات برحال کیدل. په کنفرانس کې د گډوونوالو انډول هم برابر نه ؤ، شمال ټلوالې په همدې دلیل زیات غړي درلودل چې د کابل د تخت په نیولو کې یې له امریکا سره مرسته کړې وه په بحثونو کې هم په بشپړ ډول د شمال ټلوالې پله درنه وه، له اتو ورځو شاربلو وروسته د بن له غړکې یو عجیب ترکیب کوچ راووتل چې ولس یې د ملگرو ملتونو تر څارنې لاندې هیڅکله هم تمه نه درلوده.

پخوا تر دې چې د بن پریکړې غلطیو او شعوري او لاشعوري نیمگړتیاو ته اشاره وکړو راحی د دې تاریخي کنفرانس د پریکړو بشپړ متن ولولو:

د بن کنفرانس پریکړه لیک

د ملگرو ملتونو تر نظر لاندې د بن د کنفرانس د پریکړه لیک او
ضمیمو بشپړ متن

د دولت د دایمی موسساتو تر جوړښت پورې د افغانستان په اړوند د
موقتي اقداماتو او احکامو موافقت لیک:

د افغانستان په اړوند د ملگرو ملتونو تر څارنې لاندې د خبرو برخه
وال؛ د افغانستان په اړوند د ملگرو ملتونو د سرمنشي د ځانگړي
استازي په حضور کې، ژمنه کوي چې په افغانستان کې غمجن
کړکيچ پای ته ورسوي، ملي پخلاينه، تلپاتي سوله، ثبات ټينگ او
په هيواد کې د بشري حقوقو درناوی وشي، بيا ټينگار کوي چې د
افغانستان خپلواکي، ملي واکمنتوب او د خاورې بشپړتيا خوندي
وساتل شي، د افغانستان د خلکو دغه مسلم حق مني چې په ازاده
توگه خپل سياسي راتلونکی برخليک د اسلام، ډيموکراسۍ
پلوراليزم او ټولنيز عدالت د پرنيسپونو سره سم وټاکي، د دې
قدرداني کيږي چې د افغانستان مجاهدينو د کلونو په اوږدو کې د
خپلواکۍ، ملي واکمنتوب، د خاورې بشپړتيا او ملي يووالي څخه
دفاع کړې ده او د تروريزم، ظلم او زياتي په وړاندې مبارزه کې يې په

زړه پورې رول لوبولی او د دوی قربانیو اوس هغوی د جهاد، سولې او د خپل گران هیواد افغانستان د بیا ودانولو او آرامۍ اتلان گرځولي دي. پوهیږي چې په هیواد کې بې ثباته حالت دپته اړتیا لري چې موقت اضطراري تدبیرونه ونیول او عملي شي. د بناغلي پروفیسور برهان الدین رباني قدردانی کوي چې چمتو دی واک هغې موقتي ادارې ته و سپاري چې د دغه موافقتنامې په نتیجه کې منځ ته راځي، په دغه ضرورت ټینګار کوي چې په دغو موقتو تدبیرونو کې د افغانستان د ولس د ټولو پرگنو او د هغو ډلو چې د ملګرو ملتونو په اوسنیو خبرو کې یې نمایندګي نه ده شوي بشپړ استازیتوب باوري شي، په پام کې ساتي چې دغه موقت تدبیرونه د یو داسې پراخ بنسټه او نمایندګه حکومت په لور چې جنسي توپیر په کې نه وي، په هغه کې د ټولو قومونو او د هغو ډلو بشپړ استازیتوب شوی وي او د ټاکلې مودې څخه زیات دوام ونه کړي لومړی گام بولي، دا مني چې وخت غواړي ترڅو نوی افغان امنیتي ځواک جوړ او منظم شي خپلې دندې په پوره توګه ترسره کړي. په دغه موده کې باید هغه امنیتي تدبیرونه چې د دغې موافقتنامې په لومړۍ ضمیمه کې په ګوته شوي پلي شي، دا مني چې ملګري ملتونه یوه پیژندل شوې نړیواله بیطرفه موسسه ده او تر هغه چې په افغانستان کې تل پاتې موسسات منع ته راځي خاص او مهم نقش ولوبوي، چې تفصیلات یې د دې موافقتنامې په دوهمه ضمیمه کې په ګوته شوي دي، د دې خبرو اترو ګډونوال په لاندې ډول موافقې ته رسیدلي دي:

لنډ مهاله اداره

اول – عمومي احکام

1- (لنډ مهاله اداره) د قدرت د رسمي انتقال سره سمه رامنځ ته کيږي، د واک د انتقال نېټه د 2001 ميلادي کال د ډسمبر 22 مه ټاکل شوې ده.

2- لنډ مهاله اداره به د يوې موقتي ادارې نه چې په سر کې يې يو رئيس دی، د اضطراري لويې جرگې د رابللو د پاره د يوه ځانگړي خپلواک کمیسیون، د افغانستان د سترې محکمې او نورو هغو محکمو چې د موقتي ادارې له خوا منځ ته راځي جوړوي. د موقتي ادارې او ځانگړي خپلواک کمیسون جوړښت، دندې او اجرايوي تگلاره په دې موافقتنامه کې ځای شوي دي.

3- لنډ مهالې ادارې ته د واک د رسمي انتقال سره سم د افغانستان د ملي حاکمیت تمثيل کوي. په دې اساس د موقتي مودې په اوږدو کې به لنډ مهاله اداره په بهرنيو اړيکو کې د افغانستان استازيتوب کوي؛ د ملگرو ملتونو په موسسه او د دغې موسسې او په ځانگړيو

نماینده گيو کې د افغانستان څوکۍ اشغالوي. همدغه شان په نورو نړيوالو موسساتو او کنفرانسونو کې د افغانستان استازیتوب کوي.

4 - د لنډ مهاله ادارې د جوړښت نه د شپږو میاشتو په موده کې به اضطراري لویه جرگه رابلل کیږي، چې د افغانستان د پخواني پاچا اعلیحضرت محمد ظاهر شاه له خوا به پرانیستل شي. دا اضطراري لویه جرگه به د انتقالی ادارې او د پراخ بنسټه ادارې په هکله پریکړه کوي. نوموړې اداره به تر هغه وخته پورې د افغانستان مشرتوب کوي تر څو یو بشپړ نماینده حکومت جوړ شي چې د ازادو او عادلانه انتخاباتو له مخې منځ ته راځي، دغه انتخابات به د اضطراري لویې جرگې د جوړیدو له نېټې څخه د دوو کالو په موده کې وشي.

5 - اضطراري لویه جرگه د انتقالی واکمنۍ د تاسیس سره سم لنډ مهاله اداره د منځه وړي.

6 - د انتقالی ادارې د جوړښت نه د ۱۸ میاشتو په اوږدو کې د اساسی قانون د تصویب له پاره لویه جرگه رابلل کیږي. دغه اساسی قانون به د افغانستان راتلونکي حکومت ته چې د ملگرو ملتونو تر څارنې لاندې د عمومي انتخاباتو په نتیجه کې منځ ته راځي زمینه برابره کړي. د دې له پاره چې د پیشنهاد شوي اساسی قانون د تصویب له پاره د لویې جرگې سره مرسته شوې وي، انتقالی اداره د خپل تاسیس

نه باید د دوو میاشتو په اوږدو کې د ملگرو ملتونو په مرسته د اساسي قانون کمیسیون جوړ کړي.

دویم – قانوني چوکاټ او قضایي نظام

1- لاندینی چوکاټ په موقتي توگه تر هغه پورې چې پاس یاد شوی نوی اساسي قانون نافذ شي تطبیقېږي.

الف: د 1343 لمريز (1964م) اساسي قانون تر هغه ځایه چې احکام یې د دې موافقتنامې د موادو سره په تضاد کې نه وي او له هغو برخو پرته چې د شاهي رژیم او د هغه وخت د اجرائیه او مقننه قواوو سره ارتباط پیدا کوي نور احکام یې د تطبیق وړ دي.

ب: موجوده قوانین او مقررات تر هغه ځایه چې د دغې موافقتنامې او نړیوالو قانوني هغو اصولو چې افغانستان یې یو طرف وي او یا د 1343 کال د اساسي قانون د تطبیق وړ احکامو سره په تضاد کې نه وي د تطبیق وړ دي. لنډ مهاله اداره دا واک لري چې دغه قوانین او لایحې فسخ او تعدیل کړي.

2 - د افغانستان قضایي قوه به مستقله وي. قضایي قوه د سترې محکمې او د هغو نورو محکمو څخه چې د موقتي ادارې له خوا جوړېږي تشکیل شوي ده. لنډ مهاله اداره د ملگرو ملتونو په مرسته یو قضایي کمیسیون جوړوي چې په افغانستان کې د اسلامي

ارزښتونو، د نړیوالو حقوقي معیارونو او د داخلي حقوقي عنعناتو په نظر کې نیولو سره قضایي سیستم بیا فعال کړي.

دریم - لنډ مهاله اداره

الف- ترکیب

1- لنډ مهاله اداره د یوه رئیس، پنځو مرستیالانو او 23 غړو څخه جوړه ده. د رئیس نه پرته هر غړی کولی شي چې د لنډ مهالې ادارې د یوې اداري څانګې مشر شي.

2 - د افغانستان په باره کې د ملګرو ملتونو د خبرو برخه والو د افغانستان پخواني پاچا اعلیحضرت محمد ظاهر شاه نه وغوښتل چې د لنډ مهالې ادارې مشري په غاړه واخلي. اعلیحضرت وفرمایل چې غوره ګڼي چې یو بل مناسب شخصیت چې د برخه والو د منلو وړ وي په دغه دنده وګومارل شي.

3 - د لنډ مهالې ادارې رئیس، مرستیالان او نور غړي به یې د هغو نومونو د لستونو څخه چې د ملګرو ملتونو په مذاکراتو کې د برخوالو له خوا ورکړل شوي دي په مربوطه څانګه کې د دوی د مسلکي تخصص، حیثیت، لیاقت، کفایت او هم د افغانستان د قامي، جغرافیایي او مذهبي تناسب او د ښځو د مقام د اهمیت په پام کې نیولو سره د ملګرو ملتونو د خبرو د برخه والو له خوا ټاکل شوي

دې چې نومونه یې د دې موافقت لیک په څلورمه ضمیمه کې د لست په بڼه راغلي دي.

4- د لنډ مهالې ادارې هیڅ غړی نه شي کولای چې په عین وخت کې د اضطراري لویې جرگې د جوړیدو د پاره د ځانگړي خپلواک کمیسیون غړی هم شي.

ب: کار دود (طرز العمل)

1- د لنډ مهالې ادارې رئیس او د هغه په غیاب کې د مرستیالانو څخه یې یو د لنډ مهالې ادارې د غونډو مشرتوب په غاړه اخلي او د خبرو او موادو اجندا جلسو ته وړاندې کوي.

2- لنډ مهاله اداره هڅه کوي چې خپلې پریکړې په بشپړ اتفاق وکړي. که چیرې د پریکړې له پاره رای اخیستنې ته اړ شي، نو ضرور ده د حاضر و غړو د رایو په اکثریت پریکړه وشي، مگر دا چې په دې موافقتنامه کې په بله بڼه په گوته شوي وي. په دې شرط چې د پریکړو له پاره د رای اخستلو په صورت کې باید په غونډه کې 21 غړي حاضر وي په داسې حال کې چې د رایو شمیر مساوي شي، د رئیس رایه پریکنده رول لري.

ج- دندې

1 - لنډ مهاله اداره د دولت ورځنۍ چارې پرمخ بیايي د سولې، امنیت او نظم د ټینګښت او د بهترې ادارې د تامینولو له پاره حق لري چې فرمانونه صادر کړي.

2 - د لنډ مهالې ادارې مشر یا مشره او یا د هغو په غیاب کې یو له مرستیالانو څخه باید د لنډ مهالې ادارې وړ او ښه تمثیل او استازیتوب وکړي.

3 - د لنډ مهالې ادارې هغه غړي چې د مختلفو څانګو دنده یې په غاړه وي، مسؤلیت لري چې د موقتي ادارې پالیسي د خپل کار په ساحه کې پلي کړي.

4 - د واک د انتقال سره سم لنډ مهاله اداره پوره قانوني صلاحیت لري چې د پیسو په چاپ او چلند کې اقدام وکړي او په ځانګړي توګه حق لري چې د نړیوالو مالي سازمانونو څخه پیسې ترلاسه کړي. لنډ مهاله اداره به د ملګرو ملتونو په مرسته د افغانستان مرکزي بانک بیا فعالوي. دا بانک به د بامسئولیته، محاسبوي او څرګند طرز العمل له مخې د پیسو په تهیه کولو کې د قانون له مخې اقدام کوي.

5- **لنډ مهاله اداره** به د ملگرو ملتونو په مرسته د ملکي مامورينو خپلواک کمیسیون جوړوي. نوموړی کمیسیون موقتي واکمنی او راتلونکې انتقالي واکمنی ته د هغو باکفایته او با اهلېته کانديدانو لنډ لستونه چې د اداري څانگو په مهمو دندو او همدغه شان د واليانو او ولسوالانو په دندو گمارل کېږي، ورسپاري.

6- **لنډ مهاله اداره** به د ملگرو ملتونو په مرسته د بشري حقوقو يو خپلواک کمیسیون جوړ کړي. د دغه کمیسیون په دندو کې د بشري حقوقو د رعایت څارنه، د بشري حقوقو د نه رعایت په صورت کې تحقیق او د بشري حقوقو کورنیو موسساتو ته وده ورکول شامل دي. همدغه شان لنډ مهاله اداره د ملگرو ملتونو په مرسته د هغو ستونزو په هکله چې په دې موافقتنامه کې نه دي ځای شوي، نور کمیسونونه هم جوړولی شي.

7- د لنډ مهالې ادارې غړي به په خپلو کړو وړو کې د یو لړ سلوکي ضوابطو رعایت وکړي چې د نړیوالو معیارونو سره برابر وي.

8- که چیرې د لنډ مهالې ادارې کوم غړی په خپلو کړو وړو کې د پورته ذکر شویو نړیوالو معیارونو اطاعت ونه کړي، باید د خپلې دندې نه گونښه کړای شي. د یوه غړي گونښه کول او یا د ادارې څخه د هغه ایستل باید د رئیس او یا د هغه د کوم مرستیال په وړاندیز او د رایو د دوه ثلثو په اکثریت عملي شي.

9- د لزوم په صورت کې د موقتي ادارې د غړو دندې او صلاحیتونه د ملگرو ملتونو په مرسته تکمیل او تصریح کېږي.

څلورم - د اضطراري لويې جرگې د رابللو له پاره ځانگړی خپلواک کمیسیون

1- د اضطراري لويې جرگې د رابللو له پاره یو ځانگړی خپلواک کمیسیون د لنډ مهاله ادارې د جوړولو څخه د یوې میاشتي په دننه کې جوړېږي. په دې ځانگړي خپلواک کمیسیون کې 21 تنه غړیتوب لري. د دې کمیسیون یو شمیر غړي باید په اساسي قانون یا عنعنوي قوانینو کې تخصص ولري. د دې کمیسیون غړي به د هغه کانديدانو د لستونو څخه چې د افغانستان په اړونده د ملگرو ملتونو په خبرو کې د برخه والو له خوا وړاندې شوي او همدغه شان د افغان متخصصینو، د مدني ټولنو د ډلو له خوا مخکې ترتیب شوي غوره کېږي. ملگري ملتونه به د دې کمیسیون په جوړولو، فعالولو او د کمیسیون د مناسبې دارالانشا په جوړولو کې مرسته وکړي.

2 - دغه ځانگړی خپلواک کمیسیون به د اضطراري لويې جرگې د کاردود او د اضطراري لويې جرگې د غړو د شمیر په ټاکلو کې وروستنی تصمیم نیوونکې مرجع وي. دغه ځانگړی خپلواک کمیسیون به د مقرراتو او کاردود مسوده جوړوي چې لاندې ټکي به پکې په گوته شوي وي:

الف - په لویه جرگه کې په هیواد کې دننه د اوسیدونکو ځایي او کوچیانو د ونډې د ټاکلو له پاره د معیارونو وضع کول.

ب - په پاکستان، ایران او د نړۍ په نورو هیوادونو کې د افغاني کډوالو د پاره د برخې د ټاکلو د معیارونو ټاکل.

ج - په هیواد کې دننه او د هیواد نه د باندې د اسلامي عالمانو په گډون د مدني ټولنو، سازمانونو، بانفوذه شخصیتونو، روښان فکراتو او سوداگرو د ونډې د پاره د معیارونو ټاکل. دغه ځانگړي خپلواک کمیسیون به په اضطراري لویه جرگه کې د بنسټو او د افغان ولس د نورو پرگنو د استازو مناسب شمیر باوري کوي. دوی به لس اونی مخکې د اضطراري لویې جرگې کار دود، مقررات، د جرگې د پرانیستلو نېټه، په نظر کې نیول شوی ځای او موده چاپ او خپره کړي.

4 - د اضطراري لویې جرگې د پاره به ځانگړي خپلواک کمیسیون د کاندیدولو د پروسې او د هغې د څارنې او تطبیق کار دود وضع کوي. دغه کمیسیون باید د اضطراري لویې جرگې له پاره د غیر مستقیمو انتخاباتو یا غوره کولو پروسه په څرگنده او منصفانه توگه یقیني کړي. دغه ځانگړي خپلواک کمیسیون به داسې میکانیزم او مقررات رامنځ ته کوي چې د هغه له مخې شکایتونه ثبت او د شخړو په صورت کې حکمیت وشي.

5 - اضطراري لویه جرگه به د انتقالی ادارې له پاره د دولت مشر انتخابوي او هغه وړاندیزونه چې د انتقالی ادارې د جوړښت او د لوړرتبه مامورینو په هکله شوي وي، تصویبوي.

پنځم: نهایی احکام

1- د واک د رسمي انتقال سره سم به په هیواد کې ټول مجاهدین، افغان وسله وال ځواکونه او وسله والې ډلې د لنډ مهاله ادارې تر کنترول او قوماندې لاندې راځي. او د افغانستان د نوو امنیتي او پوځي غوښتنو سره سم به د هیواد په وسله والو او امنیتي ځواکونو کې تنظیم شي.

2 - لنډه مهاله اداره او اضطراري لویه جرگه باید د نړیوالو هغو اساسي پرنسیپونو او احکامو مطابق عمل وکړي چې د بشر په حقوقو او انساني قوانینو کې خوندي شوي او افغانستان هغه منلي دي.

3 - لنډ مهالې ادارې باید د تروریزم، مخدره موادو، او تنظیم شوو جنایتونو په ضد مبارزه کې د نړیوالې ټولنې سره همکاري وکړي. دغه واکمني باید نړیوالو قوانینو ته په درنه سترگه وگوري او د خپلو گاونډیو هیوادونو او نړیوالې ټولنې سره سوله ایز او دوستانه اړیکي ټینګې وساتي.

4 - لنډ مهالې ادارې او د لویې جرگې د رابللو ځانگړی خپلواک کمیسیون باید دا باوري کړي چې په اضطراري لویه جرگه او لنډ مهاله اداره کې بنځې، ټولې قامي او دیني ټولنې عادلانه استازیتوب ولري.

5 - لنډ مهالې ادارې هغه اشخاص چې د نړیوالو بشري قوانینو نه بې سرغړونه کړې وي او یا بې د انسانیت په ضد جنایت کړی وي له عدلي تعقیب څخه نه شي معاف کولی.

6 - د لنډ مهالې ادارې ټول اقدامات به د ملگرو ملتونو د امنیت د شورا د 1380 لمریز کال پریکړه لیک (14 نومبر 2001 میلادي کال) او د افغانستان په هکله د امنیت شورا نورو اړوندو پریکړو سره مطابقت ولري.

7 - د لنډ مهاله ادارې لاندې به د ټولو ارگانونو له پاره مقررات او کاردود په غوره توگه د ملگرو ملتو په مرسته رامنځ ته کیږي. ضمیمې د دې موافقتنامې داخلي برخې جوړوي چې انگلیسي متن یې د ۲۰۰۱ میلادي کال د دسمبر د میاشتې په پینځمه نیټه په یوه نسخه کې ترتیب شوی اصلي متن دی او باید د ملگرو ملتونو په ارشیف کې خوندي وساتل شي. رسمي متنونه به په پښتو، دري او نورو هغو ژبو کې چې د ملگرو ملتونو د سرمنشۍ د خاص استازي له خوا به مشخصې شي، هم ترتیب شي. د ملگرو ملتونو د سرمنشۍ

خاص استازی به تصدیق شوې نسخې په انگلیسي، پښتو او دري هر یو گډونکونکي ته استوي.

د افغانستان په هکله د ملگرو ملتونو د خبرو د گډونکونکو له پاره د ملگرو ملتونو له پاره د شاهد په توگه

اخضر ابراهيمي د افغانستان لپاره د ملگرو ملتونو د سرمنشي ځانگړی استازی

لومړۍ ضمیمه - نړیوال امنیتي ځواک

1- د افغانستان په اړوند د ملگرو ملتونو په خبرو کې برخه وال دا مني چې په ټول هیواد کې د امنیت ټینګښت، نظم او د قانون پلې کول پخپله د افغانانو مسؤلیت دی. دغه هدف ته د رسیدو له پاره دا ژمنه کوي چې افغانان به د خپلو ټولو وسایلو، توان او نفوذ سره سم امنیت د ملگرو ملتونو او نورو نړیوالو حکومتی او غیر حکومتی موسساتو او مامورینو په شمول چې په افغانستان کې ځای په ځای کیري د ټولو لپاره باوري کړي.

2- د دې هدف په نظر کې نیولو سره د خبرو برخه وال غوښتنه کوي چې نړیواله ټولنه به د افغانستان د نویو واکمنو سره د افغانستان د نویو وسله والو او امنیتي ځواکونو په روزنه او جوړیدو کې مرسته کوي.

3- دې واقعیت ته په پام چې د افغانستان نویو وسله والو او امنیتي ځواکونو د بشپړ جوړیدو او په کار لوییدو له پاره یو څه وخت ته ضرورت لري، نو له دې امله د ملگرو ملتونو په خبرو کې برخه وال له امنیت شورا نه غوښتنه کوي چې هرڅومره ژر چې کولی شي په افغانستان کې د خپلو موظفو پوځونو ځای پرځای کولو ته توجه وکړي. دا ځواک به د کابل او د هغه د شاوخوا د امنیت په ساتلو کې همکاري وکړي. دغه ځواک کولی شي چې د لزوم په صورت کې د هیواد نورو بنسټیزو مرکزونو او ساحو ته پراختیا ومومي.

4- د ملگرو ملتونو په خبرو کې برخه وال ژمنه کوي چې له کابل او نورو بنسټیزو مرکزونو او ساحو څخه چې د ملگرو ملتونو موظف ځواک پکې ځای په ځای کیږي، ټول پوځي واحدونه وباسي. دا به هم ښه وي چې دغه ځواکونه د افغانستان د بنسټیزو تشکیلاتو د بیا رغونې په لار کې همکاري وکړي.

دوهمه ضمیمه؛ په لنډه دوره کې د ملگرو ملتونو د

سازمان نقش

1- د ملگرو ملتونو د سرمنشي ځانگړی استازی په افغانستان کې د ملگرو ملتونو د هراړخیز کار په ټولو برخو کې مسئولیت لري.

2- د ملگرو ملتونو د سرمنشي ځانگړی استازی باید د دې موافقتنامې ټول مواد وڅاري او د تطبیق په لار کې یې مرسته وکړي.

3- ملگري ملتونه به لنډ مهاله ادارې ته د یوه سیاسي بیطرفه چاپیریال په رامنځته کیدو کې لارښوونه وکړي ترڅو اضطراري لویه جرگه په ازادو او منصفانه شرایطو کې راغونډه شي. ملگري ملتونه به د هغو موسساتو او اداري څانگو چال چلند ته چې د اضطراري لویې جرگې د ایروال او د هغې نتیجې په مستقیمه توگه د نفوذ لاندې راوړي خاصه توجه وکړي.

4- د ملگرو ملتونو د سرمنشي ځانگړی استازی او یا د هغه له خوا ټاکل شوي هیئت ته به بلنه ورکړل شي چې د موقتې ادارې او د اضطراري لویې جرگې د رابللو د ځانگړي او خپلواک کمیسیون په غونډو کې برخه واخلي.

5- که د هر دلیل په وجه **لنډ مهاله/د اړه** یا ځانگړی خپلواک کمیسیون د خپلو غونډو څخه منع شي او یا د دې جوگه نه وي چې د اضطراري لویې جرگې د راغونډیدو د موضوعاتو په هکله پریکړه وکړي، په دې اړه به د ملگرو ملتونو د سرمنشي ځانگړی استازی، د لنډ مهالې ادارې یا د ځانگړي خپلواک کمیسیون له خوا د نظریاتو په نظر کې نیولو سره د خپل خیر او نسیگنې ماموریت څخه کار اخلي ترڅو په دې باره کې د حل د پاره اسانتیاوې برابرې او یا پریکړه وکړي.

6- ملگري ملتونه باید حق ولري چې د بشري حقوقو تر پېښو لاندې کیدو په صورت کې تحقیق وکړي، او که ضرورت شي، نو د اصلاحي عمل سپارښتنه وکړي. همدارنگه ملگري ملتونه د بشري حقوقو د پراختیا، د ښوونې او روزنې د پروگرام د تطبیق او د بشر حقوقو ته د درناوي او پاملرنې په لار کې مسؤلیت لري.

دریمه ضمیمه- د ملگرو ملتونو د سازمان نه د

افغانستان په اړوند

د ملگرو ملتونو د خبرو د برخه والو غوښتنه

د ملگرو ملتونو په خبرو کې برخه وال په دې وسیله د ملگرو ملتونو او نړیوالې ټولنې څخه غوښتنه کوي چې:

1- د افغانستان ملي حاکمیت، د خاورې تمامیت او ملي یووالي د ضمانت له پاره ضروري اقدامات وکړي. همدارنگه د افغانستان په کورنیو چارو کې د بهرنیو هیوادونو د لاسوهنې د بندولو په هکله لازم اقدامات وکړي.

2- د ملگرو ملتونو، نړیوالې ټولنې په ځانگړي ډول د مرسته ورکوونکو هیوادونو او خواږخیزو موسساتو څخه غوښتنه کوي چې د خپلو وعدو د پوره کولو له پاره له لنډ مهاله ادارې سره په گډه د

افغانستان د بیا رغونې، په پښو دریدو او بیا ودانولو په لار کې خپل مسوولیتونه او همکاري یو ځل بیا تائید، غښتلی او تطبیق کړي.

3- د ملگرو ملتونو له سازمان څخه غوښتنه کوي هر څه ژر د رایو ورکونکو د نومونو د ثبتولو کار د عمومي انتخاباتو لپاره چې د اساسي قانون د تصویب څخه وروسته د ایریږي مخکې له مخکې سرته ورسوي او همدارنگه په افغانستان کې سر شمیرنه هم بشپړه کړي.

4- د ملگرو ملتونو د سازمان او نړیوالې ټولنې څخه غوښتنه کوي چې د افغانستان د خپلواکۍ او خلکو د عزت په خوندي ساتلو کې د مجاهدینو د قهرمانانه نقش په پیژندلو سره لازم اقدامات او د لنډ مهاله ادارې سره مرسته وکړي تر څو د افغانستان په وسله والو او امنیتي ځواکونو کې مجاهدین بیا مدغم کړي.

5- ملگرو ملتونو او نړیوالې ټولنې ته بلنه ورکوي چې د شهیدانو کورنیو او نورو وارثینو، د جنگ ځپلو او د جنگ د معیوبینو سره د مرستې صندوق جوړ کړي.

6- د ملگرو ملتونو او نړیوالې ټولنې او د سیمه ایزو مرستندویه موسساتو څخه په کلکه غوښتنه کیږي چې د لنډ مهاله ادارې سره د نړیوال تروریزم، د مخدره موادو د کرنې او قاچاق په ضد د مبارزې په لار کې د لنډ مهاله ادارې سره همکاري وشي او د افغانی کروندگرو د

پاره د مالي، مادي او تخنیکي مرستو په برابرولو سره زمینه مساعده کړي، چې د افغانستان کروندگر نور خوراکي پیداوار تولید کړي.

څلورمه ضمیمه - لنډ مهاله اداره

رئیس - حامد کرزی

غرې (له جملې څخه پنځه تنه مرستیالان)

- 1- د دفاع وزارت محمد قسیم فهیم (لومړی مرستیال)
- 2- د کورنیو چارو وزارت - محمد یونس قانونی
- 3- د بهرنیو چارو وزارت - ډاکتر عبدالله
- 4- د پلان وزارت حاجي محمد محقق (د ولسمشر مرستیال)
- 5- د سوداګرۍ وزارت - مصطفی کاظمي
- 6- د کانو او صنایعو وزارت - محمد عالم رزم
- 7- د وړوکیو صنایعو وزارت - عارف نورزی
- 8- د اطلاعاتو او کلتور وزارت - مخدوم رهین
- 9- د مخابراتو وزارت - انجنیر عبدالرحیم
- 10- د کار او ټولنیزو چارو وزارت - میرویس صادق
- 11- د حج او اوقافو وزارت - مولوی حنیف بلخي
- 12- د شهیدانو او معلولینو وزارت - عبدالله وردګ
- 13- د ښوونې او روزنې وزارت - پوهاند عبدالرسول امین
- 14- د لوړو زده کړو وزارت - شریف فیض
- 15- د عامې روغتیا وزارت - جنرال سهیلا (صدیق)
- 16- د فواید عامې وزارت - جمعه محمد (محمدي)
- 17- د کلیود پراختیا وزارت - عبدالمالک انور

- 18- د بناري پراختیا وزارت- یوسف پشتون
- 19- د بیارغاوونې وزارت- امین فرهنگ
- 20- د ترانسپورت وزارت- حمید سلطاني
- 21- د ابو او بریښنا وزارت- شاکر کارگر (مرستیال)
- 22- د هوانوردی او سیاحت وزارت- ډاکتر عبدالرحمن
- 23- د بنځو د چارو وزارت - سیما ثمر (مرستیاله)
- 24- د سرحدی چارو وزارت- امان الله خدران
- 25- د رئیس مرستیال او د اقتصادي چارو لوی سلاکار هدایت امین
ارسلا

د بن د خبرو اترو پریکړه لیک له لاسلیک یوه ورځ وروسته امنیت شورا هم تصویب کړ، د واک لیرېد د ۲۰۰۱ کال د دسمبر په ۲۲ مه چې د ۱۳۸۰ لمریز کال د مرغومي له لومړۍ نیتې سره سمون خوري وټاکل شوه، او د پنجشېبه په ورځ د دسمبر په ۲۰ مه د واک لیرېدونې نه دوې ورځې وړاندې چې د لیندۍ د میاشتې له ۲۹ سره سمون خوري امنیت شورا پنځه زره کسيزه سوله ساتي ځواکونه تصویب کړل او دوې ورځې وروسته د زیاتره افغانی ډلو، ملگرو ملتونو او نړیوالو ادارو د استازيو، گاونډيو او نور هېوادونو د ترهگری خلاف د نړیوالې ائتلاف د غړيو هېوادونو د استازيو په حضور کې د واک لیرېدولو پروسه بشپړه شوه او لنډ مهالې ادارې د حامد کرزي په مشرۍ د ملگرو ملتونو تر څارنې لاندې واک ترلاسه کړ او د ۱۳۸۰ لمریز کال د

مرغومي په لومړۍ نوې ادارې رسماً خپل کار پیل کړ، د نړۍ هېوادونو هم اعلان وکړ چې د حامد کرزي په مشرۍ له نوي حکومت څخه ملاتړ کوي او د سولې په اعاده او د افغانستان په بیارغاونه کې به کلک ملاتړ ورسره کوي.

د بن د پریکړو او لنډ مهالې ادارې له ترکیب نه معلومه ده چې دغه پریکړې څومره د افغان ولس له هیلو او غوښتنو سره په ټکر کې وې، هغه ولس او هېواد چې په لنډه ماضي کې یې په بشپړ یووالي یوه ستره حماسه زیږولې وه په لوی لاس په قومونو او خیلونو ویشل کېدو، د عدالت د هر ډول اصولو پر خلاف د ولسمشرۍ د مرستیالیۍ په شمول درې مهم او کلیدي وزارتونه (دفاع، کورنیو او بهرنیو) چارو وزارتونه یوې درې ته ورکړای شول چې وروسته په ولایت بدله شوه. د بن په تړون کې څو ځایه پردغو دوو ټکیو ډېر ټینګار شوی:

1- په اداره او نظام کې د قومي او ژبنيو ونډو ته پام.

2- په هر څه کې د ملګرو ملتونو مشوره! چې وروسته دا هم ثابته شوه چې مشوره اصلاً د ملګرو ملتونو او نړیوالې ټولنې د (حاکمیت) تثبیت و، دا اوس چې په انتخابي نظام کې د ملګرو ملتونو د سرمنشي ځانګړې استازي زموږ ولسي جرګه لمسوي او د حکومت پر خلاف یې بغاوت ته هڅوي، یا دوی ته دا ډاډ ورکوي تاسو باید لوړ

الوت وکړی. دا د بن د هماغو پریکړو شوم سیوری دی چې تر ننه زمونږ په نظام پروت دی.¹

باید یادونه وکړو چې پر دې سر بېره چې په بن کې عاجله غونډه جوړه شوه او د افغان ولس ریښتني استازي په داسې عجله ممکن نه وو چې تشخیص او راوبلل شي، خو د نظام په اړه ځینې داسې طرحې وې چې که پلې شوې وای نو د ډېرو خرابیو مخه پرې نیول کیدای شوه. یوه طرحه دا وه، چې په لنډ مهاله اداره کې یې د (مشرتابه شورا) او متخصصې کابینې وړاندیز درلود، که دغه طرحه منل شوې وای معنا دا چې جهادي مشران به د ولس له معتبرو نورو مشرانو سره په مشرتابه شورا کې راټول وو، حکومت او اجرائیې واک به بشپړ د مسلکي کارپوهانو په لاسو کې و، په دې کې د دې خطر کم و چې یوه ډله دې په واک منگولې ټینګې کړي او نور ولس دې څنډې ته کړای شي، خو دغه طرحه د همدې لپاره رد کړای شوه چې په افغانستان کې د واک د ړندو مینه والو تنده خړوب شي او له دې سره د نړیوالو د نورو موخو لپاره ډګر صفا شي، چې همداسې وشول. زه د بن پریکړې دا اوس د امریکا د ستراتیژیکو همکاریو له سند څخه بیلې نه گنم، له لومړي بن نه تر ننه گام په گام سنجول شوې توپيې پلې شوې دي او د دې مخه نیول شوې چې افغانان پر یوه محور راټول او د یوه پر پښو ولاړ حکومت خاوندان شي.

¹ له ازادۍ راډیو سره د ولسي جرگې د لومړي منشي عبدالقادر قلاتوال مرکه

د بن کنفرانس پر مهال زه (لیکوال) د سهار ورځپاڼې مسوول وم، د دې کنفرانس جریان ماته د خپلو هغو دوستانو په واسطه چې رسماً د پېښور پروسی غړي وو را رسیدو، کله چې وروستی پریکړې وشوې، د افغان ولس له برخلیک سره د شومو لوبو پر جریان خبر راکړل شو، ما د سهار په راتلونکې سرلیکنه کې د بن د پریکړو په اړه (د خوسا غوښې خوسا ښوروا وي!) تر سرلیک لاندې هماغه انډیښنې وښودې چې د هېواد وطن دوستو کړیو ښودلې، د سهار همدغه سرلیکنه د فرانسې او لویدیز په نورو رسنیو کې له تصویر او پښتو متن سره چاپ او خپره شوه او دا د بن د پریکړو په اړه د افغانانو د لومړني غبرگون په توګه ثبت شوه، وروسته هماغه انډیښنې او د سهار ورځپاڼې سرلیکنه رښتیا ثابته شوه او زموږ ولس دا دی تر ننه د هماغو خوسا پرېکړو دروند باج ورکوي.

د بن پریکړو څو بنسټيزې شعوري غلطۍ

د بن پریکړو افغانستان ته د تلپاتې سولې او امن پر ځای د بحران د دوام او په سیمه او افغانستان کې د بهرنیانو لاسوهنو ته زمینه برابره کړه.

د بن په پریکړو کې زیاتې خامۍ او کمزورۍ وې، چې څو مهمو ته یې دلته اشاره کوو:

1- په ټوله کې واک د افغانستان د کورنۍ جگړې یوه بنکیل اړخ ته و سپارل شو، عملاً ملگرو ملتونو او امریکا په افغانستان کې هغه څوک پیاوړي کړل چې دوی جنگسلارن او قانون ماتوونکي بلل، د نړیوالو اصولو له مخې چې په بحران ځپلیو ولسونو کې د امن او سولې لپاره عادلانه طرحې جوړېږي د بحران ټولو کورنیو اړخونو ته د برابرې زمینو هڅه کېږي، چېرته چې دغه اصل تر پېښو لاندې شو هغه افغانستان و، د بن کنفرانس د پریکړو پر بنسټ په افغانستان کې د دوو نیمو لسيزو بدمرغيو عاملین واک ته ورسیدل، خو د افغان ولس یوه زیاته برخه بیا له سیاسي پروسې څخه بهر پاتې شول او له ټولو سیاسي او مدني حقوقو محروم شول.

د وخت شرایطو ته په پام سره د طالبانو او حزب اسلامي له پامه غورځیدل توجیه کیدای شي، خو نړیوالې ټولنې بیا باید یو داسې میکانیزم عملي کړي وای چې ولس له یادو شویو دوو لوریو پرته په نظام کې د محرومیت احساس نه وای کړي، د دې لپاره یوه لاره دا وه چې په هر صورت باید د دې مخه نیول شوې وای چې کابل د شمال ټلوالې په لاس کې ولویږي، هغه مهال د دې لپاره یوه طرحه دا وه چې کابل باید د بې طرفه سوله ساتي ځواک تر چتر لاندې راشي او په سیاسي ترکیب کې هم هڅه وشي چې د افغانستان ټول ولس ته د منلو وړ تشکیلات جوړ شي، خو داسې ونه شول کابل د ټلوالې لاس ته له لویدو سره استاد رباني د ۱۳۷۵ لمريز کال حکومتي تشکیلات برحال

کړل، له دې سره عملاً نظام د افغانستان د خونړیو کورنیو جگړو یوه لوري ته په لاس ورغی، دغه لوري ملي فکر نه درلوده ځکه خو همدغه ټکی په هېواد کې د بن پریکړو د ناکامۍ یو لامل شو.

یوازې ولسمشر په سمبولیکه بڼه په دې دلیل یو پښتون (حامد کرزی) غوره کړای شو چې د افغانستان اکثریت ولس پرې راټول کړي. حامد کرزی د (پخلاینې) د پروسې پر مهال ډېر مناسب څوک ؤ چې له هر لوري سره یې د تفاهم ژبه درلوده په کورنیو جگړو کې بنکیل او بدنام نه ؤ، خو د نوموړي لویه کمزوري دا وه چې د یوه داسې جهادي گوند سره یې مخینه تړلې وه چې هیڅ کدرونه یې نه درلودل. ښاغلي کرزی ته داسې ټیم و سپارل شو چې هر لوري یې په زرگونو وسله وال او خپل خپل ځواکونه او د نفوذ ساحې درلودې، د همدې ځواکمنو لوریو په کلا بندۍ کې ایسار د لنډ مهالې ادارې مشر پخپله هم دومره د تجربې او استعداد خاوند نه ؤ چې معجزه وکړي او په هېواد کې د بحران د ژوریدو مخه ونیسي.

2- د پراخ بنسټه! حکومت د نسخې پر بنسټ یو مرکب معجون جوړ شو چې اصلاً د ملي شخصیتونو پر ځای قومي ټیکه دران پکې وپالل شول او د ملي مصلحت پر ځای د قومي تناسب تر نامه لاندې داسې قومپالو د واک پر کرسیو خپته واچوله چې په اداره او نظام کې یې د قومي تعصبونو لپاره زمینه برابره کړه.

په یوه اداره او نظام کې د بیلا بیلو قومي او یا فکري لوریو د تناسب رعایت هغه مهال ښه خبره ده چې ملي گټې پکې پر نورو تمایلاتو بر لاسې وي، دلته خبره له پیله برعکس وه او د ماته خوړلیو طالبانو غچ له پښتنو نه اخیستل کیدو، پښتانه سره له دې چې د دولت مشر او ځینې نور چارواکي د دوی وو په نظام کې داسې محروم شول چې ساری یې په تاریخ کې نشته، دې حالت د جگړې بیا پیلیدو او د بحران ژوریدو ته زمینه برابره کړه. د ښاغلي کرزي په مشرۍ په لنډ مهاله اداره کې 23 تنه د کابینې غړي وو چې مهمې کرسی د دفاع وزارت، کورنیو چارو وزارت او بهرنیو چارو وزارت د تلووالي د پنجشېر گروپ ته ورکړل شوي وې، پر دې سر بېره تر نیمایي زیاته کابینه د دوی او دوی له نږدې همغږو کسانو جوړه وه.

3- د افغانستان ډېری ولس بیا هم له سیاسي پروسې بهر پاتې شو. طالبان او حزب اسلامي خو د امریکا تر غضب لاندې وو، په لویډیز کې پراته ټول هغه شخصیتونه چې له کوم خاص گروپ او یا لویډیز کوم هېواد سره یې خاص روابط نه درلودل اصلاً د حکومت جوړونې او نظام جوړونې په پروسه کې هېڅ ونه پوښتل شول، ظاهراً د بن په کنفرانس کې په یوه بشپړ میکانیزم توافق وشو چې مخکې یې تفصیل یاد شو، خو عملاً واک د امریکا، شمال تلووالي او د دوی د نورو متحدینو په منځ کې داسې ویشل شوی ؤ چې هېڅ اصول او قوانین په هغو کې نه ځاییدل.

ولسواکي او د بیان آزادي یعنی هغه څه چې د امریکا له گټو سره اړخ ولگوي، که څوک د امریکا وحشت ته گوته نیسي پر هغه به د القاعده او مخالف نوم اېښودل کیږي، په پیل کې د امریکا او لنډ مهالې ادارې د مشر بناغلي کرزي تر منځ اړیکې دوستانه وې، ځکه چې هغه مهال په څو دلایلو هغه د نړیوالې ټولنې په وړاندې د کوم توند غبرگون جرئت نه درلود، ولس د مجاهد او طالب له گډوډیو ډکو اوږدو کلونو واکمنیو نه ډېر ستومانه شوی ؤ، د طالبانو د واکمنۍ دوره په ډېرو اړخونو کې نه یوازې نړیوالو بلکې افغانانو ته هم د منلو وړ نه وه دا چې نن د امریکایي ځواکونو ویرې، ترهې او وحشت له افغان ولس نه د طالبانو وحشتونه هېر کړي دي بیله خبره ده، خو هغه مهال افغان ولس د طالبانو په منگولو کې د یوې لویې تباهی په لور روان وو، سوټه واکي پیل شوې وه چې ولس یې ډیر مایوس کړی ؤ، اوس چې بدلون راغلی ؤ خلک راتلونکې ته هیله من وو، د بن له پریکړو وروسته د ولسواکۍ د نغمې په بدرگه که هر څومره نامناسب او د خلکو د هیلو خلاف خلک واک ته رسیدلي وو خو دا هیله وه چې په راتلونکیو پړاوونو کې به خامخا اصلاحات راشي. پخپله د ادارې مشر یو سر او دوه غوږه راغلی ؤ، هغه هم د عام ولس په څېر د راتلونکې په تمه ؤ، خو ده دومره ابتکار ونه کړای شو چې له وضعې څخه ښه استفاده وکړي او یو پرامانونو باوري ټیم جوړ کړای شي. متاسفانه ولسمشر کرزي په تیرو لسو کلونو کې یوه تجربه تکرار کړې چې هغه هم هر ځلې ناکامه وه، د ده تکیه پر پخوانیو جهادي

مشرانو وه، هغوی متاسفانه دومره له ملي غوښتنو او دردونو بې غمه وو چې تر ټولو لوړه هیله یې په حکومت او نظام کې خپله او د خپلو زامنو او نورو خپلوانو ونډه او امتیاز خوندي کول وو، کرزی پخپله د یوه داسې وفادار او مخلص ټیم په جوړولو کې ناکام ؤ چې له ده سره په یوه ملي اجندا د تعهد له مخې جوړ وي، په دې اړه د بهرنیانو اراده هم دا وه چې داسې یو څوک د افغانستان د حکومت په واک کې وي چې په ملي ځواک بدل نشي، له ولس څخه د حکومت او چارواکیو د منزوي کیدلو تر ټولو ستر لامل پخپله نړیواله ټولنه وه چې د حکومت او مشرتابه اعتبار او وزن یې په ولس کې تر پوښتنې لاندې راوست، د خپلسریو عملیاتو دوام، د بې گناه وگړیو مرگ ژوبله او د کورونو تالاشي، په دې برخه کې ډېر اغیز درلود، په افغانی ټولنه کې داسې واکمنی چې د پردیو لاسپوڅی او بې واکه وگنډل شي هېڅ اعتبار نشي موندلای، ولسمشر کرزی که د خپلو وروستیو کلونو دریځ په هغه لومړیو کلونو کې نیولی وای او هڅه یې کړې وای چې د داخلي جنگسالارانو او جهادي ټپکه دارانو نه بېل خپل کاري گروپ جوړ کړي، بنایي دومره نه وای منزوی شوی او نن بنایي د افغانستان سیاسی وضعیت دومره خطرناک نه وای لکه اوس چې دی.

همدغسې په پیل کې هر څوک په دې نظر وو چې هره غلطی او کمزوري به د همدې دورې برخه وي چې زر تیریدونکې ده، نړیواله ټولنه د افغانستان گل او او گلزار کولو د ژمنو په تکرار بوخته وه، په

پلازمینه کابل کې د طالبانو د ساره او جامد دوران نه وروسته د ډالرو له باران سره یو له رنگونو ډک ژوند پیل شوی ؤ چې په هغو لومړیو کې د چا پام د دې ظاهري حل بل تر شا هغو ناخوالو ته نه ور اوښت چې زموږ ولس ورسره لاس او گریوان ؤ.

د ولسمشر کرزي خبره د مېلې شیبې نوې پیل شوې وې، څوک چې د دې مېلو په نعمتونو کې ډوب وو هغوی د محرومو له درد او دوکه خبر نه وو یو مصنوعي حالت ؤ چې متاسفانه په دې کې یو نیم مسولانه فریاد او خبرداری هیچا هم وانه ورید او ولسمشر کرزي فرصتونه له لاسه ورکړل.

4- د بن د پریکړو بل تر ټولو کمزوری اړخ دا ؤ چې په افغانستان کې د بحران د پایته رسولو او راتلونکي نظام په اړه د هغو نړیوالو بحرانونو د حل له فورمولونو او تجربو څخه گټه اخیستل کیده چې د هغو ولسونو او افغان ولس تر منځ د ژوند په هر اړخ کې ډیر ژور توپيرونه وو، هره ټولنه بېلې ځانگړتیاوې لري په افغانی ټولنه کې د بحران د پای ته رسولو او دراتلونکي نظام په اړه د داسې ټولنو د نظامونو کټ مټ کاپې کول پیل شول چې زموږ د ټولنې له دیني او ملي ارزښتونو سره یې ژور توپيرونه درلودل، په دې کې زموږ د ولس غوښتنو او لومړیتوبونو ته ځوابونه نه وو، زموږ د ټولنی ځانگړتیاؤ ته پام نه ؤ شوی، دلته یې یو ساری راوړم چې د پښتونخواه نومیالي ژورنالیست سلیم صافي په خپل کالم (جرگه) کې ورته اشاره کړې

چې کونړ ته تللی ؤ اوله خلکو یې پوښتلي وو چې ولې د حکومت او بهرنیو عسکرو پر خلاف یاست؟

په ځواب کې ورته ویل شوي وو چې:

دا بهرنيان د سړي زامن نه دي په ولاړو امتیازي کوي! په ټولنه کې چې لبحران ختم شوی نه وي، د خلکو لومړنۍ د ژوند اړتیاوې پوره شوې نه وي له یوه برمیال جهاد او یوه توند لاري مذهبي نظام وروسته د (شکیرا) او تاجکي او هندي سندر غاړو نیم برینډه نڅاوې پر تلویزیوني چینلونو خپرول په ولس کې څه ډول غبرگون درلودلی شي؟ په افغانستان کې ولسواکي د ارزښتونو او غوښتنو پر بنسټ نه بلکې د خلکو د بې هدفه کولو او بوختولو په چارو پیل شوه، دا د کمونستي نظام د جبري مارشونو او سرو جامو او شعارونو په څېر یو حرکت ؤ چې یو شمیر غافل ځوانان به پکې خوښ وو، خو عام ولس له ټول فقر او وروسته پاتې والي سره له داسې ابتدال سره جوړ نه دی ځکه یو لړ اصول او ارزښتونه لري چې پر هغو باوري دي. پر همدې باور یې په لنډه ماضي کې په لکونو ځوانان قرباني شوي دي.

د بهرنيانو رڼدو بمباریو او ناڅاپي بریدونو د کورونو تلاشي او د افغانی ټولني د کور او مقدساتو د درناوي تر پېښو لاندې کول د ملت او نظام تر منځ سره کرښه کش کړه، دا د همدغې غلطۍ زیږنده ده چې زموږ ټولني ته د نورو ټولنو له سترگيو کتل کيدل.

یوه بله لویه کمزوري چې د (بن کنفرانس) زیربنده ده د بیا رغاونې په نامه ډارمه ده چې موخه یې (یو محتاج) افغانستان دی، دا ډېره پراخه موضوع ده چې کتابونه کتابونه خپرني پرې کیدای شي، افغانستان سرشاره د کار قوه لري، خو اوس دوی مجبور دي گاونډيو هېوادونو ته لاړ شي، افغانستان تر درې تریلیون ډالرو زیاتي کاني زیرمې لري چې تر اوسه پورې پر هغو پانگونه ونه شوه، زموږ هېواد د اوبو د برېښنا زیاتي زمينې لري، خو کابل په پردی برېښنا رڼا دی، زموږ هېواد اصلاً زراعتي هېواد دی، خو اوس هم د لکونو ټنه غلې واردولو ته اړ یوو. او زموږ ملي اوبو څلورو خواو ته بهیري او مفتي یې گاونډیان خوري.

زموږ د ملي اقتصاد د ودې او غوړیدا په اړه هیڅ داسې گام اوچت نه شو چې ولس خپله راتلونکې پکې ډاډمنه وگوري، د نړیوالو د مرستو له غوغا سره د ادارې فساد ډنډورې هم اوچتې شوې او په ریښتني معنا هڅه وشوه چې اداره او نظام په هر ډول فساد کې بنکيل شي، دا ټول د دې لپاره چې که یوه وړ اداره جوړه شي او په خلوص لاس په کار شي افغانستان به ډیر زر په خپلو پښو د دریدو جوگه شي او بیا به د نړیوالو ځواکونو د لویو لوبو د جگړې ډگر پاتې نشي، د بن په پریکړو کې اصلاً زیات ټینگار په درې پړاوونو کې د سياسي نظام پر جوړیدو شوی، چې په هغو کې شعوري او یا لاشعوري غلطۍ مخکې یادي شوې، خو عملاً چې د افغانستان د بیا رغاونې په اړه نړیوالې ټولني

لس کلنه امریکایي ډیموکراسي او افغاني سياسي بې وسي 119
کومه تگلاره غوره کړه هغه د افغان ولس د لومړیتوبونو او غوښتنو
پر خلاف، د افغانستان د شرایطو او ظروفو سره په ټکر کې وه چې
همدغسې ترننه دوام لري.

که په افغانستان کې د هر اړخیزې بیا رغاونې یوه سالمه تگلاره پلې
شوي وای، د جگړې او بحران د دوام د پراخوالي اسباب به ورسره رفع
شوي وو، خو (ای بسا آرزو که خاک شده!) زه یې دلته جزئیاتو ته نه
ځم او پر همدې یادونه بسنه کوم.

فرصتونه ولې ضایع شول؟

اوس یوه مهمه پوښتنه همدغه ده چې فرصتونه ولې ضایع شول او
ولې د بن د پریکړو کمزوری او خامی وروسته سمې نه شوې؟
په دې اړه درې نظرونه د پام وړ دي:

لومړی: نړیواله ټولنه او یوشمیر ورپورې تړلي افغانان په دې نظر دي
چې په افغاني زعامت او مشرتابه کې دا وړتیا نه وه، د ښه مدیریت
نشتوالی د دې سبب شو چې نړیوالې مرستې د درغلیو له لارې د ملت
پر ځای د فاسدو چارواکیو او د دوی د خپلوانو جیبونو ته ولویږي.

د جگړې د دوام په اړه د دوی په اند د بهرنۍ لاسوهنې دوام په تیره په
پاکستان کې د ترهگری د مرکزونو شتون او د هغه هېواد د پوځي او
استخباراتي کړيو لخوا د جگړه مارو د ملاتړ او هڅونو دوام تر ټولو

ستر لامل دی، په افغانستان کې بې کفایتته اداره او نظام او ګاونډیو هېوادونو له لوري د وسله والو لاسوهنو دوام د بحران د ژوریدو او د فرصتونو د ضایع کیدو سبب شول، د دوی په اند افغان اداره او نظام هیڅ واضح پالیسي او تګلاره نه لري، همغږی ټیم نه دی او په فساد کې ډوبه اداره ده.

دوهم- ولسمشر او د دوی پلویان بیا د ټولو فرصتونو د ضایع کیدو پرته پر نړیواله ټولنه او له دوی سره تړلې مافیا ورغوځوي، د دې لپاره د هغوی دلایل دا دي چې که نړیوالې ټولنې په افغانستان کې د نظام د پیاوړتیا او ځواکمنۍ اراده درلودای عملاً به یې مرستې له حکومت سره کړې وای، د افغان حکومت په مقابل کې به یې په مرکز او ولایاتو کې د متوازي حکومتونو او ادارو جوړولو هڅه نه کوله، د حکومت پر خلاف به یې سياسي مخالفین پر شا نه ټپول، د ترهګرۍ خلاف مبارزې په نامه به یې زموږ د مظلوم ولس پر سر او مال داسې په بې رحمۍ نه بلوسل، د افغانستان د عدلي او قضايي ارګانونو په شتون کې دوی ته د داسې ادارو جوړولو څه اړتیا وه چې افغانان په خپل سر ونیسي تحقیق ترې وکړي او بنديان یې کړي؟

د افغان ملي اردو او پوځ د پیاوړتیا پر ځای دوی د بلیک واټر او نورو بهرنیو خصوصي امنیتي کمپنیو سره ولې قرار دادونه وکړل؟ که د وړتیا او ظرفیت خبره وي ظرفیت خو د همدې افغاني ملي ارګانونو هم لوړیدای شوی.

د جگړې د دوام او د مخالفینو د پیاوړي کیدو په اړه هم د ولسمشر او د ده د پلویانو نظر دا دی چې ولې زموږ له غوښتنو سره سره په بهر کې د ترهگرۍ مرکزونه او روزنځایونه په نښه نشول او د هغو پر ځای د افغانستان پر کلیو او کورونو بمبارۍ دوام درلود؟

ولې خلک په جبر دې ته اړ کړای شول چې د نظام پر خلاف ودریږي. ولې پر پاکستان لازم فشار رانه وړل شو او اوس چې افغانستان د سولې او تفاهم کومې هڅې پیل کړې ولې د همدې نړیوالې ټولنې له لوري د هغو د تخریب هڅې کیږي؟!

په افغانستان کې د اداري فساد او جگړو د دوام په اړه دواړه لوري پرېه پریو بل وراچوي، ولسمشر خو څو څله په افغان اداره کې د اداري فساد پرېه پر بهرنیانو ورغورځولې او وایي چې دا فساد سیاسي انگیزې لري او رینښې یې په بهر کې دي، حکومت دا مثال هم راوړي چې د نادر آتش، قدیر فطرت، چکري او نورو په فساد کې ښکیلو کسانو امریکا او اروپا ته تېښته دا ښيي چې دوی هلته خوندي دي، په دې اړه پخپله امریکایي او لویډیزو ادارو او رسنیو هم داسې راپورونه او اسناد خپاره کړل چې د افغان لوري استدلال تائید وي، د امریکا د مالي مرستو د څارونکیو د وړم کال راپور چې د امریکایي قراردادیانو د درغلیو په اړه و د ساري په توگه یادولای شو. افغان حکومت د کابل بانک د مالي فساد په اړه څو ځلې داسې شواهد خپاره کړل چې دا ثابتوي چې دا د یوې سنجول شوې توطیې برخه وه

چې کابل بانک سقوط وکړي ترڅو د افغانستان بانک ذخیره شوي 6 ملیارده ډالره شتمني پکې اوبه او د افغانستان پر بانکي سیستم باور له منځه لاړ شي، په دې توطیه کې د افغانستان بانک بهرنیو مشاورینو او دوو امریکایي ادارو نیغ په نیغه لاس درلود.

درېیم - درېیم نظر تر ډېره حده واقعینانه دی، بنایي ډېری له سیاسي تړاوونو لري هغه افغانان چې د هېواد روان حالت یې سخت ځوروي په همدې نظر وي چې د روان بحران په اړه دواړه لوري ملامت دي. د حکومتي لوري زیاتره دلایل پر ځای دي، همدومره ویلای شو چې بنایي افغان ولس پر دې بشپړ باوري شوی وي چې د هغه متل په مصداق پیشو د خدای لپاره مورک نه نیسي، امریکا او نړیواله ټولنه د افغانانو په غم کې نه ده هغه د خپلو گټو لپاره راغلي ده، افغان حکومت او ولسمشر چې که په پیل کې بیخایه خوشباوری نه وای کړې زموږ ولس به نن له دومره لویو بدمرغیو سره لاس او گریوان نه و، ولې هغوی داسې خپلسریو ته پرېښودل شول؟ په دې برخه کې د حکومتي ټیم په تیره د ولسمشر تر ټولو لویه کمزوري داده چې ده ډېر ځله د غفلت له امله ستونزې ژورې کړې دي. د ولسي جرگې د وروستیو انتخاباتو پایلې او له هغو سره تړلې لانجې یې یو ساری یادولای شو، که ولسمشر د انتخاباتو د خپلواک کمیسیون د مشر او کمیشنرانو په ټاکنه کې مسوولانه دقت کړی وای داسې لویې

رسوایی به ولې جوړیدې چې هر چا ته د لاسوهنې زمينه پکې برابره شي.

پر دې سربېره ولسمشر خپل صلاحیت او واک پر بیخایه مصلحت پالنه ضایع کړ، که دمصلحتي ټیم پر ځای چې د جارالله منصوري او یا نورو په څېر په بیلا بیلو رسنیو کې د دوی د نه وفاداری په باب ژوندي سندونه خپاره شول ولسمشر د یوه تعهد پر بنسټ یو ژمن او وفادار کاري ټیم جوړ کړی وای بنایي په پیل کې ځینې کسان ترې مرور شوي وای خو ورو ورو به هغه د ولس په منځ کې د وړتیا او کمال لرونکیو کدرونو په موندلو کې خود کفا شوی ؤ او اوس به د یوه لوی ځواک او کدرونو خاوند وای چې نړیوالې ټولنې به یې هیڅکله هم د ولسمشرۍ د روانې دورې د سر ته رسولو په اړه گواښونه نه شوای کولای، بلکې برعکس هغوی به د یوه داسې بانفوذ مشر سره طرف وای چې په ولس کې پر قومي مشرانو سربېره په ځوان لوستي پارکي کې هم د لوی پلوي ځواک خاوند دی، له داسې چا سره بیا نړیواله ټولنه د رسوا ټکر جرئت نشي کولای برعکس ځان ور تیر ایستلای شي او سازش ورسره غوره گڼي.

د ولسمشر همدغې کمزورۍ د ده پر ډېرو بنېگنیو خاورې وراړولې، پر دې ټولو سربېره د دې پوښتنې چې ولې فرصتونه له لاسه ووتل او د افغان ولس د سوله ایز ژوندانه ارمانونه تر سره نه شول اصلي ځواب دا دی چې اصلاً نړیوالې ټولنې له پیله نه غوښتل چې په افغانستان

کې ثبات ټینګ او یو په پښو ولاړ نظام جوړ شي، ځکه چې که د بن کنفرانس ترننه چې د بن د دوهم کنفرانس خبرې کېږي د هغو غلطیو او کمزوریو مخه نیول شوې وای او اصلاحات راغلي وای چې په سیستم او یا تگلارو کې وو او نړیوالو هم پرې اعترافونه کړي دي، وضعه به دومره ویجاړه نه وه چې اوس په دوهم بن کې له صفر نه د پیل خبرې هم زمزمه کېږي.

د بن کنفرانس د بنسټیزو غلطیو په اړه تر ټولو مهم اعتراف پخپله د اخضر ابراهیمي دی، نوموړی چې دوه ځله د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو د سرمنشي د استازي په توګه دنده تر سره کړې د بن کنفرانس د اصلي لوبغاړو څخه یو ؤ. ابراهیمي په ۲۰۰۸ زیږدیز کال کې له آزادۍ راډیو سره په ځانګړې تفصیلي مرکه کې د بن کنفرانس پر بنسټیزو تشو د اعتراف په ترڅ کې وویل:

(هغه مهال بیره وشوه خو د افغانستان د ولس یوه زیاته برخه له سیاسي پروسې څخه بهر پاتې شوه، وروسته په افغانستان کې ما د یوناما د مشر په حیث هڅه وکړه چې طالبان او حزب اسلامي د خبرو اترو او تفاهم له لارې د افغانستان پر سیاسي بهیر ورګډ شي، خو هغه مهال شمالي ټلوالې په افغان حکومت کې کلیدي رول درلود او زما د هڅو مخه یې ونیوله).

واقعیت دا دی چې په لویه کچه په افغانستان کې بسکېل نړیوال لوبغاړي په یوه لویه لوبه بوخت دي چې قرباني یې افغان ولس ورکوي، دغه نړیوال لوبغاړي غواړي چې په افغانستان او سیمه کې بحران دوام وکړي، حکومت او نظام پر خپلو پنبو ونه درېږي او د ولس لپاره له عامه خدماتو ناتوانه وي چې نفوذ پیدا نه کړي ترڅو د دوی لپاره د لوبې د دوام زمينه برابره وي، که په افغانستان کې سوله او ثبات راشي، بیا به لومړی د بهرنیو ځواکونو د شتون مشروعیت تر پوښتنې لاندې راځي، ځکه خو سر له اوسه د یوه کنترول شوي بحران د دوام هڅې کیږي. همدغه هڅې دا نسیي چې اصلاً د فرصتونو د له لاسه وتلو پوښتنه بیخایه ده، ځکه چې لوبه د اصلي لوبغاړو په خوښه او گټه روانه ده، افغان ولس له پیله په دې لوبه کې یوازې د وینې او قربانۍ لپاره انتخاب شوی ؤ، د ۲۰۰۲ زیږدیز کال هغه تړون یې ژوندی سند دی چې د وخت د بهرنیو ځواکونو قوماندان د افغان لوري د کورنیو چارو له وزیر سره لاسلیک کړی او بیا همدغه سند د یوه بل رسمي مکتوب له لارې د وخت د بهرنیو چارو وزیر لخوا تائید شوی او لاسلیک شوی دی.

اوس چې د دوهم بن کنفرانس تیاری نیول کیږي د هغو ظاهري اړخ دا دی چې دا به د تیر په خبرد المان د هېواد په لگښت په بن کې جوړېږي او مشري به یې افغان حکومت کوي، خو د پردې تر شا د ځینو بهرنیانو لخوا د دوهم بن کنفرانس لپاره په خطرناکو اجنداؤ کار

کیرې، په دې اړه یو د پخواني ختیځ برلین کین اړخی دپلومات (توماس روتیک) دی، نوموړی د ډاکتر نجیب د واکمنۍ پر مهال په افغانستان کې اوسیدلی او په پښتو او دري ژبو روانې خبرې کولای شي، د بن په لومړي کنفرانس، اضطرابي لویه جرگه او د اساسي قانون د کمیسیون د غړیو په غوراوي کې یې ډېر رول درلود هغه مهال یې زیات کین اړخی د غیر اسلامي نظریاتو لرونکي افغانان د مدني ټولني او نورو لارو نه په یادو پروسو کې ځای کړل، نوموړی اوس بیا دا دی په کابل کې فعال شوی او د افغان تحلیگرانو په نامه یې یو مرکز پرانیستی، د مدني ټولني په نامه د چپي افکارو خاوندان راټولوي او د دوهم بن په پروسه کې یې د فعال رول په موخه ځایوي.

د اگست په لومړۍ اونۍ کې په افغانستان کې د امریکا نوي سفير ريان کراکړه خپل لومړني خبر کنفرانس کې د دوهم بن دغونډې په اړه چې څه وويل دا د نړيوالې ټولنې د ذهنيت ښه ترجماني کوي نوموړي يو ځل سرې کرښې کش کړې وې ويل چې په بن کې به د مدني ټولني استازي گډون کوي، طالبانو ته په دې کنفرانس کې د گډون چانس نشته خو وروسته بيا وايي چې د بن کنفرانس مشري د افغان حکومت پر غاړه ده دا د دوی واک دی چې څوک ورته رابولي او څوک نه، اجندا یې هم د دوی په واک کې ده!!

د دوهم بن د کنفرانس په اړه د ځینو همدغو بهرنیو لوریو له هڅو نه بنکاري چې په دوهم بن کې به د افغانستان لپاره بیا یوه نوې تجربه پیلیږي، هر څه به له صفر نه پیل کیږي، د فدرالي نظام طرحه په پام کې ده چې دا دي اوس یې د ملاتړ لپاره د ځینو کړیو لخوا علني غږونه اوچت شوي دي. ملي کنګرې په کابل کې د زمري پر (۴) مه د پنجشنبې په ورځ د افغانستان د ستونزو د اساسي حل لپاره (فدرالي نظام) دننوره اوچته کړه او دا د هماغه دوهم بن کنفرانس د اجندا او پریکړو لپاره علني پیل دی، د باوري سرچینو په وینا د لومړي بن نه لس کاله وروسته په دوهم بن کنفرانس کې بیا یو لس کلن پلان په پام کې دی چې د فدرالي نظام نه به پیلیږي.

بهرني لوري غواړي چې تیر لس کلن تور له مرګونو او ماتمونو ډک دوران د لسو نورو کلونو لپاره داسې وغځوي چې بیا کوم حامد کرزی پکې راپورته کیدو او پر ولس د وحشتونو له امله د نیوکو او اعتراض توان ونه لري. افغان ولس د (فدرالیزم) تر نامه لاندې پخپلو کې سره وشلوي او داسې یې سره واچوي چې بیا پر یوه محور د راټولیدو جوګه نشي. که په ایماني جذبې او ملي احساس د دې ژورې توطیې مخه ونه نیول شي افغان ولس به بیا په پیریو پیږیو د دې زیانونه جیبیره ونکړای شي.

باید په زغرده ووايو چې په دې برخه کې حکومت او چارواکي په یوازې ځان هیڅ نه شي کولای، ځکه چې د همدې طرحې د پلي کیدا

لپاره په ډېر مهارت د درې گونو قواوؤ په منځ کې بحران ته لمن وهل کيږي، د زمري په لومړيو کې د ولسي جرگې يو شمير غړيو په ارگ کې له ولسمشر کرزي سره په خبرو کې دا افشا کړه چې ځيني سفارتونه او بهرنۍ ادارې له هغو څخه د امریکا او انگلستان سفارتونه او يوناما وکیلان دې ته هڅوي چې خلک لاريونو ته را وباسي او د حکومت پر خلاف ودریږي. د همدې تړليو وکیلانو له ډلې څخه چې په يادو شويو سفارتونو کې ډېر گرځي کرزي ته د ملي خيانت په تور د عزل کولو گواښونه هم وکړل. په دغسې حالت کې يوازې د مدني ټولني د وطن دوستو لوريو، روڼاندو د ولس د مشرانو او باخبره افغانانو گډه چيغه او غبرگون دغه مرگوني چوپتيا ماتولای شي چې رسنيو ته راووزي او د افغان ولس پر خلاف د کومې توطيې د پلي کيدا مخه ونيسي.

ماخذونه:

- 1- نړۍ د توپان پر اوږو د محمد الله کمال راټولونه
- 2- د سهار ورځپاڼې بيلا بېلې گڼې
- 3- بيلا بېلې ويبپاڼې، د ويسا ورځپاڼې بيلا بېلې گڼې
- 5- د جنگ او مشرق ورځپاڼې بيلا بېلې گڼې

افغانستان و بن دوم!

انجنیر زلمی نصرت مهمند

همه میدانیم که قرار است، در آینده نزدیک کنفرانس «بن دوم» در شهر بن آلمان در مورد سرنوشت آینده افغانستان، که به سرنوشت هر یک ما ارتباط میگیرد و بالای سرنوشت فرد افغان تاثیر خود را دارد، برگزار شود (کنفرانس بن اول در اکتوبر ۲۰۰۱ میلادی در شهر بن آلمان برگزار گردیده بود) در این جستار کوتاه ضرورت میبینم، تا نقاط نظر خود را به ارتباط کنفرانس بن دوم، به منظور نجات افغانستان از جنگ، بحران و بی ثباتی و مناقشات قومی، که افغانستان را به سوی بربادی سوق داده است، در پیوند با نتایج و پیامدهای کنفرانس بن اول طی ده سال بیان نمایم.

همه میدانیم که سقوط طالبان از توان نیروهای خودی خارج بود و فقط ناتو و ایالات متحده آمریکا قادر بود، تا قدرت طالبان را ساقط و آنها را مجبور به عقب نشینی نماید. از آنجائیکه از یک سو یک قوت قویتر ملی و سراسری خودی در مقایسه با جنبش اسلامی طالبان در افغانستان وجود نداشت و از سوی دیگر چون در زمان

تدویر کنفرانس بن اول نیروهای ملی دیموکراتیک، چپ ترقیخواه و تحول پسند، شخصیت های ملی و مذهبی و علما و دانشمندان افغان بیشتر در یک حالت و فضای بی باوری، در خود پیچیدگی، حالت سکوت، کزختی، نفرت و پراگندگی و انشقاق تشکیلاتی (منظورم احزاب سیاسی و انجمن ها و اتحادیه های اقشار و اصناف مختلف جامعه مدنی و روشنفکری است) زیست داشتند و هم از تصفیه حسابات دوران «جنگ سرد» و انتقام گیری های گذشته بیرون نشده بودند و از سوی دیگر بیش از ۳۰ سال جنگ مردم افغانستان را زیاد خسته و مانده ساخته بود و همه نیروهای سیاسی چه چپ، چه راست و چه هم میانه اعتماد خود را در برابر مردم از دست داده بود.

به همین دلیل هم مردم با حضور ناتو در افغانستان که در چوکات تصمیم سازمان ملل متحد صورت گرفت و از رژیم های گذشته خاصاً طالبان و مجاهدین هم چندان دل خوش و رضایت نداشتند برای بسیج و دفاع از دموکراسی و دولت جدید آماده بودند.

صلح و ثبات و منافع شان را و تامین عدالت اجتماعی را در حضور جامعه جهانی در افغانستان میدیدند و به آینده سخت امید وار و خوش بین بودند. به همین دلیل هم وقتی طالبان از بین رفت، مردم بلادیده افغانستان بعد از شکست طالبان انتظار و توقعات بزرگ از نیروهای بین المللی داشت، مردم توقع داشت، که بعد از سقوط طالبان در افغانستان برای پیاده نمودن دموکراسی و عدالت گام های

ابتدایی بر داشته خواهند شد، عدالت و حقوق اتباع افغانستان تامین و یک حاکمیت و یک رژیم واقعاً قابل قبول برای مردم افغانستان روی کار خواهند شد، مردم زیر «چتر» نیروهای بین المللی به خوشبختی نایل میشوند، صلح و ثبات در کشور به میان می آید، فقر و بیکاری و بی روزگاری و گرسنگی پایان می یابد، که متأسفانه چنین نشد!

مردم هم چنان از جامعه بین المللی توقع داشت، که تمام جنایتکاران و مجرمین جنگی و قاتلین مردم در طول سه دهه که افغانستان را به سوی بربادی و تجزیه سوق داده اند، مورد باز پرس قرار خواهند گرفت، مجازات و به کیفر اعمال شان رسانیده خواهند شد، که متأسفانه چنین هم نشد.

در عوض، خلاف توقع و انتظارات مردم، اکثریت قاتلین مردم افغانستان، غاصبین و قاچاقبران، چهره های بد نام و ناقضین حقوق بشر که به جز فریب و دروغ برای مردم دیگر کدام کاری نداشتند، روی کار آمدند و مافیایی سیاسی و اقتصادی و یک بخش از اسلامگرایان متعصب سیاسی بر سرنوشت مردم دوباره حاکم ساخته شدند و مردم در نظامیکه بعد از توافقات بن اول پایه گذاری شد، در تمام ارکان قدرت خدمتگذاران شان را نه بلکه اکثراً قاتلین خود را دیدند، آدم کشان را دیدند و انانی را دیدند که مفکوره خدمت به مردم را در سر نداشتند و عاملین اصلی بربادی افغانستان بعد از

لس کلنه امریکایی ډیموکراسی او افغانی سیاسی بې وسي
132
سال ۱۹۹۲ و سازماندهندگان ترویج مفکوره انتقال قدرت به شمال و
جنگیدن در مقابل جنوب بودند.

شورای مدافع حقوق بشر سازمان ملل متحد، در مورد راپور مستند
انتشار یافته اکتوبر ۲۰۰۴ پروژه «داد خواهی افغانستان» (از حوادث
قتل عامها، اعدام های فوری و شکنجه های سیستماتیک،
تجاوزات جنسی بطور وسیع و هدف گیری های نظامی عمدی بر
اهالی ملکی بین سال های ۱۹۷۸ تا ۲۰۰۱ جنایات و مجرمین جنگی
خاصاً در دوره های بعد از سال ۱۹۹۲) توسط یک سازمان
مدافعی و تحقیقاتی مستقل، تحقیق و رسیدگی نکرد.

مضحکتر از همه اینکه، با تمام بی شرمی در ۲۰۰۷ پارلمان قلابی و
سهامی افغانستان، فیصله شرم اور و تنگین نام نهاد مصالحه با
جنایتکاران و مجرمین جنگی سه دهه را پیشکش کرد، تا تمام
مجرمین و جنایتکاران سه دهه را برائت بدهند.

به همین دلیل مردم به شک افتیدند، مجبور شدند، تا از نظام
اهسته، اهسته فاصله بگیرند، نفرت و انزجار شان را نسبت به
حاکمان و خارجیان ابراز نمایند، مردم حق داشت تا چنین یک
موضعگیری عاقلانه سالم و منطقی اختیار نمایند، بلاخره اعتماد
مردم از نظام و جامعه بین المللی در افغانستان از بین رفت.

ایا در جامعه بی که در طی بیش از سه دهه تا امروز با وحشیانه ترین شکل و با بی رحمی خون هزار ها افغان ریختانده شده باشد و ریختانده شود، هر روز مردم قربانی بدهد، هر روز مردم کشته بدهد و هر روز نان و زندگی شان به خاطر یک اقلیت بدنام و خون اشام تاریخ گرفته شود، خانه و کاشانه شان به آتش کشیده شود، ابرو و عزت شان پایمال شود، به فرهنگ و کلتور و عنعنات مردم احترام صورت نگیرد، اخلاقیات جامعه زیر پا شود، نورم های ابتدایی حقوق بشر رعایت نشود، ممکن است که بدون جواب بماند و با شعار «مه ترا ملا میگویم و تو مرا حاجی» همه خون های ریختانده شده، ویرانی و بربادی وطن، یکسره فراموش مردم شود؟ به یقین که نه!

اشتباه بزرگ نیروهای بین المللی، ناتو و سازمان ملل متحد در آن بود، که در تعویض طالبان نیروهای ملی ډیموراتیک ترقیخوا، شخصیت های ملی، مذهبی دانشمندان خلاصه کادر های عرصه دولتداری و یک بخش مجاهدین رانادیده گرفت و بیشتر بالای نیروهای مغرور اتحاد شمال که در ناکامی پلان صلح ملل متحد و ناکامی سیاست های صلح آمیز حکومت دوکتور نجیب الله و بربادی و ویرانی افغانستان از سال ۱۹۹۲ الی ۱۹۹۲ رول و نقش اساسی داشتند و بالای آدمک های جنگ سالار بدنام تاریخ، تکنوکرات های فاسد که به ډموکراسی و صلح، به افغانستان قوی و با ثبات و به وحدت ملی هیچ عقیده و باور نداشتند و در چندین شبکه های

استخباراتی اجانب عضویت داشتند و مخالف سر سخت و سد راه آزادی های مدنی، سیاسی و عقیدتی بودند، و هیچ گونه ریشهء مردمی نداشتند تکیه کردند، و خواستند توسط قاتلین مردم و مفسدین دموکراسی را پیاده کنند و صلح را به مردم به ارمغان بیاورند، یعنی نیروهای بین المللی با آنهايي میخواستند ارزش ها را پیاده کنند که خود به این ارزش ها نه تنها معتقد نیستند بلکه اعتقاد شان در دشمنی با این ارزش ها است. در نتیجه منافع جنگ سالاران و ناقضین حقوق بشر با منافع مردم تصادم کرد، مسئله شمال و جنوب، مسایل قومی، زبانی و محلی بیشتر از گذشته داغ شد، مردم از نظام فاصله گرفت و همین افراد زمینه را برای ناکامی جامعه جهانی و گسترش ابعاد جنگ، وحشت و ترس، تشدید اختلافات قومی، زبانی و سمتی، داغ ساختن مسئله شمال و جنوب در افغانستان هموار ساختند.

از آنجائیکه صلح و عدالت دو روی یک مسئله است، بنا بر این است، تا زمانیکه برخورد قانونی و مدنی با جنایتکاران سه دهه تا امروز صورت نگیرد، آنها محکمه و به کیفر اعمال شان رسانیده نشود و از قدرت کنار زده نشوند و با آنها تصفیه حساب نشود، دشوار است از ختم جنگ و وحشت، تأمین صلح و ثبات، دموکراسی و جلب اعتماد مردم سخن گفت.

یکی از عواملی ادامه جنگ بحران و بی ثباتی و ادامه استبداد، پیوستن و متمایل شدن مردم بسوی طالبان و مخالفت شان با حضور جامعه جهانی و نظام موجود همین مسئله عدم رسیدگی و عدم تعقیب عدلی و قضایی قاتلین مردم است، که بدون مجازات ماندند و تا هنوز در ارکان مهم قدرت تکیه دارند و تمام امتیازات و امکانات در اختیار شان است.

برای آنکه در کشور صلح و ثبات به میان آید، به بحران، فساد و تداوم جنگ خاتمه داده شود، مردم در دفاع از دموکراسی و نیروهای پراکنده در یک سازمان بزرگ سراسری ملی و سالم بسیج شوند، مسئله مجازات قاتلین مردم افغانستان به هر نام و نشانی که باشد، باید به یکی از شعارهای روز مبدل گردد و با تمام قوت برای موفقیت این پروسه با ساختن یک کمیته ویژه ای عدلی و قضایی تحت نظر سازمان ملل متحد مبارزه جدی و پیگیر صورت بگیرد و رسیدگی به این مهم باید در اجندای کنفرانس بن دوم مدنظر گرفته شود و گنجانیده شود.

از دیدگاه و نظر من این طرح «که گویا، ما مخالف محاکمه جنایتکاران و قاتلین مردم از ثور ۱۳۵۷ تا امروز و بعد از آن نیستیم. اما بالا کشیدن این مسئله برخی حساسیت ها را در پی دارد و در شرایط کنونی به نفع اوضاع نیست» نه تنها یک طرح و نظر درست و سالم نیست و یک طرح معیوب است. بلکه صاف و سُچه

حمایت از ادامه جنگ و جنایت است و معنی آن این است که جنایت و کشتار بی رحمانه، غارت و چور و چپاول داریی مردم و بیت المال، اختلافات قومی، سمتی و زبانی، و انشقاق ملی، بی حرمتی و بی عزتی مردم بی دفاع، فقر و گرسنگی و بیکاری ادامه یابد و یک اقلیت غدار مفتخور بر سرنوشت مردم فرمانروایی کند.

(هر گاه خواهان تأمین صلح و ثبات و ختم جنگ در افغانستان استیم و برای «ما» منافع ملی و مردم و اعمار جامعه نوین و «انسان نوین» و باز سازی افغانستان محک است و هر گاه «ما» برای مردم مبارزه میکنیم، بنأ ما باید به مثابه انسان نوین، تغییر یافته و رسالتمند در دفاع از منافع مردم و در کنار مردم قرار بگیریم، نه در کنار و دفاع از قاتلین مردم!)

به این امر باید کاملاً صادق و قاطع باشیم و با صراحت و علنیت و شفافیت مسئله را مطرح نماییم، محاکمه جانیان حرف دل مردم است و تا زمانیکه حرف دل مردم بالا نشود و از آن حمایت صورت نگیرد و حقیقت برای مردم گفته نشود، مردم نه بالای نظام، نه بالای جریان های سیاسی و احزاب و شخصیت های مستقل ملی، دینی- مذهبی و نه هم بالای جامعه جهانی اعتماد خواهد کرد.

یکی از ده ها دلیل ادامه و گسترش ابعاد جنایت کردن، جنگ و بی ثباتی در کشور، همین طرز فکر خام است، که ائتلاف ها، اتحاد ها،

جبهات و اپوزیسیون ها و شورا ها به بهانه «مصلحت ملی!» با قاتلین مردم افغانستان ساخته شده و شکل میگیرد، نه از میان نیروهای سالم طرف های در گیر، و طندوست و با درد جامعه این هم یکی از مواردی است که رسیدگی به آن باید در صدر اجندای کنفرانس بن دوم به بحث گرفته شود.

دانشمندان عرصه اقتصاد و سیاست میدانند که: راندن جبری و عجولانه جامعه در یک انتخاب و یا یک راه بدون در نظر داشت مناسبات مسلط جامعه، جامعه را به قهقرا میکشاند.

با حضور ناتو و ایالات متحده آمریکا در افغانستان، برای انکشاف و بهبود وضع اقتصادی «مردم!»، راه رشد سیستم اقتصاد بازار «آزاد»، بدون آنکه به ویژه گی جامعه افغانی، مناسبات فیودالی و ماقبل آن، اقتصاد قبیلوی، که هر کدام آن به شکل طبیعی منحیث بنیاد مستحکم جایگاه خود را در جامعه دارد، توجه صورت بگیرد، به شکل لیبرال و لجام گسیخته آن انتخاب شد، همین انتخاب حالت کاملاً جدید را در کشور به وجود آورده است.

انتخاب راه رشد اقتصاد سیستم بازار «آزاد» به شکل لجام گسیخته، غیر کنترل شده و بدون انتظام سبب زایش، استحکام، گسترش و تقویت اقتصاد مافیایی دولتی شده است و راه را بطور آشکار به غارت و خورد و خورد دولتمردان زورمند هموار ساخته

است، ملیاردها دالر به افغانستان به نام کمک سرزیرشد، اما کوچکتیرین تاثیر بالای زندگی اکثریت مردم بجا نگذاشت و بدون آنکه مردم از آن کوچکتیرین سهم و سود ببرد، توسط چند تن غدار معلوم الحال حیف میل و غارت گردید، جامعه به سوی بر بادی و قهقرا کشانده شد، فقیر، فقیر تر شد و گرسنه، گرسنه تر. بحران و بی ثباتی و ابعاد جنگ و نامنی در کشور گسترش یافت.

آن توقع و انتظاراتی را که مردم افغانستان از حضور ناتو و ایالات متحده امریکا، بعد از سقوط طالبان، و انتخاب راه رشد سیستم اقتصاد بازار آزاد داشت، که گویا وضع اقتصادی و شرایط زندگی شان بهتر خواهد شد، جامعه در مسیر، ترقی تعالی و پیشرفت رانده خواهد شد، به یأس و ناامیدی مبدل گشت، مردم از دست بی عدالتی، خشونت و قانون شکنی حاکمان زورمند غدار و دزد تا سرحد تغییر عقیده و پذیرش حضور دوباره طالبان به ستوه رسیده اند، قسمیکه قبلاً نیز به آن اشاره شد.

در یک کشوری مصرفی، در یک کشوری که، از یک طرف مناسبات فیودالی و ماقبل آن، اقتصاد قبیلوی جایگاه خود را در جامعه داشته باشد و از جانب دیگر در کشوری که ثبات و امنیت در آن وجود نداشته باشد، در یک کشور جنگ زده و ویران که طی ۳۵ سال جنگ تمام مناسبات آن با کشور های همسایه تخریب شده باشد، در کشوری که دولتش توان دفاع از خود را نداشته باشد، کادر های

ارگانه‌های حکومتی فاقد دانش مسلکی تخصصی و مغروق در فساد و خورد و خورد باشند و قادر به مصرف نمودن بودیجه عادی انکشافی شان نباشند، که بودیجه انکشافی را چگونه و در کجا و بنا بر کدام ضرورت و نیازمندی به مصرف برسانند، و ظرفیت های دست داشته را چگونه بکار بگیرند، چگونه میشود بدون بکار برد میکانیزم کنترل و نظارت بر پروسه رشد اقتصادی از بهبود وضع اقتصادی به نفع اکثریت مردم حرف زد؟

به همین دلیل نتایج معکوس به دست آمد و وضع در مسیری انکشاف کرد طوری که پیش بینی میشد. و ای فرموده که، راندن جبری و عجولانه جامعه در یک انتخاب و یک راه بدون در نظر داشت مناسبات مسلط جامعه، جامعه را به قهقرا میکشاند، یکبار دیگر واقعیت پیدا کرد. (همانگونه که راه رشد غیر سرمایه داری ناکارآمد بودن خود را در افغانستان ثابت ساخت، سیستم مروج اقتصاد امروزی از جانب ایالات متحده نیز جامعه ما را به قهقرا خواهند کشاند.)

بنأ نمیشود، اقتصاد قبیلوی و فیودالی را در یک کشور ویران و جنگ زده چون افغانستان، با سر دادن شعار های مدرن اروپایی و بکار گرفتن و کاپی نمودن مدل های اروپایی و آن هم از راه زور و جبر، در وجود یک دولت سر تا پای غرق در فساد، ضعیف و غیر مسلکی و تخصصی، بطور آنی شکستاند و در هم کوبید.

بیان اظهارات فوق به این معنی نیست، که راه رشد سیستم اقتصاد بازار «آزاد» مزیت و خوبی های خود را ندارد و باعث رشد نیروهای مؤلده و تولید نمیگردد و گویا ما مخالف آن راه هستیم!

اما از آنجاییکه انتخاب راه رشد اقتصاد سیستم بازار آزاد لجام گسیخته و غیر قابل کنترل و مافیایی یک راه درد ناک، غیر قابل تحمل، کشنده، ظالمانه و یک راه سخت برای اکثریت مردم افغانستان است و در تناقض با منافع ملی ما قرار دارد. بنأ در عوض راه رشد اقتصاد سیستم بازار آزاد منحصیث یگانه راه، ضرور است تا تمام سکتورهای اقتصادی با یک میکانیزم انتظام و کنترل در یک ستراتیژی واحد بکار گرفته شود، چنین یک انتخاب میتواند برای انکشاف و باز سازی و ارتقای ظرفیت بودیجوی موسسات دولتی و غیر دولتی و بهبود وضع اقتصادی، تولید و رشد نیروهای مؤلده موثر واقع شود، عقب ماندگی را رفع سازد، جلو بیکاری و فساد و غارت معادن و سایر سرمایه های طبیعی افغانستان را بگیرد.

گذشت زمان بعد از توافقات بن اول تا امروز در پراتیک به ای گفته ها صحه گذاشت که هرگاه اقتصاد بازار آزاد منحصیث یکی از سکتور های اقتصادی در سیستم اقتصاد مختلط توسط یک میکانیزم تحت کنترل و نظارت و انتظام درآورده شود، میتواند برای انکشاف موزون و بهبود وضع اقتصادی مردم و رفع عقب ماندگی کاهش بیکاری و گسترش اشتغال مفید و کاری واقع شود و این

انتخاب معقولترین راه عادلانه و آسان رشد اقتصادی و رفع عقب ماندگی است و بس!

به خاطریکه هیچ یک از سکتور های اقتصادی در کشوری چون افغانستان، به تنهایی قادر نیست تا تولید و رشد نیروهای مولده را آنطوریکه لازم است تأمین کند و عقب ماندی را رفع سازد.

بنأ: بهتر و ضرور پنداشته میشود تا در توافقات کنفرانس بن دوم به منظور جلب حمایت مردم و بهبود وضع اقتصادی مردم و رشد نیروهای مولده به موارد چگونگی تطبیق سیستم اقتصاد مختلط توجه خاص مبذول شود. ایجاد یک کمیته خاص اقتصادی در ساختار دولت در این راستا از نظر من حلال مشکلات اقتصادی پنداشته میشود.

همه میدانیم که وحدت ملی و حکومت وحدت ملی خود به خود به میان نمی آید. برای نیل به آن باید به یک سلسله واقیعت ها تن داده شود. یک مقدار منافع را باید از دست داد، تا شرایط برای حفظ منافع ملی و سلامتی افغانستان هموار شود.

اگر به نقشه نگاه شود می بینیم که: ارتباط افغانستان با دریا توسط بلوچستان جدا و قطع شده است و افغانستان به یک خانه ای میماند که در بین خانه های دیگران قرار دارد و مستقیم با راه های اصلی و

د ریا ارتباط ندارد و برای نیل به آن باید از خانه های دیگران عبور کند.

از سوی دیگر خط دیورند، ترکیب پیچیده مناطق شرقی و جنوب شرقی افغانستان، ویژگی یا اوضاع ملی - اتنیکی، اجتماعی، سیاسی، نظامی افغانستان و موقعیت جیوپولیتیک و جیو ستراتیژیک افغانستان، افغانستان را در یک موقعیت خاص قرار داده است.

بناً: انکشافات جدید در سطح جهان در عرصهء مناسبات بین المللی ایجاب میکند که افغانستان بالای سیاست های خارجی و دیپلوماسی خود متکی بر اصول همزیستی مسالمت آمیز تجدید نظر و فکر نماید و ستراتیژی را که بر اصول و پرنسیپ های سیاسی - اقتصادی استوار باشد روی دست بگیرد.

«خط دیورند» که یکی از عوامل و انگیزه های اساسی ادامه مداخله دوامدار پاکستان، در امور داخلی کشور عزیز ما افغانستان و یکی از مسایل حاد مورد مناقشه میان افغانستان و پاکستان به شمار می آید و معضله خط دیورند یکی از مسایلی داغ و با اهمیتی است، که ثبات و بی ثباتی افغانستان به آن ارتباط دارد و با آن گره خورده است، و تا زمانیکه افغانستان و پاکستان روی حل بنیادی معضله سرحدی «خط دیورند» به توافق نرسند و این گره باز نشود، برگشت

صلح و ثبات و به وجود آمدن یک حکومت قوی و با ثبات مرکزی در افغانستان کاریست دشوار حتی ناممکن و این یک واقعیتست تلخ و درد ناک!

تا زمانیکه معضله «خط دیورند» با پاکستان حل نشود، دشمنی با پاکستان ادامه خواهد داشت، سیاست آشتی ملی و مذاکرات با طالبان نتیجه نه خواهد داد.

بنأ: منافع ملی ما حکم میکند، که دولتمردان و سیاسیون کشور ما بلاخره باید در مورد این پرسش ها که:

(معضله خط دیورند چگونه حل شود، به دشمنی ها با پاکستان و سایر کشور های همسایه چگونه خاتمه داده شود، مناسبات تخریب شده در این سه دهه چگونه دوباره ترمیم شود، تا با همسایگان در فضای همزیستی مسلمت امیز و در فضای اعتماد متقابل زندگی کنیم؟) فکر نمایند و برای آن پاسخ بدهند.

اهداف و پالیسی ها باید با همسایگان در مورد مسایل مورد منازعه و اختلاف به خصوص خط دیورند با پاکستان روشن و شفاف و علنی در چار چوب سازمان ملل متحد مطرح شود، با دادن شعار های غیر عملی، موضعگیری های احساساتی غیر واقعینانه و حتی تحریک آمیز که نمیشود، موارد مورد مناقشه و اختلاف را حل و ثبات در کشور به وجود آید.

خیلی مهم است، تا نخست از همه خود افغان ها بالای میکانیزم حل این معضله کار نمایند و به یک توافق برسند و بعداً با جدیت و پیگیری با جانب پاکستان مذاکرات روی در روی، مستقیم و چشم به چشم در چوکات سازمان ملل متحد انجام شود.

از انجائیکه حل معضله «خط دیورند» و پرابلم های سرحدی با پاکستان، یکی از نقاط کلیدی و حیاتی و یکی از مواردی است، که در تامین وحدت ملی و ختم مناقشات ملی و قومی زبانی و سمتی، رول و تاثیر خود را دارد. ثبات و بی ثباتی افغانستان، نتایج مذاکرات با طالبان و اشتی ملی به آن ارتباط دارد و گره خورده است. بناً ضرور است تا رسیدگی به این امر مهم نیز در کنفرانس بن دوم مطرح و به بحث گرفته شود و باید به این زخم خونین راه حل و علاج اساسی جستجو شود. حل این معضله هم به نفع افغانستان است و هم به نفع پاکستان، هم به نفع کشور های منطقه و جامعه جهانی و هم به نفع اقوام ساکن انطرف مرز است.

به همین ترتیب «ما» به همسایگان باید این مسئله را هم ثابت بسازیم، که افغانستان قوی و با ثبات به نفع شان است، نه افغانستان ضعیف و بی ثبات. برای سیاستمداران پاکستان و سایر همسایگان این را هم باید واضح بسازیم، که انها خاصتاً سیاست مداران پاکستان در مورد افغانستان غلط فکر میکنند، که افغانستان قوی باعث ضعف و بربادی آنها میشود و این نظریه و تیوری شان کاملاً از

بنیاد غلط و نا درست است و ریشه بدبینی دارد، که اگر افغانستان قوی شود، گویا پاکستان و همسایگان بر باد میشوند در حالیکه بر عکس، بر بادی افغانستان و افغانستان ضعیف و بی ثبات باعث بر بادی همسایگان میشود، همسایگان باید بدانند که افغانستان در میان جنوب آسیا و آسیایی میانه به مثابه قلب آسیا دارایی چنان موقعیت خاص جغرافیایی و ستراتیژیک و نقطه ای اتصال است، که منافع تمام کشورهای همسایه با منافع افغانستان در یک پیوند قرار گرفته و با هم گره خورده است.

هم چنان ضرورت زمان و تجارب تلخ و درد ناک تاریخی گذشته خاصتاً حوادث بیش از سه دهه اخیر و انکشاف اوضاع کنونی ما را مجبور میسازد، تا در تمام موارد منجمله بالای روابط مان با کشورهای های همسایه به خصوص با سوپر پاورها تجدید نظر شود و در زمینه بالای یک ستراتیژی ملی کار صورت بگیرد، تا کشور ما به هیچ عنوان و نام دیگر عرصه رقابت های روسیه فدرال با ایالات متحده امریکا و انگلیس نشود. هر افغان و طندوست باید با یک دور اندیشی به سهم خود در این راستا تلاش نمایند و مشوق همکاری های روسیه فدرال و امریکا و انگلیس و کشورهای منطقه در بازسازی و عمران کشور شوند، طرح این مسئله بدان معنی نیست که ما عاشق ایالات متحده امریکا، فدراتیف روسیه و انگلیس و یا

کدام کشور دیگر استیم، ما نباید فراموش کنیم که این کشورها توان تحمیل جنگ را بالای مردم ما دارند.

آنچه گفته شد به نظر من به نفع قدرت های بزرگ و کشورهای منطقه و افغانستان است تا با حسن نیت و صداقت در کنفرانس بن دوم در عرصه سیاسی- اقتصادی و نظامی بالای چنان یک میکانیزم همکاری مشترک به توافق برسند، که صلاحیت کنترل و تطبیق آن را ملل متحد داشته باشد.

بهتر است در این راستا از میکانیزم صلح ملل متحد و یا پلان پنج فقره صلح سازمان ملل متحد که در دوران حکومت دکتور نجیب الله رئیس جمهور سابق افغانستان طرح و بنا بر عدم توجه ملل متحد و قدرت های بزرگ و کشورهای همسایه ناکام شد و با ناکامی آن تا امروز کشور در بحران و بی ثباتی و جنگ قرار دارد استفاده شود.

حال این سوال در برابر همه قرار میگیرد و آن اینکه در صورتیکه ایالات متحده امریکا و متحدین آن به این خواست برحق مردم ما لبیک نگفت و خلاف اراده مردم ما هر یک در پی عملی ساختن اهداف خود در منطقه استند و سر نخ هم به دست آنها است، پس در چنین حالت ما افغانها چه کرده میتوانیم؟

کوه هر قدر بلند هم باشد به سر خود راه دارد. مشکلات عظیم با یک قوت عظیم علاج میشود.

نبايد انکار کنیم که در تمام حرکت ها جای و رول خود ما افغان ها مهم بود و تمام حرکت ها و اهداف بوسیله ما افغان ها در عمل پیاده شده و پیاده میشود و دیگران بدون ما افغان ها هیچ کاری را انجام داده نمیتوانند.

در این صورت: افغان های وطن دوست و با احساس این امکان و توان را دارند، که رول و نقش و رسالت خود را در این مقطع حساس تاریخ انجام بدهند و آن اینکه همه نیروهای سالم دست به دست هم داده، برای تسریع پروسه ای ساختن یک نیروی بزرگ سراسری ملی سالم (فرا، ملیتی و قومی و زبانی، ایدیالوژیک، حزبی و تنظیمی) که به گذشته و با هیچ یک از قالب های حزبی و ایدیالوژیک بند و بسته نباشد و فقط از گذشته آموخته باشد، صادقانه برزمنند و بسیج شوند. بالای جامعه جهانی تاثیر خود را وارد نمایند و زمینه را برای تفاهیم بین الافغانی هموار بسازند.

چنین یک نیرو در اتکا با جماعت (ارزش های اسلامی) آداب و اخلاقیات مردم (ارزش های ملی) موقعیت تاریخی و جغرافیایی افغانستان میتواند از وقوع خیانت ملی و تجزیه حتمی کشور جلوگیری کند. صلح و ثبات را در کشور برگرداند و جلو مداخله بیگانگان را بگیرد.

بدون تردید ساختن چینین یک نیرو مشکلات خود را دارد. به زمان نیاز دارد، اما از امکان بدور نیست، فقط به اراده، شجاعت و از خود گذری نیروها و شخصیت های ملی و ترقیخوا و تحول پسسند، شخصیت های دینی و مذهبی، علما و دانشمندان افغانستان ارتباط دارد.

در همینجا میخواهم به یک نکته دیگر که در روی کار آمدن یک پارلمان قوی و مسئول رول و نقش خود را دارد تماس بگیرم و آن اینکه، به منظور جلوگیری از کسرت احزاب غیر ضروری و بدون تاثیر و کوچک در افغانستان ضرور و لازم و مفید است تا یک سلسله نورم ها و معیار های دقیق برای ثبت و راجستر احزاب از لحاظ کمیت در نظر گرفته شود و از ثبت و راجستر سمبولیک احزاب بنام تمثیل دموکراسی جداً خود داری صورت بگیرد. به ده ها مواردی وجود دارد، که احزاب بنام اشخاص که حتی یک هزار نفر هم در عقب خود ندارند، توسط ارگانهای عدلی ثبت و راجستر شده است.

مرور بر روند انکشاف حوادث طی ۱۰ سال بعد از توافقات بن اول می آموزاند که: هنوز هم پلورالیزم سیاسی - مفکوروی- دگر اندیشی و فرهنگی و رشد فرهنگ و ادبیات در افغانستان که باید بستر میداشت با تأسف که در تحت فشار متعصبین اسلام گرایان سیاسی قرار دارد. چراغ آزادی مطبوعات و آزادی بیان به مثابه قدرت چهارم

در ساختار دولت در حالت خاموش شدن است. شخصیت های که ملی فکر می کنند و به خاطر منافع ملی و حفظ هویت ملی و تاریخی افغانسان و مردم افغانستان می نویسند و می رزمند. با وجود آنکه «جهان متمدن!» در افغانستان حضور دارند مورد تعقیب و تهدید و شکنجه و پیگرد قرار دارد.

نظام و رژیم که کوچکترین اعتنا به دانشمندان، علماً، ادیبان، ژورنالستان، نویسندگان، کادر های ملی و مسلکی نداشته باشد و آنها هر روز مجبور به ترک وطن شوند و یا در حاشیه رانده شوند و از حمایت دولت برخوردار نباشند، از ترس ترور واقعیت ها و حقایق را به مردم گفته نتوانند. در چنین یک وضعیت ایا باز هم میشود از وحدت ملی حرف زد؟ به یقین که نه!

در همینجا میخواهم تصریح نمایم که:

همه میدانیم که زبان وسیلهء افهام و تفهیم میان انسان ها و پل وصلی میان انسان ها است.

و این را هم میدانیم که ترویج یک یا دو زبان در کشور ها با آنکه عملی نمودن آن در آغاز مشکلات و جنجال های جدی را در پی دارد، اما در نهایت شرایط و زمینه و راه را برای تأمین وحدت ملی و ملت سازی هموار میکند. با در نظر داشت همین منطق لازم است تا این

موضوع نیز در کنفرانس بن دوم به بحث گرفته شود و از رسمی شدن چندین زبان در افغانستان جلوگیری شود.

آنچه گفته شد، شمه‌ه از نقاط و فکتورهای است که هرگاه قبل از سال ۲۰۱۴ توسط جامعه جهانی و دولتمردان مسئول افغانستان در کنفرانس بن دوم به آن رسیدگی شود، افغان‌ها قادر خواهند شد تا خودشان از کشورشان دفاع نمایند، صلح و ثبات در افغانستان تأمین شود، اعتماد مردم جلب و مردم به آینده باور پیدا کنند. و این کشتی شکسته را به ساحل مقصود موفقانه سوق بدهند. بکارگیری چنین اقدامات علاوه بر آنکه شرایط را برای حمایت مردم از نظام و بسیج مردم به دور نظام هموار میسازد، هم چنان شرایط را برای بازسازی یک قوای مسلح نیرومند ملی که در خدمت مردم و دفاع از استقلال، حاکمیت ملی و تمامیت ارضی قرار خواهند داشت، نیز مساعد و هموار میسازد.

پایان

از طولانی ترین جنگ و افسانه انتقام

ډیپلوم انجینر محمد عظیم آبرومند

عضو کمیسیون صلح و آزادی برای افغانستان

نظری اجمالی بر حمله هفت اکتوبر ۲۰۰۱ ایالات متحده امریکا بالای
افغانستان

و لم یسیروا فی الارض فینظروا کیف کان عاقبة الذین من قبلهم و
کانوا أشد منهم قوّة (فاطر، ۳۵/۴۴):

آیا در زمین نگریدیدند؛ تا ببینند فرجام کار کسانی چه شد که پیش از
آن‌ها بودند و بسیار هم نیرومندتر و سختتر؟

The lack of discernment is actually what is called stupidity
and such a defect is not remedied.

کمبود قدرت قضاوت بالذات چیزی است که آنرا حماقت می نامند،
و چنین نقیضه به هیچصورت اصلاح شدنی نیست.

(ایمانول کانت فیلسوف آلمانی)

عمرها شد سرمه سای کارگاه عبرتیم
خاکساری انتقام ما ز دشمن می کشد(بیدل)

هفتم اکتوبر سال ۲۰۰۱ میلادی آغازی حمله انتقام جویانه عساکر امریکائی بالای کشور خونین شده افغان ها است که فرجام آن نه تنها برای ایالات متحده امریکا تکانهنده است بلکه متحدین توسعه طلب امریکا را نیز به مضیقه اقتصادی، سیاسی و فکری مواجه ساخته است. حمله امریکا بالای افغانستان به هدایت رئیس جمهور اسبق امریکا که روشنفکران قلیل امریکائی و اروپائی وی را لقب کودن داده اند، صورت گرفت. طلایه این حمله، در دوشبانه روز نخستین، شدید ترین بمباران تاریخ حملات هوائی در روی زمین محسوب میگردد. برتولت برشت شاعر معزز آلمانی قطعه شعری دارد زیر عنوان «مردان بزرگ». درین قطعه شعر گفته شده که مردان بزرگ، دروغ بزرگ میگویند. مگر نمیدانست که ابر قدرت ها، ابردروغ گویند. حمله به افغانستان و عراق با بزرگترین دروغ ها توأم بود. و باهمچو دروغ ها ذهنیت عامه کشورهای غربی با فکر جمعی دشمنی نسبت به افغانهای آزاده که اضمحلال اتحاد جماهیر شوروی و فروپاشی دیوار برلین مرهون مقاومت آنها می باشد آماده گردید.

تحریک طالبان و شبکه حقانی که به تشویق و ترغیب امریکا امور مملکت را در افغانستان قبل از هفت اکتوبر بدست داشت، طی جلسات مخفی با ماموران سازمان سیا و آقای کرزی به تفاهم رسیدند که کابل را ترک گفته و با ترک پایتخت افغانستان، ائتلاف شمال، آقای کرزی و عساکر امریکائی از تعقیب آنها دست خواهند کشید. سیاست امریکا در افغانستان یک مثنی مضحک همان

سیاستی بود که امریکائیان در آلمان بعد از شکست قوای نازی انجام دادند. امریکا در آلمان بعد از جنگ جهانی دوم، قسمت عمده مامورین عالی رتبه دوران نازی را چه در اردو و چه در نظام قضائی و اجرائیوی ذیدخل ساخت. در حالیکه امریکائیان دقیقاً از جنایات جنگی آنها آگاه بودند. این نمایش را در کنفرانس پیتربرسبرگ بن سال ۲۰۰۱ میلادی مجدداً در مورد افغانستان تطبیق کردند.

اهداف جنگی امریکا به تلون مزاج چند سیاست مدار و نظامیان وی وابسته بوده، هرباری که عساکر امریکائی و سیاست توسعه طلبانه آنها به رکود و شکست مواجه میشود، آنها به تغییر اهداف جنگی خود در سطح بین المللی مردم را اغوا میکنند. آغاز جنگ با شعار مبارزه مداوم علیه دهشت افگنی جهانی و از بین بردن بن لادن توجیه گردید، لیکن در دسامبر ۲۰۰۱ میلادی اهداف امریکا توسعه یافت، طوری که ضمن مبارزه مداوم علیه دهشت افگنی، شعارهای مانند، حمایت از حقوق بشر، پشتیبانی از حقوق زن، تحقق ډیموکراسی و مبارزه علیه مواد مخدر و اعمار مجدد افغانستان جنگدیده در ذهنیت عامه دنیا تبلیغ گردید. البته برای تحقق این شعارها، امریکا کسانی را در افغانستان به اریکه قدرت آورد که همان دوران بعد از جنگ جهانی دوم در آلمان را در ذهن مجسم می سازد. لیکن این معادله را بدون در نظر داشت دغدغه آزادیخواهانه و پیوستگی دینی و فضای فرهنگی مردم افغانستان میخواستند حل کنند.

افسانه انتقام از افغانستان از آنجائی آغاز یافت که سازمان ملل متحد طی اجلاسیه ای شورای امنیت به امریکا حق دفاع از خود را

قایل شد. سازمان ناتو به رهبری امریکا مصوبه شورای امنیت را بخاطر انتقام گیری از افغانها تحریف نموده به افغانستان یورش برد، در حالیکه همه جهانیان میدانند که در حمله بالای آسمان خراش های نیویارک یک تبعه افغان مستقیم و غیر مستقیم دست نداشته است. حمله بالای مرکز تجارتی امریکا از طرف کسانی به راه افتیده بود، که در آلمان و ایالات متحده امریکا تمرین و ممارست حربی و پیلوتی انجام دادند و یا آمادگی برای همچو حمله دهشت افگانه بالای مرکز تجارتی امریکا را گرفتند. در طول حیات سیاسی افغانستان منحیث یک دولت هیچ تبعه، سازمان و آرمان افغانی نه بالقوه و یا بالفعل زمینه سازی برای دهشت افگنی نکرده است و همچو شیوهٔ مقابله و مجادله علیه دشمنان را در طول حیات سیاسی و فرهنگی خود محکوم نموده، صرف برای دفاع از نوامیس دینی، فرهنگی و ایستادگی علیه متجاوزین اقدام به مقاومت مسلحانه نموده است. مقاومت علیه تجاوز ارتش سرخ نیز از چنین انگیزه ای برخوردار بوده که خبرگان غربی و شرقی درین امر متفق الرای می باشند. افسانه انتقام گیری از افغانها نه با اصول حقوق الملل قابل توجیه بوده و نه با اصل تعهدات سازمان انتلانتیک شمالی (ناتو) قابل تفسیر حقوقی می باشد. حمله بر سرزمین افغانها همان سطره ای یونانی را بخاطر میاورد که بنام جعبه پاندورا مشهور است. رئیس جمهور سابق امریکا آقای جورج بوش کسی بود که سر آن جعبه مخوف را بعلت عدم مذاقه در تاریخ افغان زمین باز نمود. در آن جعبه محبوب آقای بوش و همکاران بومی و بین المللی اش بجز از سرازیر شدن خون، ظلم، عداوت، بدبختی، غارت گری، چپاول، کذب، دروغ، شکنجه، زندان چیزی دیگری تعبیه نشده بود، اما بروی آن جعبه

نگارین، تصاویر از ډیموکراسی، حقوق بشر، همدردی، دفاع از حقوق زن و همنوع پروری و بلاخره بهشت برین بروی زمین ترسیم گردیده بود. گشادن سر آن جعبه نگارین باعث برفرستادن یکصد و چهل هزار عسکر تا دندان مسلح ناتو در افغانستان گردید و در طول ده سال که گذشت، خون سه هزار عسکر ناتو ریخته شد. بیشتر از سیزده هزار نظامی ناتو زخمی گردید. صدمات اقتصادی بالای کشور های مشمول جنگ در افغانستان محیرالعقول است، طوری که اسناد خاطر نشان میسازند، تنها ایالات متحده امریکا بالغ بر یک هزار میلیارد دالر در جنگ افغانستان مصرف نظامی داشته است. آلمان فدرال که در سال ۲۰۰۲ میلادی دو صد میلیون ایرو در بودجه جنگی خود برای جنگ افغانستان تخصیص داده بود، بودجه تخصیصی جنگ را در سال ۲۰۱۱ به یک میلیارد ایرو ارتقا بخشیده است. گشادن جعبه پاندور باعث بر سرودن بزرگترین ترانه های دروغ از یک ابر قدرت گردید. جورج بوش در باب عراق مبنی بر اینکه عراق مجهزه تسلیحات اتمی و کیمیاوی بوده و او باما مبنی بر اینکه زندان ضد کرامت انسانی گوانتانامو را مسدود می کند.

در جنگ افغانستان آلمان سومین دولت سهمگیرنده می باشد که تاکنون یکصد هزار عسکر این دولت در افغانستان وظیفه نظامی و جنگی را عهده دار بوده است، در حالیکه پنج هزار عسکر این کشور بطور مستمر از رژیم تحت الحمايه آقای کرزی یعنی جزی از جعبه پاندورا حمایت می کند. اگر این ارقام را در یک نسبت حسابی با موجودیت عساکر آمریکائی در افغانستان بگذاریم، می بینیم که

آمریکا به افغانستان تاکنون در طی ده سال تجاوز بر حريم افغانها دو ميليون عسکر را اعزام نموده است.

گشادن جعبه پاندورا در افغانستان ظلم، بی عدالتی، پایمال کردن کرامت انسانی، فساد اجتماعی، فساد اداری، حمایت از جنایتکاران، ترویج تجارت مواد مخدر، ارتقای رقم بیکاری، تفوق طلبی قومی، اضمحلال دولتمداری و آدم ربائی و کشته شدن بیش از حد مردمان بیگناه ملکی را در سرتاسر افغانستان به ارمغان آورده است. غارت سرمایه های ملی از طریق بانک های چپاولگرا و شرکت های مخابراتی و ترانسپورتهی جز غیر لاینفک همان جعبه پاندورا می باشد. ډیموکرات های قلابی مائویست الهویه، رویالیست های بی کیفیت، واعظان فرمایشی اداره شئون اسلامی، روشنفکران ظلمت گرا، مداحان ادیب نما و کارشناسان دالرشناس، دلان دین و آئین با پوستین جهاد و اجتهاد، طالبان مکتب و مسجد سوزا جزای دیگری از همان جعبه پاندورا ی آقای بوش می باشند.

اما رسم تحلیل ایجاب می کند تا سخن در محدوده احساس نماند و نکاتی در باب تفکیک و تفسیر این جنگ گفته شود. اگر چنین کنیم عقل سلیم و بصیرت نعیم حکم می کند که از یکسو از روش مروج علمی برای نقد سیاسی این بن بست فعلی که طولانیترین جنگ امریکا را نمایان میسازد استفاده کنیم و از جانبی رویکرد به غایت معقول و مقبول داشته باشیم.

در جامعه شناسی روشی مشهور است بنام اویلتناریزم. یعنی رفتار سودمندگرا یا فایده گرا. دردنیای لیبرالیزم غربی یکی از ارکان

اصلی بررسی رفتار اجتماعی و یا سیاسی همان دید سودمندگرا می باشد. اکنون می پردازیم به نقد این مسئله که آیا اشغال افغانستان در عرصه ده سالی که گذشت چه سودمندی و مفادی به کی داشته است؟ موجودیت یکصد و چهل هزار عسکر قوای ناتو در افغانستان که بلامنازه سمت اشغالگری را بخود دارد و مصارف هنگفت نظامی بالغ بر یک هزار میلیارد دلار از بودجه پرهزینه ایالات متحده امریکا از یکسو و دوصد و پنجاه میلیارد دلار از طرف متحدین جنگی امریکا از سوی دیگر موجب حیرانی فهم سلیم همه انسانهای خردمند میگردد. کشته شدن در حدود سه هزار عسکر ناتو (رقم دقیق آن ۲۷۵۴ نفر تا امروز) و مجروح شدن حد اقل سیزده هزار عسکر امریکائی در طول ده سال توام با کشته شدن حد اقل بیست و پنج هزار هزار از باشندگان افغانستان بدون در نظر داشت محاسبه خون کسانیکه از طرف انتقام گیرندگان مباح الدم اعلان شده هیچنوع سودمندی اقتصادی و ستراتیژیکی را برای امریکائیان در درازمدت نمایان نمی سازد. اگر به ارقام تذکر یافته بدقت توجه شود، چنین درمی یابیم که بانک های تجارتی، فابریکه های تولیدی سلاح مخوف مدرن و کشورهای همجوار افغانستان که زمینه ساختاری جنگ امریکا را مهیا ساخته اند، از قبیل ایران، پاکستان و سایر کشور های جوار شمالی افغانستان منفعت بزرگتری را ازین بازی با خود می برند. انتخاب یک سیاه پوست در قصر سفید به مثابه یک حرکت انتقادی نسبت به اداره بوش در جهان غرب مطرح بود، طوریکه حتی جایزه صلح نوبل را بدون کوچکترین عمل صلحجویانه به وی اعطا کردند دال برین مدعا می باشد. مگر همه موضع گیری های سیاسی و نظامی آقای اوباما در رابطه با جنگ افغانستان و

معامله با مسلمین سخیف تر و شدیدتر از اداره بوش بوده، تصویب پروژه کشتن افراد از طریق طیارات بی سرنشین از عملکرد های سخیفانه ای اداره اوباما تلقی می شود. در طول ده سال جنگ در افغانستان ایالات متحده امریکا ده هزار میلیارد دالر کسر بودجه دارد. سبک زندگی امریکائی که یک آوازه جهانی داشت اکنون به یک هیولای زندگی تبدیل شده است. ارتقای میزان بیکاری در امریکا، فقر اقتصادی، سقوط میزان امید به آینده، برآشفتگی اجتماعی بخاطر عدم توازن سرمایه، پوسیدگی ساختارهای صنعتی، افلاس های انفرادی باشندگان، کاهش میزان سلحشوری نظامیان و افتضاحات برنامه های سازمان های جاسوسی و امنیتی در امریکا مانع رشد اقتصادی و علمی انکشور گردیده است. ما شاهد بحران عمیق در جامعه امریکائی چه در صنعت و چه در اقتصاد می باشیم و آثار ناشی ازین بحران ممکن به تخاصمات اجتماعی و سیاسی غیر قابل تصور مبدل گردند که گریبان گیر پیکر سیاسی ایالات متحده امریکا خواهد گردید. در تمدن های شرقی و غربی امریکا اقدام به نخستین جنگی نموده است که فارغ از گزارش و تصویر شفاف است. عدم گزارش و تصویر ازین جنگ غیر متناظر و ظالمانه برپیچیدگی و ژرفناکی علل جنگ گویائی می دهد. بازیگران اصلی جنگ یعنی ایالات متحده امریکا، دولت های عضو ناتو، مقاومت مسلحانه افغانها، ایران، پاکستان، چین، هندوستان و روسیه می باشند. اهل نظر چه در امریکا و چه در اروپا میدانند که سازمان اتلانتیک شمالی (ناتو) مانند پکت وارسا در دهه هشتاد قرن بیست درین جنگ به ناکامی مستمر مبتلا است. سلحشوری مقاومتگران افغان روز بروز به تزايد است. طبقه جوان سرزمین

افغانستان از حضور نیروی خارجی انزجار دارند، به همین خاطر دیده میشود که در اکثر شهرهای افغانستان تظاهرات خیابانی از طرف محصلین و شاگردان مکاتب براه انداخته میشود. این همه نکات یادشده با تئوری لیبرالیزم و سنجش اوتالیتارزم هیچنوع وفق وهمگونی ندارد، صرف با یک دید و محاسبه جدید میتوان به صراحت گفت که نظام سرمایه داری به یک غول وحشی تبدیل شده که ماحول انسانی و طبیعی را بدون توجه به ارزشهای اخلاقی و تمدنی در چنگ ظلمت و وحشت و دهشت می سپارد. نتیجه همان است که شاعری سروده بود:

چراغ ظلم تا ابد روش نمی ماند

اگر ماند شبی شب دیگر نمی ماند

جعبه پاندورا آقای بوش و همقطاران اروپائی اش متضمن پدید آوردن رژیم مفسد شاروال کابل یعنی آقای کرزی می باشد. بیرون آمدن رژیم تحت الحمایه آقای کرزی از جعبه پاندورا غیر از بی عدالتی، بی امنیتی، آدم ربائی، تجارت مواد مخدر، به تاراج بردن معادن افغانستان، فساد اداری و بلاخره تمسخر ډیموکراسی چیزی دیگر به ارمغان نیاورده است. حتی این رژیم از ظلم بر طبیعت و محیط زیست نیز ابا نمی ورزد. اگر به پروژه های شهرک سازی پایتخت توجه شود، ملاحظه میگردد که آب های زیر زمینی منطقه کابل ملوث به کثافت گردیدند، زیرا بخاطر عدم توجه به محیط زیست و اعمار ساختمان های بزرگ بدون رعایت زیبایی شهر

وهماهنګی فرهنگي به علل فساد بحد و حصر اداری کمترین توجه به اساسات کانالیزاسیون گردیده است.

رژیم شاروال کابل منعکس دهنده مشهورترین سمبول ډیموکراسی قلابی می باشد که به کمک بیشتر از یکصد و سی پنج میلیون دالر امریکائی برای خریداری رأی مردم در دو دور انتخابات مسخره آمیز سرمایه گذاری نموده است. رسانه های غربی که درجنگ افغانستان با نظامیگران و سازمان های جاسوسی همگرایی را مروج ساختند، از انتخابات در افغانستان ضیافت های جهانی برپا کردند. باوجود دردست داشتن اسناد موثق از دست زنی در انتخابات، نتیجه انتخابات را منحیث یک انتخابات سری، آزاد و عمومی به خور ذهنیت عامه دنیا دادند.

درسال ۲۰۰۳ میلادی کشورهای عضو ناتو ادعا داشتند که به اثرکمک های دوامدار اکنون هفت میلیون فرزندان سرزمین افغانستان مصروف درس در مکاتب اند. سوال عمده این است که بعد از هشت سالی که گذشت یعنی اکتوبر سال ۲۰۱۱ میلادی، سرنوشت این هفت میلیون شاگرد مکاتب به کجا کشیده شده است. ایالات متحده امریکا باید بداند که اکنون هفت میلیون جوان سرزمین افغانستان نیز به مقاومتگران گرائیده اند، چون رژیم بی کفایت تحت الحمايه وی زمینه کار و رشد اقتصادی را برای مردم افغانستان فراهم ساخته نمی تواند.

خوش بود گرمحک تجربه آید بمیان

تا سیه روی شود هرانکه دراوغش باشد

سطور رقم یافته بالا مانند جنگ امریکا در افغانستان بدون مد نظر گرفتن غایتی ترکیب یافته، مگر بهتر است چند نکته ای در باب یافتن راهی ازین بن بست یاددهانی گردد تا صاحبان بصیرت و فرهیختگان انسانیت به آن توجه مبذول دارند و فضای خون و جنگ را به کیهان صلح و سلم تعویض کنند و نرخ انسان و انسانیت را بالا برند و زمینه رشد معنوی و عبودیت بدر بار الهی را فراهم سازند.

1- بعد از ده سال جنگ در افغانستان میدانیم که هیچ راهی جز مفاهمه و مذاکره شفاف با مقاومتگران موجود نیست تا معضله افغانستان حل گردد.

2- مذاکره و مفاهمه برای جلوگیری از استمرار جنگ در افغانستان تنها در صورت موفقیت را در پی خواهد داشت که جانبین منافع علیای افغانستان را مبنی بر تمامیت ارضی، حاکمیت ملی و مشروعیت سیاسی از طریق یک نظام مردم سالار دینی جدا مد نظر گیرند و از جانبی به منافع ستراتیژیک امریکا در منطقه تا حد معقول اما مقبول ملت افغان ارج قایل گردند.

3- انعقاد کنفرانس بین المللی از طرف جامعه جهانی به سرپرستی ملل متحد و کنفرانس اسلامی که در آن یک قرارداد صلح بین مقاومتگران و قوای ناتو به امضا رسیده، مقاومتگران را ملزم به رعایت از حقوق بشر داشته و سازمان ناتو را ملزم به ترک افغانستان سازد.

4- تعویض رژیم تحت الحمايه به یک حکومت موقت که زمینه انتخابات عمومی، سری و سرتاسری را در افغانستان در مدت دو سال آماده سازد.

5- همکاری وسیع اقتصادی برای عمران افغانستان و در سطح مدیریت نهاد های دولتی تا یک موعد مشخص خود کفائی.

6- تضمین کمک مالی جامعه جهانی برای تشکیل اردو ملی و پولیس و همکاری جهت امحای تجارت و تولید مواد مخدره در افغانستان

با تحقق بخشیدن پیشنهاد فوق امید داریم که سر جعبه پاندورا برای همیشه مسدود گردد، دامن جنگ، فساد و بی عدالتی، ظلم، تجاوز و دهشت افگنی چیده شده و در افغانستان و منطقه صلح و آرامی و امنیت استقرار یابد و مایه ای قوت برای تثبیت صلح جهانی گردد.

پوزیسیون واپوزیسیون در استانه بن دوم

بشیر مومن

تاریخ افغانستان تاریخ فجایع بسیاری است و افغانان به طور کلی ملتی فاجعه زا هستند که به دلایل زخم های گذشته هنوز موفق به ایجاد روحیه مشارکت سیاسی در چهارچوب جامعه خود نشده اند. جامعه ما یک جامعه بحرانی است به این معنی مردم در حد وسیع، احساسات اخلاقی خود را از دست داده و از انجام کار بد احساس شرمندگی نمیکنند؛ زیرا که کار بد را بد نمیدانند.

دروغ را سیاست میدانند. دزدی را هوشیاری به حساب می آورند. فساد را توجیه مینمایند. جامعه ای است که مردم مخالفت خود را با گناه از دست میدهند. قبیح و زشتی گناه از بین میرود و مردم بیکدیگر اجازه میدهند که گناه بکنند، بدون اینکه دچار عذاب وجدان بشوند و در فکر ریختن ابروی خود باشند. در واقع، برای کسی ابرویی باقی نمیماند که در صدد حفظ آن باشد. آن عده محدودی که در گوشه و کنار باقی میمانند و میخواهند که شرف و ابروی خود را حفظ کنند، مورد تمسخر قرار میگیرند و چه بسا!

تحت تعقیب کسانى قرار بگيرند که مهندسين انحطاط جامعه هستند. تبدیل همچو یک جامعه بحرانی به یک جامعه قانون کار بسیار مشکلی است نهادینه شدن دولتی دموکرات شرط اساسی برای تغییرات بنیادین و ریشه ایست، این حرف منطقاً صحیح است اما باید گفت اولاً افراد تشکیل دهنده این دولت بدلیل اینکه پرورده همین شرایط اند بدون شک دارای همان ویژگی های ضد دموکراتیک می باشند و اگر بر فرض محال نیز چنین نباشند، حوادث ده سال اخیر یعنی بعد از کنفرانس بن اول نشان داد که بدون کمک افراد متخصص و دلسوز نمی تواند جامعه را سامان دهند.

به فکر من دموکراسی آن طوریکه ورد زبان همه گشته حلال معضلات جامعه ما نیست، که با آن در طی یک شبانه روز، یک هفته و یا یک ماه، عادات و رسوم که جز وجود شده از بین برد و در گفتارمان صراحت پیدا کنیم، انتقادهای را پذیرا شویم، اشتباهات مان را قبول و عذرخواهی کنیم، از تعارفات و چاپلوسی ها را کم کنیم، با جدیت و کوشش کار کنیم، مصالح عموم را بر مصالح و منافع خود ترجیح دهیم، به حقوق یکدیگر احترام بگذاریم، به کار یکدیگر دخالت نکنیم، احساسات خویش را در قضاوت های مان دخالت ندهیم، به یکدیگر تهمت نبندیم و شایعه نسازیم ضابطه و قانون را بر رابطه مقدم بدانیم و از دزد قهرمان نسازیم، تنها درین صورت است که راه بطرف آبادستان می رود.

بدون شک که ما افغانها محصول جامعه سنتی هستيم و مانند ساخت و بافت این جامعه افکار مان هم نارسا و نابسامان است. بعضی از وطنداران غیر پشتون تصور میکنند چون حکومت فعلی نالایق و بی کفایت است، آنها از این حق برخوردارند که بگویند «تجزیه ییگانه گزینه است». به این دوستان عرض شود که چهره های اساسی حکومت فعلی تشکیل شده از «چهار رکوله» های همه اقوام می باشد. متأسفانه تمام افراد فاسد و انسان نمای همه اقوام در این حکومت هستند ولی عملاً قدرت در چنگال جمعیت اسلامی و شورای نظار است. به هر حال هیچ دلیلی برای جدایی طلبی هیچ کدام از اقوام ما وجود ندارد و حکومت فعلی در حال حاضر مورد تنفر تمام افغانان چیز فهم و با وجدان است.

تصور کنید بعد از استقلال و جدایی چه بر سر تان میاید. در نهایت تبدیل به یک کشور کوچک و ضعیف میشوید که هر کشوری راحت به شما حمله می کند و زیر یوغ کشور دیگری می روید بنابراین بهتر است عاقل باشیم و دست در دست یکدیگر با اعلام همبستگی و اتحاد همگی با هم در راستای اصلاح این نظام «تکری بقیه ها» برداریم. افغانستان برای همه افغانان است و تفاوت نژادی، زبانی و مذهبی به ترقی و تعالی یک کشور و مردمان آن می انجامد، احترام به این تفاوتها مظهر عالی انسانیت و اندیشه عالی همان مردم است. فرد و جامعه که تفاوتها را منعکس نمیسازد، پیش از همه خود را

در منجنيق تعصب احمقانه قرار ميدهد واز تمام امکانات نهفته در داخل وماورای خود بی بهره می ماند. با عوض کردن کرکتر منفی خود وبر خورد منصفانه با دیگران، نه تنها زنده گی و جهان را به شکلی واقعی درک خواهيم کرد بلکه خود زنده گی ما هم دچار تحول ميشود اما معيار تشخيص و فهم و عقل همانا مدارا وزير پا کردن خشم است و تلاش برای شنیدن صدای مخالف و تحمل غير از خود است. محکوم کردن به رهائی فکر و اندیشه نمی انجامد، بلکه خود محکوم کننده را هر چه بیشتر در گودال باورها خود غرق ميسازد. چنین انسانهای متعصب و مريض، اکثراً در مقابل تفاوتهای عقیدتی، تعصب، ناهمی و ناتوانی خویشرا تحت عناوين مختلف مپوشاند.

اگر قبل از قضاوت کردن در مورد مطلبی، قومی، رهبری و یا سیاستی کمی زحمت بکشيم و اطلاعات در آن باب جمع آوری کنیم و عینک تعصب را دورنمایم، به یقین که قضاوت وبر خورد بهتر خواهيم داشت. سقراط در پاسخ به این سؤال که انسان چگونه عقل و مسئولیت خود را در خدمت خیر جامعه بکار می گیرد و روش صحیح زندگی را می یابد چنین پاسخ می دهد: "انسان باید به خود اجازه دهد تا توسط (دیامون = قدرت خدایی درون خود) رهنمون و هدایت شود." بعدها افلاطون و ارسطو بر این مسئله تأکید کردند که ارزش انسان بر اصل (مقدس) ابدیت روح آدمی استوار است و پرنسیپ

عمل و قضاوت او همان عقل است که در پی آرامش، هماهنگی و توازن رابطه با جان های (آدمیان) دیگر است.

در چنین شرایطی متأسفانه هم در پوزیسیون و هم در اپوزیسیون اساساً نیروهای رهبری سیاسی به دنبال تکرار راه هایی هستند که در چنددهه گذشته بارها آزمایش خود را داده اند. انتظار آنکه نتیجه دیگری از آن راه ها بدست آید انتظاری عبث است که جز به نومیدي نخواهد انجامید. باید از خود پرسیم که اگر همان راه قدیمی را بسوی ترکستان طی کنیم چرا باید انتظار داشته باشیم که به جای دیگری غیر از همان ترکستان برسیم؟

البته همواره دو گونه کار نظری وجود دارد یکی نظر کاری است که در محیط اکادمیک در فاکولته های علوم مانند فیزیک انجام می شود و هدف آن درک و کشف آن چیزی است که در جهان وجود دارد. نوع دیگر کار نظری نیز فعالیتی است که فاکولته های انجینری می کنند که هدفشان ساختن چیزهایی است که بشر به آنها نیاز دارد و لزوماً در واقعیت موجود به همان شکل یافت نمیشوند.

جنبش سیاسی در گذشته و حال همواره به هر دو نوع کار نظری نیاز داشته است. به هر حال با بسته بندی تازه از طرح ها و برنامه های کهنه که بارها و بارها در پنجاه سال گذشته آزمایش شده اند نمیشود به نتیجه چندان بهتری نسبت به آنچه سالهاست دیده ایم، نائل شد.

شرائط اجتماعي و سياسي افغانستان و حکومت قرون وسطی طالبان، شرایطی را فراهم کرد، تا امریکا جناح بوروکرات و تکنوکرات حامد کرزی را در دو کنفرانس مختلف در آلمان و واشنگتن، رسماً به عنوان جانشین طالبان برگزیند و معرفی کند. این درست که، امریکا و متحدین آن به افغانستان لشکرکشی کردند، اما، شرایط اجتماعي و سياسي مردم افغانستان، چنین امکانی را پیش روی عامل خارجی قرار داده بود.

اما، چون اپوزیسیون متحد و نیرومند در یک جبهه واحد مبارزاتی با توسل به اصول وحدت تاکتیکی وجود ندارد، این جبهه نمی تواند سیاست های خود را بدرستی پیش ببرد لذا هرچه پوزسیون میخواهد بدون کدام عامل باز دارنده (اپوزسیون متحد) انجام میدهد که به این اساس مسولیت بسیاری از ناکاری های دولت بدوش اپوزسیون بی تفاوت و خود خواه است.

اینک وقت آن رسیده است، که، اپوزیسیون، سازمان ها و احزاب همسو و همطراز در ایدیا لوژی، اما، با تفاسیر و برداشت های نظری خود از آن، روشن کنند که، از چه تاکتیک و ستراتیژی برای افغانستان استفاده می کنند. اکنون وضعیت داخلی و خارجی تا حدود زیادی روشن و مشخص شده است. از سویی، وجود ابزار و وسایل پیشرفته تکنولوژیکی و ارتباطات و جهان وسیع رسانه بی، می طلبد، تا، اپوزیسیون سهم خود را در رابطه با مسائل جاری

کشور روشن و مشخص کند. نباید فراموش کرد که دیگر زمان و دوران صدور ابلاغیه ها و بیانیه پرطمطراق گذشته است. باید، ابتکار بخرج داد، نوآوری کرد، و از وسایل پیشرفته تکنولوژیکی در امر ارتباطات برای آگاهی مردم و کوتاه کردن فاصله ها استفاده کرد.

اپوزسیون افغانی اگر در این مرحله حساس تاریخی نتواند خود را با تحولات سیاسی و اجتماعی جاری کشور هماهنگ کند و حداقل وحدت تاکتیکی نداشته باشد، حوادث ده سال اخیر نشان داد که موفق به هیچ امر مثبت نخواهد شد. افغانستان را می توان توسط افغانان نجات داد، نه، نیروهای خارجی!

چندین سال است که موضوع دموکراسی و حقوق بشر در جامعه ما حاد شده و هر کسی یا گروهی بنا بر توان، شناخت و امکان خود این مفاهیم را به عنوان اهرمی برای اثبات حقانیت خود بکار می گیرد. هر چند که این خود امر مثبتی است و ارزش هایی همچون دموکراسی و حقوق بشر مرز و ملیتی ندارند و جهانشمول هستند اما فرار معلوم که کاپی برداری صرف از جوامعی که این پدیده ها در آنها نهادینه شده اند مشکل اصلی ما را حل کرده نمیتواند و حالت انتزاعی گرفته است. شاید بهتر آن باشد که ما به ستون و شالوده ای که دموکراسی و حقوق بشر جوامع دیگر بر آنها بنا شده اند، توجه بیشتری بکنیم و آنها را بشناسیم و بشناسانیم. آنوقت است که حقوق

بشر مفهوم ملموس تری خواهد داشت و در نتیجه امکان عملی شدن آن در اجتماع خودمان بیشتر می شود.

در پهلوی این اگر هر اندیشه دیگرگونی و شگوفایی را تنها از سیاسیون و دولتیان نخواهیم، اگر ارزش و مسئولیت فرد انسانی را پشت بی کفایتی حکومت پنهان نکنیم، اگر نابرابری، ناامیدی، سرزنش، بی حرمتی، خشونت، دشمنی و مرگ را با برابری، امید، مسئولیت پذیری، ارج گذاری و رواداری و زنده گی جایگزین کنیم، جامعه ای خوب تر خواهیم شد - ما آزادی در چهارچوب اعلامیه جهانی حقوق بشر را نه تنها برای ایجاد یک حکومت خوب، که برای بازنگری و نوسازی جامعه ای خوب تر می خواهیم؛ جامعه ای که در فرهنگ سیاسی اش حرمت گزاردن به حقوق شهروندان، مسئولیت مدنی هر شهروند است. اما از بی مزه گی سیاسیون افغان این است که گویی همه بی منتقدانشان را دشمنان قسم خورده بی خود می دانند و به جای آن که انتقادات آنها را بررسی و از آن درس بگیرند، آنها را به کلی رد می کنند و خود را از بزرگترین نعمت ها که رایگان در اختیارشان قرار می گیرد، محروم می کنند. متأسفانه مردم هم کمابیش برداشت مشابهی دارند و هر انتقادکننده ای را به چشم مخالف با فرد مورد انتقاد می بینند.

بسیاری از سیاستمداران می گویند که ما از انتقاد استقبال می کنیم و مردم آزادند که انتقاد کنند و اما به شرط آن که انتقاد سازنده باشد.

هرگاه چنین «اما» و «اگر» و «شرطی» در میان باشد، دانسته نمیشود که چنین فردی به جز خودخواه بودن، دور و دروغگو هم هست، زیرا مبنای تشخیص انتقاد سازنده را خودش قرار داده است و اگر این عقیده وی پذیرفته شود، عملاً انتقاد را بلا موضوع کرده ایم. پس انتقاد حد و حدودی جز قانون ندارد و سیاستمداران شرافتمند و آزادی خواه آن را به صورت نامحدود می پذیرند، حتی اگر در مواردی هم انتقادهایی را ناجوانمردانه بدانند، آن را نادیده می گیرند تا مانع از انتشار انتقادی که در اساس مفید و سازنده است، نشوند.

یک چیزی را هم خوب یاد گرفته ایم و آن این که همه چیز را گناه دولت بدانیم و فکر کنیم که اگر مثلاً سیستم فعلی برانداخته شود و یک سیستم دیگر بیاید همه چیز درست می شود. درست همان تفکری که سی سال قبل داشتیم، برخلاف چه توطئه های، چه ناجوانمردی های به نمایش گذاشته شد، چه جوانان سر به نیست شدند. آنچنان در رویا بودیم که فکر می کردیم دیوی می رود و فرشته ای می آید. در حالیکه همه انسان بودند و هم افغان. و دیدیم که با رفتن آن باصطلاح دیو و آمدن آن فرشته اوضاع بهتر نشد، بدتر هم شد و دیدیم که چه آفت بر سر مملکت آمد. همه این منفیگرایی و نادانی ناشی از حماقت مامیشود و این پدیده یکی از خصایل بارز جوامع عقب مانده و از جمله ما افغانان است.

بنا براین در برابر حماقت باید بیشتر محتاط بود. با استدلال نمی توان احمق را قانع کرد، این کار هم بیهوده و هم خطرناک است. بهترین راه مقابله با حماقت، تلاش برای فهمیدن سرشت آن است. روشنفکران و بهتر است گفته شود تحصیلکرده گان افراد از نظر فکری بسیار فعالی وجود دارند که همزمان سمبول احمقاند و در مقابل افرادی عوامی یافت می شوند که همه چیز هستند جز احمق. وضعیت هایی در زنده گی هستند که آدمی احمق خطاب شود یا آدمی اجازه می دهد تا او را احمق بخوانند. انسان که احمق گفته میشود به خود مطمئن است، زیرا به مرجعی در بیرون از خود متکی است. کورکورانه راه را تعقیب میکند که قدرت بیرونی برایش تعیین کرده است. او به موجود مسلوب الاراده ای تبدیل شده که به آسانی می توان از او به مثابه دست پاک استفاده کرد. انسان احمق را می توان برای همه ای اغراض پلید مورد سوء استفاده قرار داد. او نه تنها توانایی شناخت شرارت را از دست می دهد، بلکه خود قادر می شود به اعمالی شنیع و شریرانه دست بزند. به همین دلیل چیره گی بر حماقت، نه از طریق اقدامی آموزش دهنده، بلکه فقط از گذرگاه اقدامی رهایی بخش میسر است که با سنجش و تمیز متکی بر عقل، در برابر هرگونه تحمیل مقاومت کند.

حماقت آدمی را وادار میسازد تا جهان پیرامون را از پشت عینک باورها و آرزوهای القا و تقطیر شده ببیند. حماقت شناخت عینی

واقعیت را پس می زند و آن را به رسمیت نمی شناسد، فاکت های خوشآیند را برمی گزیند و از سنجش آرا و عقاید طفره می رود. حماقت تجربیات را نادیده میگیرد و به پیش داوری ها تمکین می کند. حماقت آدمی را تسلیم بلند پروازی ها می کند، به فانتزی و نیروتخیل میدان می دهد و ریشه ای آدمی را از زمین واقعیت بیرون می کشد. احمق، تواضع عقلی نمی شناسد و ارزش سکوت را نمی داند او حقیقت را در انحصار خود می داند. برای او باور، دانایی و قضاوت هایش جای چون و چرا ندارد. پس حماقت در ذهن آدمی نطفه می بندد. خوب است آدمی آنچه را در سر دارد بیان کند، ولی خیلی بهتر است پیش از اظهار نظر کمی بیندیشد که اساساً چه می خواهد بگوید.

اگر به وضعیت رقت بار کنونی جامعه ای خود نظری بکنیم، همه جا با جلوه های رنگارنگ حماقت روبرو می شویم. حماقت هم اشکال مختلف و هم پیروان بیشمار دارد. برای هر موضع و هر اقدامی، حداقل یک بدیل احمقانه می توان یافت و برای هر برنامه و اندیشه ای یک روایت ابلهانه. اگر قرار بود حماقت های همین سی سال گذشته ای ما افغانان جمع شوند، همه آرشیف های جهان نیز برایش خوردی میکرد. در روزگار ما منطق سیاست به خصوصیت های ایدیا لوژیک و پیکار اعتقادی تبدیل شده است از همین لحاظ خرد سیاسی و گفتمان عاقلانه میان احزاب سیاسی از وطن مان کوچ کرده و جای

آن را نفرت و خشونت گرفته است و میدان سیاست به عاشقان و جفاکاران مبدل گشته. به همین خاطر است که سطورہ سازی و قهرمان سازی های افراطی در میان ما مرسوم است و پیوسته در فکر خلق کردن بت‌های عاری از گونه آلوده گی «قهرمان صلح» و «قهرمان جنگ» هستیم.

در حالیکه ما به حیث تحصیل کرده ها فضای سیاست را از عشق های رومانتیک پاک نمایم و رهبران را آسمانی و عاری از گناه ندانیم. در این میان شکل و چگونگی بر خورد افراد و گروه ها، اعتراف به اشتباهات گذشته شان قبل از طرح جدید، میزان صداقت و پیگیری شان درین بر خورد ها، خود میزان قیاس است تا به گذشته شان صادقانه اعتراف نمایند. اروپا بارها این تجربه را تکرار کرده است. روزگاری با انقلاب کبیر فرانسه و انقلاب صنعتی و کشف امریکا جهان را صدها گام به جلو راند. چنین است تاریخ انسان! اما آهسته آهسته آدم می شویم. آگاه می شویم. به عنوان یک انسان باید کتاب خواند. دانا شد و کار کرد و مسئولیت پذیرفت. چرا از مسئولیت خویش در برابر این فجایع که بسیاری از آن‌ها واقعیت هم دارند می گریزیم. آیا هنوز مانند گله زنده گی می کنیم و یا این که می خواهیم به عنوان یک انسان تبارز نمایم.

ای کاش آن‌های که در ممالک متمدن زنده گی میکنند در پهلوی پوشیدن لباس شیک کمی از این مردم مسئولیت پذیری را نیز فرا می گرفتند. گذشته از این حالا که افغانان و جامعه جهانی در آستانه بن

دوم قرار دارند، میدانند که هیچ کاری بنیادی در این سر زمین صورت نگرفته، همه میدانند که با برآمدن نیروهای خارجی از افغانستان برق اساطالبان کشور را تسخیر میکنند و «سرقفلی غارها بالا میروند».

گرداننده گان بن دوم باید از تجارب کنفرانس بن اول آموخته باشند که در این نشست باید آنها را که زمینی فکر میکنند شرکت دهند، آنها باید آموخته باشند که بدون یک حکومت مرکزی مقتدر حساب ده و بدون تعریف منافع ملی، بدون قوای مسلح توانمند ملی و بدون تأمین عدالت و انصاف صلح و ثبات در افغانستان محال است. از جانب دیگر مسئله همسایگان بد نیت ماست که در خرابی ما آبادی خویش را میبینند، از این رو لازم تا با پایگاه های نظامی ایالات متحده امریکا موافقت کرد، به دلیل اینکه ما توان مقابله با پاکستان و ایران را نداریم، با وجود آنکه با امریکا بودن سخت است ولی بدون امریکا هم نمیشود.

با تمام آنچه گفته آمدیم نقش اساسی را در فراز و فرود افغانستان خود افغانان دارند. در تمام نیروهای سیاسی انسان های وطن دوست هستند که میخواهند به مردم شان خدمت کنند. باید از حوادث ناگوار سالهای اخیر درس گرفته باشیم که با توجه به نگاه های متفاوت مان به زنده گی و امر سیاست چگونه بتوانیم در کنار هم نیات خیرمان را به ثمر برسانیم و به یک نتیجه مشترک برسیم. افغانان نکات مشترک زیاد دارند که یادی از آن نمیکنند ولی برعکس نقاط کوچک اختلاف که دارند، پیوسته آنها برجسته میسازند. همان طوریکه سیاسیون از نحله های مختلف میتوانند در شادی و سگواری هم دیگر شرکت کنند، لذا میتوانند برای اعمار کشور هم یکجا کار کنند.

سیاسی گوند څنگه جوړېدلای شي؟

سعادت ملوک ازاد

اوس په دې خبره گرده افغانان پوهیږي چې افغانستان د نړۍ په یو حساس ستراتیژیک کنډو کې پروت دی، له دې امله ټولې اړونده چارې یې پېچلې او حساسي دي. سیاسي چارې او خوځښتونه یې هم همداسې درواخله هېښنده خو دا ده چې سره له دې چې د نړۍ پرمختللي او غښتلي هېوادونه او ځواکونه ورسره په اړو پېچ کې دي، خو نه یوازې یې کوم د پام وړ پرمختگ او هوساینه په برخه نه شوه، بلکې لاپسې خوار وزار، کچکول په لاس، پېړۍ پېړۍ وروسته پاتې ساتل کېږي.

په سیاست او ټولنیز ژوند کې هغه چارې چې موږ یې اوس تر سره کول غواړو، هغوی څو پېړۍ تر مخه ترسره کړې دي. ډېر څه چې زموږ سره نه بنایي هغه راپورې تېي او هغه څه چې راته اړین دي، له هغو موبچ ساتي. د ساري په توگه: د یوې ټولني د پرمختیا لپاره د مدني او ولسواکي ټولني جوړول اړین دي، او د مدني ټولني د جوړېدو لپاره سیاسي گوندونه اړین دي او د سیاسي گوندو د جوړېدو لپاره آزادي او ډیموکراسي اړینې چارې گڼل کېږي او د ډیموکراسۍ لپاره قانون او د قانون حاکمیت بنسټیزې چارې جوړوي. د دغه څلور واړه نومونو

په تراو د تاریخ په اوږدو کې ژورې لیکنې او شنې شوې دي، خو زموږ په ټولنه کې څنگه چې بنایي هغسې پام ورته نه دی شوی. دلته یې د سکالو په تراو د سیاسي گوند او د قانون واک د لنډ پېژند، یادونه کوو:

لومړۍ - سیاسي گوند **Political Party**: د سیاسي گوند پېژند داسې شوی چې:

- د یوې ټولنې د بناروندو هغه ډله چې گډې موخې او گډې سیاسي گټې ولري او د دغه گډو موخو او گټو لپاره هاندو هڅې وکړي او هغه کړنلارې چې د بنسټوالو لارښودو او پاخه مشرتابه لخوا د گوندي بنسټیزې له مخې جوړې شوې وي، ترسره کړي.

- گوند د بناروندو هغه ډله ده چې د گډو موخو او ارمانو لپاره پبیلې او اوډلې جوړښتونه (منظم تشکیلات) ولري او د خلکو پر ملاتړ د دولتي واک ترلاسه کولو او یا په واک کې د گډون لپاره هاندو هڅې کوي.

- سیاسي گوند د یوې ټولنې د یوه پارکي پرمختللي او پوهې برخې ته وایي چې د پارکیزو گټو د ترلاسه کولو په موخه ټاکل شوې واکمنۍ ته د رسېدو لپاره هاندو هڅې کوي، او دغه ډله د هغه ټولنیز پارکي استازي وي چې په ټولنیزو کښالو کې لارښوونه کوي.

- گوند، هغه سیاسي سازمان دی چې روښانه سیاسي کړنلاره او موخې ولري او ترډېره په هېواد کې د سیاسي واک د ترلاسه کولو

پسې اخته وي. گوند د یوې نوې پرمختللي ټولني لاسته راوړنه ده او یو نه بېلېدونکی ټوک یې بلل کېږي.

د قانون له مخې گوندونه پر دریو ډلو وېشل کېږي:

۱- قانوني گوند: هغه گوند ته ویل کېږي چې یا د واکمنۍ له منځه او یا یې تر څنګ راتوکېدلی او جوړ شوی وي او په ټولنه کې د واکمنۍ بنسټیز قانون یې منلی وي، او د واکمنۍ په قانوني ارگان کې راجستر شوی وي چې زموږ په هېواد کې داسې چارې د نیاو (عدل) وزارت سرته رسوي.

۲- ناقانونه گوندونه: دا ډول گوندونونه پر دوه برخو وېشل کېږي:

الف- هغه گوندونه چې په یوه واکمنۍ کې قانوني وي خو د واکمنۍ د بدلون له امله، نوې واکمني یې ناقانونه وگرځوي. لکه د سردار محمد داود په جمهوریت کې د افغانستان د خلک دموکراتیک گوند او یا د افغانستان ټولنیپال ولسواک گوند (افغان ملت).

ب- هغه گوند چې د واک په جوړېدو کې یې گډون کړی وي خو د گوند د پالېسیو د بدلون له امله او یا د نورو لاملونو له کبله له واکمنۍ ووځي او د ناباندې (مخالف) گوند دريځ غوره کړي.

۳- دولتي گوندونه: دا هغه ډله گوندونه دي چې د واکمنۍ پر مهال د واکمنۍ د پایښت لپاره جوړېږي. لکه د سردار محمد داود د جمهوریت پر مهال د «ملي انقلاب گوند». د یادونې وړ ده چې جنګي ډلې، سره له دې چې دوی خپل ځانونه گوند بولي، خو د سیاسي گوندونو په لیکه کې نه راځي.

د یادولو وړه چې د سیاسي گوند لومړنی څرک، په انگلیستان کې د کورني جگړې (۱۷۴۲-۱۷۵۱ ز) په پای کې لگيرې دغه کورنۍ جگړې د پاچا پلوی او پارلمان پلو ترمنځ تر سره شوي دي په پای کې پارلمان پلوي د «کرومول» په مشرۍ واک ونيو او پاچا «لومړۍ چارلز» يې په ۱۷۴۰ ز کې اعدام کړ او جمهوري واکمني يې جوړه کړه.

په ۱۷۲۰ ز کې «دويم چارلز» پاچا شو او په انگلستان کې پاچايي واکمني بيا تېنگه شوه. له دې سره سم «ويگانو» او «توريانو» خپلې هاندو هڅې پيل کړې او په دې توگه لومړني سياسي گوندونه (توري او ويگ) رامنځ ته شول.

پاچا پلوي وگړي د «ويگ» (Whig) په نامه يادېدل. ويگ په انگرېزي کې «تروو شودو» ته وايي او د گوند له نامه سره يې تړاو داسې وو چې د ۱۷مې پېړۍ په وروستۍ څلورمه کې د دويم چارلز پر مهال، دوه گوندونه چې يو يې د پاچا پر وړاندې اوبل يې د پلويانو لخوا جوړ شوي ول.

له دربار سره ټکروالو به، دربار پلوی ته د سپکاوي په توگه، د «ويگ» نوم کارولو. خو دربار پلوی به هم پر دوی د غچ اخیستو په پلمه د «توري» (Tory) نوم، چې مانا يې (د څار لاندې غل او ياغي) ده، اېښی وو او بيا دا دواړه نومونه د انگرېزانو د پارلمان د دوه وتلو گوندونو (توري، د محافظه کار گوند او ويگ، د لېبرال گوند او له ۱۹۲۰ ز نه د کارگر گوند) نومونه شول او د وخت په تېرېدو سره يې په موخو او تگلارو کې ډېر بدلونونه راغلل.

ویگیزم (Vhiggism) «ویگ»، د انگلستان د آزادپاله (لېبرال) گوند پېژندل شوی نوم دی چې د ۱۹مې پېړۍ تر نیمایي پورې په همدې نامه سره یادېدو او د امریکا د اوښتون پر مهال هم یوه ډله هېواد پال په همدې نوم سره یادېدل.

دویم- همدا راز د یوه سیاسي گوند او د فشار ډلو تر منځ هم غوڅ او څرگند توپیر ته باید پاملرنه وشي. د فشار ډله څه ته وایي؟

فشار ډله Pressure Groups هغه سازمانونه او جوړښتونه چې رسمي تشکیلات لري او هڅه کوي چې دولتي او حکومتي کړۍ او یا د خپلو گټو په موخه، ځینې برخې یې تر اغیز او فشار لاندې راولي. دغه ډلې د خپلو بریاو لپاره اړ دي چې ولسي او ټولنیز ملاتړ راخپل کړي. دا ډلې د ټولنې په ټولو اړخونو کې خپل خوځښتونه ترسره کوي. ځینې یې په سیمه ییزو کارځایونو او سوداگریزو سیمو کې د ټولنو په بڼه او ځینې یې په سیمه ییزو او یا منځیزو (مرکزي) حکومتونو خپل اغیز شیندي.

د فشار ډلو خوځښتونه، د گوندونو په څېر، د سیاسي واک لپاره نه ترسره کېږي. خو هرې خواته چې وغواړي، واک اړولی شي. سیاسي گوندونه د واک تر لاسه کولو او پر چارو د ټولیز کنترول لپاره هاندو هڅې کوي، خو د فشار ډلې د ځینې افرادو او کړیو کنترول او پر چارو خپل اغیز ساتي. لکه د سوداگرو خونه او ټولنه او داسې نور.

دریم- قانون Law: دا یو معرب (یاني هغه ويي چې له نورو ژبو عربي ته راغلي وي) ويی دی، او له آره د یوناني د «kavov» او «canon» نه عربي ته او بیا زموږ ژبو ته راغلې شوی دی. په پرانسوي ژبه

کې «*la loi*» (للو) او په انگریزي کې «*law*» ژباړل شوی دی. قانون په ټولنپوهنه کې د هغه حکم یا حکومتونو ټولګه ده چې د ټولني د ټولنيزو او سیاسي اړیکو د برابرولو په موخه، ټولنه خپل وګړي د هغو په منلو او غاړه اېښودلو پازوال (مسول) بولي. یانې قانون په ټولنيزو اړیکو کې د خلکو تر مینځ د یو منځګړي په توګه چارې سر ته رسوي.

څلورم-د قانون حاکمیت **Rule of Law**: د بشري ټولني د تاریخ په اوږده موده کې قانون او واکمنان سره همغاړي ول، قانون هغه وو چې واکمنو غوښتلو. لکه چې اپلاتون پخپل خیالي ښار کې پوهان له قانون نه لوړ بلل، خو په وروستیو پېړیو کې قانون تر واکمنانو او د ټولني تر ټولو وګړو لوړ وبلل شو او د قانون واکمني داسې مانا شوه چې د ټولني یو تن هم که ولسمشر وي او که ساده وګړی وي له قانون نه لوړ نه دی.

د بشر د تاریخ په اوږده موده کې قانون او واکمنان په یوه لیکه کې ول، قانون هغه توکي ول چې واکمنو غوښتل. او په وګړو او ټولنو کې حکومتونو، د قانون د واکمنۍ په راپرځېدو سره د خلکو له سیاسي، ټولنيزو او اقتصادي حقونو ملاتړ وکړ.

د قانون په واکمنۍ کې د پام وړ ټکی د قانون سرچینه ده. ولسواکه واکمني د قانون له لارې واک تر لاسه کوي او پخپله قانون ته غاړه ږدي. او په دې توګه نیاو (عدالت) رامنځ ته کېدای شي. د قانون د واکمنۍ لپاره خپلواکه ځواکمنه قضایي اداره، چې وکولای شي د واکمنۍ لوړ پوړي چارواکي تر پوښتنې لاندې راولي، اړینه ده او

قاضیانو باید پخه بنوونه او روزنه کړې وي، په پوهنه کې لوی لاس ولري او خپلواک او بې پرې وي او په قانوني او قضایي چارو کې وگړواکۍ ته گروهن وي. د وگړواکۍ حکومت د قانونونو سر چپنه کېدای شي، لیکلی بنسټیز قانون، منبستې (مصوبې) او پرېکړې، مذهبي او اخلاقي لارښوونې، فرهنګي دود و دستور (جرګې)، وي. د قانون یوازینی اغیزمن آر (شرط)، له ټولو یو ډول ملا تر دی، نشي کېدای چې پر یوه یا څو تنو تر سره شي.

پایلي:

۱- غوره به وي چې د یو سیاسي سرتړ سري يانې د گرده افغانانو په گډون د سیاسي گوند د جوړولو چارې خپله لومړنۍ دنده وبولو. داسې یو گوند چې روښانه دریغ ولري او د واک د ترلاسه کولو لپاره شونې او رښتینې چارې پیل کړي. د گوند د واکمنۍ لاره باید په څرگنده توگه د «ټاکنو» لاره (ټولیزې، مخامخ، پټې او ازادې) وي. او د ټاکنو گټل لوی کمیت ته اړتیا لري. له دې امله د گوند موخې او تگلارې باید دومره پراخه او په زړه پورې وي چې ډېره کي افغانان ځانونه پکې وويني.

۲- یو رښتونی افغان سیاسي گوند خپله دنده بولي چې خپل هېواد وال پوه او گډو لارو چارو ته یې وهڅوي او له دې لارې د نړیوالو سره اړیکې وساتل شي. یو سیاسي گوند باید د افغانی ټولني د ځانگړتیاوو له مخې د ټاکنو له لارې ځان واکمنۍ ته ورسوي او د

واکمنۍ د شته خنډونو او تاو تريخوالي پر وړاندې د بېتاوه پاڅون (عدم تشدد)، رغنده او خوځنده لارې نږدې دوه سوه روډې (طریقې) غوره کړي، او هره یوه یې د خپل مهال او ځای سره سمه وکاروي.

۳. نږدې ګرده پخوانۍ او اوسنۍ اندپوهنې (ایډیالوژۍ)، [ټولنواله (سوسیالېزم)، پرګنواله (کمونېزم)، ازادیواله (لېبرالېزم)، ولسپاله (نشنلېزم)، توکېزوواله (مټیریلېزم)، انګیرواله (ایډیالېزم) او ...] په اوسمهاله سیاسي ډګر او د ګوندونو په اډانه کې، تنې او خواري ښکاري. مانا دا چې اندپوهنه نوره د سیاسي ګوندونو اړینې او بنسټیزې چارې نه شي جوړولی. سیاسي ګوند د خلکو او دولت ترمنځ یو تړون دی. نه یوه اندپوهنېزه او سپېڅلې ژمنه. په تړون کې د خوځښت مهال، د ټولنې، ټولنیز- سیاسي او اقتصادي خوځښت پارکۍ او ځانګړتیاوې په پام کې نیول کېږي. د خوځښت له هر ګام سره بدلون او اړول - راوړل شوني او ان اړینې چارې دي. ګوندونه او سیاسي جوړښتونه کوم سپېڅلی ارمان نه بلل کېږي، بلکې اړینې ورځنۍ چارې دي چې باید تر سره شي یانې سیاسي ګوندونه باید د ټولنې ورځنۍ چارو او ورپېښو ستونزو ته په ځیر سره وګوري. مانا دا چې ستراتیژۍ په داسې، واټن کې نه دي چې د چاله سترګو پناه او ارمانی وي.

۴. افغان سیاستپوهان او ټولنپوهان باید د افغاني ټولنې د جوړښت او ځانګړتیاوو له مخې د خپلو څېړنو، سپړنو او لېکنو له لارې د «افغان سیاسي» فلسفې د پنځېدو لپاره په پرله پسې توګه هاندو هڅې تر سره کړي، تر څو د عقلي بېخنایي پوښتنو د څرګندولو له مخې: د افغاني ټولنې، دولت، هېواد چارې، ټولنیز ژوند، د وګړي

حقونه، د وگړي او ټولنو یو تر بله پرتله چې د افغانی سیاسی فلسفې سکالو جوړوي، په گوتو شي او همدا ډول دغه سیاسی افغانی فلسفه به د نورو مسلو لکه قانون، نیاو یا عدالت، د شتمنی او واک وخواک په تر او څرگندونې وکړي او په دې توگه به افغانی سیاست او افغانی سیاسی گوندونو جوړېدو ته، پوهنیزه بېخنا او اسانه او هواره لاره برابره شي.

۵. د جرگو له لارې د سیاسی گوندونو جوړېدل ډېر پخوانی سوچ دی. سیاسی گوندونه د دولت او خلکو تر منځ یو منځمهاله تړون دی چې د ټولني د وگړو د خپلخوښې گډون سره د گوندي جوړښتونو له آرونو سره سم جوړېږي او پایښت لري. جرگه ییز جوړښتونه ډېر ژر په جرگو وړاندای شي.

۶. د لږکیو او ډېرکیو ځانگړنه او سکالو رابرسېره کول مو د ډېرکیو د استبداد په لور تېلوهي، چې په وړاندې یې د لږکیو خوځښتونه په پرله پسې توگه کشالی جوړوي او پر دیو ته د لاسوهنو موکه په لاس ورکوي. د داسې چارو هوارۍ هغه مهال شونی دی چې د هېواد بشپړه او کره سر شمېرنه تر سره او د قانون له مخې هر چا ته د خوځښت خپله پوله په گوته کړي. د سیاسی گوندونو په تگلورو کې دا ډول کېسې، کرکنډې او خنډونه جوړوي.

۷. په گوندي تگلورو کې د ژبې د غورېدو، وچې او بې گتې سیاسی او نا کره هڅې رانغښتل او شاربل مو لوړپالنې ته هڅوي، چې پایلې یې ژبنی تاوترېخوالی او استبداد جوړوي. په کار ده چې د قانون او د خپلې ژبې د پوهنیزه کولو له لارې، د ژبې د پرمختگ بنسټونه

غښتلي شي. د جرمني ژبې د جوړېدو لپاره «لوتر»، انجیل په ساده او ولسي ژبه له لاتین نه جرمني ژبې ته وژباړلو. په دې توگه جرمني ژبه، د جرمنانو د ملي او رسمي ژبې په توگه، د منلو لپاره سیاله شوه. پښتانه باید د پښتنو د لېوالتیا سره سم پوهنیز نامتو اثار وژباړي او وپنځوي. او تر هر څه د مخه د قانوني لارو نه «قانون» ته بدلون ورکړي او بیایې له مخې د خپلې ژبې د پرمختگ او ښېرازی لپاره لاره هواره کړي. مانا دا چې ژبه د زور له لارې نه ژبه کیږي.

۸. هر ډول سیاسي او سمهاله منل شوې تگلارې یوازې د گډو هڅو له لارې د منلو وړ دي. په یوازې سر چارې سر ته رسول، ځانگړوالي (انډیویدوالېزم) او اتلولۍ (هېروبیزم) او او توکراسۍ (ځانگړوالي) ته لاره هواروي چې د گړدو د چارو پایلې گرگري او استبدادي واکمنۍ دي. او سمهاله دا ډول چارې نه ولس راسره مني او نه نړیواله ټولنه دا ځکه چې اوسني حالات داسې دي چې: که غواړو او که نه، باید له نړیوالې ټولنې سره په همغږۍ کې خپلې چارې سرته ورسوو.

۹. بله د گلوبال خبره ده، د او سمهالې پېر سره څوک نه شي کولای د پخوانیو وختونو لاپې شاپې او غورزې پرزې تر سره کړي. او سمهاله د ژوند ټول اړخونه د پرمختللي تکنالوژۍ پر مټ د نړۍ د اړیکو او راشه درشه مزي دومره رالنده کړي چې بویه نړۍ په یوه کلي کې راگیره شوې ده چې دا چارې پر ټولنیزو او سیاسي جوړښتونو او په ځانگړې توگه په سیاسي گوندونو مخامخ اغیز شیندي.

۱۰. دا به هم یو ډول استبداد او نا دوده وي چې د خپل آند له مخې په نا ازبات شوو لاملونو سره ووايو چې: دا ډله او یا دا وگړي دې په

واکمنۍ کې وي او دا دې نه وي. دا خاين دی، او دا رښتونۍ. دا هېواد پلوری دی او دا هېواد پاله. دا چارې هم بايد قانون او قضا وټاکي. محکمه بايد د قانون له مخې پرېکړه وکړي چې څوک، څوک دی. په دې توگه د هر چا د خوځښت او شتون ځای او برید څرگند پرې.

۱۱- د سياسي گوند د جوړېدو په چارو کې تر ټولو ارزښتمنه خبر د مذهب او سياست (جومات او دېره) جلا ساتل دي. مانا دا چې د هر يوه شتون، په يوه ټولنه کې په تېره په افغاني ټولنه کې اړينې چارې دي. پکار ده چې د هر يوه درناوی او پرمختگ يې په خپله اډانه کې تر سره شي. انگرېز پوه «جان لاک»، له دغه دواړو ځواکونو نه هر يو يې، يوه همگټې ټولنه (کامنويلټ) بللې. چې هره يوه يې بايد پر خپله برخه کې خپلې چارې تر سره کړي، يانې لومړنۍ دې، د دنيایي (سياسي) چارې سمبال کړي او دويمه دې د وگړو د اروايي هوساينې لپاره، هاندو هڅې وکړي.

۱۲- د سياسي گوند په جوړولو کې د ځوانانو ونډې ته، زموږ د هېواد د ځانگړتياو په پام کې نېولو سره، پوره پاملرنه پکار ده. دا ځکه چې د تېرو څلوېښتو کالو په اوږدو کې د ټوپک له لارې يو پر بل پسې له بد نه بدتره اورپکو واکمنيو تل راتل او اوږدو کورنيو جگړو زموږ د هېواد روښانده پارکي دومره ځپلې، زورولې او کړولې دی چې د جوړونکو لارو چارو سپړلو د سمو پایلو تر لاسه کولو چارې يې له ستونزو سره مخ کړې دي. د پخوانيو گوندونو پاته شونو او له گوندونو بهر، روښاندو په پرله پسې توگه هاندو هڅې تر سره کړې تر څو نوي گوندونه راجوړ کړي، خو له بده مرغه دا چارې څنگه چې نښايي هغسې تر سره شوې نه دي. د تاريخپوه حسن کاکړ په وينا:

«دوی خپلو اندپوهنو «ایډیالوژیو» ته بدلون نه ورکوي بلکې بڼه یې بدلول غواړي». رښتیا خو دا ده چې وي به داسې کسان او وړې وړې ډلې، خو ډېره کمې برخه یې د زړه له کومې نوي بدلونونو ته لېواله دي. دا ځکه چې له یوې خوا یې اندپوهنې (ایډیالوژۍ) د سیستم په توګه له منځه تللې او د یوې نوي اندپوهنې منځ ته راتلل لسګونه کالونه غواړي، له بلې خوا پر هېواد واکمنې جنګي ډلې، لوپتالان او واک چلول خپله الهې «موندنه!» بولي، او د ټولو پرمختیا غوښتونکو هېوادپالو پر مخ خنډونه او کرکنډې جوړوي. له دې امله د یو نوي سیاسي ګوند د جوړېدو لپاره ګرده هېوادپاله او ولسپاله او منځلارې اسلامي ډلې او جوړښتونه کولای شي د دوه یا درې ګډو موخو په لرلو سره، ګډې هڅې د سیاسي منل شوو آرونو (ټلواله «جبهه»، یووالی «اتحاد»، یوموتی «متحد») او جوړښتونو په اډانه کې ترسره کړي.

۱۳. د سیاسي ګوند د جوړېدو لپاره د یوې روښانه او ټولېزې موخې ټاکل، یانې څرګند دریځ لرل، تر ټولو ارزښتمنې او اړینې چارې بلل کېږي. دا موخې او دریځ باید د ټولنې جوړښت، د خلکو غوښتنې او د ټولنې د خوځښت د پارکي د مهال له مخې غوره شي. کله ناکله داسې هم پېښېږي چې یوه روغه او منلې لاره یا موخه یا نار (شعار)، د یولړ اورپکو او ناپوهنیزه سیاستونو له امله، ناسپېڅلې او ناوړه وګرځي. د ساري په توګه: مات صلیب (په سانسګرت کې «سواستیکا») د هندو اروپایي وګړو ته، له زرګونو کالونو راهیسې، سپېڅلې او د نیکمرغۍ او ښېګڼې نښه وه. خو هټلر د «نازیانو» ګوند لپاره د سمبول په توګه وکاروله، نن دغه نښه په دغه سیمه او د نړۍ په ځینې

نورو برخو کې ناکاره او ناوړه شوه، ان تردې چې په جرمني کې يې کارول جرمانه هم لري. همدا راز په ځينې ټولنو کې ډیموکراسي، ولسپاله او يو شمېر مذهبي لارې او نارې همدا سي درواخله.

۱۴- هر سياسي گوند ته پکار ده چې په ټولنه کې د شرايطو له غوښتنو سره سم يوه ناره يا شعار ولري، د ساري په توگه په پخوا کې د افغانستان د خلک ډموکراتيک گوند د «کور- کالي- ډوډوی» وگرپوهه ناره وه. اوسمهال کېدای شي د بې تاوه پاڅون له لارې، د «يو افغانستان» يا «تاريخي افغانستان» د جوړولو ناره د يوه سياسي گوند او سازمان لپاره په زړه پورې وي.

د پښتنو متل دی چې وايي: «اور سوی په اور جوړیږي» که افغانان امریکایي ډیموکراسۍ ځپلي، خو غښتلي، منلي او ملي ولسواک سياسي گوندونه يې يوازینی درملنه ده. مانا دا چې د سياسي بې وسي درملنه، سياسي گوندونه دي. پرته له سياسي گوندونو نه د ازادې، او پرمختللي ټولني جوړېدل ناشوني چارې دي.

مننه

اخځلیک: سياسي لارې (ليکوال؛ سعادت ملوک ازاد)

د ټول افغانستان ولسي تړون

All Afghanistan National Accord

محمد داود میرکی، ماستري، ماستري، ډاکټري

mdmiraki@ameritech.net

په ټول افغانستان کې دا ټولنيزه سياسي ازمايښت چې د ۲۰۰۱ کال د اکتوبر په اوومه نېټه پيل شوی دی، د ولسواکۍ په پلمه چلیرې، افغانان يې له اساسي بشري حقوقو نه محروم کړي دي او د بې شمارو سرونه يې ريبلي دي. دغه بخوله (فاجعه) د هغه گډ گټي ژوند د اړيکيو له لارې اسانه شوه او لا تر اوسه روانه ده چې د امریکې-ناټو او په افغانستان کې د ریاکارو سازمانونو د جنایتکارو عناصرو تر مينځ چلیرې. دغو جنایتکارو عناصرو به پخوا د کلک معنوي ژوند چغې وهلې چې خلک وغولوي، خو په واقعیت کې يې معنوي لوړه په هغه مادي حرص بدله کړه چې امریکایي ډالريې ممثل دي.

هغه وخت رار سیدلی دی چې له امو تر اباسينه په ټول افغانستان کې ټولنيزه-سياسي منظره بیا انځور کړو او دا ملت له هغو وحشي ازمايښتونو نه وژغورو چې له څه د پاسه لسو کلونو

راهیسې چلیږي. دې موخې ته یواځې د یوه غټ ټولنیز-سیاسي تړون له لارې رسیدلی شو- دهغسې تړون له لارې چې د واکمن او هېوادوال (تبعه) او دغه شان پخپله د هیواد والو (اتباعو) ترمنځ اړیکې ټاکي. دا نوی ټولنیز-سیاسي چلن د ټول افغانستان د ملي بقا لپاره حتمي دی. موږ د ټول افغانستان د ولسي تړون منسویین لاندې ټکي وړاندې کوو:

۱- د امریکې متحد ایالتونه او ناټو باید ځانونه په دې پوه کړي چې دا نوی سیاسي خوځښت به د افغانستان راتلونکې او سیاسي منظره ټاکي.

۲- موږ په دې ټینګ ولاړ یو چې افغانستان نور د خرڅلاو لپاره نه دی، که څه هم په جغرافیایي لحاظ د غټو قدرتونو د گټو په څلورلاري کې پروت دی.

۳- ټول افغانستان هغې بهرنۍ ایډیالوجۍ ته اړتیا نه لري چې د تجاوز او تخریب د پټولو کار ورکوي. افغانان د جوړښتیزې ولسواکۍ کوټلی ټولنیز-سیاسي کلتور لري. دغه ډول ولسواکي په دې ستنو ولاړه ده: سمسکې (مساوات طلبه) شعور، عملي ملاتړ(همبستگي)، فردي میرانه (وقار، عزت) او د جرگې له لارې د کړکېچونو څرگند حل.

۴- مورې ملي یووالی او سازونکې هېواد دوستي غواړو. مورې هغه بهرنی ایديالوجي او بې گټې ایدياليزم نه منو چې د افراط سره ګډه پوله لري او په پایله کې ورنه ګډوډي، نفرت او ويچار تيارا وځي.

۵- افغانستان د متحد ملي دولت د رامنځته کولو لپاره یوې داسې څرګندې ستراتیجی- ته اړتیا لري چې ډیرکیان (اکثریت) به پکې تشخیص شوي وي او لږکیان (اقلیت) به پکې محفوظ وي. ملي مدني معاشرت ځکه حتمی او لومړی دی چې خلک پکې د یو بل سره سوله ییز ژوند او د بیلابیلو مفکورو زغمل زده کولی شي.

۶- افغان هويت باید له اوسنی- بיעدالتی- نه بچ شي او د ملي ټینګښت لپاره وساتل شي. مورې د پښتو ژبې لومړی والی غواړو. دا حتمي ده چې پښتو ژبه دې د ټولنې او دولت په ټولو قلمرونو کې رسمي شي. پښتو ژبه به د ملي پیژاند (هويت) د یوه لوبڼي په څیر خدمت وکړي. دا کار به ملت سازي غښتلې کړي او ملي پیوند به ټینګ کړي. د نورو ژبو سره باید په خپل محلي چاپیریال کې مرسته وشي.

۷- مورې غواړو چې بهرنی- قواوې دې په سالمه اداره شوې طریقو له افغانستان نه ووځي. مورې په ټول افغانستان کې د هیڅ ډول بهرنیو اډو جوړول نه منو.

۸- د ا حتمي ده چې ټولنيز عدالت دې برلاسی شي او د يو څو جنایت کارو عناصرو انحصار دې چې په ریاکارو- سیاسی ډلو پورې تړلي دي له منځه یووړل شي.

۹- د پنځه کلونو لپاره یوه اغیزمن منځمهال حکومت ته اړتیا ده چې قانوني حکومت ته لار هواره کړي. د روڼ اندانو، تکنوکراتانو او د اوسني پاڅون د خوځښت د غټو برخو په گډون، منځمهال حکومت باید له هغو اشخاصو نه جوړ شوی وي چې د افغانستان په امنیت او په ټولنیز، سیاسی او جسمي جوړښت کې اغیزمنه ونډه اخیستلی شي. دلته ملي خاينان او د اوسني حکومت هغه عناصر هيڅ ځای نلري چې په فساد ککړ شوي وي.

۱۰- د دې لپاره چې د افغانی ټولني اوسنی واقعیت منعکس شي، د اساسي قانون بشپړ تعديل حتمي کار دی.

۱۱- څوک چې د ټول افغانستان د خپلواکۍ لپاره جنگيږي، د افغانستان زوزات دی. جنگ په ټول افغانستان ورتپل شوی دی. دا جنگ غیرقانوني، غیر اخلاقي او جنایي دی. له دې امله، د ټولو معلومو بین المللي او بشري معیارونو سره سم، دا د افغان ولس حق و چې په وسله وال پاڅون لاس پورې کړي. بیرغلگرو قواو او فاجعو بې مدني بحث ته هيڅ مجال ور نکړ. له دې امله وسله وال پاڅون د عمل یواځینی لار شوه.

۱۲- مورډ یوه داسې انډول شوي اقتصادي نظام پلویان یو چې (الف) شخصي او دولتي همکاري به پکې وده کوي او (ب) افراطي اقتصادي او سیاسي حرص به پکې د عامه خیر لپاره پیزوان کیږي.

۱۳- مورډ به د فاسد حقوقي نظام او د فاسدې پولیسې قوې جرړې وباسو او د ملت سازی لپاره به عسکري خدمت د یوې ملي موسسې په څیر پیل کړو.

۱۴- د ډیورنډ استعماري تړون (۱۸۹۳ زییز) او ورسره د ډیورنډ تخیلي لیکه دواړه غیر قانوني، بې اتماره او غیر اخلاقي دي. مورډ غواړو چې د بنکیلاک (استعمار) بدرنگ داغونه لرې کړو. مورډ غواړو چې پاکستان دې زموږ خاوره (پښتونخوا او بلوچستان) مورډ ته راوسپاري. په بدل کې به یې مورډ پاکستان سره د دوستۍ او گډې دفاع تړون لاسلیک کړو.

۱۵- پښتون ولس چې د افغانستان د وگړو مطلق اکثریت جوړوي، د دوی په ضد برتانویان د جنگ مهندسان دي او ساده امریکایان د پښتون - دښمن سیاست د عملي کولو لپاره استعمالوی.

۱۶- مورډ غواړو چې ایران دې په افغانستان کې خپل کلتوري یرغل تم کړي. مورډ په دې ټینگار کوو چې افغانستان نه د ایران د کلتوري ځان طلبۍ او جگ طلبۍ تمديد دی او نه به هیڅکله دغسې شي. زموږ په

اند، د امریکې- ناټو د جسمي يرغل په کچه په افغانستان باندې د ایران کلتوري يرغل د افغانانو راتلونکي ملي یووالي ته ډیر غټ زیان اړوي.

۱۷- افغانستان چمتو دی د هغې سترگورتیا (بصارت) برخه وال شي چې په یو عادل او قانوني نړۍ وال نظام راچاپیره وي- په هغه نړۍ وال نظام چې د ضعیفانو په حقوقو به يرغل نه کوي.

۱۸- موږ په افغانستان کې د جنگ د جنایتونو د یوې خپلواکې محکمې د جوړولو پلویان یو. دا محکمه به هغه کسان چې د افغانستان د ولس په ضد د جنگ د جنایتونو تور پرې لگیدلی وي د تحقیق لاندې نیسي او د تحقیق لاندې اشخاصو او ورسره د نورو ټولو کسانو هغه شتمني به هم د تحقیق لاندې نیسي چې په غیر عادلانه ډول به یې د ځان لپاره خوندي کړي وي.

۱۹- د ټول افغانستان ولسي تړون د بې تاوه پاڅون خوځښت دی او د ټول افغانستان لپاره د دغه ډول پاڅون پلوي دی.

پورتني تړون زما (ډاکټر محمد داود میرکي) له خوا ترتیب شوی دی او په امریکا، یورپ، کاناډا او د ډیورنډ د تخیلي او استعماري لیکې په دواړو خواو کې د افغان منورینو، قومي او دیني مشرانو او د عادي افغانانو سره زما په غونډو، تماسونو، او بحثونو ولاړ دی. دا تړون زما په هغو کتنو ولاړ دی چې افغانستان ته زما له گڼو سفرونو

نه را وتلې دي. له دې وروسته، زه دې پایلې ته ورسیدلم چې افغان ملت یوې نوې وینستیا او نوښتتیا (رینسانس) ته اړتیا لري چې خپل مصیبتونه، هیلې، بقا او ملي راژوندي کیدا پکې بیان کړي. دا تړون له دې واقعیت نه راوتلی دی چې افغانان تپل شوي سياسي نظامونه، مصنوعي ترتیبات، استعماري پلانونه او د نورو په لاس د خپلو دردونو فرضي درملنه نه مني. مور افغان روڼ اندي په دې پوهیږو چې د نړۍ والې طرحې د اوږدې اجنډې د اسانۍ لپاره ټول افغان ملت په نښه شوی دی.

مننه

ډاکټر رحمت ربی زیرک یار، ماسټري، ډاکټري

زه د ډاکټر رحمت ربی زیرک یار د سازونکو نیوکو او تحقیقي مشورې منندوی یم. ډاکټر زیرک یار چې ماسټري او ډاکټري یې په سياسي علومو کې په جرمني کې د برلین ازادپوهنتون نه لاسته راوړې ده، په امریکا کې اوسېږي.

نور افغانان

زه د امو او اباسین په منع کې د نورو افغان منورینو او ځوانو فعالانو نه مننه کوم. زه د اوسني افغان وسله وال پاڅون د ډلو له نظرونو نه هم مننه کوم

د اکتوبر اوومه ، د ولس په غمیزه کي یوه بله توره ورځ

قریب الرحمن سعید

نن د اکتوبر د اومې هغه ورځ ده چی د ۲۰۰۱ ز کال په همدې ورځې دافغانستان مظلوم او معصوم ولس د امریکایي ولسمشر بوش د قهر او غضب لاندې په داسې حال کې راغی چې نه یې د امریکایانو د لوړو برجونو د راپرزېدو په اړه معلومات درلودل او نه په هغه کار کې شریک وو چې سزایې دوی ته ورکول کېده.

دطالبانو رژیم په داسې حال کې را وپرخول شو چې د امریکایانو څخه یې غوښتل د بین المللي اصولو سره سم دې دهغوی څخه دهغو عربي دوستانو د ترلاسه کولو غوښتنه وکړي چې د نیویارک په پېښو کې یې متهم گڼي، دطالبانو نظام د امریکایانو ترراکتې او هوایي حملو لاندې راغی، ولسمشر بوش غوښتل نړۍ ته و ښيي چې په امریکا باندې یرغل کول به یې ځوابه پاتې نه شي، په دې خاطر یې د خپل دغه غضب او قهر د سپردو لپاره دافغانستان د ولس په څېر مظلوم او بې دفاع ولس انتخاب کړ. نوی او تازه جوړ کړل شوی وسلې یې پرې

ازمېنېت کړې، د شمال ټلواله يې کرايه کړه تر څو دهغوی د پياده فوځونو رول ولوبوي.

د شمال د ټلوالې مسؤلينو هم که هغه عبدالله و او که هغه مرحوم استاد رباني، دواړو دخپل ولس په وژلو کې د امریکایانو هغسې لاس وکړ چې پخپله امریکایانو به هم نه و کړي. د عبدالله دا خبره چې ويل يې: هغه کلی زمونږ دی او دا بل د دښمن، د دښمن کلی بمباري کړئ... او د مرحوم استاد دا خبره چې: دا بمونه کوچني دي غټ غټ پرې را و اوروی... د افغانستان د تاريخ يوه مهمه برخه وگرزیده.

دادی لس کاله تېرشول، امریکایان او ناټو چې په کوم غرور سره افغانستان ته راغلي و، هغه غرور يې مات شو. د لسو کالو وروسته اوس په همغو خلکو پسې گرځي چې لس کاله دمخه يې خپل ټول ځواک دهغوی د له منځه وړلو لپاره استعمالوو.

غواړي د طالبانو مسؤلین را پیدا کړي، دې مسئلې دوی د سترو سترو رسوايي گانو سره مخ کړل. د طالب په نوم يې کويټې څخه دوکانداران راوستل په سلگونو زره ډالر يې ورته ډالۍ کړل خو هغوی وروسته هماغسې بوگس وختل لکه څنگه چې د یوناما ټولټاکنې دي.

امریکایان د لسو کالو هلو ځلو وروسته بری وموند او خپل ذاتي دښمن اسامه بن لادن يې په ابيټ اباد کې وموند او د مې په دویمه يې هغه په غلچکي برید کې له منځه یوړ.

ډېرو داسې انگیرله چې امریکایان به ددې موقع نه استفاده وکړي او نور به د سیمې څخه خپل فوځي ځواکونه بیرون کړي او د افغانستان د ولس سره به د یوه داسې نظام په جوړښت کې بسپنه وکړي چې د افغانستان د ولس راتلونکي پرې جوړه شي او ولس دخپلې خونې د نظام د جوړولو جوگه واوسي. اما بدبختانه چې هغوی مور ته د یوه تقلب نه په تېرېدو سره د بل تقلب لاره را وښودله.

ددې لسو کالو په دوران کې زموږ ولس د مافیایي عناصرو په لاسو کې ولوید. د هیروینو قاچاقبران پرې مسلط شول. جنګ سالارانو د ولس په رېښو باندي خپلې منګولې ښخې کړې، دمخدره موادو استعمال په دغه فقیره ټولنه کې د میلیونو انسانانو ژوندونه د تباهي سره مخ کړل، ناروغتیا، فقر او بدبختی د یو شمېر محدودې طبقې پرته ټول ولس په خپل ځان کې رانغاړلی دی. د بین المللي ټولني دراپورونو له مخې دا دی یوازې سرکال دژمي په رارسیدو د افغان ولس نیمايي وگړي د قحط سره مخکیدونکي دي. فحشا، لواطت تر هروخت زیاته وده کړې. دهرزه او گمراه کونکو سي ډي گانو، فحش فیلمونو او... زموږ ځوان نسل د تباهي سره مخامخ کړی او...

د بین المللي ادارو دراپورونو له مخې یواځې په دې تېر کال کې د افغانستان امنیتي حالات تر څلوېښتو سلمې زیات خراب شوي، دښځو د حقوقو په اړه انگلیسي غیردولتي اداره وايي چې په دې لاره کې ستونزې تر هروخت پخوا زیاتې شوې دي.

جنګ او ناامني په ټول ولس کې خپره شوې، هېڅ کور او هېڅ ځای د دې نامنی څخه خوندي نه دی. په میلیونو او بیلینو ډالر د یوې

محدودې طبقې له اړخه په یوه نوم اوبل باندې حیف و میل کېږي. هغه امریکا چې ویل یې افغانستان ته د جرمني په څېر یو مارشال پلان جوړوي، دخپل د اړتیا وړ څو سرکونو او هوايي ډگرونو پرته نورې هیڅ مثبتې لاسته راوړنې نه لري.

د امریکایانو د دې بریندې مداخلې وروسته تر اوسه پورې زموږ د ولس شرقي، جنوب شرقي او نور پښتون مېشته ولایتونه د زرگونو مصیبتونو او غمونو سره مخ شوي دي، کورني هجرتونه صورت نیسي، د شپې له اړخه بمباري کېږي، هیڅوک د دې توان نه لري چې کوم څوک ځان سره میلمه کړي، هرڅوک په خپل غولي کې دخپل مرگ شپې شماری... ولسمشر کرزی ورته ژاړې خو یوناما او امریکایان د افغانانو په وژلو سره جشنونه نیسي. امریکایي عسکر دخپلې ساعتیرۍ لپاره دتوپک خوله په معصومو افغانانو راگرځوي... اوبیا په یوه «ساري» یې هرڅه خلاص شي. دا ځکه چې عبدالله ورته د بهرنیو چارو د وزیر په څېر د آزادۍ سند ورکړی او کرزي هغه توشیح کړی دی.

د اسامه بن لادن د له منځه وړلو وروسته امریکایانو د موقع او حالت نه گټه پورته نه شوه کړای، اوس نو په افغانستان کې رانښتي دي، کله د حقاني شبکه او کله هم د هغې القاعدې پاته شوني چې دوی یې د پنځوسو او سلو ترمنځ وگړي گڼي، په خلاف د عملیاتو پلانونه لري.

دهمغه لومړۍ ورځې را پدېخوا ایرانیانو او پاکستانیانو ته گواښونه کوي ترڅو د امریکایي فوځونو دمخالفینو دملاتې څخه لاس واخلي. ایرانیانو خودادی یوازې څو اونۍ مخته د طالبانو عالی رتبه هیئت د

بیداری هغه کانفرانس ته چې مرحوم استاد رباني يې هم میلمه و وربللي و چې بناغلي ارسلارحماني يې په کتلو حیرانتیا هم ښکاره کړې وه. وایي چې د طالبانو د یو ستر چارواکي، نیک محمد، په کتلو سره حیران پاتې شو، دهغه سره يې دښه راغلاست لپاره لاس ورکړ خو نور څه يې ورسره ونه ویل.

ایران د طالبانو د مولوي منصور د ډلی کلک ملاتړ کوي، ځکه پخپله مولوي منصور د ایرانیانو سره نژدې اړیکې درلودلې او اوس دهغه زامن او خپلوان دهمغو اړیکو څخه په گټې اخیستلو سره دادی د ایران څخه د ایران دشرايطو په مطابق گټه پورته کوي او ایران هم دخپلو دوستانو د خوندي ساتلو په خاطر هغوی ته هر ډول بسپنه ورکوي. دا خبرې په مطبوعاتو کې هم ډاگیزه دي او نړیوالو ته هم.

پاکستان په زغرده وایي چې دحقانی دشبکې سره اړیکې لري اودا اړیکې یوازې دوی نه بلکې امریکایان يې هم لري، همدا اوس اوس که له یوه اړخه دامریکا حکومت دحقانی شبکه یوه تروریستي شبکه بولي خو دبله اړخه د مولوی جلال الدین حقانی د زوی سره پټې اړیکې لري او غواړي دا اړیکې همدا سې جاري و ساتي.

د دوو مخالفو ډلو تر منځ د اړیکو نیول نیک شوگون دی او هر هغه څوک چې په ریښتیا هم غواړي سوله او امن منځته راشي باید دا ډول اړیکې سره کلکې کړي. امریکا نن دې ته اړتیا لري او تر هغو چې دغسې معامله ونه کړي، ددې بن بست څخه يې بیرون کېدل شوني نه بریښي.

یوه لسيزه ، لويه غميزه

نثار احمد صمد

بسم الله الرحمن الرحيم

افغانستان ، که د چا خوبه وي يا نه ، که يې ومني يا نه ، که يې ووايي يا نه ، د امریکا تر اشغال او نيونې لاندې دی. افغانستان د ۲۰۰۱ د اکتوبر د اوومې راهيسې تر ننه بلواک دی. د افغانستان د برخليک تصميم له هېواده لس زره كيلومتره ليرې نيول کېږي.

د رژيم د مشر خخه د هغه د دفاع تر وزير پورې هېڅوک هم خبر نه دي چې د ورځې څو نظامي پروازونه له بهره داخل ته او څو هم برعکس کېږي ، هغوی څه وړي او څه راوړي ، هره ورځ څو بهرني پوځيان راځي او څو هم ځي ، پر کوم ولايت او کومه ولسوالي يا کوم کلي دغه اشغالگران بم وروي او حملې کوي او څو هېوادوال يې وژني يا بنديانوي... نه هغوی خبر دي او نه يې هم خبرول مهم دي. لا بيا هم افغانستان خپلواک بللی شو؟

په هر صورت ، افغان روان جنگ چې نن لس کلن شو ، غير قانوني ، غير حقيقي ، غير اخلاقي ، خورا اوږد او خورا گران جنگ ثابت شوی دی ، يعنې:

لومړۍ - ځکه غیر قانوني او نامشروع جنگ دی چې: پر امریکا د سپټمبر د یوولسمې حمله کونکي افغانان نه وو او نه هم دا حمله د افغانستان څخه هډایت یا رهنمایي شوې وه (امریکا په تېرو لسو کالو کې هیڅ ثبوت هم نه دی وړاندې کړی)، خو واشنگتن خپله دا ناکامي پر افغانستان په حملې سره پټه کړه. افغانان د هغې توطیې او دسیسې قرباني شول چې نه په خبر وو او نه یې هم ستایلې وه.

بل دا چې د سپټمبر تر حملې فقط یوه ورځ وروسته یعنی د ۲۰۰۱ د سپټمبر پر ۱۲ د ملګرو ملتونو د امنیت شورا (۱۳۲۸ نمبر) پریکړه لیک تصویب کړ چې هغه د تروریستي اعمالو په واسطه بین المللي سولې او امنیت ته د ګواښ او د هغه د مخنیوي په باره کې و، نه پر افغانستان د حملې په هکله.

د امنیت شورا دوهم پریکړه لیک (نمبر ۱۳۷۳) شپاړس ورځې وروسته یعنی د سپټمبر پر ۲۸ تصویب شو چې هغه د تروریستانو د پیسو او دارايي د ضبط او تصرف په هکله و، د هغوی د فعالیتونو د تمښت، پناه نه ورکولو او د حکومتونو له خوا د هغوی پر ضد د اطلاعاتو د تبادلې په هکله و، نه پر افغانستان د حملې په هکله.

د امنیت شورا درېیم پریکړه لیک (نمبر ۱۳۸۲) د ۲۰۰۱ د ډیسمبر پر شلمه تصویب شو چې د بڼ د فیصلو منل او تطبیق یې غوښت، د بشري حقوقو پر مراعات یې ټینګار وکړ، د یو نړیوال امنیتي پوځ (ایساف) د استقرار وړاندیز یې وکړ (حال دا چې امریکا له دې نه دوه نیمې میاشتې مخکې لا افغانستان اشغال کړی و).

فلهدا، د ملگرو ملتونو د امنیت شورا هیڅ کوم پریکړه لیک پر افغانستان د امریکا حمله نه خو ذکر کړې ده او نه یې هم منلې ده. په هغو کې نه د افغانستان او نه هم د امریکا نومونه قطعاً نشته ان د ملگرو ملتونو کوم «غړي هېواد» د «پوځي يرغل» هیڅ یادونه یا سپارښتنه هم نه ده کړې، نو ځکه پر افغانستان د امریکا حمله، اشغال او روانه جگړه غیر قانوني، نامشروع او د ټولو نړیوالو قوانینو پر خلاف لوی ارتکاب دی.

دوهم- دا ځکه غیر حقیقي او پردرواغو متکي جنگ دی چې: دا جنگ د یو چا (یعنی تروریستانو) په نوم د بل چا (یعنی طالبانو) سره کېږي. واشنگتن ادعا کوي چې مورډ ځکه دلته او سپرو چې د تروریستانو سره جنگیږو. خو لیون پینتا د سي آی ای مخکیني رئیس (فعلاً د دفاع وزیر) دوه کاله وړاندې اعتراف وکړ چې په افغانستان کې صرف ۵۰-۱۰۰ القاعده وال پاتې دي او بس. جنرال ډیویډ پتريوس (د سي آی ای فعلی رئیس او مخکې په افغانستان کې د امریکایی پوځ لوی قوماندان) هم د ۲۰۰۹ په می میاشت کې اعتراف وکړ چې القاعده نور په افغانستان کې عملیات نشی کولای. ښه، نو چې داسې ده یو لک امریکایی او پنځوس زره نور بهرني پوځیان د چا سره او ولې جنگیږي؟ آیا دا جنگ له سره تر پایه پردرواغو نه دی ولاړ؟

درېیم- دا ځکه غیر اخلاقي جنگ دی چې: دا جنگ د دوو حکومتی پوځونو تر منځ نه بلکې د یوازیني ستر ځواک او یو خورا وروسته پاتې هغسې هېواد د جنگیالیو تر منځ دی چې ۷۰٪ وگړي یې په کلیو کې اوسېږي چې نه برق لري او نه هم پاکې روغتیایي اوبه، او عوام یې ان تر ننه هم سم نه پوهیږي چې امریکا ولې حمله پر کړې ده او

جنگ ولې جریان لري، ځکه نو د نړۍ «مهدب ترين؟!» قدرت خپل ځان د نړۍ د «پسمانده ترين؟!» ولس سره په قفس کې اچولی دی چې دا وړی به کله هم شړی نسي.

څلورم- دا ځکه خورا اوږد جنگ دی چې: پسله لسو کالو څخه یې بیا هم پوځیان ایستلي نه بلکې ډیر کړي دي. افغان جنگ نن د امریکا په تاریخ کې تر ټولو اوږد جنگ ثابت شوی دی. وگورئ په مختلفو جنگونو کې د امریکایي پوځ د لاس لرنې مودې (د میاشتو په حساب) په دې ډول دي:

۱- د امریکا کورنۍ جگړه: ۴۸ میاشتي؛

۲- د امریکا انقلاب: ۱۰۰ میاشتي؛

۳- د ۱۸۱۲ کال جگړه: ۳۲ میاشتي؛

۴- د امریکا-مکسیکو جنگ: ۲۱ میاشتي؛

۵- د هسپانیا-امریکا جنگ: ۳ میاشتي؛

۶- لومړۍ نړیواله جگړه: ۲۰ میاشتي؛

۷- دوهمه نړیواله جگړه: ۴۵ میاشتي؛

۸- د کوریا جگړه: ۳۷ میاشتي؛

۹- د ویتنام جگړه: ۱۰۲ میاشتي؛

۱۰- د فارس خلیج جگړه: ۲ میاشتي؛

۱۱- د افغانستان جنگ: ۱۲۰ میاشتي؛

۱۲- د عراق جنگ: ۱۰۳ میاشتي؛

فلهذا، د امریکا پوځ د حکومتونو د پوځونو سره د چټک جنگ د گټلو لپاره جوړ شوی دی، نه د «یو څو طالبانو!» سره چریکي، اوږده او ستومانیزه جنگ ته. همدا یې بنایي بالاخره ملا ورماته کړي.

پنځم - دا ځکه خورا گران جنگ دی چې: د امریکا خزانه یې تشه کړه. دغه جنگ څه باندی ۱۸۰۰ امریکایی پوځیان د خاورو مېلمانه کړل، هېواد یې د «تولیدی» حالت څخه «مصرفی» حالت ته وغورځاوه، امریکا یې په پورونو کې ډوبه (یعنې ۱۴,۳ تریلیونه ډالره پوروپړې) او د هر چا محتاجه کړه. وگورئ امریکا په نننۍ افغان جگړه کې پنځه سوه بلیونه (یعنې نیم تریلیون) ډالره ضایع کړي دي. دلته هره میاشت لس بلیونه ډالره مصرفوي چې د کاله ۱۲۰ بلیونه ډالره کېږي. دلته د هر امریکایی عسکر کلنی مصرف یو ملیون ډالره دی چې د امریکا په تاریخ کې ساری نلري... په بدل کې یې یو خورا فاسد، غیر ملي او د اوزو بار رژیم نصب کړ چې د هغه د بقا لپاره چټي خپلې خزاني تشوي او خپلې ویني تويوي. نو آیا بیا هم دا یو ملا ماتونکی جنگ نه دی؟

هو، که امریکا تر ننه هېڅ جنگ نه دی بایللی، نو افغانانو هم نه دی بایللی. که امریکا خپل هر دښمن مات کړی دی نو افغانانو هم هر دښمن رټلی دی. که امریکا په خپلو ټولو عصري وسلو او بې حسابو ډالرو سره څه نا څه ۴۸ هېوادونه مات کړي دي، نو افغانانو بیا په تشو لاسو او ساده وسلو سره همدا نن ۴۸ هېوادونه د کیشته او مات سره مخامخ کړي دي. امریکا دا هر څه پر نورو په حملو کې خو افغانانو پر خپل وطن په یرغلو کې گټلي دي.

وگورو چې د «سوپر پاور» او «زیرو پاور» په دې تحمیلی، ترپلې، نابرابره او ظالمانه جگړه کې به پایلوبه څوک وگټي، خو «د زوال الهي قانون» او «طبیعی ساینس» حکم کوي چې عروج تل له خپل ټاپې څخه رکود او سقوط کوي. نو ځکه به د واشنگتن د پای پیل هم انشاءالله همدلته وي.

لس کاله وینې او اورونه

محمد هارون خپل

لس کاله مخکې په همدې ورځ، د اکتوبر پر اوومه، د امریکایي پوځ ځانگړو ځواکو د شمالي اتحاد د مزدورو ډلو تپلو په پراخ او بې درېغه ملاتړ، زموږ پر ویارلې او سرلوړي هیواد، گران افغانستان، ظالمانه یرغل وکړ؛ او د همدې ناروا او بې شرمانه یرغل له لاري یې خپل لاس پر نامه نوکر، حامد کرزی، د کابل پر تخت کښېناوه. په دې توگه هغه کرغېړنه ډرامه یو پلا بیا تکرار شوه، چې په ۱۸۳۹ع کال د یرنگیانو د غلام، شاه شجاع، او په ۱۹۷۹ع کال د سره پوځ د مزدور، ببرک کارمل، د تاج پوشۍ پر مهال، نندارې ته وړاندې شوې وه.

د سپینې ماڼۍ فرعون صفته واکمنانو د طالب مشرانو په گناه زموږ د خپلواک او ویارلې هېواد پر خلاف په خپل ظالمانه او وحشیانه یرغل کې هېڅ انساني، اخلاقي او حقوقي جواز نه لاره؛ ځکه اول خو طالبانو د ۲۰۰۱ع کال د سپټمبر د یوولسمې نېټې په هغه ستره او نه هېرېدونکې غمیزه کې هېڅ لاس نه لاره، چې د امریکا د متحدو ایالاتو د عسکري، استخباراتي او حکومتي چارو د با صلاحیته

متخصصانو څلوېښت کسيزه ډله يې د علمي او عملي شواهدو له مخي د القاعدې کار نه گڼي.

دوهم دا چې طالب مشران حاضر وه د سيپتمبر د يوولسمې نېټې په خواشينونکې پېښه کې د امریکايانو د ياغي يار، بن لادن، د لاس لرلو په اړه د اسنادو او مدارکو ترکني وروسته هغه په افغانستان يا کوم درېيم هېواد کې محاکمې ته وسپاري؛ خو امریکايي فرعونانو، چې د يوريشا د لاندې کولو او کنترولولو په مقصد له کلو کلو راهيسي د دغه راز پلمو په لټه کې وو، د بن لادن د محاکمې په باب د طالبانو غوښتنه ځان ته سپکاوی وگانه؛ او سمدلاسه يې د زور لار غوره کړه.

دا دی، له همغې ورځې څخه تر ننه د افغانانو تاريخي ټاټوبي د پردو لښکرو او پردو استخباراتي سازمانو د شيطاني لوبو په خورا خطرناک ميدان او بنسټی دئ؛ د هېواد په گوټ گوټ کې پر بې گونا خلگو بې رحمانه بمباری کېږي؛ واړه، زاړه، بنځې او نارينه له يوه مخه په وینو کې لمبيري؛ حتا د بنادۍ او غم مراسم هم له دې ظالمانه بمباريو څخه خوندي نه دي؛ په ټوله سيمه کې د قوم، ژبې، مذهب او سمت پر بنسټ د دوښمنيو تخمونه وکرل شوه؛ د ازادۍ، ولسواکۍ، بشري حقوقو او سوکالۍ په نامه پيل شوې جگړه د ډيورنډ د تپل شوې کرښې په دواړو خواوو کې د پښتون قام د عامه وژنې او نابودۍ په يوه خاينانه او ظالمانه جگړه او بنسټه لنډه دا چې د جگړې له همغې لومړۍ ورځې څخه تر ننه هر ځای اوروڼه بل؛ او د بې گناه خلکو ويني بهيري.

د ځینو خپرو شوو احصائیو له مخې د دې ناروا او غیر عادلانه جنگ په لمبو کې تر اوسه دوه زره اووه سوه درې پنځوس (۲،۷۵۳) ایتلافي پوځیان وژل شوي دي، چې اتلس سوه یو (۱،۸۰۱) یې یوازې امریکایان دي؛^۲ خو په ډېرې خواشینۍ سره، چې د بې گناه افغانانو د مړو او تپیانو حقیقي شمېر تر سلو زرو هم زیات دی.

راشئ پر دې اساسي پوښتنه یوڅه غور وکړو، چې اشغالګرو لښکرو او د هغو مزدور حکومت په تېرو لسو کلو کې زموږ کړېدلې ولس ته څه ورکړه؟ ښایي بېلابېل کسان دې پوښتنې ته بېلابېل جوابونه و وایي؛ خو واقعیت لمر غونډې روښانه دی، چې ایتلافي لښکرو کرزي، فهیم، خلیلي، رباني، سیاف، صبغت الله مجددي، سیداحمد گیلاني، محقق، دوستم، عبدالله، قانوني، چکري، صالح، اسماعیل، شېرزي او نورو جنگي جنایتکارانو، جاسوسانو، مافیایي ډلو تپلو ته داسې څه ورکړه، چې په خوب یې هم نه وه لیدلي؛ ځکه موږ ټول ګورو، چې د همدې اشغالګرو د توپ او ټانک تر سیوري لاندې پر جنایتکارانو، جاسوسانو، قاچاقبرانو او ډول ډول مافیایي کړیو ډالرو، پونډو او یورو بارانونه اوري. موږ ګرده شاهدان یو، هغه چا چې د جهاد تر سوداګریو او ننۍ وطن پلورنې مخکې ګوډ خریا زور بایسکل هم نه لاره اوس په داسې ګولۍ ضد موټرو کې چکرونه وهي، چې هر یو یې لکونه ډالره ارزښت لري.

ځمکې، باغونه، ښارګوټي، بانکونه، تجارتي شرکتونه، مزدوران و نوکران، میلیونونه ډالره نغدي پیسې او داسې نور ټول هغه څه دي، چې د همدغو استعمارګرانو له برکته یې د جنایت او خیانت په بازار کې تر لاسه کړي دي. بالعکس د امریکا او ایتلافي قواوو لاس کلن

اشغال زموږ بېوزلو او کرېدلو خلکو ته له وینو، اوبسکو، لوږي، وزگارتیا، زورواکۍ، فساد، مخدره موادو، قومي، مذهبي، ژبني او سمتي دوښمنۍ او داسې نورو ناخوالو پرته، بل هېڅ نه دي ورکړي. د بېوزلۍ او غریبۍ یوه گوله ډوډۍ یې په وینو او باروتو ور ولږله؛ پر سر، مال او ناموس یې رنگارنگ بریدونه وشول؛ او له لسو کالو راهیسي یې د پلار، نیکه پر مېنه یې د مرگ او وحشت خطرناکه لوبې روانې دي.

د همدې اشغالګرو لښکرو او فاسد حکومت له شامته تر اوسه پورې زموږ میلیونونه هیوادوال په پاکستان، ایران، هند، تاجیکستان، اوزبکستان، قرغیزستان او نورو پرډیو هیوادوکي د خواری او درېدرۍ ژوند تېروي. سره له دې هم زموږ هیوادوال ترگرده د خوندي او سوکاله ژوند په هیله، پرډیو ملکو ته تنبتي. که اشغالګرو ځواکو او د هغو مزدورو، فاسدو او بې کفایتو واکمنانو په هېواد کې سوله، امنیت، قانونیت، عدالت، کار او روزگار برابر کړي، بیا نو زموږ جنگ ځپلي او برېدلي هیوادوال لېوني نه وه، چي د پلار، نیکه جنت نښان وطن پرېږدي؛ او د پاکستاني پولیسو، ایراني پاسدارانو او نورو بد ذاته پرډیو سختې ستوخي پر ځان ومني.

دغه راز، که د اشغالګرو پوځو د توپ و تانک له شامته په هېواد کې د جنایتکارانو، جاسوسانو او غلو حکومت واکمني نه چلېدای، بیا به نو د جعلی او تقلبي انتخاباتو له لارې د داسې شرمېدلي، خندني او بې واکه پارلمان جوړېدو ته لار نه برابرېدله. دا خبره هم هر چا ته څرګنده ده، که ملک د پرډیو په لکۍ نه وای غوټه، نن به په هېواد کې د یوه مؤلّد او صادراتي اقتصاد پر ځای دکورنۍ او بهرنۍ مافیا د

گتو و ټو په خاطر د مصرفي او وارداتي اقتصاد راج او تاراج نه وای. افغانستان به د فابریکو، د برېښنا د بندو او نورو لویو صنعتي او زراعتي پروژو خاوند وای.

د شخصي شتمنیو د چور او چپاو خبره به یوې خوا ته کېږدو، د کرزي د فاسد او ککړ حکومت د کرنې او مالدارۍ وزیر، محمد آصف رحيمي، د تش په نامه ولسي جرگې په غونډه کې په خپله اعتراف وکړ، چې زورواکانو د هېواد په گوټ گوټ کې د بیت المال څلور میلیونه (۴،۰۰۰،۰۰۰) جریبه ځمکه په زور لاندې کړې ده.^۳ په دې ځمکو کې داسې ځایونه هم شامل دي، چې د ښاري ماسټر پلان له مخې پارکو او نورو عام المنفعه پروژو ته بېل شوي دي. که د اشغالګرو د توپ و ټانک او د مزدورو زورواکانو بدمرغه سیوری نه وای، زموږ له بې وسه او بې کسه اولس سره به دا برالا زور و ظلم څنگه کېدای؟

ټول جهان شاهد دی، چې د ایتلافي لښکرو او د هغو د مزدور رژیم په واکمنۍ کې د تریاکو تولید او سوداګري تر پخواني حالت څو چنده زیاته شوې ده. د همدې منافقو ایتلافي پوځو تر سترګو لاندې، افغانستان د ټولې نړۍ د تریاکو په سلو کې دري نوي (۹۳) برخې تولیدوي.^۴

د نړۍ په ځینو نورو هېوادو کې مو هم کله نا کله د فساد خبرونه اړو بدلي دي؛ خو هغه څه چې د افغانستان په اسلامي جمهوریت کې کېږي، بېخي له عالمه ماسوا خبرې دي. د شفافیت بین المللي ادارې په خپل کلني رپوټ کې د یو سلو اتیا (۱۸۰) هېوادو له منځه

سومالیه، عراق او افغانستان د نړۍ تر ټولو فاسد هېوادونه بللي دي.^۵ د ملگرو ملتو د سازمان د رپوټ له مخې زموږ بېوزلو هېوادوالو یوازې په ۲۰۰۹ع کال کې د کرزي د فاسد رژیم لوتمارو واکمنانو او مأمورینو ته دوه نیم (۲،۵) میلیارده ډالره موک (رشوت) ورکړی دی، چې دا پیسې په حقیقت کې د افغانستان د کورني ناخالص محصول، څلورمه برخه ده.^۶ په دې توگه گورو، چې پر جنګ، اړودوږ، زورواکۍ، چور و چپاو، لوږې، بېکاری او بې عدالتۍ سربېره د مخدره موادو سوداګري او ملا ماتوونکي فساد هم هغه دردناک او بدمرغه «سوغاتونه» دي، چې د همدغو استعمارګرو ایتلافي قواوو او د کرزي د همدې ککړې پکړې ادارې له خوا زموږ مظلوم اولس ته وړاندې شوي دي.

اشغالګر پوځونه او د هغو راز راز مزدوري ډلې ټپلې په تېرو لسو کالو کې له خپل تور او کرغېږن ریکارډ سره سره، نن د خپلو استعماري او استثماري گټو د خونديتوب لپاره په داسې توطیه او دسیسه لگیا دي، چې بېله شکه به په جنګ خپلي افغانستان او ان ګرده سیمه کې د اور لمبو او لوخړو ته نور هم لمن ووهي؛ او دا ګډه تاریخي هېواد به د تجزیې او نابودی له جدي خطر سره مخامخ کړي. دا خایانه دسیسه زموږ په سپېڅلې او ویاړلې خاوره کې د امریکایي پوځیانو د دایمي حضور مسأله ده، چې هیڅ خپلواک او باغروره افغان یې منلو ته زړه نه شي ښه کولای. همدغه راز، په دې حساسو او نازکو شرایطو کې له هند سره د ستراتیژیکو همکاریو تړون هم زموږ په خاوره کې د دوو دوښمنو همسایگانو (هند او پاکستان) تر منځ د پروکسي وار له سختېدو او پراخېدو پرته، بله نتیجه نشي را منځ ته

کولای. په خواشینۍ سره د کرزي مزدوره او پوچ مغزه اداره د خپل سياسي ژوند د پایښت لپاره داسي لارو چارو ته لاس اچوي، چې افغان ولس ته بې وینو، اوښکو او بدمرغیو بل هیڅ نشي ورکولای.

باید په روښانه او څرگندو ټکو و وایو، تر هغه مهاله، چې یرغلگر پوځونه او د هغوی تپل شوې جنایتکاره ډلې تپلې زموږ پر خپلواکو او سرلوړو خلکو چپه مېچنې چلوي، د دې وحشتناک جنگ لمبې به هم تل د زیاتېدو او پراخېدو په حال کې وي؛ متأسفانه وچ او لاندې به ټول پکې سوځي.

د همدې استدلال له مخې د افغانستان کړکېچنه او پېچلې مسأله بې روغې جوړې بله هیڅ لار نه لري. له مقدوني سکندر څخه تر روسانو پورې هیچا دا خپلواک، غښتلي او زړور خلک په زور، پیسو او نورو ناروا لارو اېل نه کړای شوی، اوس او تردې وروسته هم هیڅ دلیل او منطق نشته، چې امریکایان، د هغو کرایه شوي ایتلافي ملگري او د شمالي اتحاد مزدورې ډلې تپلې به دا خپلواک، باغوره او نه تسلیمېدونکي خلک د وسلو، پیسو او نورو فتنو په زور اېل کړي؛ خو دا مهم او اساسي ټکی باید له یاده و نه باسو، چې روغه، جوړه د رباني، فهیم، خلیلي، سیاف، دوستم، محقق، عبدالله، امرالله او داسې نورو جنایتکارانو، خاینانو او لوټمارانو کارنه دی؛ ځکه دغو تورو او کرکجنو څېرو د افغانانو او افغانستان پر ضد داسې جنایتونه کړي دي، چې هیڅوک یې هیڅکله هم نشي بښلای. نورې خبرې به آخوا پرېږدو د کابل ښار کنډوالې، زما د ورور په گډون د څه د پاسه پینځه شپيته زرو بې گناه افغانانو بې رحمانه وژنه او د هېواد

په اوسني خونړي اشغال کې د پردیو یرغلګرو مزدوري او نوکري، په خپله د هغوی د محکومیت څرګند او کافي دلایل ګڼل کېږي.

په دې کچول او ټوک ټوک هېواد کې باید د همېشني سولې او امنیت لپاره د هغو ملي شخصیتو له وساطت یا منځګړیتوب څخه کار واخیستل شي، چې هېڅ افغان یې په سپېڅلتیا، رېښتینولۍ، زړه سواندۍ، پوهې او هوښیاری کې شک ونه لري. که څوک په دې عملې وطن او کړکېچنه سیمه کې د سولې، امنیت، خوشالۍ او سوکالۍ هیله لري، باید ژر تر ژره زموږ د هېواد دغه راز منلو او باوري شخصیتو ته مخه کړي، چې په خپلو مصلحانه هڅو سره د جنگ او تباهي اوروڼه مړه کړي؛ او د ټولو افغانانو په ګډون د یوه پراخ ملي او ولسي نظام پوخ تهداب او بنسټ کښېږدي.

مأخذونه او سرچینې

^۱ ګران لوستونکي کولای شي، د ګلوبل ریسرچ د دې لینک په کښېکښولو سره د سپټمبر د یوولسمې په باره کې د دغو امریکایي ماهرانو د شکونو، نظریو او دلایلو لنډه بڼه ولولي:

<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=26897>

په همدې اړه د بېلابېلو علمي او فني څانګو د بې شماره متخصصانو نظریې او دلایل په دې ویبپاڼه کې لوستلای شئ:

<http://www.patriotsquestion911.com/>

^۲ د افغانستان پر خلاف د ایتلافي لښکرو د پوځي تلفاتو شمېرې د اینټرنیټ په دې پاڼه کې وګورئ:

<http://icasualties.org/oef/>

۳ د کرزي د حکومت د کرنې او مالدارۍ د وزیر، آصف رحيمي، له خولې د څلورو میلیونو جریبو غصب شوي ځمکې خبر د اینټرنیټ په دې لینک کې ولولئ:

<http://unama.unmissions.org/Default.aspx?tabid=4647&ctl=Details&mid=5294&ItemID=15048>

۴ په افغانستان کې د تریاکو د تولید او سوداګرۍ په اړه د بي بي سي او لاس انجیلیس ټایمز دا خبرونه وګورئ:

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/6965115.stm>

<http://articles.latimes.com/2010/oct/01/world/la-fg-1001-afghan-opium-20101001>

۵ د کابل حکومت د فساد تور او چټل ریکارډ د بي بي سي په دې خبر کې ولولئ:

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/8365094.stm>

۶ د کرزي په فاسده او ککړه اداره کې د بډو او موک په باب د شپینګل آن لاین دا رپوټ وګورئ:

<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,672828,00.html>

د افغانستان جیوپولیتیک یا ستراتیژیک موقعیت

ډاکټر لمر

دا ټولو ته مالومه ده، چې افغانستان د خپل جغرافیایي موقعیت په اړه د نړۍ بحري اوبو ته لاره نه لري، مگر راحی افغانستان له داسې یو ملک سر

پرتله کړو، چې هغه هم له اوبو سره نېغ په نېغه تړاو و نه لري. ما چې د نړۍ نقشې ته په زغرده وکتل، نو د نړۍ ډېر شمېر هېوادونه د بحر اوبو ته لاره نه لري، مگر ملکونو یې داسې کلتوري او سیاسي لوړې تېټې نه دي تېرې کړې، لکه چې د افغان ولس په وروستی، څو پېړیو کې تېرې کړې دي.

باید یاده شي، چې نن سبا په نړۍ کې تېل او نفت د ملکونو په سیاسي ژوند کې غوره رول لوبوي او دغه طبیعي زېرمې په ډېرو سیمو کې مخ پر کمېدو دي او په نننۍ تکنالوژي کې ترننه د نفت او تېلو بدیل نه دی موندل شوی او د کاسپین چاپېریال ملکونو کې د فوسیلی سون

(گاز، تیل او نفت) موادو زېرمې لیا شته دي، چې د څېړځواکونو د سیالی ډگر او د نړیوالو کمپنیو لپاره د پیسو گټلو بڼه سیمه ګرځېدلې ده.

افغانستان هم په آسیا کې د ورېښمو د لارې پر سر پروت دی او د سیمې د ملکونو او څېړځواکونو د سیاسي غوښتنو د یوې څلورلارې حیثیت لري، چې د سابقه شوروي اتحاد له ړنګېدو وروسته یې جیوپولیتیک ارزښت نور هم زیات شوی دی او اوسمهال د کاسپین چاپېریال د شوروي آزاد جمهوریتونو او د هندو-پاکستان ترمنځ یې له شماله جنوب ته د ځمکنی ترانزیتی لارې په توګه یو ځانګړی موقف خپل کړی دی.

افغانستان پخپله هم ګنشمېر کانونه، مېنرالي زېرمې، گاز او تېل لري، له بل پلوه د افغانستان جغرافیوي موقعیت د روسیې، چین او هند د څېړځواکونو د څارلو لپاره لوړ پوځي مورچل ګڼل کېدلی شي او په دې سیمه کې د موجودو طبیعي زېرمو په اړه په نړیواله کچه لویې پیسې ګټل کېدلی شي، چې افغانستان ته یې ستراتیژیک ارزښت هم ورکړی او هم د نړیوالو کمپنیو او څېړځواکونو د سیالی ډگر ګرځېدلی دی. له بده مرغه چې نړیوال څېړځواکونه لکه: امریکا، روسیه او چین هر یو له نړیوال مارکېټ سره د دغو زېرمو د لوټلو او د خپلې ګټې اخیستلو لپاره بېلې بېلې طرحې لري، چې ډېر په تیلو ماړه ملکونه یې قرباني دي او خلک یې له ستونزو سره لاس او ګرېوان دي.

د افغانستان موقعیت له ایران سره د امریکا او اسرائیلو په سیاسي لوبو کې هم یو ځانګړی حالت ته رسېدلی دی. ایران غواړي خپل

اتومي بم جوړ کړي او اسرائیل له امریکا سره وپره لري، چې ګواکې د ایران دولت ثابت نه دی او له خپل ایراني اتمي بم سره نړۍ ته د امنیت مخاطره رامنځ ته کوي او د دې ګواښ هم شته چې په ایران نظامي عملیات هم تر سره شي، خو د ایران د اقتصادي تجربدولو لپاره د کاسپین د نفتو، ګازو او تیلو د ترانزیتې لارې په اړوند سره د ایران د ګوښه کولو لپاره هم کولی شي د افغانستان له موقعیته ګټه پورته کړي، ځکه نو امریکا ته افغانستان لکه یو ستراتیژیک دوست هېواد ډېر مهم دی، چې په دې توګه کولی شي ایران هم د منځنۍ آسیا له ترانزیتې لارې ګوښه کړي او هم د سیمې د انرژي ترانسپورت له ګاونډو ملکونو څخه تر سره کړي.

له همدې امله امریکایانو لا د طالبانو د واکمني پر مهال غوښتل چې د تورکمنیستان-افغانستان-پاکستان-هندوستان نللیکې وغزوي، خو هغه مهال په سیمه کې د امریکایي او ارجنتیني کمپنیو د رقابتونو او په افغانستان کې د ناامنیو له کبله دغه پروژه پلې نه شوه او وروسته د امریکا له تیري په ۲۰۰۱ میلادي کال دغه پروژه په ټپه ودرېده، مګر په ۲۰۱۰ کې د ګازو د نللیکې د پروژې په اړه د امریکې په ملاتړ په ترکمنیستان کې د افغانستان-پاکستان، هند او ترکمنیستان د دولتونو ترمنځ یو تړون لاسلیک شو او د ۲۰۱۱ کال په اپرېل کې د افغانستان پارلمان هم نوموړې پروژه تائید کړه، خو د افغانستان جنګي حالت د دغه پروژې کار په ټپ درولی.

دا ټولو ته څرګنده ده، چې افغانستان د خپل رسمي تاریخ پیل د لوی احمد شاه بابا له واکمني یانې ۱۷۴۷ کاله را شروع کوي، خو ځینې بیا د تاریخ پړاو د پښتنو د آزادي لومړني مقاومت ته وراړوي، چې د

مېرویس نیکه له سیاسي، نظامي او ټولنیز خوځښت سره تړاو ورکوي، مگر نور بیا د افغانستان رسمیت ته د ټولو اک عبدالرحمن خان موده ځانګړې کړې ده. په دغو دريو مقولو کې درې نظره، چې تېریز او ایتنیکي کرکتر لري موجود دي.

د لوی مشر میرویس نېکه خوځښت تاریخي ارزښت دی، خو د هوتکو د تېر حکمروايي، د احمد شاه بابا واکمني بیا د افغاني امپراتوري جوړېدل، چې شمزی یې دوران یو جوړه کړې وه او دریم تاریخي نظر بیا د هغو ایتنیکي ډلو د زړه خبره ده، چې د ننني افغانستان تاریخ هر څومره چې کېږي عمر یې ورنلډ کړي، نو پایله دا ده، چې د افغانستان په خاوره کې داسې تېریز امکانات شته، چې دغه ټولنه په خپل لاس په اور کې ډاډه کړي، نو صرف یو ورلګید ته اړتیا لري.

افغانستان د تزارې روسیې او انګریزي امپراتوري تر منځ د بوفر یا (نا پېیلې) سیمې موقعیت تر لاسه کړ، په دې کې د وخت د دغه دوو څېړځواکونو رول ډېر غوره ؤ، ځکه چې که روسیه رامنځ ته شوه، نو د افغاني مقاومت تر شاه انګرېزان درېدل او که به انګرېز رامنځ ته شو، نو روسیې به د انګریزي امپراتوري د خپرېدو مخنیوی کولو، نو افغانان د دغه جګړې د سوخت مواد ول او ترننه هم دي، خو باید یاده شي، چې موږ به په خپله خاوره کې دومره انګرېزان او یا روسان هغه وخت نه وي وژلي څومره مو چې خپل افغانان ووژل.

په شلمه پېړۍ کې افغانستان د شوروي اتحاد او لوېدیزو والو په اړه ډب کې ښکېل ؤ، مگر بیا هم په یوه ټاکلې دوره کې په افغانستان کې داسې واکمني وه، چې افغانستان یې لږ تر لږه د ۵۰ کلونو په بهیر کې

په نسبي توگه کرار وساته او د افغاني ادارې بنسټیز اساسات یې کېښودل او په دویمه نړیواله جگړه کې یې افغانستان د هتلي جرمني له تیرویو، د روسیې له بدمرغیو او د نړیوال امپریالیزم له خورلو وساته، خوڅه وشول، چې دغه ټول یو ځل له منځه ولاړل او دا دي مورډ لږ تر لږه ۳۵ کاله کېږي چې د جنگ په حالت کې ژوند کوو او د دریو لسیزو په بهیر کې د دوو څېړنکوونو سره مو پنځې نرمې کړې او د سیمیزو گاونډیو هېوادونو د سیاسي لوبو قرباني شوو.

تېر په هېر را به شو دې ته چې د افغانستان په اړه مورډ افغانان په څه ډول فکر کوو، زموږ گاونډیان څه غواړي او نړیوال څېړنکوونه څه خیالونه په سر کې تاووي.

۱- مورډ افغانان څه غواړو:

په ډېرو لیکنو کې داسې راغلي، چې زموږ بدمرغي بهرني هېوادونه دي، خو په فارسي کې یو متل دی، چې «مرغ ته هوش کن همسایه را دزد نگیږ»، نو دا چې زموږ گاونډي زموږ په اړه څه پلانونه لري بیا به پرې وغږېږو، خو راځئ چې لومړی خپل کهول ته سرور وړاندې کړو، چې څه پکې تېرېږي.

- په ډېرو څېړنو کې ښودل شوې ده، چې د افغانستان تر ټولو لوی تېر پښتون دی، چې تر ۲۵ او ۷۰ سلنې یې شمېري، خو په زړه پورې دا ده، چې دغه تېر هېڅکله هم د خپل هېواد په زعامت او اداره کې اساسي رول نه دی لوبولی، مگر د جنگ په موده کې یې تر ټولو ډېره قرباني او سرشیندنه کړې ده، خو واک بل پرې چلولی دی. په دې کې لږکي تېرونه ملامت نه دي، د ملگرو ملتونو یوې څېړنې

نبودلې ده، چې د افغانستان د وگړو د پښتنو سلنه ۲۵ ده، مگر له هغوی نه ۳۰ سلنه په فارسي خبرې کوي او په ټوله ټولنه کې ۵۰ سلنه په فارسي بلد دي او ۴۰-۴۵ سلنه په پښتو، نو اوس تاسو ووايي، چې د پښتو يانې د پښتنو کمزورتيا په چا کې ده، خو زه به دومره ووايم، چې پرته له پښتو پښتون نه شته، ځکه چې که يو اوزبک، تاجک او يا هزاره په فارسي پوهېږي او په پښتو نه پوهېږي، نو هغه تر فارسي ژبې پښتانه څه کم دی؟ د دغه معظلي بل اړخ دا دی، چې د پښتنو دوه ژبې توب د دې سبب گرځېدلی، چې هم د پښتنو په منځ کې يووالی نشي راتلی او هم په نورو ايتنيکي ډلو کې، ځکه چې ژبنيز د واليزم د بې اعتمادې بنسټ دی. ما په ډېرو بهرنيو ملکونو کې هم ژوند کړی او هم کار، نو زموږ دوستي له بهرنيو وگړو سره د سيمې د بومي خلکو په پرتله بهتره وه، ځکه چې ټول په هغو ټولنو کې پردي ول او په افغانانو کې هم که د بل ټبر يو څوک مجلس ته راشي يا ته ورشې نو د مجلس رنگ، سليقه او طريقه ټول اوږي، ځکه چې افغاني ټولنه يو افغاني هويت او ذهنيت نه لري.

- د افغانستان لږکي ټبرونه لکه تاجک، هزاره، اوزبک، تورکمن او داسې نور، د افغانستان په ستونزو کې خپل اړخ لري. له دغو ټبرونو پرته له تورکمنو تل خپل سياسي گوندونه جوړ کړي او د پښتنو په ضد يې کارولي. پوښتنه دا ده، چې ولي داسې يو حالت رامنځ ته شوی، ځواب دا دی، چې پښتانه بې اتفاقه دي، ځکه چې لومړی په غېلزيو او دورانيو وېشل شوي او بيا په خيلو او خټکو. کاشکې دا يوازينی د بې اتفاقي ټکی وی، مگر بيا په سياسي او ديني ډلو هم وېشل شوي دي. لکه نن سبا چې په دواړو خواو کې پښتانه له يو او بل سره جنگېږي. په دولت کې کرزی او مخالف يې

طالب جان او حکمتیار خان، خو نورې ډلې ټپلې له خپلې وېرې د لاسپوڅي دولت تر سیوري لاندې راغلي دي.

- افغانان په هر څه کې افراط او تفریط ته مخه کوي. خلکیانو د خپلې ایدیالوژي لپاره څه و نه کړل او طالبانو بیا د اسلام لپاره په خلکو څه نخرې و نه کړې، خو پایله څه شوه! درنو لوستونکو! په افغاني ټولنه کې بیا هم هماغه زړه کیسه ده یانې: سیالي، تربگني، زښتېزي او زورواکي. که مقاومت ته وگورې، نو حکمتیار صیب خپله درنه او د نورو سپکه وایي او طالبان هم همدا ډول درواخله، زما اندېښنه وروسته له ۲۰۱۴ میلادي کاله د افغانستان د وگړو د ژوند مصؤونیت او په هېواد کې امنیت دی.

د افغانستان ستراتیژیک یا جیوپولیتیک ارزښت د هېواد جغرافیوي موقعیت او طبیعي زېرمې جوړوي. دا ټولو ته جوته ده، چې افغانستان بېلابېل مینرالونه، وسپنيزې زېرمې، یورانیم، مس، زغال، لاجورد، زمرود او داسې نورې طبیعي زېرمې لري، چې د دې تر څنګ افغانستان په نړیواله کچه طبیعي ګاز او تر ځمکې لاندې د تېلو زېرمې هم په پرېمانه پیمانې لري. د افغانستان د طبیعي زېرمو ارزښت د لساوو تریلیونونو ډالرو په کچه ټاکل شوی دی، چې خلک وایي: «هر افغان د سرو زرو پر بالښت سر ږدي، خو په لوږي نس شپې تېروي!».

د افغانستان جغرافیایي موقعیت ډېریو ځانګړی اړخ لري، ځکه چې یو پلو ته یې د سابقه شوروي پنځه هغه جمهوریتونه لکه (تاجکستان، اوزبکستان، ترکمنستان، قرغیزستان او قزاقستان) سره چې ډېره غوره ترانزیتی سیمه ده، چې له دريو جمهوریتونو سره

خو افغانستان گډه پوله هم لري، مگر دغه ملکونه د نړۍ په کچه د تېلو ډېرې لويې زېرمې او طبيعي شتمني هم لري، چې يو پلو ته يې د روسيې بازار پروت دی او بل پلو ته يې د هند د بحر تودې اوبه او د پاکستان-هندو-چين تجارتي بازار، ځکه نو افغانستان يو ډېر ځانگړی جغرافيايي موقعيت لري، چې د آسيا نور ملکونه داسې يو موقعيت خوبونه ويني، خو افغانستان د فارسي او پښتو جگړې وړان کړی او نورو ژبنيزو واحدونو ته يې د سپراتيزم يا بېلنتوب ذهنيت ورکړی، که نه نو په افغانستان کې به چا د فيدراليزم رمبرارې وهلې او د فيدراليزم ډنډوره د افغانستان په تاريخ کې څه نوې خبره نه ده.

فيدراليزم او افغاني ټولنه: زه د افغانستان په شمال کې او سپدلی يم او د هغو سيمو د خلکو نسبي قومي جوړښت راته مالوم دی، نو زما له مالوماته سره سم او د افغانستان د تاريخي پېښو پر بنسټ په زغرده ويلى شم، چې په افغانستان کې د فېدرالي دولتي سيستم غوښتنې هسې بې ځايه خبرې دي او ټولنيز بنسټ نه لري، ځکه چې د افغانستان هېڅ يو ولايت پرته له پښتنو نه شته او هېڅ داسې سيمه نشته چې په يو ځانگړي ټبر پورې دې اړه ولري، بيا هم په ټولو سيمو کې پښتانه يا اکثريت دي او يا هم داسې يو لړکی ټبر جوړوي، چې د نورو ټبرونو په پرتله بيا هم په نسبي توگه اکثريت دي، نو هغه سياستوالو ته چې خپلو ټبريزو ډلو ته داسې يو غلط ذهنيت ورکوي دومره ويلى شم چې صرف له خپل ټبر سره او له ټول ملت سره خيانت کوي او بس.

د سنيگېريوف (B.Snegirev) يو روسي عالم د سياسي څېړنو د ليکنې يوه برخه ډېره په زړه پورې ده، چې زه يې ژباړه تاسو ته وړاندې

کوم په ځانگړي ډول په افغانستان کې، کله چې د ۱۹۷۹ کال په پای کې د افغانستان د ډیموکراتیک جمهوریت اساسي قانون جوړېده، نو د مشاورینو په توگه د شوروي اتحاد درې مخکښه قانونپوهان دعوت شول. د شوروي اتحاد د عالي شورا د دارلانشا د ډیپارټمنت معین (سېدوگین)، د شوروي د (و.ن.ي) قانون جوړولو معین (کوزنېخوف)، د دولتي حقوقو د انستیتوت معین (شېرېمېت) د کار په لومړنیو ورځو کې په کابل کې له ځینو ناخوالو سره مخامخ شوي ول. د افغانستان دولتي چارواکو غوښتل، چې افغانستان په څلورو سوسیالیستي جمهوریتونو ووېشي: د افغانستان د پښتنو سوسیالیستي جمهوریت، د افغانستان د تاجکو سوسیالیستي جمهوریت، د افغانستان د اوزبکو سوسیالیستي جمهوریت او د افغانستان د هزاره و سوسیالیستي جمهوریت. د شوروي اتحاد دغو مشاورینو په ډېرو مشکلاتو د افغانستان رهبران پر دې قانع کړل، چې له دغه پلانه لاس واخلي او هغوی ته وویل شول، چې د افغانستان بشپړتیا د ټولو په گټه ده او د افغانستان تر نامه لاندې ټول قومونه سره راټول کړي.

درنو لوستونکو! دغو درنو افغاني چارواکو د تورکمن ټبر، نورستانیان، عرب او داسې نور له پامه غورځولي ول او که د خیالونو په کټه ناست ول! په افغانستان کې د فېدرالیزم د غوښتنو او د افغانستان د وېشلو کوکریان ډېر دي، چې مخکښ بې د رفیق کارمل شاگرد بناغلی شیطانعلي گوسفند دی، ځینې خو بېخي د افغانستان له نامه سره کرکه لري، لکه لطیف پدram، نو په دغه حساس وخت کې افغانان اړ دي، چې له خپلې هوښیاري کار واخلي، د دوښمن په تبلیغ

و نه غولېږي. د افغانستان وپشل په پښتونستان، تاجکستان، اوزبکستان، هزاره جات، ترکمنستان، نورستان او داسې نورو، د هېڅ افغان په گټه نه دي، که پښتون بېل شي د پاکستان صوبه به شي، تاجک به د تاجکستان مری شي، اوزبکان به د اوزبکستان غلامي ته غاړه کېږدي او هزاره به هسې د ایران په ټولنه کې د دویم سورت غلام په بڼه مدغم شي، چې وخت تر وخته به یې د افغانستان د سیاسي کړکېچونو په اړه اعداموي، چې د خپلو وگړو رضایت ترلاسه کړي، خو له پامه مه اچوی، چې د مسلمان هندو کانه به درباندي وشي، چې ویل به یې «هم دین لار هم...!»

د فددرالیزم د ټولنیزو ناخوالو په اړه په دې برخه کې د بېلگې په توگه د مزار شریف ښار به یاد کړم. د مرحوم ډاکټر نجیب په موده کې د شاه اولیا ښار ته ډېر هزاره گان له بامیانه، سمنگانه، غزني او نورو سیمو څخه راوکوټېدل، چې د مزار شریف ټولې سیمې یې د علي مزاری په نوبت له نورو ټیرونو څخه ونيولې او د حیرتان په لاره له گومروکه رانیولې تر مزار او بیا تر سمنگانه به دوی واک چلاوه، کال لانه و تېر چې اکه دوستم هم مخ پر مزار راشپوه شو او د مرحوم ډاکټر نجیب په وروستي کال په مزار کې درې تېره برلاسي ول، د احمد شاه مسعود، علي مزاری او عبدالرشید دوستم ډلې، چې بیا یې په ډاکټر نجیب کودتا هم وکړه او د ملگرو ملتو پلان یې هم شنه کړ.

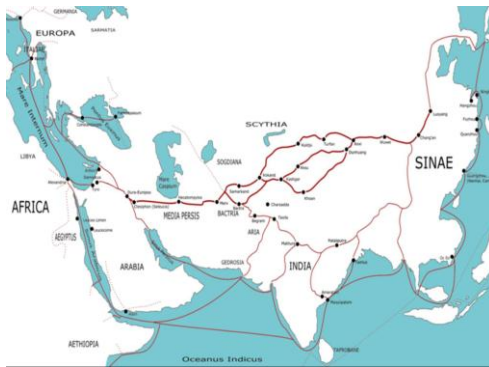
په زړه پورې دا وه، چې وروسته له دې چې د لږکیو واکمني په کابل کې رامنځ ته شوه، نو مزار هم د شخړو سیمه شوه، خو دوستم ټولې ډلې ټپلې و تښتولې او د شمال په ۸ ولایتونو کې یې خپله واکمني ټینګه کړه او کابل هم په ملک الطوایفي و وپشل شو، چې د جگړو

مرکز ثقل هم کابل ته وواښت او له ۱۹۹۲ تر ۱۹۹۶ پورې په کابل کې پر خلکو څه مېچنې نه وې چې و نه چلول شوې، چې پایله یې د کابل وړاندېدل، د ۸۰۰۰۰ انسانانو وژل کېدل او د طالبانو پیدا کېدل شول، چې دوستم د گلم جم، احمد شاه مسعود د شېر پنجشېر او بز کابل او علي مزاري د قصاب کابل لقبونه تر لاسه کړل، مرحوم استاد رباني هم د برقي پکې لقب تر لاسه کړ، چې یو پلو ته به یې مخ وړاوه او ویل به یې: «برادران مجاهدین!» او بل پلو ته به یې مخ وړاوه او ویل به یې «براداران ملحدین!»، طالبانو ته بیا استاد رباني «د سولې پرېښتې» نوم وروباښه او په تاریخ کې د رباني د واکمني تورې دورې ته د دویمې سقاوي نوم ورکړل شو او د طالبانو له ظهوره سره د لږکیو د واکمني ټغر هم په کابل کې ټول شو، چې ساحه یې د پنجشېر تر درې پورې تنگه شوه او مرحوم استاد برهان الدین رباني به یوه کتکېدونکې څوکې او یوه لوحه کله کولاب ته او کله علاو الدین ته وړه او راوړه، چې په لوحه لیکل شوي: «مقام ریاست جمهوري اسلامي افغانستان».

مزار شریف د امریکایي سوتیه کراسي په پیل کې هم د لږکیو تېرونو د کشمکش ډگرو، چې د اوزبکانو پر ضد تاجکانو، قزلباشانو او هزاره گانو لاس یو کړ او پښتانه خو هسې د خپل وېر په ټغر ناست ول، نو وروسته له ډېرو جگړو د مزار شریف ښار استاد عطا ته په وېش کې ورسېد، چې هغه بیا هزاره گان هم پخپل ځای کېنول او تر ننه یکه تازي کوي. څو میاشتې مخکې په مزار شریف کې زما له یو اوزبک ملگري کره له نورو دوستانو سره شپه شوه، نو ملگري مې په خبرو کې د مزار شمال شرق سیمې ته نغوته وکړه او وېې ویل، چې: «درین

منطقه تمامشان جنبشي هستند او دو حویلي کلانه مېښني یکیش از اکه دوستم است او دیگېش از اېشان صاحب سید نورالله آغا است، رئیس نو جنبشه مېگم، هر وقت کې امریکایي ها رفتن باز معلم عطا ره ده یکروز از مزار بخیر رخصت مېکنیم، آلي هم که بشنوه که دوستم اینجه آمده همو روز به ولسوالي خود مېگرېزه و از ولایت فرار میکنه، بسیار از دوستم میترسه!»، کله چې دا خبرې آوري، نو نه پوهېږي چې ولې لږکي تېرونه د سیاسي ډلو او یا گوندونو د ناوړه کړو قرباني کېږي.

په افغانستان کې روسان جگړه وبایلله، ځکه چې د افغاني ټولني اکثریت تېرونه په دې توافق کړی و، چې افغانستان باید یو آزاد مملکت وي او د افغانستان لوی ټبر پښتنو هم په دې برخه کې له ټولو سره اتحاد کړی و او د نورو تېرونو ترڅنګ یې په خپله سرشیندنه

افغانستان له سرې غمیزې وژغوره او دا دي په لوړ همت لس کاله کېږي، چې د خپل هېواد د آزادي لپاره مبارزه کوي، څوک به ما په دې ملامت کړي، چې

گواکې د افغاني مقاومت پلوي کوم، مگر دومره لیکلی شم، چې «ماشوم و نه ژاري، نو مور شوي نه ورکوي!»، نو که په افغانستان کې هم مقاومت نه وي، د دې ټولني خپلواکي هم نا ممکنه ده. بله

یوښتنه دا ده، چې له ننني مقاومت، د افغانستان له اوسني حالت، جیوپولیتیک او ستراتیژیک موقعیت د افغانستان د خلکو او د ټولني د پرمختگ لپاره په څه ډول گټه پورته شي، نو پردې به هم په دغه لیکنه کې یو څه ولیکل شي.

د افغانستان د ملي گټو پر ضد ډېر تبلیغ کېږي، چې یو شمېر ایران او تاجکستان، نور پاکستان او بل شمېر ازبکستان او ترکیې ته خواخوږي ښيي، چې په یوه برېښنا پانه کې د آسیا د ورېښمو د لېکې یا لارې (د ابرېشم لاره) په اړه د کلتوري، سیاسي، اقتصادي او ټولنيزو چارو مرکز ایران وښيي او د خپل هېواد افغانستان د اقتصادي ستراتیژیک موقعیت ستنې پخپله په ترښځ ووهي. دلته د آریایي غیر افغانی برېښنا پانې دې خبر ته ځیر شي: در تاریخ ۳۰ شهریور سال جاری در نشست ویژه افغانستان که در حاشیه اجلاس سازمان ملل متحد در نیویورک برگزار شد، چند تن از وزرای امور خارجه کشورهای غربی از جمله وزیر امور خارجه آمریکا از ضرورت تأسیس جاده ابریشم جدید در منطقه غرب آسیا و آسیای مرکزی سخن گفته و خاطر نشان کردند که منافع ما ایجاب می کند که این جاده جدید تاسیس گردد. پس واضح است که جاده ابریشم یک راه فرهنگی، تجاری و در یک محدوده جغرافیائی مشخص بوده و در طول قرون پیشین مناطق جنوبی و مرکزی آسیا را به یک دیگر متصل می کرده است. این جاده از چین آغاز و پس از عبور از هند، آسیای مرکزی، پاکستان، ایران، عراق، چند کشور خلیج فارس و ترکیه به اروپا متصل می شده است.

ایران در این مسیر دارای یک نقش محوری و ویژه بوده و به عنوان پل ارتباطی آسیای مرکزی و قفقاز به خلیج فارس و پیوند دهنده دو منبع انرژی در 'دریای خزر' و 'خلیج فارس' همواره اهمیت خاص داشته است. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نیز نقش ایران در اتصال آسیا به اروپا و آفریقا با احداث خطوط استراتژییک ریلی و جاده ای غیرانکار بوده است. بحث ایجاد یک جاده ابریشم جدید توسط آمریکا و چند کشور اروپائی که هیچگاه در محدوده جغرافیائی جاده ابریشم واقع نبوده اند، یک موضوع غیرقابل توجیه و درعین حال مشکوک است و دخالت کشورهای سلطه جو در منطقه را تداعی می کند. نکته قابل توجه اینکه آمریکا هدف از تاسیس جاده ابریشم جدید را حل مشکلات افغانستان و کمک به توسعه این کشور عنوان کرده است.

درنو لوستونکو! دغه خو کرښې یوې غیر ملي افغاني برېښناپاڼې خپرې کړې دي، چې د سیمې د ټولو ملکونو منځ کې یې د افغانستان له خلکو سره خپله جفا ښودلې ده، خو یوه خبره باید دا ډول کوکریان په یاد ولري، چې نه په ایران کې او نه هم په کوم بل ملک کې مهاجرو افغانانو ته که هر څوک وي د انسان په سترگه نه ورته کتل کېږي او داسې څرکندونې صرف د زړه د دوک براس دی او بس! چې د بېلگې په توگه د دوو افغانانو کیسه یادوم، چې په بهر کې یې د مهاجرت تقاضا کړې وه. یو یې د افغانستان د شمال پښتون و او بل یې تاجک. پښتانه ځانته د افغان پر ځای پښتون وپل او تاجک د افغان پر ځای ځان ته تاجک ویل، خو دواړو ته د رد ځواب راغلی و، یو ته لیکل شوي ول، چې پښتونستان ته ولاړ شه او بل ته یې لیکلي ول، چې

تاجکستان ته بیرته ستون شه، نو دواړه نه پوهېدل چې څه وکړي، خو د حل لاره دا شوه، چې دواړو له یو افغاني سفارته د خپل افغانیت د تصدیقولو اسناد ترلاسه کړل، چې بیا یې وکولی شوی د افغان په نام د اقامې ویزه ترلاسه کړي، نو اوس دواړه وایي چې د افغان له نامه نه جار شم.

زموږ هزاره وروڼه هم نا کراره دي. زما یو همتیولگی د نجیب په وخت کې جبري عسکر شو، نو کله چې ما وروسته له یوې مودې ولید، خپله تېره کیسه یې راته بیان کړه. هغه وویل، چې یوه ورځ په جبهه کې په پښتني سیمه کې ونيول شو، کله یې چې قوماندان ته وروست، هغه ورته وویل، چې هزاره یې! نو خپل خلکو ته یې وویل چې دغه شویه بوځی او ویې وژنی! هزاره ملگري مې راته وویل، چې دولتي چورلکې په آسمان کې رابنکاره شوې او بمباري یې پیل کړه، هر څوک هر پلو و تښتېد او زه په دښته کې په یوه سوږه کې ننوتم، چې بمباري ودرېدله د دولت قواوې راغلي، نو یو عسکر زه ولیدم، د کلاشینکوپ خوله یې راته راواړوه او ویې ویل، چې «پیر ته گایم هزاره ستي!» او ټوپک یې زما په تندي کېښود، خو ښه و د عسکر قوماندان غږ پرې وکړ، چې نکشیش، زنده بگیریښ! بیا ما د خپل ټولې د بدمرغي کیسه ورته وکړه او زه یې کابل ته راوستم. هزاره ملگري مې په ټوکه را ته وویل، چې شما عمري ها اگر پشتون هستین، یا تاجک و یا ازبک ما هزاره را آرام نمیانین، خود کابل په غوبل کې له ۱۹۹۲ تر ۱۹۹۶ پورې د عمریانو په سر کې هم ښه ډېر میخونه وټکول شول. پوښتنه دا ده چې له دغه ستونزې په څه ډول راوتلی شو. ځواب دا دی، چې د یو ملي افغاني هویت او ذهنیت

جوړول، چې بنسټ یې افغانی ملي ارزښتونه لکه د افغانستان
حکمکنۍ بشپړتیا، د قانون پلي کېدل، د اسلام مقدس دین او د
افغانستان ملي هویت د ملت د اکثریت تېر د ژبې پر بنسټ او د وروڼو
تېروڼو سوله ییز، باعزت او آبرومندانه ژوند.

۲- د بهرنیو هېوادونو لاسوهنې:

ایران، پاکستان، ازبکستان، تاجکستان، ترکمنستان هغه ملکونه
دي، چې له افغانستان سره ګډه پوله لري او په افغانستان کې داسې
وګړي ژوند کوي چې د دغو ملکونو له وګړو سره خونشریکي لري،
کلتوري او ټولنیز ارزښتونه یې ورته والی لري، نو طبیعي خبره ده،
چې له دغو ملکونو څخه هر یو د افغانستان په اړه خپله اجندا لري.

ترکمنستان یو وړ اسلامي او سوني مذهب مملکت دی، چې نفوس
یې تر ۵ میلیونو پورې دی او د افغانستان په اړه د خپلو تېلو او نورو
طبیعی زېرمو د تولیداتو د لېږد لپاره د افغانستان ترانزیتی لارې ته
اړه دی، خو د خپل موقعیت پر اساس او د افغانستان د دېرش کلنې
جګړې په ترڅ کې یې وروسته له دې چې شوروي اتحاد وپاشل شو، د
امریکایی د تیلو د لویې کمپنۍ یونیکل لمنه یې ونيوله چې هم خپل
موجودیت تضمین کړي او هم د خپل مملکت د پرمختګ لاره خلاصه
کړي، خو د افغانستان جګړې دغه ملک هم له نورې نړۍ او د هندو-
پاکستان له تجارتي بازاره تجرید کړی دی، د افغانستان په آرامي
کې د ترکمنستان ګټه ده، حکم د افغانستان په کورنیو چارو کې هم
لاسوهنه نه کوي.

تاجکستان هم یو وړ مملکت دی، چې نفوس یې ۳، ۷ میلیونه اټکل شوی دی. دغه مملکت هم او بو ته لاره نه لري، خو له بده مرغه یو غرنی مملکت دی او طبیعي زېرمې یې هم دومره آسانه نشي تر لاسه کېدلی، خو د افغانستان په اړه داسې اجندا لري، چې د یو شمېر افغان تاجکو په مټه او د ایران په لمسونه غواړي افغانستان په سه کشور همزبان کې مدغم کړي او د افغانستان د وېشنې په ترڅ کې د خو ولایتونو د نیولو خوبونه ویني او خپله پوله بیا په روسانو ساتي، مگر د ۱۹۹۰ کلونو د جهاد ولولې او د سرحدونو سره اوروڼه یې له یاده ایستلي دي، نو باید په یاد ولري، چې مه کوه پر چا چې و به شي پر تا ! که خدای وکړ او افغانانو سیاسي بشارت او ټولنیز اعتماد رامنځ ته کړ، نو د تاجکستان د لاسوهنې به هم ورپه یاد شي او یا دې لکه ریښتونی گاونډی زموږ سره چلند وکړي او د افغانستان تېروڼه دې د یو او بل پر ضد نه لمسوي او د ایران او روسیې کاسه لیسې دې نه کوي.

ازبکستان هم د شوروي اتحادیه را بېل شوی مملکت دی، د دېرشو میلیونو شاوخوا کې یې نفوس دی. دغه گاونډی د نویمو کلونو په بهیر کې د دوستم پلوي کوله، خو ډېر ژر پخپله خطا پوه شو، مگر نن سبا افغان ولس بیا د جگړې په اور سوی دی، نو د ازبکستان د لاسوهنو امکانات یې رامنځ ته کړي دي، مگر په ازبکستان کې د فرغانې ناسورتل دورې او لمبې پورته کړي، خو د امریکا موجودیت په سیمه کې د ازبکستان د محطاطیت اصلي لامل دی، که نه نو اوس به ازبکستان هم د بیلتوبونو لیکې په افغانستان کې کښلې وی.

ایران د افغانانو تاریخي، سیاسی، ژبنیز او مذهبي دښمن دی. هغه مملکت چې په ۱۹۱۹ میلادي کال یې د افغانستان د خپلواکي سره مخالفت وکړ، د روسانو د جگړې په موده کې یې مذهبي جنګونه افغانستان ته راانتقال کړل، د طالبانو په موده کې یې ۳۰۰ زره عسکر د افغانستان پولې ته د جنګ لپاره راواستول او د امریکایانو د یرغل پر مهال یې خپله فضا د امریکایی اولوتکو د بمباري لپاره پرانیسته او پر افغان ولس یې د بمونو د ورېدو امکانات جوړ کړل. نن سبا د افغانستان د سیاسی بې وسي نه د خپلو کلتوري تیږیو لپاره په پریمانه توګه کار اخلي او د ایراني سیاسی فحشا فضا یې زموږ ملک ته راوړې ده. ایران خپل ګاونډ افغانستان ته د ترانسپورتي ترانزیتی لارې په اړه د رقیب په سترګه ګوري او د اوږدمهالې ستراتیژي لپاره یې له هراته تر میدان په پورې په خپلو اقتصادي امکاناتو او د افغانستان د فسادي ادارې په مرسته له ۳ لکو ډېر هزاره کورنۍ ځای پر ځای کړې دي، چې به وروستیو سلو کلونو کې به د افغانستان حالت څه وي، نو یو الله پرې پوهېږي، خو د پښتنو دغه نننۍ بې تفاوتی که وي، نو بیا افغانستان وبشلی ګڼه!

په ۱۹۷۷ میلادي کال سردار محمد داود خان یو شمېر ملکونو ته سفرونه وکړل، هغه مهال د فرانسې په لمسون د ایران واکمنو افغانستان ته د ۲ میلیارډو ډالرو ژمنه وکړه، چې په افغانستان کې یو داسې ترانزیتی لاره له ایرانه هرات ته او بیا له هراته کابل او کندهار ته او له کابله پېښور ته او له هغه نه اسلام آباد او هند ته یې د رېلګاډی څانګې وغزول شي، خو دغه پروژه بیا د روسانو نه وه خوبښه، چې بیا به پرې وغږېږو. نن سبا هم کېدی شي د رېلګاډیو د

لیکو د سیستم په اړه افغانستان د دریو بېلابېلو لیکو قرباني شي، ځکه چې پاکستان د انگریزي رېل پټې لري او غواړي له پاکستان کابل ته خپله رېللیکه وغزوي، ایران بیا خپله ځانگړې رېللیکه لري، چې پټه یې له پاکستان توپیر لري او له اوزبکستان او ترکمنستانه بیا بله رېللیکه غزول کېږي، چې په روسي سیستم سمبال رېللیکه ده. د دغو رېلپټو ستونزه په دې کې ده چې ټولې بېلابېل سورونه لري او ټول اورگاډی یا رېلونه نشي پرې تللی، یانې که مواد له ایرانه اوزبکستان ته انتقالېږي نو واگونونه باید له ایراني رېللیکې روسي یا ازبکي رېللیکې ته ورواړول شي، چې دغه هم د وخت او هم د اقتصاد لپاره یوه ستره ضربه ده، د پاکستان او ترکمنستان هم همدا ډول درواخله دغه ډول چلند د دغو ملکونو لخوا ځکه تر سره کېږي، چې د افغانستان لاس تل دوی ته اوږد وي او د افغانستان د ناخوالو په ترڅ کې د افغانستان طبیعي زېرمې تشې کړي او سل کاله وروسته یې بیا هم لکه نن د لوږې او بدمرغیو سره وساتي.

پاکستان: د لویدبزووالو استخباراتي کړيو او امپرياليستي کمپنيو چې نړيواله مونوپولي يې رامنځ ته کړې ده، د هغوی لخوا پاکستان هم رامنځ ته شوی دی. د پاکستان د بیرق په اړه

لیکل کېږي، چې ستوری پکې د هند د بحر تجارتي پورت یا بحري مرکز، افغانستان لکه د ستوري او میاشت ترمنځ د ترانزیتی لارې او میاشت د سابقه شوروي پنځو هغو جمهوریتونو ته بنودنه کوي، چې له افغانستان سره پوله لري او یا یې ترانزیتی لاره له افغانستانه لنډه

ده. مگر د افغانستان او پاکستان ستره ستونزه د ډیورنډ کرښه ده، چې د دې پلو پښتانه یې په خپلمنځیو شخړو کې ښکېل دي او ها پلو پښتانه یې د پنجاب په غلامی کې رانسکور شوي دي، چې پایله په افغانستان کې تل پاتې جگړه او په پښتونستان کې د قاجاقو، بنسټپالي او سرکشیو یوه لویه فاجعه.

هندوستان هم د افغانستان په اړه کوم د ورورولي احساس نه لري، مگر له پاکستان سره یې د خپلو سیالیو ډگر افغانستان گړخولی دی، خو زموږ خلک د هندوستان واکمنو ته د باور په سترگه گوري، ځکه چې د هندوستانی فلمونو او ډرامو تراغېر لاندې دي. د روسانو د یرغل په موده کې هندوستان د افغانستان اشغال و نه غانده، د طالبانو پر ضد یې د شمال ټلواله تقویه کړه او دیپلوماتیک کانالونه یې ورته پرانیستل، چې د خلیلي په نامه یې یو شوک د مرحوم رباني د واکمني سفیر و او د امریکایي غوبل په ترڅ کې یې افغانستان له پاکستان سره د خپلو سیالیو ډگر وگرځاوه او په رسنیو کې یې خپل کلتوري یرغل ته په پراخه پیمانې هلې ځلې وکړې.

۳ - څېړځواکونه:

چین نن سبا هغه اقتصادي نړیوال ځواک دی، چې هم نظامي او هم بشري پوتنسیال لري. د افغانستان سره گډه پوله لري، خو د دوی لپاره افغانستان پرته له نظامي اړخه بله گټه نه لري. چین د قزاقستان، قرغیزبستان او له ډېرو نورو ملکونو سره گډه پوله لري، چې د افغانستان او ایران یا پاکستان ترانزیتی لارې ته اړتیا نه لري، خو د خپلو موادو د خرڅلاو لپاره تجارتي بازارونو ته اړتیا لري، نو د

ترانسپورت د ترافيک کومه ستونزه نه لري. په افغانستان کې د چین ستراتيژي هم ناڅرگنده ده، خو د دې پلوي هم نه کوي، چې يا دروس او يا هم امریکا په افغانستان کې مستقره وي.

د انگرېز په اړه د افغانستان په تاريخي کتابونو کې ډېر څه ليکل شوي دي، خو انگرېز پر افغانستان گنشمېر يرغلونه وکړل، مگر د افغانستان باغيوره خلک يې ونشواي کولی، چې مات کړي، برعکس د افغانستان له خپلواکي سره سم د انگرېز امپراتوري هم ړنگه شوه او افغانستان د يونانپيلي هېواد په توگه سرراپورته کړ او د سوسياليسټي روسيې او انگرېزي امپراتوري ترمنځ د بوفر سيمه شوه، خو له بدمرغه افغانانو د خپل دغه ځانگړي موقفه او جغرافيوي موقعيته د مملکت په گټه سم کار وانشوي اخيستلی.

روسيې د وروستيو ۴ پېړيو په اوږدو کې د هند د بحر د تودو او بو خو بونه ويني او خپله سياسي پوله يې لا په شلمه پېړۍ کې د ننني افغانستان تر پولې ورسوله، چې په افغانستان يې هغه مهال څو ځله بريدونه هم وکړل، خو روسان بريالي نشول، چې د افغان ولس اراده ماته کړي، مگر د افغاني واکمنو د شخړو په بهير کې يې د ۱۹۷۹ ميلادي کال په پای کې پر افغانستان بيا تيري وکړ او لس کاله يې د افغانستان ولس په وينو کې ولمباوه، چې پایله يې د افغانستان تلپاتي غمبزه او د اتحاد شوروي ړنگېدل شول او په نړۍ کې د سوسياليسټي سيستم د له منځه تلل.

د روسيې ستراتيژيک هدف په افغانستان کې نه يوازې دا چې په تودو او بو او د افغانستان په طبيعي زېرمو پورې تړلی دی، مگر

روسیه د افغانستان د منځني آسیا په تېلو شتمني سپمي د کاسپین د سیند چاپېریال ملکونه خپل انگر هم گڼي. کله چې روسان په افغانستان کې له ماتې سره مخامخ شول، نو له افغانستانه د وتلو نه یې مخکې د افغانستان په اړه یوه نوې تگلاره وکاروله. د شلمې پېړۍ د اتیومو کلونو په پای کې یې د افغانستان د لږکیو ډلو تېلو سره اړیکې ټینګې کړې، چې په دې ترڅ کې یې له پاکستانه برهان الدین رباني مسکو ته وروغوښت او په افغانستان کې یې له احمدشاه مسعود سره اړیکې ټینګې کړې او عبدالرشید دوستم خو هسې هم د دوی خپل سړی و، نو په دې ډول یې د افغانستان په شمال سیمه کې د مرکزي دولت تر څنګ دویمه واکمني یانې دولتي دوپلیکېټ هم په شمالي سیمو کې فعاله کړه او هر اړخیزه هڅې یې وکړې چې د افغانستان لږکي د پښتنو په ضد سره یو ځای کړي او د واک گدی ته یې ورسوي.

د شوروي اتحاد یا ښه ووايو د روسیې اساسي موخه له دغو افغان ضد ستراتیژي دا وه، چې افغانستان به لومړی په دوو برخو ووېشي او بیا به یې په قومي شخړو کې ښکېل کړي، نو د روسیې دغه لوبه هم وروسته د ډاکتر نجیب له واکمني نه پیل شوه. د روسانو پلان دا وه، چې افغانان به لږ تر لږه د ۱۰ کلونو په اوږدو کې په جگړه بوخت وي، په دغه موده کې به روسیه خپل ړنګ شوی اقتصادي سیستم بیرته پر پښو ودروي او د افغان ښکېلې ډلې به په وسلو سمبالې کړي، چې د روسیې لپاره به د افغان خپلمنځي جگړه د غیر قانوني کرنسي د راټولو ښه مرجعه هم وگرځي او لږ تر لږه به د لسو کلونو په اوږدو کې به د منځني آسیا سوسیالیستي جمهوریتونه هم د موادو د

ترانسپورتي ترانزیت لپاره روسیې ته اړوي، چې دا به هم روسیې ته د درآمد یوه بڼه توگه شي، چې خپل وړان اقتصاد پرې جوړ کړي.

د روسیې دغه پلان د خوو کلونو په اوږدو کې گټور پېښ شو، خو په نویمو کلونو کې د روسیې اقتصادي بحران خپل اوج ته ورسېد، اتحاد شوروي ړنگ شو او په ۱۹۹۲ میلادي کال روس پلوه واکمني په افغانستان کې هم نسکوره شوه، مگر د روسیې دویم ستراتیژیک پلان ته شرایط رامنځ ته شول، چې پایله یې له ۱۹۹۲ تر ۱۹۹۶ پورې په افغانستان کې کورنۍ جگړه شوه، خو د روسانو دغه سیاسی خیال پلو ته په ۱۹۹۶ میلادي کال کې د طالبانو خوځښت د پای ټکی کېښود، ځکه روسان د طالبانو سره له پیداينسته تر ننه پورې خپله کرکه وښوده، ځکه چې د روسیې ځواک او واک یې په منځنۍ آسیا کې کاوړی کړ.

کله چې طالبان په کابل کې واک تر لاسه کړ او د شمال سیمې یې له سپېراتیستانو وژغورلې، نو د افغانستان او منځنۍ آسیا د ترانزیتې لارې او پایپلینونو د غزولو خبرې راتودې شوې، چې طالبانو خپل استازي امریکا او ارجنتاین ته واستول او د طالبانو دغه هڅو په روسانو سور اور بل کړ، خو له بده مرغه په سیمه کې او په نړیواله کچه د یونیکل اغیز او امکانات ډېر ول او د ارجنتیني بریداس کمپني امکانات لږ ول، خو پروژه یې د افغانستان په گټه وه، ځکه چې د یونیکل په پروگرام کې یوازې پایپلینونه ول، مگر له بریداس سره خبرې شوې وې، چې پرته له پایپلینونو به د رېل گاډي پټۍ او د موټرو لاره هم د پایپلینونو سره گډ غزول کېږي. د بریداس او یونیکل لاندې لاندې حقوقي مرجعې ته ورسېدله او په

افغانستان کې د طالبانو تجربد بدل پیل شول، چې وروسته د سپتمبر له پېښې په افغانستان کې امریکایی غوبل پیل شو.

امریکا هغه مملکت دی، چې ټول عمر یې په نورو ملکونو یرغلونه کړي، چې له نورو خبرخواکونو کوم توپیر نه لري او نن سبا دنړۍ په ۱۹۳ ملکونو کې یا استخباراتي هستې لري، یا یې نظامي خواکونه هلته پراته دي او یا هم نېغ په نېغه هلته او دلته جنګېږي. د افغانستان او امریکا نننۍ جګړه د ۲۰۰۱ میلادي کال د اکتوبر له ۷ نېټې پیل شوې ده، چې دا دي د امریکایی ډیموکراسی او افغانی سیاسی بې وسي لسمه کلیزه هم پوره شوه، خو افغانستان لا هم په وینو کې لمبول کېږي او د دغې جګړې پایله د سلهاو زرو افغانانو مړینه، بې کوره کېدل او درېدرې ده.

آیا د افغانستان داخلي مؤضله د افغانستان لپاره ډېره مهمه ده او که د افغانستان جیوپولیتیک موقعیت، دا هغه پوښتنه ده، چې زه یې هم ځواب نه لرم. د ۲۰۰۱ میلادي کال د سپتمبر میاشتې د ۱۱ نېټې له پېښې امریکایانو د غچ اخیستنې غږ پورته کړ او یو شمېر ملکونه یې په نښه کړل، چې د پیل یرغل یې په خوار او غریب افغانستان وکړ، مگر د سپتمبر له پېښې وروسته د تاریخ په بهیر کې د لومړي ځل لپاره د روسیې د ملک انګړ ته هم امریکایان په ډېره اساني ورننوتل، یانې په منځنۍ آسیا کې یې خپل ځواکونه ځای پر ځای کړل، چې پایله یې د سابقه شوروي اتحاد د ګرجستان، آذربایجان، او کرابین او پرېبالتیک جمهوریتونو امریکانیزېشن او په منځنۍ آسیا کې د امریکایی ځواکونو نظامي اډې شوې.

نن سبا د نړۍ ځواک او واک د اشخاصو او یا وړو ملکونو لخوا نه ټاکل کېږي. د نړۍ لویې کمپنۍ لکه اپیل، مایکروسافټ، آی بی ایم، لوک ایل، بریتش پټرولیم، یونیکول، بریداس، گازپروم، چینا نشنال پټرولیم او نورې نړیوالې تخنیکي یا د تیلو کمپنۍ دي، چې خلک د واک په گډۍ کېږي او یا یې لیرې کوي، چې په عربو کې پسرلني غورځنگونه او د معمر القذافي مړینه یې ښه بېلگه ده، نو طالبان هم که له یو پلوه د خپلې بنسټپالې قرباني شول، نو له بل پلوه د امریکایي یونیکول او ارجنټیني بریداس د لاس لوبې شول، چې پایله یې د طالبانو د واکمني په ترڅ کې د مملکت تجرېدېدل او د امریکایي ډیموکراسي د ښامار خولې ته یې لویدل ول.

پایله

د افغانستان جیوپولیتیک موقعیت کېدلی شي د گټورې ترانزیتی لارې په توگه وکارول شي. د افغانستان د ترانزیتی لارې په اړه مخکې هم د پاکستان د جوړېدو پر مهال هم یوه غوره پروژه وه، نو نن سبا د

امریکې سیاسي استازی په آسیا کې ریچارد باوچر وایي: په افغانستان کې د ثبات له ټینګولو څخه زموږ موخه دا ده، چې افغانستان د یو تترانزیتی کانال په توګه له منځنۍ آسیا نه جنوبي آسیا ته د انرژي د لېږدولو لپاره وکارول شي، چې منځنۍ آسیا د روسیې او چین د دوو سترو ځبرځواکونو له اغېزه وژغورل شي او د منځنۍ آسیا ملکونه هرې خوا: شمال، سهیل، ختیځ او لوېدیځ لوري ته د تجارت لپاره ترافیکي لارې ولري.

افغانستان کېدلی شي خپل تاریخي موقف په منځنۍ آسیا کې تر لاسه کړي. د افغانستان خلک په خپلواکي مین دي او په افغانستان کې د بهرنیو ځواکونو د شتون زغم نه لري. په خپل هېواد، دین او دودونو مین خلک دي، ځکه نو لویډیزوال باید له افغانستانه په عزت او آبرو ووځي او افغانستان پرېږدي چې خپل تاریخي ټولنیز مراحل تېر کړي، چې یو واحد په افغاني ذهنیت ولاړ مملکت شي او له خپل موقعیت سره سم د خپلو خلکو لپاره یو ګټور هېواد وګرځي. افغانستان لکه پخوا کېدی شي لکه د بوفر یا ناپیلې سیمه او خپلواکه واکمني شي. د نړیوال امنیت لپاره نن سبا د لوېدیزو ملکونو ځواکونه په پاکستان، ازبکستان، قزاقستان او ګنشمېر نورو ملکونو کې موجود دي او ایران هم له روسیې سره ګډې اقتصادي او ستراتیژیکې غوښتنې لري، نو په افغانستان کې د نویو نظامي اډو جوړول په سیمه کې حساسیتونه پېښوي او د سیمې امنیت ته یو لوی ګواښ رامنځ ته کوي، خو په سیمه کې د ناټو د ځواکونو موجودیت په اوسنیو شرایطو کې د امنیت تأمینونکي دي. اما افغانان باید د خپلې خپلواکي لپاره پر اوسني مقاومت ټینګار وکړي، چې خپل سیمه ییز واک او اختیار تر لاسه کړي.

که پورته خبرو ته ځیر شو، نو دا په گوته کېږي، چې د افغانستان ټول تېرونه باید د افغانستان د نېسپرازي او په هېواد کې د امنیت لپاره په یوه خبره هوکړه وکړي، چې دغه هېواد د ټولو افغانانو دی او ټول باید په سوله او ورورولي کې ژوند وکړي او د سیاسي جادوگرانو د لوبو قرباني نه شي. دغه موخې ته درسېدلو لپاره د پښتنو یووالی د افغانستان د ملي ارزښتونو لپاره اړین دی او د ټولو افغانانو د ساتلو او یووالي مسؤلیت د پښتنو پر غاړه دی، نو دوی باید خپل تاریخي او انساني مسؤلیت او ملي رسالت پر ځای کړي او د افغانستان د آزادي او امنیت لپاره اتحاد وکړي. د افغانستان لږکي تېرونه باید په دې پوه شي، چې ژوند یې په ښه امنیت او د قانون د پلي کېدو په حالت کې تضمین کېدلی شي، که نه نو ټول به خپلې چرچې کړي او د افغانستان بې وزله خلک به قرباني ورکوي، نو ښه ویل شوي: «یو کېږو به گنې ورکېږو به!»
اخځلیکونه:

1. Taleban in Texas for talks on gas pipeline, The 1,300km pipeline will carry gas across Afghanistan's harsh terrain, Thursday, December 4, 1997 Published at 19:27 GMT, news.bbc.co.uk
2. [BBC News: Taleban says it's ready to sign Turkmen pipeline deal \(1/4/1998\)](#).
3. Timeline of Competition between Unocol and Bidas for the Afghanistan Pipeline. World Press review, December 2001, www.hardfort-hwp.com.
4. Afghanistan's New Pipeline Deal May Be Just Another Pipe Dream.// Sayed Yaqub Ibrahim and Amanullah Nasrat./ KABUL, Afghanistan, April 17, 2006 (ENS), www.ens-neuswire.com

واکمنان دې دملت پریکړې ملت ته پریږدي

ملا عبدالسلام ضعیف

اوس هم دامریکا سره د ستراتیژیکو اړیکو په نامه چې کومه لوبه روانه ده او مطلب یې په دغه مشاع کور کې د امریکا ناروا اډو جوړول او ترډیره پاتې کیدل دي ترڅو په دې ترتیب سره د ځینو کسانو چې لا له وړاندي یې له دغه بدغونې وجود څخه دځان په گټه شخصي استفاده کړې ده او خپلو حقیقي حقدارانو په حقوقو یې خیتې اچولې غیر مشروع او ظالمانه تصرفات دي چې د غصب، ظلم او زور مانا لري.

افغانستان د ارضي تمامیت له کبله مشاع او وپشلی کور دی، ددغه کور غړي ټول افغانان دي، هر افغان ددغه کور حقیقي مالک بلل کیږي ټوله افغانان په دغه مشاع (ګډ) کور کې بې توپیره حق لري، نو ځکه هیڅوک ددغه حقیقي ملکیت څخه څوک ایستلی نشي او دارنگه په هر وګړي باندې ددغه ملکیت ساتنه او دفاع فرض ده. کله چې دا ثابته شي چې دغه مشاع کور د هر وګړي ملکیت دی، نودده

دغه حق هیڅوک نشي ورڅخه اخستلای، په دې توگه د هیواد ساتنه او دفاع هم په هر وگړي فرض ده، په داسي مشاع ملکیت کي معلومه خبره ده چې هیڅ یو شریک ملگری د نورو ټولو شریکانو د توافق پرته په دغه کورکي د ملکیت تصرف نشي کولای. ترڅو د نورو شریکانو وجود او حق نادیده ونیسي، په همدې توگه پاچا، وزیر، والي، ولسوال او نور واکمنان ددغه ملکیت د ناظرینو او خادمانو حیثیت لري، ددوی واک هرکله ددوی ترصلاحیت پورې محدود وي او دی او هیڅکله دغه واکمنان په دغه ملکیت کې دحقیقي مالک په توگه د تصرف حق نلري. هغوی باید ددغه کور څارنه وکړي، ساتنه یې وکړي، خدمت یې وکړي، اباد یې کړي، دغلو او لوټمارو یې وساتي، مگر هیڅکله ددې حق نلري چې په ملکیت کې نامشروع او ناروا تصرف وکړي. ددغو ناروا او نامشروع تصرفاتو پایله موږ په خپلو سترگو ولیدله موږ یې هم دا اوس اوس عینې ژوندي شاهدان یو چې د ۱۳۵۷ هـ ش کال او دهغه نه وروسته ځینو ناهلو واکمنانو ددغه نظارت او خدمت څخه ناوړه استفاده وکړه.

اوس هم د امریکا سره د ستراتیژیکو اړیکو په نامه چې کومه لوبه روانه ده او مطلب یې په دغه مشاع کور کې د امریکا ناروا او جوړول او ترډیره پاتې کېدل دي ترڅو په دې ترتیب سره د ځینو کسانو چې لا له وړاندي یې له دغه بدغوني وجود څخه دځان په گټه شخصي استفاده کړی ده او خپلو حقیقي حقدارانو په حقوقو یې خیتې اچولې غیر مشروع او ظالمانه تصرفات دي چې د غصب، ظلم او زور مانا لري.

دا چې وړاندې مو خبره سپینه کړه چې څوک په دغه مشاع کور کې د ناظر، بزگر او مزدور پرته دنورو ملکي تصرفاتو حق نه لري مانا داده چې منتخب خلک دغه صلاحیت لري اما هغه کسان چې دبل پر اوږو او ټانکونو سپاره راغلي او د پردوپه فشار، زور او پردی ارادې سره په خلکو واکمنان او تپل شوي دي ددغه صلاحیت او حق څخه هم نشي برخمن کیدلای.

امریکایي یرغلگرو ته په دغه هیواد کې اډې ورکول د خلکو په ملکیت کې بې صلاحیته تصرف دی ځکه چې:

اول: امریکاهمد اوس د افغانستان د اکثریت ملت سره په جنگ کې ده کوم چې د امریکا دلنډ مهال حضور او وجود هم نشي زغملای، نود اوږد مهال وجود خو بیخي تصور هم نشي کیدلای، همدغه افغانان ددغه ملکیت حقیقي شریکان او مالکان دي، امریکاته اډې ورکول بنکاره د افغانانو د مشروع او حقیقي ملکیت غصب دی کوم چې هیڅ یو څوک ددغه غصب حق نلري.

دویم: په اسلامي او شرعي توگه د وسلوالو غیر اسلامي قوتونو وجود په یوه اسلامي هیواد کې په هیڅ دلیل نشي تعریف کیدلای، مور د غیر مسلم د وجود لپاره درې نومونه لرو، اول ذمی، دویم مستأمن، دریم موالات دی، ذمی ځکه نشي تعریفېدلای چې هغوی په کامله توگه پردي دي، مستأمن ځکه نشي تعریفېدلای چې برعکس مور ترې د امان اړتیا لرو اودوی په مورحاکمان دي، امادموالاتو شرطونه خو پردي یومهم شرط دادی که د دنیا په هرگوت کې د مسلمانانو سره هغوی جنگیږي د دنیا په هغه بل گوت کې ورسره

میثاق او ایتلاف کول ناروا کیږي، اوس خو امریکا د دنیا بل ګوټ لا څه؟ په خپل کورکي درسره جنگیږي او داسي نور..... نو کله چې ددوی د وجود لپاره دا تعریف ریښتونی نشي نو ددوی د وجود پر پکړې به په کامله توګه د اسلام د اصل سپیڅلي محور ماتول وي. کوم چې د افغانستان په اوسني اساسي قانون کې هم دغه ماده غیر قابل تعدیل ده، نو که د اپریکړه احياناً په اکثریت سره هم وي باطله ده او هیڅوک، که لږ وي که ډېر وي دداسې پر پکړو او فیصلو حق نلري کوم چې د اسلام محور ماتوي.

دریم: افغانستان عملاً تر اشغال لاندې دی، اشغالګر په تمامه مانا خپل کار په خپله خوښه کوي، خلک یې محکمي او بې کوم منلي دلیلې وژني، بنديان کوي یې هر هغه څوک چې ددوی په وړاندې لږ مخالفت وکړي هغه بیلې دي چې دچانه پوښتنه وکړي وژني، دافغانانو په کورونو بیلې کومي اجازې دسپې او دورځې ورتنوزي، هره لوبه او توهین چې یې زړه غواړي هغه کوي، هیڅ داسې دیني او کلتوري ارزښت نشته چې دهغه توهین یې خوځوځله نوې کړي، ددوی په خوښه رئیس جمهور د ناوسي او بې وسي اوبنکې د خلکو او ملت په وړاندې خوځوځله توبې کړې دي، نو په داسې اشغالي حالت کې طبیعي خبره ده چې هره فیصله او تړون به د اشغال ګرو په خوښه او ګټه کېږي او ددوی د خوښې فیصله او تړون هیڅکله د افغانانو فیصله او تړون نه بلل کېږي نو له دې کبله داسې فیصله او تړون باطل او مردود دي.

څلورم: درئیس جمهور په شمول ټول هغه واکمنان چې یو څه اختیار او واک لري د امریکا په مستقیم کمک، مشوره او مرسته واک او قدرت

ته رسېدلې دي. دهغوی په مرستو پایې، دهغوی په پیسو غوښې اخلې دهغوی وجود د ځانونو د بقا یوازنی وسیله بولي نو لدې کبله هغوی هرو مرو غواړې چې امریکا ته د اډو ورکولو زمينه برابره کړي او ددې هدف لپاره په نامه څو معلوم هغه کسان راوغواړي د کلي او ټاټوبي د غېږې وتلي دي او هغوی ته د ولس دنماینده گانو نوم ورکړي لکه چې په پارلمان او سنا کې دا ټگې برکې لاله وړاندې ددغه نامشروع هدف لپاره وشوې، نو دد اډول شخصي بقا لپاره دداسې سمبولیکو نمایشي او دټگيو ډکو دسیسو پرېکړې هېڅکله د ملت پرېکړې ندي.

پنځم: دافغانستان ستونزه د سره د پردیو گوډاگيو افغانانو او پردیو په لمسون راپیل شوې وه چې لاهم تر اوسه دغه پروسه د معصومو افغانانو په وینو چې په یوه او بل نامه وژل کېږي روانه ده نو ددغه ستونزو ابعاد تر ډېره په سیاسي او اقتصادي بنسټونو ولاړ دي، امریکا ته دايمي او یا لنډمهاله اډې ورکول به زموږ هیواد د دايمي رقابت دلویو ډگر وگرځوې چې لوبغاړې به یې قوي او موږ به بې قوته یو، همیشه به دچا خبره د گندگیو کتوری زموږ په سرونو ماتېږي، داچې یو څو اشخاص په قدرت کې پاتې شي اودهیواد ټول وگړي په یوه دايمي لاینحله بحران کې لاهو شي، داسې پرېکړه په گلي توگه ملي صبغه نشي خپلولای.

شپږم: امریکا تراوسه پورې په افغانستان کې یو سل او دېرش زره افغانان په شهادت رسولي دي، تر درې سوه زره ډېرافغانان یې معیوب کړي دي. ترپنځه سوه زره ډېر ماشومان یې یتیمان کړي دي. تر سل زره ډېرې تورسري یې کونډې کړې دي، تر یو نیم میلیون ډېر

افغانان یې د کور و پرېښودلو ته مجبوره کړي دي، تر یو میلیون زیات ولاړ آباد کورونه یې د خاورو سره خاورې کړي دي. تر درې سوه زره ډېر کسان یې په یوه نامه او بل نامه سره توهین کړي او بنديان کړي دي، نو د دغه ټولو وړانیو او کرکو په نظر کې نیولو سره هیڅوک د دې صلاحیت نلري چې بیا د دغو معصومو قاتلانو ته په خلکو باندې د تل لپاره حاکمیت ورکړي او د تل لپاره د ملت غاړې ته دغه دغلامۍ ځنځیرو وړاچوي، د داسې پریکړو کول د ملت سره د خیانت کولو څخه بله هیڅ مانا نلري.

اووم: کله چې د امریکا لپاره افغانستان د نظامي هډوځاله وگرځي معلومه خبره ده چې دوی به له څه وخت وروسته د گاونډیو هیوادونو په ضد زموږ خاوره استعمالوي چې دا به د تل لپاره زموږ، گاونډیو او د سیمو د هیوادونو ترمنځ دستونزو لامل وگرځي. دا چې د کوریا هیواد په څېر به د دوی فحاشي نوره هم په هیواد کې زیاته شي او داسې نور... هغه نوبیخي یوه کتاب ته ضرورت لري نو په هم د غودلایلو سره ویلای شو چې د پردیو وجود هیڅکله زموږ د هیواد په گټه نه دی او هیڅوک د دې کار صلاحیت نلري چې مارت ته په لستونې کې ځای ورکړي.

دیوه افغان په توگه زما مشوره د کرزي صاحب په شمول هغو کسانو ته چې د دې کار زمینه برابره وي داده چې د داسې هڅو څخه ځانونه او ملت وژغوري او د ملت پرېکړې ملت ته پرېږدي، خپل ځانونه امریکایانو ته د جواب په ورکولو کې داسې بېواکه وښیې لکه ملت ته چې یې څو څو ځله د بې وسي او ناوسي او ښکې په مخني توگه او هم د میډیا په وړاندې تویې کړې. دا حقیقت دی چې هم دومره او تردې هم

زیات بې وسه دی، د خپلو خلکو د وینو په دفاع کې عاجز راغلی دی، اداره یې د ملت په ځای د یو څو زورځواکو په قبضي کې راغلې ده چې کومې لوبې ورباندې کوي هغه ورباندې کولای شي، تر حقیقتونو یې مصلحتونه ډېره ترجیح لري، د ملت سره یې مسافه دومره زیاته شوې ده لکه ځمکه او اسمان چې سره لیرې دي، د ملت باور ورباندې د صفر نه هم هغه بلې خواته او بڼتې دی، نو ښه به دا وي چې د داسې پرېکړو څخه ډډه وکړي چې دهیواد راتلونکې ورپورې تړلی وي او د ټول ملت توافق ته اړتیا لري، تردې چې دغه زمينه هم باید مساعده او برابره نکړي چې د لویې یا مشورتې جرگې په نامه یو څو کسان د بډو او پیسو په زور سره راغونډ کړي او بیا دغه ناروا ظالمانه او ناځوانه بې انډوله یرغل ته په درغلي او درواغو لږ څه قانوني صبغه ورکړي، امریکایانو ته دې په ځغرده ووايې چې دا فیصله په ټول ملت پورې اړه لري ترڅو چې ملت په کامله توگه آرام او مستقل شوی نه وي د داسې پرېکړو کول ناشونی کار دی، اودابه ددوی لپاره یوه تاریخي بهانه هم شي، که بالفرض داکار وشي نو له یوې خوا هیڅ ملي او اسلامي مشروعیت نلري او بل دا چې په هیواد کې به ستونزې نورې هم زیاتې کړي.

د افغانستان په ستونزو کې اقتصادي څرک

ډاکټر نبرو

درنو لوستونکو! تاسو ته جوته ده چې په وروستیو دريو لسيزو کې افغانستان د ټولنيزو ناخوالو تر څنګ يو جګړه ييز ډګر هم دی، چې په وروستیو څو لسيزو کې د بېلابېلو ايډيالوژيو او څېړځواکونو د سياليو مرکز هم وګرځېد، چې اوسمهال هم د افغانستان په ډېرو سيمو کې جګړه روانه ده او داسې ځايونه شته چې له ورځې مرکزي دولت واک پکې چلوي او وروسته له ماڅيګره هلته د طالبانو واکمني وي او شريعت پلی کوي، خو د لويديزو رسنيو د راپورونو پر بنسټ د افغانستان په ۷۵ سلنه خاوره نن سبا بيا هم طالبان واکمن دي.

په دغه ليکنه کې به د افغانستان شخړو ته د اقتصادي زاويې له اړخه يو ځغلنده کتنه وشي او په افغانستان کې به د دغه دېرش کلنې جګړې اقتصادي شاليد وسپړل شي او له امکاناتو سره به سم ځيني اقتصادي او کېدې شي ټولنيز اړين سپارښتونه وشي، چې د افغانستان په راتلونکي کې ورته پام وشي او افغانستان په خپل اقتصادي اېلولوشن يا پرمختګ کې پرته له لويو ټولنيزو ناخوالو

خپل عادي خوځښت او وده وکړي او په افغانستان کې د لږ تر لږه ۲۵ میلیونو خلکو لپاره د ژوند یو سوکاله او هوسا سیمه وگرځي.

د نړیوالو خپرونو پر بنسټ د افغانستان کلني ملي تولیدات له ۲۱ تر ۳۰ میلیاردو ډالرو اټکل کېږي، چې د افغانستان اساسي تولیدات زراعتي لکه: حبوبات (غنم، وربشي، زغر، کونجد، وریژي)، سبزیجات، میوه جات، پومبه، اپین او څاروي دي. پرته له دې د افغانستان طبیعي زېرمې لکه لاجورد، زمرد، مالگه، سکاره، مس، وسپنه، سره زر، نفت، گاز، یورانیم او همدا ډول ډېر مینرالي او یا فوسیلی د سون د توکیو زېرمې هم د افغانستان په ستراتیژیکو شتمنیو کې شمېرل کېږي او د دې تر څنګ د افغانستان وړی، غالی او د قره قل پوست د افغانستان په تولیداتو کې خپله پانګه لري. له افغانستانه دغه ټول مواد یا صادربېري او یا هم په یوه وره کچه په افغانستان کې کارول کېږي.

د افغانستان ۲۲٪ صادرات له هندوستان سره دي، ۲۱٪ له پاکستان سره، له امریکې سره د افغانستان صادرات ۱۴،۲٪، له انگلستان سره ۳،۲٪، له ډنمارک سره ۵،۵٪، له فینلیند سره ۳،۴٪ او پاتې له نورو ملکونو سره دي. باید یاده شي، چې د افغانستان واردات زیاتره خوراکه مواد، تخنیکي توکي، برېښنایي توکي، ټوکر، ساختماني مواد او داسې نور د استفادې وړ شیان دي. له پاکستان سره د افغانستان واردات ۳۷،۵٪، له امریکا سره ۱۱،۹٪، له آلمان سره ۷،۱٪، له هندوستان سره ۵،۱٪ او پاتې له نورو ملکونو سره دي. باید یاده شي، چې د افغانستان واردات په ۲۰۰۵ کال کې ۳،۵ میلیاردو او په ۲۰۱۱ کې ۵،۳ میلیاردو ول، خو بیا هم د افغانستان ۲۰ میلیونه

خلک د لوړې له گواښ سره مخامخ دي، شپېته زره مېرمنې د کابل په ښار کې دروېزه کوي او یونیم لکه ماشومان د کابل په کوڅو کې گدایي کوي.

د (Michael O'Hanlon of the Brookings Institution) داسې څرگندونې کوي، چې افغانستان خپل عایدات په اوسنیو شرایطو کې تر ۱۰ میلیاردو ډالره د مینرالي موادو له صادراتو ترلاسه کوي او که په مملکت کې امنیت وي، نو دغه صادرات کېدی شي، تر ۲۰ میلیاردو ډالره ورسېږي. د امریکې د جیولوژیکي سروې انستیتوت (United States Geological Survey-USGS) ښودلې ده چې د افغانستان په شمالي سیمو کې ۱،۲ بیلیونه بېلره تېل، ۴۴۰ بیلیونه کوبیک متره طبیعي ګاز او ۵۲۶ بیلیونه (بیلیون بېلره) طبیعي مایع ګاز شته دي. په بله څېړنه کې ښودل شوي ده، چې افغانستان د لیتیم، مس، سرو زرو (طلا)، وسپنه او نورو مینرالونو مخزن دی، چې د امریکا د پنتاګون په یادښتونو کې لیکل شوي دي، چې افغانستان ته کېدی شي «د لیتیم سعودي عربستان» وویل شي او د افغانستان د مینرالونو ارزښت له یو تریلیونه تر ۳ تریلیونه ډالره اټکل شوی دی. دلته به یاده کړم، چې د امریکا پورتن سبب ۱۵ تریلیونه ډالره دی، اما د افغانستان یوازې مینرالونه ۳ تریلیونه ارزښت لري، خو د امریکا نفوس د افغانستان په پرتله لس ځله ډېر دی او امریکا ځان نړیوال څېړځواک او نړیوال پولیس بولي، مگر افغانان د یو او بل وینې څښي.

د افغانستان په بانکي سیستم کې تر ۱۲ خصوصي او دولتي بانکونه لکه د افغانستان بانک، پښتني تجارتي بانک، کابل بانک، عزیزي

بانک او داسې نور فعال دي. افغانستان کې د آریانا تر څنگ کام آیر، پامیر آیر او صافي آیر خپلې هوايي لیکې فعاله کړې دي، چې په افغانستان کې ۵۳ واړه او لوی هوايي ډگرونه د الوتکو د ترانسپورت او ترافیک لپاره کارول کېږي. د افغانستان د یو شمېر سیمو سرکونه، چې د مملکت په اقتصاد کې غوره اغېز لري پاڅه شوي دي، خو د افغانستان اداره په فساد کې لاهو ده.

کله چې د اقتصادي ودې دغه بنسټیز واحدونه جوړ شوي دي، نو ستونزه په څه کې ده؟ اوس به راشو د دغو طبیعي نعمتونو، سیاسي کړکېچونو او افغاني ټولنیز ژوند ستونزو ته یو نظر واچوو، چې په دې برخه کې زموږ سره یو شمېر داسې پوښتنې راپورته کېږي، چې ځواب به یې هم ما ته او هم نورو ته ستونزمن وي، خو یوه خبره جوته ده، چې د افغانستان په اوسني حالت کې خوار نور هم خوارېږي او بډای نور هم بډای کېږي، نو د زورواکانو په اړه به څه ولیکم، هغوی خو اوس هسې هم د مملکت شتمن، بانفوذه او واکمن خلک دي، خو دځینو په اړه یې کېدی شي یوه لنډه سپړنه وشي، چې د لیکنې پایله اسانه شي.

لومړی به دا ووايو، چې په وروستیو دېرشو کلونو کې د افغانستان اینفریو سټرکچر یانې اداري سیستم، تعمیراتي سیستم، ترانسپورتي سیستم او داسې نور ټول له منځه ولاړل یانې له منځه یووړل شول، په دغه ګډوډي کې د افغانستان څو میلیونه خلک ووژل شول، معیوب شول، بې ستره شول، بې سرپرسته شول او یا مهاجر شول، خو برعکس یو شمېر خلک، چې عادي ژوند یې درلود نن سبا د افغانستان مطرح خلک شول او په ټول مملکت واک چلوي او مملکت

بې په خپلمنځیو بنځرو کې بنکېل کړی دی، نو زه به یو دوه تنه له هغوی نه یاد کړم.

عبدالرشید دوستم د افغانستان د جوزجان ولایت د یوې ولسوالۍ اوسېدونکی و او د سرې غمیزې په پیل کې د تفحصاتو یو کارگر و او تر شپږمه بې لیک لوست کړی و، خو نن سبا د افغانستان د نظامي ځواکونو لوی درستیز دی او د سر قوماندان اعلی مرستیال. په څو ولایتونو کې کورونه لري، په گنشمېر شرکتونو کې سهمې لري او د افغانستان له پیاوړیو زورواکانو څخه شمېرل کېږي. د دغه بناغلي، یوه مېرمن په تاشکند کې ژوند کوي او بله یې په ترکیه کې، یوه بې اوزبکه ده او بله یې پښتنه، خو دی په شپږپور کې ژوند کوي او په می او عېش کې لاهو دی، چې و غواړي، نو د اکبر بای پر کور پرته له پوښتنې ورننوځي او د هغه کورنۍ په هر ډول چې غواړي سپکوي یې، خو د افغانستان ولسمشر بیا پته خوله د یو څو ورځو لپاره دوستم ترکیې ته د ساتیریو لپاره لېږي! مگر د افغانستان عام اوزبک خلک د ننو سبا ډوډۍ پسې ستړي ستومانه گرځي او د ایټنیکي شخړو نه وېره لري.

بناغلی حاجي محقق صیب هم خپل تېر ژوند په یوه ویدیو کې داسې څرگندوي، چې خپله دی وايي، چې «سابق خر سوارې مېکړدیم و حال د کاډیلاک ضد مرمي سوار مېشویم» او وروسته بیا ډېره مجلله ډوډۍ خوري، چې ژورنالیست د پلو د غوښې په اړه ورنه پوښتي چې «محقق صاحب اي چیه؟» نو بناغلی محقق ورغبرگوي، «نه شناختي اي مایچست مایچست، مایچې گو سفنده!»، دغه بناغلی هم نن سبا د افغانستان مطرح سړی دی او آرگاه او بارگاه یې نه شمېرل کېږي، خو

پوښتنه دا ده، چې زموږ د هزاره وروڼو خو اوس هم هماغه رسی په غاړه ده او د خپل همت او منت ډوډی گټي، چې له شپې د پارسیان خبره «شکم گرسنه اش قروتک مېنه»، خو مشران یې سره له خپلو کورنیو چرچې کوي، مگر خپل هزاره ټبر یې له پښتنو، تاجکو او اوزبکو سره ښکېل کړی دی، چې دغه ټولنیز پړهارونو به په لسه او کلونو جوړ نه شي او د هزاره او نورو ټبرونو تر منځ به بې اعتمادی تر ډېره مودې موجوده وي یانې د شویه او عمري شعار به وایي.

د شوراى نظار غله بېخي ډېر دي، خوزه به د مرحوم جنرال داود داود هغه مرکه چې د ۲۰۰۷ میلادي کال د سپتامبر په نهمه نېټه یې د طلوع له تلویزیون سره کړې وه او په یوتیوب کې موجوده ده، پر هغې به بسنه وکړم. له دغه جنرال د مقاومت په اړه پوښتنه کېږي، چې تاسو د خپلو نظامیانو او جگړې لگښتونه له کومه کول؟ جنرال صیب داود داود وایي، چې «واقعاً یک نقطه جالبی است، که مردم افغانستان باید بفهمد. همین مقاومت با همین بزرگی و عزمش سختین و مشکلترین دوران خود را میگذراند از نظر مالی و تجهیزات نظامی و این یک رازی بود که تا به آخر محفوظ و مکتوب ماند، که دشمن های افغانستان باید نفهمند و مردم افغانستان که در مقاومت هستند اینها هم باید درک نکنند که افغانستان در چنین مشکلات است. آمر صاحب با کمترین امکانات مالی که از طریق گرفتن یک نوع صلاح های که به جهاد بدرد نمیخورد، اینرا خریداری میکرد و میفروختند، که ازین طریق مقدار پولی بدست مآمد و در دو سال اول مقاومت ادامه میکرد. بعداً درین قسمت یک نوع تجارت مشروع را آغاز کرده بود!» نو په دې برخه کې پوښتنه کېږي، چې:

مواد تجارت چی بود؟ او مرحوم جنرال صیب وایی: «انواع مختلف مواد بود، زمرود، یکمقدار زمرود که در پنجشپر بود، تاجرا کار زمرود میکردند و مېخرېدند، از تاجرا جبهه اینرا میگرفت و جبهه اینرا میفروختند. مفادش به جبهه مصرف میشد و پس اصل پول به تاجرا داده میشد. در حال حاضر شاید چند میلیون دالر از همان طریق جبهه از تاجرای پنجشیر، کسانی که زمرود میفروشد، قرضدار باشد»، مرحوم جنرال صیب د ایران، تاجکستان، روسیې، اوزبکستان، لوېدیزي او اروپا او امریکې بلاناغه مرستې نه یادوي، مگر دومره وایی چې: «کشورهای دوست (ایران، تاجکستان و امثال آن) نا امید بودند»، ځکه نو د امریکا نېغ تېري ته اړتیا پیدا شوه.

درنو لوستونکو! په دغه خبرو کې د صلاح او د مینرالی موادو د قاچاق خبره ده او په جبهه کې مافیایی سیستم ته بنودنه کوي. د افغانستان د زمرود او لاجوردو د قاچاق په اړه ډېر مستند فلمونه او راپورنه لیکل شوي دي، چې د شمال تلوالی لخوا د ایران، هند او پاکستان په بازارونو کې یې «مشروع» یانې قاچاقی تجارت تر سره کېده. له طبیعي زېرمو پرته د مقاومت د جبهې په مافیایی سیستم کې د اپینو تجارت هم په زغرده روان و، چې په بدخشان، تالقان او کندوز کې کرل کېدل. په بدخشان کې د اپینو بارون یا مشر نصیر چونته دی، چې یوې ژورنالېستي یې په اړه ویلي، چې رباني د نصیر چونته یا مجاهد په مټه په کابل کې ورځي او پرځي!، که نصیر چونته یا بدخشي نه وي، نو رباني ته به په کابل کې څوک نه چې غورځوم و نه نیسي، خو سر به هم ورته و نه گروي او نصیر چونته هم د آلمانانو په نظامي روغتون کې تداوي کېږي. پرته له دې د افغانستان د زمرودو

او یا نورو قیمتي تېرو زېرمې په غیر مسلکي توگه کېنډل کېدلې او یا الوخول کېدلې او دا غله اوس هم په پرېمانه پیماننه روانه ده، چې طبیعي زېرمو ته دغې غلې ډېر تاوان رسولی دی او د افغانستان غله یې نن سبا هم د داینامیت په چاودنې تر لاسه کوي. په دې اړه یوې څېړنې بنودلې وه، چې که د افغانستان زمرود او یا نورې قیمتي تېرې د ۲۰ میلیونو ډالرو سره تبادله شي، نو باید پوه شو، چې د دغو قیمتي تېرو ارزښت ۱۰۰ میلیونه ډالره دی او هغه زیان چې داینامیت د زمرودو او لاجوردو زېرمو ته رسولی تر سلهاوو میلیونونو هم ډېر دی او سمهال د زېرمو وړانول او د قاچاقو تجارت یې په غیر فني بڼه روان دی.

د افغانستان بزگر د اپینو د مافیا په لاس کې ښکېل دي، په افغانستان کې یو کیلو گرام اپین په ۲۵۰ ډالره دي، چې د افغانستان مافیا یې ترې اخلي او په پاکستان کې یې کیلو گرام په ۱۵۰۰ ډالره خرڅېږي، په تاجکستان کې بیا ۲۰۰۰ ډالره په یو کیلو گرام اپینو اخلي، چې اساسي پیسې بیا په ترکیه، لوېدیځه اروپا او امریکې کې په گټل کېږي. د شمال اپین بیا له تاجکستان او ازبکستانه د مسکو بازار ته رسي او له روسیې نه لوېدیځې اروپا او د نړۍ نورو سیمو ته انتقالېږي، نو د افغانستان بزگر صرف هماغه ۲۵۰ ډالره په نصیب کېږي، اصلي پیسې خو نور گټي، مگر قرباني یې افغان ولس ورکوي. د افغانستان پښتانه هم پښتني نه دي، د افغانستان د جنوب شرق او جنوب غرب ځمکې هم په اپینو لرلې دي چې د پښتني مافیایي ډلو له خوا پاکستان ته او له هغې ځایه د نړۍ نورو سیمو ته لېږدول کېږي. په سلهاوو حتی په زرهاوو کسان د اپینو د ترانسپورت

او قاچاق په ترڅ کې قرباني کېږي او په سیمه کې جگړه روانه ده. د ملگرو ملتو د خپرونو سره سم نن صبا په افغانستان کې تر یو نیم میلیون په هیروئینو روږدي خلک موجود دي. چې د افغانستان ټولني روغتيايي سیستم، امنیت او اقتصاد ته یې سترگواښ جوړ کړی دی.

د پورته یادو شویو پېښو په اړه زموږ ذهنیت موږ ته څه را په گوته کوي. لومړی خو دا چې د پنجشېر او یا هم د افغانستان په بله سیمه کې طبیعي زېرمي ملي شتمنی دي او د ټولو افغانانو حق دی، داسې نه شي کېدلی، چې د پنجشېر څو تجاران او یا هم د جبهې څو ډاره ماران پرې خپته واچوي او چرچې په وکړي. بل دا چې دغه ستونزه یوازې په پنجشېر کې نه وه بلکې د شمال په بل ولایت یانې جوزجان کې د افغانستان نفت چې توره طلا هم ورته ویل کېږي په غیر فني بڼه له ځمکې را ایستل کېدل او د قاچاق په بڼه پلورل کېدل، د شبرغان په لب جر کې یې په سلهاوو له نفته د تېل ایستلو غیر فني آلې نصب کړې وې او د جنبش د ډلې قاچاق بڼه په درزپکې روان و.

نن سبا په افغانستان کې څه تېرېږي؟ د امریکا له تېري وروسته په افغانستان کې د یو تریلیون ډالرو په شاوخوا کې بنکته او پورته شوي دي. د افغانستان ملي شتمنی یا ووبشل شوې او یا هم چور شوي. په لکهاوو هېکتاره ځمکه غصب شوې ده. افغانستان په مافیایي اداري سیستم اوښتی دی. او سمهال د دغه ټولنیز انارشیزم په ترڅ کې په ټولنه کې یوه ځانگړې طبقه جوړېږي، یانې هغه طبقه چې دومره بډایه او پیاوړې وي، چې د افغانستان د امنیتي ځواک او کارگري توان اختیار ولري، چې د افغانستان راتلونکې دوی تعیین

کړي او له نړیوالو کمپنیو سره ګټور قراردادونه وکړي او د هغوی هدفونه په سیمه کې خوندي کړي.

په امریکا، روسیه او داسې نورو ملکونو کې هم مبارزه د هغو ګوندونو ترمنځ روانه ده، چې ډېر بډای خلک پکې غږیتوب لري او د ګوندونو په سر کې ناست دي او یا داسې ډله لري، چې د مملکت له شتمنیو د واک ساتلو لپاره تأمینېږي، که اړتیا پیدا شي نو په اوپراتیفي پیسو نازول کېږي، چې د انتخاباتو پر مهال د ټولني د خلکو د تسکین لپاره یو په زړه پورې کانديد د ولسمشري لپاره د نسبي رقابت پر بنسټ وړاندې کوي.

په امریکا کې د جمهوریت غوښتونکو او ډیموکراتانو ګوندونه دي، چې د امریکا ولسمشري سیالي یوازې د دغو دوو ګوندونو په چوکاټ کې ممکنه ده، نو د دغو دوو ګوندونو تر څنګ د بل ګوند جوړېدل او یا فعالیت کول ناممکن دي، ځکه چې پیسې د دغو دوو ګوندونو د بډایو غړیو په لاس کې دي او که په انتخاباتو کې یې اوباما وګټي یا کوم بل، مګر پر دواړو حالاتو کې د دغه بډایو ژوند، واک او تجارت ګرځي دی. په روسیه کې یو وخت د کمونیست ګوند و، چې نور یې ټول له منځه یووړل او یکه تازي یې کوله او او سمهال د پوتین ګوند دی، چې په روسیه کې یې غوړنچوي، نو په افغانستان کې هم د داسې یوې ډلې د رامنځ ته کېدلو هڅه کېږي، دا چې ولس وږی پاتې کېږي او یا هم قرباني ورکوي، نو د پیسو ګرداب کې هغوی نه لیدل کېږي.

افغانستان باید څه وکړي، چې له دغه ستونزمن حالت څخه خلاص کړي او د سیمې او په نړیواله کچه خپل مملکت یو مطرح مملکت وگرځوي او خپلو خلکو ته یو هوسا او آبرومندانه ژوند ورپه برخه کړي. دغه هدف ته د رسېدلو لپاره د افغانستان فکري پوښتنې په څه ډول چمتو شي او د ښکېلو ډلو نه په څه شکل یوه داسې اداري هسته رامنځ ته شي، چې د ټول افغانستان په گټه وي او خلک یې وکولی شي، لکه په نورو ملکونو کې د ژوند لومړني اړین شیان لکه: کور، کالي، ډوډۍ، سمه روغتیا پالنه، د تحصیل او کار امکانات، د کورنۍ جوړول، پرته له وېرې د خپلو دیني مقدساتو پر ځای کول او په امنیت کې په یو قانوني مملکت کې ژوند کول، ودرلودلی شي.

د یو مملکت په وده کې ټولنیز اینفراسټرکچر او اقتصاد ډېر غوره دي. په ښه اداره کې د ښه اقتصاد امکانات رامنځ ته کېږي. ښه اداره په ځانگړو او صادقو خلکو رامنځ ته کېدلې شي، چې د بډایي حرص و نه لري. د ښه اقتصاد لپاره د تجارت امکانات باید داسې رامنځ ته شي، چې د امنیتي او ترانسپورتي اړخ یې ستونزې ونه لري. د زراعت په برخه کې هم د زراعت د میکانیزېشن او د مملکت د صنعتي کېدلو اړخونه ډېر غوره دي، نو دغو موخو ته د رسېدلو لپاره باید څه وشي، دا هغه پوښتنه ده چې د هر ملتپال افغان زړه پرې دردېږي.

باید یاده شي، چې یو مهال په افغانستان کې د افسوټر کمپني له روسانو سره گډه جوړه شوې وه، چې تجارتي توکیو د ترانسپورت په موخه کارول کېدله. تېر مهال افغانانو د غنمو دومره تولید درلود، چې په ۱۹۶۰ کلونو کې یې اتحاد شوروي ته هم صادروول او د نړۍ په

ډېرو هوټلونو کې د افغانستان زيتون خرڅېدل، خو نن سبا افغانستان د نورو ملکونو اوږو او غنم ته اړدی او د ملگرو ملتونو د غنمو او اوږو مرستې ترلاسه کوي، نو اوس به یو شمېر سپارښتونه دلته یاد شي، چې د افغانستان د اقتصادي سیستم د ودې لپاره به ګټور وي.

۱- د افغانستان د لویو لارو پخول او د افغانستان هرې سیمې ته د سپک غزول، چې اړین تجارتي مواد (خوراکي مواد، جامې، ټوکر، برېښنايي آلې او داسې نور) په اساني سره ورسول شي او له نورو ملکونو سره د ترانزیتي ترانسپورت او ترافیک پیاوړی کېږي.

۲- د افغانستان د صنعتي کېدلو لپاره د برېښنا د تولید د بندونو جوړول، په هره سیمه کې چې وي، که نن جنګ پرې کېږي، خو سبا به د بل نسل ژوند پرې هوسا وي.

۳- د زراعت په برخه کې د کوپراتیفونو رامنځ ته کول، ځکه چې د زراعت د میکانیزېشن پر مهال بزگران باید خپل د ګډ کار کوپراتیف ولري. د افغانستان د زراعتي تولیداتو کیفیت لوړول او نورو ملکونو ته یې د صادراتو امکانات رامنځ ته کول.

۴- د افغانستان د طبیعي زېرمو نه په مسلکي توګه استفاده کول او د ټول ملت د پرمختګ او د خلکو د هوساینې لپاره د دغو تولیداتو له ګټې سم کار اخیستل او د ټولو سیمو په نظر کې نیولو سره د ګټو کارول.

۵- د افغانستان د ترانسپورتي او ترافيکي سيستم لپاره د لويو لارو ترڅنگ د رېلگاډيو پټۍ يا ليکې جوړول، چې د ريل دلارو يو سيستم ولري، نه دا چې له پاکستانه به پاکستانی پټۍ غزول کېږي، له ايرانه به ايراني وي او له روسيې (اوزبکستان او تورکمنيستان) نه به روسی پټۍ غزول کېږي، چې دغه دريځ د افغانستان د اقتصاد په تاوان دی.

۶- د افغانستان د ترانزيتي لارې نه سمه او مناسبه ګټه پورته کول، نن سبا افغانستان د منځنۍ آسيا او د هندو-چين او د هند د بحر د چاپېريال ملکونو يو لويه مهمه او لنډه ترانزيتي لاره ده، د دې لپاره امنيتي ځواکونه پکار دي.

۷- بنوونه او روزنه، روغتيا، امنيت د پورته يادو شويو موخو د تر سره کولو تضمين دي، چې پرته له پوهې، جسمي روغتيا او ټولنيز امنيته په ټولنه کې هېڅ هم نشي تر سره کېدلی. د کاري ځواک لپاره د کارموندنې اساسي شرايط رامنځ ته کول او په کار کې د خلکو ګومارل پرته له قومي او ژبني تبعيضة به د افغانستان اقتصاد ته ډېره ګټه ورسوي.

پايله

افغانستان يو وروسته پاتې، جنگ ځپلی هېواد دی، چې له بېلابېلو ټولنيزو، سياسي، تخنيکي او امنيتي ستونزو سره مخامخ مملکت دی او پوهنيز پوتنشيل يې هم ډېر ټيټ دی، نو په دغه ډول ستونزمن حالت کې د افغان ولس څه وکړي، چې هم ځان له غلو او چپاولګرو خلاص کړي او هم خپل مملک خپلواک او پر مختللی کړي. د دې

لپاره افغانستان یو سیاسي گوند ته چې د افغانستان ملي ارزښتونه لکه د افغانستان تمامیت ارضي، د اسلام مقدس دین، د افغانستان د اکثریت ملت پښتنو ژبه لکه د افغانستان ملي ژبه ومني. په دغه گوند کې صرف افغانستان ته صادق او د افغانستان ملت ته ژمن خلک چې څانگپوه وي پکې غړیتوب ترلاسه کړي او د افغانستان په چارو کې صرف قانونیت ته غاړه کېږدي نه مصلحت ته! په فعلي شرایطو کې د افغانستان مقاومت یو اړین خوځښت دی، چې د افغانستان خپلواکي تضمین کړي او د افغانستان په گټه د افغانستان جیوپولیتیک موقعیت او ترانزیتی لاره د گاونډیانو او څېړنکوونو تر منځ تثبیت کړي. کله چې دا ډول یو گوند رامنځ ته شو او د ملي امنیت سیستم په افغاني ذهنیت جوړ شو، نو بیا افغانان کولی شي له پرمختللو ملکونو سره د افغانستان د اقتصادي سیستم د جوړولو په اړه قراردادونه وکړي. د افغانستان طبیعي زېرمې دې د ملت او هېواد د سمسورتیا لپاره وکارول شي او د افغانستان د ملي گټو په نظر کې نیولو سره دې له پرمختللو هېوادونو سره داسې تړونونه لاسلیک شي، چې د دواړو اړخونو په گټه وي او په افغانستان کې تلپاتې سوله تضمین کړي. پرته له بهرنیو کمپنیو افغانستان نشي کولی په تش لاس، په نشت پوهنیز پوتنشل او هېڅ تخنیکي امکاناتو د افغانستان ټولنه جوړه کړي، نو افغانان بهرنیو ته اړ دي، خو مري یې نه دي، نو د تفاهم او توافق له لارې کولی شي هېواد خپلواک، خلک نېکمرغه او ملت هوسا کړي.

افغانستان د اپارتاید په لومه کې

حنان حبیبزی

یادونه

دا لیکنه د ټولنیزې (سوشیل) تیورۍ او د شخړې (کنفلکټ) تیورۍ پر بنسټ چمتو شوې ده او پر هغو اخلیکونو ولاړه ده چې له اکاډیمک سیستم سره سم په انگریزي بڼه د لیکنې په پای کې شمیرل شوي دي. هر اخلیک ځانگړې شمیرې ته په پام سره له هغه 'نمبر سره تړاو ولري چې د متن په منځ منځ کې موندل کیږي. دا اخلونه د ثبوتونو په توگه د یوې برېښنايي څیړنې په نتیجه کې غوره شوي دي.

تاریخي شالید

د پښتنو د واکمنۍ پر وخت هیڅکله افغانستان یو ویشلی او پر قومي گټو ولاړ هیواد نه وو. د تاجکو اقلیت په ارگ کې پوره پوره واک درلود. ددې سره سره چې دا یو اقلیت وو، په رسمي چارو کې یې ژبه د دویمې رسمي هغې په توگه پښتنو وزغمله. د پښتنو واکمن پوهیدل چې ورو ورو له دې زغم څخه ناوړه گټه اخیستل کیږي او د پښتو ژبې د گوښه کولو هڅې روانې دي، خو بیایې هم تاجک

توکمي ازاد پریښودل، له حقونو څخه یې پورته حقوق ورکړل. په ټولو سیاسي، کولتوري، اقتصادي او ټولنیزو چارو کې دوی برابر و نه درلوده. ددوی درنښت کیده، ان تردې چې پښتنو هڅه کوله چې د خپلو تاجک وروڼو لپاره پارسي زده کړي. د ټولنیزو چارو فیلسوف، پروفیسر سلویچ ژيژاک په وینا 'افغانستان هغه مهال یو سلطنت درلود او د باچا د واکمنۍ تر پایه دغه هیواد ملي او مرکزي حکومت درلود، گڼ کولتوریز سیستم وو او د افغانان ټول پورونه راضي وو' ۱۱.

ان د پښتنو ترمنځ ملتپالي او نیشنلسټ ډلې او فکرونه د هغو پټو مبارزو په غبرگون کې راپورته شول چې تاجک توکمو د اقلیت ترمنځ یو شمیر کسانو د افغانستان له سیاسي حالاتو څخه په گټه اخیستو د پښتنو په ضد کولې. د وخت په تیریدو سره چې څومره د پښتنو ضد قومي او ژبنۍ هڅې ډیریدلې، هومره پښتنو خپل ځانته پام کیده او ترمنځ یې فکري یووالی رامنځته کیده.

که تاسو په تیرو شلو کلونو کې د پښتو پر ادبیاتو، کولتور، ټولنیزو او سیاسي هڅو نظر واچوی، د پښتنو ترمنځ په سلگونو حبیبی، په سلگونو خادمان، په سلگونو رښتینان، په سلگونو بینویان او الفتان زیږیدلي دي. په هره کورنۍ کې چې اپټرنیټ ته لاسرسی لري د پښتو ویبپاڼو یو لیکوال زیږولی دی. په دې توگه د پښتنو اکثریت په حرکت راغلی دی. د مالوماتو د شریکولو وسایلو (ویبپاڼو، گرځنده تلیفونو، فیسبوک، ټویټر، سکایپ، او نورو) دوی ته دا اسانتیاوې ورکړي چې پخپلو کې کمونیکشن ولري او د مالوماتو د شریکولو له لارې پر ستراتیژیکو مسایلو خبرې وکړي. د دې سره سره

چې عامې رسنۍ لکه تلویزونونه هغه حقایق سانسوروي چې د دوی په چاپیریال کې پېښیږي، خو رضاکارو کولتوري منډو تر پرو دوی ته وس ورکړی چې مالومات په اسانۍ سره شریک کړي.

خو له بلې خوا، یو شمیر ناپېښتانه افراد چې د کابل کنټرول یې په لاس کې دی، له اوسنیو شرایطو څخه په ګټه اخیستو د پښتنو د ځپلو هڅې کوي. دغه اشخاص عادي ناپېښتو اقلیتونو ته د دولتي او نادولتي دندو په ورکولو سره دوی د پښتنو په ضد لمسوي. په سیستماتیک ډول لګیا دي چې د پښتنو اکثریت په سیاسي او اقتصادي ډول ګوښه کړي، پښتانه دا هرڅه پخپلو سترګو ګوري او په وړاندې یې غبرګون نښي.

په دې لیکنه کې هدف دا نه دی چې ټول عام اقلیتونه (ناپېښتانه قومونه) غواړي چې د بهرنیانو له شتون یا روانې جګړې څخه ناوړه ګټه واخلي، په سیاسي او اقتصادي توګه د پښتنو د ګوښه کولو په کمپاین کې برخه ولري.

زما لسګونو تاجک توکمي، هزاره او ازبک ملګري دي چې د پښتنو پخلاف د روانې جګړې پخلی کوي، دوی په داسې حال کې چې له دې جګړې سره مخالفت لري غواړي چې داسې شرایط برابر شي چې ټول افغانان پکې ځانونه پیدا کړي. زما دغه ملګري په دې باور دي چې د روسانو یرغل د افغانستان د اقلیتونو هغو فکرونو ته چې د محمد ظاهر شاه پر مهال یې په پټه د پښتنو په ضد حکومتي او نا حکومتي فعالیتونه کول دا چانس ورکړ چې خپله مبارزه په ښکاره د ټوپک په څوکه پرمخ بوځي.

زما دغه دوستان په دې باور دي چې دغه فکرونه د ټولو اقلیتونو استازیتوب نه کوي بلکې د یو څو تنو اشخاصو د نظر استازیتوب کوي چې د قومي او ژبنيو مسایلو په راپورته کولو سره د قدرت او کنټرول په لټه کې دي چې ددوی په وینا د تیرو لسو کلونو راهیسې دولتي ځواک په ناوړه ډول کاروي.

دغه کسان د قدرت د ساتلو لپاره هڅه کوي چې د یو داسې سیاسي او اقتصادي سیستم مخه ونیسي چې ټول افغانان پرې راټولیدی شي. ددې دلیل دادی چې د ټولو افغانانو د راټولیدو په نتیجه کې دغو اشخاصو ته چې د امریکا په مټ او ډالرو قدرت ته رسیدلي او هېڅ ډول مسلکي پوټینشیل نلري، څوک د پیاز د سپینولو دنده هم نه ورکوی.

دوی په دې پوهیږي او د خپل قدرت په کارولو سره هڅه کوي چې عام تاجک توکمي، هزاره توکمي یا ازبک توکمي لږکی بیلاري کړي او د خپلو شخصي گټو لپاره یې استعمال کړي. ددې لپاره خپلو ځانگړو شخصي لومړیتوبونو ته په پام سره د افغانستان د اکثریت (پښتنو) پخلاف ټولنیزې، سیاسي، کولتوري او پوځي دسیسې جوړوي او په توکموژنه لاس پورې کوي.

د هیواد ترگردو لوی قوم پخلاف پر پوځي، کولتوري، اقتصادي او سیاسي محدودیتونو ټینگار او یو لوی قوم ته ددې احساس ورکول چې پخپل هیواد کې ځانونه بې هیواده وگڼي ښکاره تبعیض دی. دلته پر هغه څه بحث کوم چې د پښتنو پخلاف ددې ډلې سیاسي کمپاین بلل کیږي. دا سیاسي کمپاین د سویلي افریقا د اپارتاید د

سیستم په څیر شرایط لري چې په لاندې ډول یې تر څپرې لاندې نیسم.

مذهب د عامو خلکو پر پریکړو اغیزلري

ملا محمد عمر مجاهد چې د طالبانو مشري کوي، د روسانو په ضد جهاد کې یې برخه درلوده. دده فکري لیدلوری د افغانستان د مذهبي پور استازولي کوي چې پخپل ډول کې اکثریت فکر دی. ددې فکر سرچینه جومات او د جومات ممبر دی. هر جومات او د هر جومات له ممبر څخه په عقیدوي او فکري ډول کلیوال کنټرولېږي. هر نارینه، بالغ، روغ کلیوال لږ تر لږه د ورځې پنځه وخته دغه جومات ته ورځي او هلته امام پسي د الله حضور ته درېږي.

د جومات امام نه یوازې ددې کلي یو روحاني لارښود دی بلکې د مذهبي عقیدې له کبله د کلیوالو پر پریکړو اغیزلري. ددې اغیز سرچینه سپیڅلی قران او د رسول الله صلی الله علیه وسلم ویناوې (حدیثونه) دي چې وخت ناوخت یې امام کلیوالو (مقتدیان) ته بیانوي. د قران کریم ختمونه، دم او دعا، د کلیوالو په خوښیو کې گډون او د نکاح تړل، د نوي زیږیدلي ماشوم په غوږ کې اذان، په غم او بدو حالاتو کې کلیوالو ته د صبر غوښتنه، د جنازې لمونځ، دغه راز نړیوال او کورني عسکر هوایي یا محکني برید له لارې کلیوال وژني او ملا امام یې جنازه کوي او پاتې شونو ته د خیر او زغم غوښتنه کوي.

په دې توگه ملا امام د سولې او جگړې پر وخت د عامو خلکو ترڅنګ شته دی او دوی ته خدمات عرضه کوي او د خپلو مقتدیانو کنټرول

په لاس کې اخلې. ددې ترڅنگ نننۍ ملا لکه د پخواني هغه په څیر، لږترلږه په اونۍ کې یوځل (د جمعې په لمانځه کې) زرگونو خلکو ته وینا کوي. دده ډیری اوریدونکي عام خلک دي. دغه ملا خپلو اوریدونکو ته د روانو حالاتو، دولتي فساد، ناوړه سیاسي، اقتصادي، کولتوري او ټولنیزو چارو په اړه د مذهب له لارښوونو سره سم خبرې کوي. ان پر نړیوالو مسالو لکه د فلسطین، عراق او کشمیر پر کړکیچونو غږیږي.

د جمعې لمونځ د هیواد په ګوټ ګوټ کې، په هر جامع جومات کې ترسره کیږي او هیڅوک یې مخه نشي نیولی. دولتي اشخاص دغسې غوندې نشي جوړولی. دغه اشخاص له عادي خلکو سره نه یوازې ټولنیز اړیکي نلري بلکې ددوی د لاس لاندې ځواکونه لکه پولیس، پوځ او بهرني سرتیري ددغو کلیوالو ژوند په بیلابیلو ډولونو ګواښوي.

ملايان له عامو خلکو سره یو ډول جامې، عادتونه او کره وپه لري، د ژوند کچه یې د یو عادي کلیوال په څیر ده. په کابل، دوی، یا کوم بل بهرني هیواد کې رنگینې ماڼۍ نلري. د مرمۍ ضد یا د لسګونو زره ډالرو په بیه ګاډیو کې نه ګرځي. د خلکو پر جايدادونو یې خپته نه ده اچولې. دریشي او نیکتایي نه اغوندي، پخپلو ملي جامو افتخار کوي. عادي خلکو ته په درنده سترګه ګوري. په بله وینا له عامو خلکو سره کولتوري، اقتصادي او ټولنیز واټن نلري.

د بیلګې په توګه، که یو طالب یا ملا یو کلي ته ورشي، د هر چا میلمستون ته چې ورغی، هرڅه چې تیار وو هغه خوري، تشریفات نه

غواړي او پر کلیوالو ځان نه درندوي، خو که د ولسوالۍ یو مامور یا یو پولیس کلي ته ورشي، له کلیوالو د تشریفاتې هرکلي تمه لري. کلیوالو چې کومه افغانۍ د خیر او شر لپاره سپما کړي وي، هغه د پولیس یا مامور په هرکلي او ډوډۍ لگوي او خپله لاس ترزني کيښي. که داسې ونکړي ښايي دغه پولیس یا مامور ورته ستونزې جوړي کړي. نو اوس به فکر وکړو چې د پولیس والو یو وزیر به څه ډول هرکلی غواړي؟

له بلې خوا، په تیرو وختونو کې د ملا او جومات په ضد لفظي کمپاینونه له ادبیاتو نیولې بیا تر ښونځیو او غیري مذهبي، سیاسي، کولتوري او عادي غونډو کې شوي دي. که پر شاعرۍ نظر واچوی، تل ملا او شیخ د پرمختګ او عصريتوب په وړاندې خنډ بلل شوی دی. د تاریخ په اوږدو کې رسمي کړیو ملا او مذهبي فکر هر وخت گونډه توب ته هڅولی، ملا یوازې پرېښودل شوی او ملایانو ته په سیاسي چارو کې بیخي لږه یا هېڅ ونډه نه ده ورکړل شوې.

تل سیکولر ایډیالوژي چې سرچینه یې ښونځي او پوهنتونونه دي واکمني کړې او په مذهبي اکثریت یې خپل فکر او ایډیالوژي تپلې ده. په دې توګه ملایان له دوه اړخونو د اکثریت امتیاز لري، یو د قومي شالید له کبله چې پښتانه دي او بل د مذهبي لیډلوري له پلوه چې د اکثریت د فکر (مذهبي فکر) استازیتوب کوي.

د ملایانو مخالفه ډله (شمال تلواله) له یو څو اشخاصو جوړه ده، دغه اشخاص د ژبټوکمیزو ناپښتنو لږکیو د استازولۍ ادعا کوي، هره ډله یې سیاسي، ژبني او مذهبي شالید ته په پام سره ځانګړې

اجنډا اوې لري. د بهرنيو پوځونو د شته والي له کبله دولتي کنټرول لري. همدا راز، د سیکولر سیستم په رواجولو او د امریکا په مشرۍ د یو بهرني يرغل د شوني کولو له لارې د پښتنو د اکثریت په ضد عملیاتو کې ونډه لري چې دغه کار د طالبانو ملاتړ ته خلک هڅوي. دغو اشخاصو په ۱۹۹۰ کلونو کې په ملکي جگړه کې ونډه درلوده، د بهرنيو هیوادونو د گټو لپاره جنگیدل، له کبله یې د طالبانو غورځنگ رامنځته شو او خونړیو قومي جگړو ته یې د پای ټکی کینښود.

هغه وخت چې د تنظیمي جگړو لړۍ له حد و اوښتله، ټولنیزه نهیلي رامنځته شوه، افغانستان د بیرحمه قومندانانو ترمنځ وویشل شو او د مرکزي قدرت تشه رامنځته شوه. همدغه وخت ملایان راڅرگند شول او د خلکو ملاتړ یې ترلاسه کړ، د یو پور (کلاس) په توگه ملایانو ولیدل چې دوی هم یو قوت دی او د ظلم او تیري د یوه ځانگړي وخت په غبرگون کې راپورته شول چې ملکي جگړې زیږولی وو. ددې لپاره نننۍ ملا هغه د څلویښت کلونو پخوانی ملا نه دی او نه ننني دولتي افراد د څلویښت کلونو پخواني واکمن دي. لکه څرنګه چې سیکولر پور (کلاس) ځانونه د واکمنۍ حقداران بولي، ملا او مذهبي فکر لرونکي هم د یو ټولنیز-سیاسي پور په توگه د حق غوښتنه لري.

سیکولر پښتانه

د نړیوالې ټولنې په گډون گردې خواوې په دې ټکي همغږي دي چې په افغانستان کې د تعلیم کچه ټیټه ده او د ټولنې اکثریت د بیسوادۍ

له کبله خوریرې. له دې په ښکاره ډول څرگند یرې چې تعلیم لرونکی پور اقلیت دی. د دې سره سره چې په دولت او له دولت بهر یې قدرت او کنترول په لاس کې دی، خو بیا هم نشي کولی چې د هیواد ټولې چارې پرمخ بوځي، مسلکي او فکري ستونزې ددوی ترمنځ ددې لامل ګرځیدلي دي چې تعلیم لرونکی پور د ثبات په راوستلو کې پاتې راشي.

ددې مهم لامل ځانګړی شالید او پور (کلاس) دی، په بله وینا، تعلیم لرونکي په بیلابیلو پوړونو (کلاسونو) ویشل کېږي. کاري شالید، ژبتو کمیز شالید، سیمه ییز شالید، تعلیمي شالید، سیاسي شالید، کولتوري او اقتصادي شالید، مذهبي او عقیدوي شالید. په دغه ډول د بیلابیلو پوړونو مانا داده چې د ګټو او غوښتنو شخړې شته دي، او دغه شخړې د کنترول بنسټونه بیاوکه کوي.

د بیلګې په توګه، د حامد کرزي په ګډون په اوسني دولت کې د ګوتو په شمار پښتانه د هغې تګلارې په وړاندې بې وسه دي چې د پښتنو په سیمو کې پوځي عملیاتو ته قانوني بڼه ورکوي. دوی کرابي مامورینو په څیر دي په هغو پریکړو کې برخه اخیستلو ته اړ کېږي چې ددوی په پلرنیو یا د زیږیدو په سیمو کې د هوايي او محکمینیو عملیاتو نقشې جوړوي. که په بل ډول یې ووايو، په پوځ او پولیسو کې د پښتنو شمیر د نشت برابر دی. ددې پخلی د برتانيا د بهرنیو چارو پخواني وزیر ډیویډ ملیبنډ په وار وار کړی دی. ورته مسئله په دې وروستیو کې د برتانيا یو بل ډیپلومات مارک سډویل په لندن کې راپورته کړه.²

په دا څو تیرو ورځو کې پرفیسبوک یو ویډیو خپور شو، ویډیو یو مشهور جنگسالار رشید دوستم ونښوده چې د کرزي د کابینې د جوړولو لپاره په پټه د ازبک توکمو او هزاره توکمو ترمنځ کمپاین کوي چې کرزي له سياسي کرکيچ وژغوري. دا ویډیو ظاهراً د ۲۰۱۰ کال د لندن له کنفرانس څخه لږ مخکې د کابینې پر سر د کرکيچ د اواري د هڅو پر وخت جوړ شوی دی. دغه ویډیو نښي چې د حامد کرزي د رژیم سياسي، پوځي او اقتصادي تگلارې د جنگسالارانو په ابتکار جوړیږي، داهمدا راز نښي چې جنگسالاران په څومره لیوالتیا او وارخطایي سره د کرزي حکومت ته سياسي ملاتړ او سرچینې برابروي. هغه جنگسالاران چې په زرگونو پښتانه یې په ډله ییز ډول وژلي او هډونه یې د لیلې په دښته کې پراته دي، نه یوازې ازاده گرځي، بلکې د دوی د قدرت او کنترول له کبله د افغانستان د خلکو لویه برخه د پرله پسې بریدونو لاندې ده³. همدا راز، که د تیرې یوې لسیزې بدلونونو ته وگورو څومره چې پښتانه سخت ځپل شوي، هومره نورو ژبتو کمیزو ډلو پرمختګ کړی. په دې ډول پښتانه په هیڅ یو رسنیز راپور کې چې د بیارغاونې او پرمختیا په اړه غږیږي، استازیتوب نلري⁴.

حامد کرزي، ډاکټر اشرف غني، رحیم وردګ یا انورالحق احدي له کابله بهر له پرتو عادي پښتنو سره ټولنیز او کولتوري اړیکي نلري او نه یې د پښتنو په اقتصادي پرمختیا کې ونډه اخیستې ده. برعکس ددوی د مشرۍ له کبله نه یوازې پښتانه په ډله ییز ډول وژل شوي بلکې پټ او درنښت ته یې سپکاوی شوی دی. دوی خلکو ته خدمات وړاندې کولی نشي، برعکس ددوی تر مشرۍ لاندې عادي

پښتانه په پوځي، اقتصادي، کولتوري او ټولنيز ډول تر وحشتناکو بریدونو لاندې دي. په سياسي ډول دوی د داسې ځواکونو ملاتړ کوي چې د پښتنو په ضد جنگيږي. په دې توگه، د پښتنو استازیتوب په هیڅ برابر دی. په ډیرو ولایتونو کې د طالبانو د کورنیو غړي، کلیوال، خپل او خپلوان د کورنیو ځواکونو او هغو عسکرو له خوا چې د شپيگل د راپور له مخې د افغانانو ډیری برخه یې یرغلگر گڼي، د پلان شوو بریدونو لاندې دي.⁵

د کرزي د ملي امنیت ځواکونه د کمونیستانو د مهال له خاد سره هیڅ توپیر نلري. هلته هم د خلکو د نیولو او په ورته زندان (خرخي پله) کې یې د اچولو او رپولو دنده ترسره کیدله، اوس هم ترسره کیږي. د هغه وخت استخباراتو هم د بهرنیو یرغلگرو تر سیوري لاندې فعالیت کاوو، اوسنی هم د بهرنیو تر سیوري لاندې فعالیت کوي. د دې ادارې تیري د ملگرو ملتونو په وروستي راپور کې کتلی شی. همدا راز، دغه اداره زنداني شوي پښتانه رسنیو ته د پاکستاني وگړو په توگه ورپیژني. [د] دغې تاجک توکمې استریالوی خبریالې راپور وگورئ.⁶ په دې کې یو ځوان چې د لوگر یا د ننگرهار ولایت دی، د پاکستاني په نامه خپلو لیدونکو ته ورپیژني چې په دې توگه داسې پروپاگانډه په لاره واچوي چې پښتانه په پاکستان پورې وتړل شي او حقایق پټ کړي.

خو د دې دریغ سره سره داسې ښکاري چې دغه افراد د ستراتیژیکو تگلارو د جوړولو په برخه کې د پریکړو واک نلري، یا دا ده چې د خپلو سیکولر مفکورو له کبله له هغو تگلارو سره توافق لري چې په افغانستان کې دودیز او مذهبي پور تر پوځي فشار لاندې نیسي چې

تابعدارۍ ته یې چمتو کړي. که د حامد کرزي، رحیم وردگ یا جنرال کریمي دندو او مسولیتونو ته ځیر شو، بیا هم د امریکایانو په مشرۍ بهرنیو یرغلگرو، د تاجک، ازبک او هزاره جنگسالارانو د فشارونو له کبله اړ دي چې د پښتنو ضد دریغ ولري.

د بیلگې په توگه، رحیم وردگ هغه سپری دی چې هره ورځ د ده تر مشرۍ لاندې پوځیان د پښتنو په پت او عزت تیری کوي یا پښتانه مخور وژني. کرزی هغه سپری دی چې د پښتنو قاتلین یې له سزا معاف کړل او پر لویو څوکیو یې وگومارل او دده تر مشرۍ لاندې پښتانه وحشتناک حالت زغمي. ډاکټر اشرف غني په دې هرڅه پوهیږي خو د یو داسې سیستم ملاتړ کوي چې په هغه کې دده قوم وژل کیږي او د فساد او بې عدالتۍ پر ضد یې له عملي گامونو څخه ډډه کړې. انورالحق احدي کومه سیاسي اجندا نلري او داسې ښکاري چې سیاسي وړتیا یې هم تر پوښتنې لاندې ده. یوازې څوکۍ ورته هرڅه ده، کنه نو اغیزمن لیډر په کرکیچ کې ځان څرگندوي او د خپل قوم ترڅنګ درېږي. له بلې خوا، دغه ټول نومونه، خبر یا نا خبر د سیکولریزم د عملي کولو په کمپاین کې برخه اخلي. مذهبي او دودپاله خلک د مذهب د گوښه کولو هڅې نه خوښوي.

دا په داسې حال کې ده چې رحیم وردگ په دفاع وزارت کې ځان خوندي نه احساسوي او کرزی یې په ارگ کې، له خپلو دفترونو څخه بهر د ښکاره گرځیدلو وړتیا نلري. لسگونو زره کورني او بهرني پوځیان ددوی د دفاع لپاره هم پخپله قرباني ته لېږل کیږي او هم د عامو خلکو [پښتنو] ژوند ته گواښونه جوړوي. دوی [رحیم وردگ، کرزی او نور] د بل تاوتریخوالي غندی، خو خپله د تاوتریخوالي امر

ورکوي، ددوی ترمشری لاندې یا شتون کې پر پښتنو هغه وحشتناکه ظلمونه روان دي چې د شورویانو د یرغل پر مهال چانه وو اوریدلي. له گوتینامو نیولي، بیا تر بگرامه، څرخې پله او په نورو پتو زندانونو کې پر پښتنو څه تیریري؟

تنگونه په لوی لاس پیدا شوه

په داسې حال کې چې د واکمنۍ له ماتې وروسته ډیری طالبان پخپلو کورونو کې ناست وو او چمتو وو چې د کرزي په مشرۍ له نوي حکومت سره مرسته وکړي، په دوه زره دوام کال کې نړیوالو سرتیرو ته ددې رسمي اجازه ورکړل شوه چې دافغانستان په خاوره کې د پښتنو په ضد هر ډول هوایي او محکني عملیات وکړي.⁷

له دې مخکې د زرگونو طالب اسیرانو چې ټول پښتانه وو د څرگندو اشخاصو له خوا ډله بیزه وژنه او ورپسې په ډاگه د پښتنو پر سیمو د هوایي بمباریو تشویق، په کندوز او بلخ کې د سیمه ییزو مخورو لکه ارباب هاشم، میرزا نصري او عبدالولي ابراهیم خیل وژل او هلته د جايدادونو لاندې کول، هغه څه وو چې په وروستۍ لسيزه کې یې د پښتنو د اکثریت په ضد د بنکاره سیاسي تبعیض بنسټ کینود.⁸

د بلخ، فاریاب، سمنگان، کندوز، بغلان او سرپل د پښتنو په ضد سیستماتیک تاوتریخوالي د دې خبرې شاهدي ورکوي چې ټوله دسیسه د یوې ډلې په ضد پلان شوې ده.⁹ اوس داسې هڅې کیږي چې د پښتنو دغه قربانیان نه یوازې له پامه وغورځول شي، بلکې ددوی پاتې شوني مجبور کړل شي چې هغو اشخاصو ته تسلیم شي چې دغه وژنې یې پلان او بیایي په ډیره بې رحمۍ ترسره کړې.

هغو اشخاصو چې دغه تاوتریخوالی یې ترسره کړ، د ملگرو ملتونو او نړیوالې ټولنې، د کرزي په اداره کې لوړې څوکۍ او دولتي اختیارات ورکړل او قانوني څانگې یې په واک کې ورکړې، په دې ډول یې دوی ته یو پیاوړی سیاسي ملاتړ او اقتصاد هم برابر کړ. له دې لارې یې په ښه توگه وکړی شول چې کورني او نړیوال امکانات د افغانستان د اکثریت وگړو (پښتنو) په ضد د دې هدف لپاره وکاروي چې جگړه خپلې پښتانه خپلې تابعدارۍ ته مجبور کړي. لکه په سویلي افریقا کې چې د تورپوټکو په ضد کیدل.

د اپرتایډ رنې بیلگې

په افغانستان کې دولتي سیستم هغه وخت د اپرتایډ په توگه څرگند شو چې د طالبانو د حکومت له پرځولو وروسته متحدو ایالاتو اداره او کنترول د پښتنو ضد ډلې (شمال ټلوالې) ته وسپاره چې په تیرو دیرشو کلونو کې یې د پښتنو د اکثریت د خپلو هڅې تکرار کړي دي. دوی یوه ځانگړې سیاسي، اقتصادي، پوځي، کولتوري او ټولنیزه اوږدمهالې اجنډا لري چې د امریکا یرغل عملي لار په لاس ورکړه.

د اپرتایډ ټکی لومړی په سویلي افریقا کې د سپین پوټکو اقلیت چې دولتي واک یې درلود، د تور پوټکو د اکثریت په ضد (د دولتي سیستم له لارې یا د قانوني توکمپالنې په لړ کې) ازمايلي دی. له هغې راوروسته چې د نړۍ په یوه بله برخه کې توکمیز چلند کیږي نو سیاسي یا ټولنیز څیړونکي د اپرتایډ نوم ورکوي.

که یو ځانگړې فرقه، قوم یا ولس د نړۍ په یو هیواد کې د اقلیت (ونو) له خوا له توکمیز، ژبني، سیاسي، پوځي تاوتریخوالي سره

مخامخ شي او د خپلې ژبې، پوستکي، مذهبي يا دوديزې مفکورې له کبله له سياسي حق څخه بې برخي شي، دا د ملگرو ملتونو د منشور له مخې سياسي، ټولنيز، کولتوري او اقتصادي تعصب بلل کيږي. د خلکو يوه لويه ډله له خپلو سياسي، کولتوري، اقتصادي او ټولنيزو حقونو څخه بې برخې کول په څرگند ډول د ملگرو ملتونو د منشور ماتول او د بشري حقونو تر پنبو لاندې کول دي. د دې لپاره چې يوه کوچنۍ ډله قدرت او کنټرول ترلاسه کړي، د خپلو فرقه ييزو گټو د تر لاسه کولو لپاره توکميزې نارې پورته کوي. دا داسې سيسټم دی چې کوچنۍ ډله بايد کنټرول واخلي چې کارگري ځواک يې پياوړی شي او معياري ژوند خپل کړي.

د تيرو شلو کلونو راهيسې په افغانستان کې د پښتنو د اکثريت په ضد د اقليتونو د دفاع په پلمه سياسي خوځښتونه او ټلوالې جوړې شوې دي. ددغو ټلوالو سياست ته که وگورو او په هممهاله توگه په شمالي ولايتونو کې د پښتنو پخلاف تاوتريخوالي وشميرو نو دې پايلې ته به ورسېږو چې ددغو ټلوالو يوازنی سياست دا دی چې پښتانه په سياسي او اقتصادي ډول بيباته کړي او قدرت ددوی لاسته ولوېږي. ددې تيورۍ مخکښ د شوراى نظار قومندان احمد شاه مسعود وو چې غوښتل يې افغانستان د لوی تاجکستان يوه برخه وگرځوي.¹⁰

په دې ډول، د وگړو لويه ډله چې د واک کولو حق او قوت لري، له اقليتونو جوړې يوې ټلوالې سره مخامخ کيږي چې يوازې شخصي او قومي گټو پسې گرځي. دغو دسيسو د عادي خلکو پر ژوند اغيز شيندلی او دوی يې پخپل ورځني ژوند کې احساسوي، د همدې

لپاره خپل چاپیریال ته گوري چې د مخنیوي لارې چارې ولټوي، خو هلته هغه طالبان دي چې ځانپالو ټلوالو او ژبتو کمیزو سیاستونو پخلاف راپورته شوي دي، خوابدو او غوصه شوو پښتنو ته بدیل وړاندي کوي.

د پښتنو د خپلو پرله پسې هڅې

په دوه لسيزو کې دا دومه هڅه ده، دا ځل هم د دولت له دريځه د هغو اشخاصو په لاس ترسره کېږي چې پښتانه د ځان په وړاندې خنډ گڼي.¹¹ لومړۍ هڅه د ۱۹۸۰ - ۱۹۹۲ کې هغه مهال وشوه چې له شوروي یرغلگرو سره د اوربند تړون وشو، او دغه دسیسه د برهان الدین رباني د ولسمشرۍ تر پایه پورې روانه وه.¹² د افغانستان پخوانی پوځ له منځه لاړ، ځانگړو ډلو ته وفادار جنگیالي د پوځ او پولیسو په توگه دولتي ځواکونه ونومول شول او د کابل په سوېل، ختیځ او شمال کې یې د پښتنو په ضد پوځي عملیات پیل کړل.

ددې عملیاتو هدف دا وو چې پښتانه وځپل شي چې د برهان الدین رباني په مشرۍ تاجک توکمي په ټول افغانستان خپل کنټرول پراخ کړي. انجینر گلبدین حکمتیار د یو پښتون په توگه په دغې دسیسې وپوهیده او مقاومت یې وکړ. د مسعود ځواکونو له روسیې، هند او د منځنۍ اسیا له یو شمیر هیوادونو څخه مالي او پوځي ملاتړ اخیسته، خو مقابل لوري نه یوازې د پاکستان ملاتړ له لاسه ورکړی وو، بلکې عربي هیوادونو هم ورسره مرسته نه کوله. هغه وخت چې د جگړې د اوږدېدو له کبله د حکمتیار ځواکونه له مالي او پوځي ستونزو سره مخامخ کیدونکي وو، د طالبانو په څیره کې یو نوی

ځواک د پښتنو له منځه راپورته شو او په خورا لنډ وخت کې یې وکولی شول چې د رباني حکومت ړنگ کړي.

اوس هم په افغانستان کې یوازې پښتانه دي چې دولت او نړیوال ځواکونه یې په نښه کوي. په دې لړ کې د پښتنو د پور غړي وژل کيږي، نیول کيږي، تعقیبيږي، بنديانېږي، ځورول کيږي او سختترینه کړاوونه ورکول کيږي. د پوځي عملیاتو له لارې د پښتنو ښځې، ماشومان، سپین رېږي او ځوانان په انفرادي او ډله ییزه توګه د یو سياسي او اقتصادي هدف لپاره وژل کيږي او وژونکي یې ستایل کيږي.

ددوی په کلیو او کورونو دغه عملیات د یوې پوځي تګلارې په مټ چمتو کيږي چې هم د سیمه ییز دولت او هم د نړیوالو ځواکونو جیګپورې پوځي چارواکي پکې ګډون کوي. طبیعي ده چې دوی د پوځي وسایلو د استعمال له لارې غواړي چې پښتانه وویروي، بې زړه یې کړي او د هغو افرادو تابعدارۍ ته یې ورمات کړي چې غواړي قدرت ترلاسه کړي. د همدې لپاره د پښتنو وژونکی له هر ډول محاکمې ازادېږي او په پوځي میډالونو نازول کيږي.

دغه حالات هغه مهال پیدا کيږي چې په حکومت کې د قدرت خاوندان شا او خوا وګوري چې ځواکمن هیوادونه یې ترشا ولاړ دي او ددوی له پروژو سره سياسي، پوځي او اقتصادي مرسته کوي. د دې تاوتریخوالي په نتیجه کې دغه اشخاص هڅه کوي چې د پریکړو ځای ته ځان ورسوي او خپلې منګولې ټنګي کړي.

مهمه بیلگه یې د پوهنتون د پنځه زده کونکو او یو استاد نیول دي. دا پېښه په داسې حال کې وشوه چې کرزی له هیواده بهر وو او هغه هیواد ته یې سفر کړی وو چې له پاکستان سره دودیزه دښمني لري. له دې پېښې وړاندې په پاکستان باندې فشارونه ډیر شوي وو او ددې لپاره چې هند ته د حامد کرزي د سفر په اړه د پاکستان خوله پټه کړي، دغو دولتي اشخاصو ته پکار وو چې څو نور پښتانه، د یوې، تش په نامه دسیسې د جوړولو په پلمه ونیسي چې په اصطلاح د پاکستان په ضد په خلاصه خوله د خبرو جوگه شي. داسې پلانونه د امنیتي سلاکار، نورو امنیتي او دفاعي چارواکو په مټ جوړیږي.

که لږ نور یې هم ښکاره ووايو، د امریکا پر سفارت برید او د رباني د وژلو تورونه کافي نه وو، په دې چې، دا وار له مخه پاکستان رد کړي وو. ددې لپاره چې هند ته د حامد کرزي د ناڅاپي سفر او کابل-ډیلي ترمنځ د ستراتيژیک تړون په اړه کابل د اسلام اباد د فشارونو مخه ونیسي او پر پاکستان د امریکا فشارونو ته نوي دلایل پیدا کړي، یو څو بیگناه محصلین ونیول شول. څرگنده ده چې په زندانونو کې بیا د ناپښتنو امنیتي مامورینو له خوا دغو نیول شوو خلکو ته سختین کړاونه ورکول کیږي.

په داسې حال کې چې پښتانه شکایت لري چې په سیمو کې یې ښوونځي او پوهنتونونه د جگړو له کبله تړلي دي، ډیری ماشومانو او ځوانان یې زده کړو ته لاسرسی نلري، دپوهنتون د زده کونکو د نیولو تر ټولو مهم اړخ دادی چې دوی لاسې بې جرته کړي چې لوړو زده کړو ته زړه ښه نکړي یا لویو ښارونو ته د لوړو زده کړو د ترلاسه

کولو لپاره سفر ونکړي او داسې فکر ور واچول شي چې په پوهنتونو کې هر پښتون تر تعقيب لاندې دی.

په هيڅ قانون کې، پرته له محاکمې امنيتي ځواکونه حق نلري چې يو څوک د مجرم په توگه زندان ته واچوي او هلته يې وځوروي، يا پر هغه د دسيسه جوړونکي، ترهگر يا بل وړانکاري نوم کيږدي، خو موږ وليدل چې نيول شوي خلک نه د کومې محاکمې له لارې تورن شول او نه داسې اسناد ونبودل شول چې دوی رښتيا په يوه دسيسه کې لاس درلود او پرته له دې چې نيول شويو خلکو ته د دفاع حق ورکړل شي، ورباندې دا ډول بد تور ولگيد. کله چې دغه تورن خلک د تلویزون پر پرده ښودل کيږي يا د خبريالانو د کيمرو په وړاندې څرگنديږي، نو مجبور دي چې هغه څه ووايي چې پوليس يا امنيتي کسان يې غواړي، ځکه چې هغوی ته د فزيکي او روحي ځورونې گواښونه کيږي، ان د مرگ د سزا گواښ ورته کيږي، دپته مجبورېږي چې د چارواکو په خونبه اقرار وکړي. دا ټوله کيسه دا مانا لري چې يوه دسيسه جوړه شوې ده او ددې دسيسې ترشا ډول ډول سياسي موخې پرته دي.¹³

تاوتریخوالی او سپکاوی

د ۲۰۱۱ کال د اکتوبر په میاشت کې د ملگرو ملتونو راپور وښودله چې په زندانونو کې پښتانه په څومره بې رحمۍ سره شکنجه کيږي چې د هغو اشخاصو تابعدارۍ ته يې ورمات کړي چې حاضر نه دي قدرت له بل چا سره شریک کړي. د دې سره سره چې ملگرو ملتونو په دې راپور کې حقایق رابرسیره کړل، خو ددې راپور له لارې پښتنو

اکثریت ته په غیر مستقیمه توګه ګواښنه وشوه چې د هغو اشخاصو تابعداري وکړي چې په کابل کې کنټرول لري، که داسې ونکړي نو له دغې سختې سزا سره به مخامخ شي. په دې دلیل چې ملګري ملتونه دغسې پټ دولتي جنایتونه په لفظي توګه افشا کوي، په داسې حال کې چې خپله ملګري ملتونه ددغو حقایقو شاهدان دي، خو هیڅ یو دولتي مامور د محاکمې غوښتنه یې نه ده کړې.

په بله وینا، د حامد کرزي ټوله اداره د ملګرو ملتونو او نړیوالې ټولنې په مرستو چلېږي، امنیتي کسانو او پولیسو ته روزنه او مالي ملاتړ هم ملګري ملتونه، متحد ایالات او ناټو ورکوي او د ملګرو ملتونو سیاسي، پوځي او مالي ملاتړ لري. د بن کنفرانس او د ټولو هغو په اصطلاح ټول ټاکنو لګښت ملګرو ملتونو ورکړی چې کرزی یې بیا بیا د ولسمشر په توګه وګوماره.

ددې راپور د سیاسي اړخ انتقاد کونکي ښایي ووايي چې ملګرو ملتونو په لوی لاس هڅه کړې چې په زندانونو کې د بندیانو د شکنجو د بهیر په افشا کولو سره هغه خلک وویروي چې د کرزي د حکومت په ضد جنګیږي یا هغه خلک وویروي چې د طالبانو او حزب اسلامي ملاتړ کوي، خو له بلې خوا، دغه راپور ښيي چې د پښتنو په ضد یو سیستماتیک دولتي تاوتریخوالی روان دی، یانې د پښتنو زامن په دې او هغه نامه نیول کېږي او تورو تمبو شاته په فزیکي او روحي ډول ځورول کېږي. ددې سیاسي او ټولنیز اړخ دا دی چې له دې لارې، پښتانه څنډې ته کړي، د سیاسي، کولتوري او اقتصادي تشې په رامنځته کولو سره قدرت په اصطلاح هغې ټلوالې

ته انتقال کړي چې په تیرو وختونو کې په شمال کې جوړې شوي دي¹⁴.
بهرنی یرغل او د پښتنو ځپنه

د اقلیت واکمن ژر راضي کیږي چې د بهرنیو ځواکونو (یرغلگرو) شرایط ومني او په بدل کې بهرنی یرغلگر د اقلیت د واکمنۍ دفاع کوي. بهرنی ځواکونه تل هڅه کوي چې د یو هیواد اکثریت له قدرت لیرې کړي او د اقلیتونو اوږدمهالې واکمني ممکنه کړي چې خپلې ځانگړې گټې خوندي کړي. په بدل کې یې اقلیتونه په ټول زیار سره د بهرنیو ځواکونو گټې خوندي کوي چې ددوی له ملاتړه لاس وانخلي. دا کار د اکثریت لپاره د منلو نه وي او په وړاندې یې غبرگون ښيي.

په افغانستان کې بهرنی عسکر لگیا دي، د همداسې شرایطو په جوړولو کې مرسته کوي، ناڅاپه په یو کور ورننوزي او دا کار خلکو ته هغه روسیې عسکر ورپه زړه کوي چې په ۱۹۸۰ کلونو کې یې پر افغانستان ورته یرغل کړی وو او په همدې کلیو کې یې د عامو خلکو پخلاف ورته چلند کاوو. عام خلک ویني چې د هماغو سرو روسانو په ډول څیرې ظلم او تیری کوي.

د خلکو ښځې تلاشي کوي، نارینه او ښځینه وگړي له ځان سره بیایي، بیایي ځای په ځای وژني. یو چا له پیړیو پیړیو راهیسې زیار ویستلی وي، یوه کورنۍ یې جوړه کړي وي، یو بهرنی عسکر ورشي، ټول په ډزو وولي او کورنۍ یې ځای په ځای ختمه کړي. ددې ظلم پخلاف خلک او از نشي پورته کولی، رسنۍ داسې پېښې نه راپورته کوي، داسې مرجع نشته چې کلیوال ورته شکایت وکړي. خلک مجبورېږي چې خپله لاس په کار شي، ځکه چې خلک باور له لاسه ورکوي او پر

هغه څه بې عقیده پیدا کېږي او لیا ډیریري چې هیواد له بهرني يرغل سره مخامخ دی.

د ناټو عسکر په رڼا ورځ پښتانه په ډله ییزه او انفرادي توګه وژني او د کرزي حکومت ددوی دغه عمل نه یوازې ستایي بلکې دېته د ترهګرۍ په ضد جګړه وایي. ددې جګړې مانا دا ده چې د پښتون وژنه یو روا او قانوني کار دی، ځکه خو قاتل محاکمه کېږي نه او برعکس پښتون د ترهګر په نامه پرته له کومې محاکمې د استخباراتو او پولیسو په لاس زندان ته اچول کېږي او هلته شکنجه کېږي.¹⁵ د بمباریو ستاینه، د وژنو او وژنکو ستاینه، د وژونکو نه محاکمه، پرته له محاکمې پر ازادو وګړو تور لګول او ددوی د ځورولو لړۍ، داسې سیاست دی چې تبعیض یې رامنځته کړی او خلک یې په بشپړ ډول خواږدي کړي دي.

په هوایي بمباریو کې د پښتنو ماشومان، ښځې او سپین ږيري وژل کېږي او یایي په کورونو د ناټو عسکر په ځانګړي ډول امریکایي عسکر ورننوزي او هر سپکاوی چې غواړي هغه غریبو او بي دفاع خلکو ته ور اړوي. د دغسې ظلمونو بیلګې دومره ډیرې دي چې ان د نړۍ په ګوټ ګوټ کې د نورو هیوادونو او سیدونکي پرې بحث کوي. له هوایي او مخکنیو بریدونو پرته د نورو سنجول شوو پوځي یرغلونو له لارې د پښتنو غړي ویرول کېږي، نه یوازې یې د ژوند حق له خطر سره مخامخ دی بلکې ددوی سیاسي، اقتصادي او ټولنیز حقوق تر پښو لاندې دي.¹⁶

پوځ او پولیسو ته د خارجي يرغل پر ځای د پښتنو د تعقیب روزنه ورکول کیږي. پخوا وختونو کې به پوځي ته د یو خارجي يرغل په ضد د وطن د دفاع روزنه ورکول کیده، اوسني پوځ ته د یو ځانگړي قوم د غړو د تعقیب او وژنې روزنه ورکول کیږي. دغه پوځ او اردو د چا په ضد او په کومو سیمو کې عملیات کوي؟ د چا کورونه تلاشي کوي؟ شوک لاس تړلي، سترگې تړلي له خپلو کورونو بیایي؟

دغه پوځیان په ډیرې بې رحمۍ سره د پښتنو بانفوذه ملا امامان او قومي مشران وژني چې د اوسني دولتي فساد په ضد راپورته شوي غږونه یې غلي کړي. له نورو بیلگو به تیر شم او دلته به ستاسې پام د غزني د اندرو ولسوالۍ د اوسیدونکي شیخ الحدیث مولوي عبدالبصیر وژنې ته ستاسې پام واړوم. د هغه گنا څه وه؟ او کومې محاکمې په کوم تور د هغه د مرگ پریکړه کړې وه؟ دلته دغه پوښتنه یو دولت ته راجع کیږي؟ که دا سیستماتیک او هدفی وژنې نه وي، نو دغه مولوي صاحب ولې په دومره بیرحمانه ډول وژل کیږي؟

اقتصادي اړخونه

حکومت، پولیس او نور دولتي ځواکونه د یو پلان له مخې پښتانه پانگوال او تجاران تر فشار لاندې راولي چې ویره ور واچوي او د هیواد له یوه ځایه بل ځای ته له کاري سفرونو ډډه وکړي چې پانگونه یا تجارتي کاروبار ونشي کړي یا د دایمي پوستونو لپاره سیالي ونشي کړي. د تصادف له مخې که کوم پښتون په پنجشیر یا بدخشان یا بامیان کې دنده ولري نشي کولی خپله کورنۍ له ځانه سره دغه ولایت ته بوځي، ځکه چې هلته د اوسیدو شرایط ورته نه دي برابر. د

دې مانا داده چې هلته دايمي کار نشي کولی او د تگ راتگ په حال کې به خپل وخت تيروي. دا تگ راتگ امنيتي ستونزې لري او دغه سړی مجبورېږي چې دنده پرېږدي. د داسې شرايطو مانا داده چې يو ځانگړی قوم، شخص يا ډله په يوه ځانگړې سيمه کې لنډمهالې دنده ولري.

که يو پښتون سوداگر وغواړي چې په کابل کې پانگونه وکړي، هغه ته ډول ډول امنيتي خنډونه جوړېږي چې ونشي کړی خپله پروژه عملي کړي. که ددې ستونزو سره سره هغه پانگونه ته زړه ښه کړي، بيا هغه وخت د کار اجازه ورکول کېږي چې يو تاجک، هزاره يا ازبک توکمی وگړی پرته له کومې پانگې شريک کړي. که دا کار ونکړي بايد يو لوړپوړی امنيتي چارواکی مفت پخپله پروژه کې شريک کړي چې د کاروبار امنيت يې شونی شي. په کيښتال ټولنو کې چې يوازې شتمن کولی شي د خپلو پيسو په مټ قانون بدل يايې جوړ کړي، حکومت جوړ او حکومت ړنگ کړي، د پښتنو سوداگرو او پانگوالو د پرمختگ مخه نيول کېږي چې تشه رامنځته کړي او کاري ظرفيتونه يې له منځه لاړ شي.¹⁷

په لويو ښارونو کې پښتنو ته نمرې نه ورکول کېږي او حکومتي ملاتړ نلري، ځکه چې په ښکاره ډول تر تعقيب لاندې دي. په کابل کې پښتانه شکايت لري چې په دولتي ادارو کې له دوی سره بد چلند کېږي. په ښار کې هستوگنه ژوند معياري کوي او د ماشومانو راتلونکی جوړوي، په کليوالو سيمو کې هغه اسانتياوې نشته چې ژوند معياري کړي. دغه دولتي اشخاص هڅه کوي چې ښارونو ته د پښتنو د ورلېږدېدو مخه ونيسي چې د ژوند سطحه يې معياري نشي

او عصري (له اسانتیاوو ډک) ژوند خپل نکړي. ددې فشارونو بل دلیل دادی چې دوی له سیاسي، کولتوري او اقتصادي غربت سره مخامخ شي، خو برعکس په قدرت کې شته اشخاص (لږکیو پورې اړوند کسان) شتمن شي. په کپیټلیسټ سیستم کې یوازې شتمن د واکمنۍ حقداران ځانونه بولي، که بیوزلي (عادي خلک) شتمنو ته له خدمت کولو څخه انکار وکړي پوځ او پولیس ورلیږي او په زوره یې تابعدارۍ ته اړ کوي.

کارگري ځواک، مسلکونه او کنټرول

یوه داسې هڅه روانه ده چې پر پښتنو دومره بندیزونه ولگول شي چې دوی ونشي کړي له یوه ځایه بل ځای ته سفر وکړي او د دوی چاپیریال محدود کړي. د سفر پر مهال دلارې په اوږدو کې د پښتنو پخلاف له ناوړه چلند څخه کار اخیستل کیږي. دوی تلاشي کیږي او رټل کیږي. په دولتي ادارو کې په یوه نوم او بل نوم په ذهني توگه ځورول کیږي چې دندې پرېږدي او ځای یې ناپښتانه ډک کړي.

دغه سیستماتیک بندیزونه او زور زیاتۍ د پښتنو هغه مسلکي وړتیا له منځه وړي چې له مخې یې دوی کولی شي د ازاد بازار په اقتصاد کې ځانونه پیدا کړي، هلته بشپړ استازیتوب ولري او له هغو کسانو سره چې کنټرول یې په لاس کې دی سمه سیالي وکړي شي. دغه سیستماتیک پوځي یرغلونه د وخت په تیریدو سره نشي کولی چې پښتانه پر یو اقلیت بدل کړي، خو ددوی کارگري وړتیا له منځه وړي، د وگړو شمیر به یې لاهم ډیر وي، خو مسلکي پوټنشل به نلري.

د اوسنیو سیاسي پوځي، کولتوري او ټولنیزو فشارونو موخه دا ده چې پښتانه د معاصرو مسلکونو د ترلاسه کولو له چانسونو څخه بې برخې کړي چې په راتلونکي کې ونشي کړي د اقلیتونو غړي د کارگرۍ په ډگر کې وننگوي. که داسې وشي نو، د دې سره سره چې پښتانه کارگر به مسلکي وړتیا نلري، د شتمنۍ کنټرول به د کپیټالستو اقلیتونو لاسته ورغلی وي، خو دوی به بیا هم د پښتنو په ضد سیالیۍ ته دوام ورکوي ځکه چې د اکثریت مسئله به ورته لا نور چلنجونه جوړوي. کله چې د اکثریت په ضد جگړه دوام وکړي، ورو ورو کارگري مسلکونه اقلیتونو ته انتقالیږي، د نړیوالو خیریه ټولنو په پلمه بهرني کارگر له هغوی سره یوځای کیږي او هغه تشه چې د اکثریت وگړو د کارگري ځواک د لیرې کولو په نتیجه کې رامنځته شوي ده، ډکوي.

دا حالت بیا د اقلیتونو شتمنو ته پوره صلاحیت ورکوي چې مخامخ پریکړې وکړي او له بهرنیو [ځواکونو] او پانگوالو سره مخامخ معاملې وکړي. دوی بیا زیاتره د هغو هیوادونو سره پټ او بڼکاره نژدې اړیکې ساتي چې شریکه ژبه لري یا هغه چې دوی سره شریک کاري مسلکونه لري. دغه کارگري ځواک بیا ژر د خوش گذارنۍ پور ته رسیږي او هغوی چې مسلکونه نلري او کارگري ځواک یې د جگړې له کبله زیانمن شوی، خبر یا نا خبر د اقلیتونو خدمت ته وربلل کیږي.

د کپیټالیزم په نړۍ کې چې پرمختګ یې ټیکنالوجی له ودې سره تړلی دی د کارگرو د ټولنې کنټرول که د هر چا په لاس کې وو، پریکړه به هم کوي او لوی قراردادونه به هم اخلي. دغه کنټرول هغه وخت د یو چا لاسته لویږي چې د طبیعي زیرمو او اقتصادي سرچینو کنټرول په

لاس کې واخلي. د دې لپاره داسې هڅې روانې دي چې د افغانستان د طبیعي زیرمو قراردادونه ناپښتنو پانگوالو ته ورکړل شي چې پر شتمنۍ کنټرول ترلاسه کړي. که د بغلان د طلا معدن ته ځیر شي، نو تاسو ته به څرگنده شي چې ددغه معدن کنټرول پرته له کومې داوطلبۍ یو سیمه ییز جنگسالار ته ورکړل شوی دی. ددغه جنگسالار جنایتونه دومره ډیر دي چې نشي شمیرل کېدای.¹⁸

کولتوري فشارونه

پر پښتنو د القاعده او ترهگر نوم ایښودل کېږي چې په روحي یا فزیکي توګه یې د ځورولو شرایط برابر کړي. د خبریالانو د ټولنې د یو فعال ضیا بومیا په وینا ان د اطلاعاتو او کولتور وزیر مخدوم رهین په دې وروستیو کې وویل چې قومي جامې د ترهګرو جامې دي او په دې باید بندیز ولګول شي. ښاغلي بومیا د ۲۰۱۱ کال د اکتوبر میاشتې پر پنځمه نیټه د خپل فیسبوک پر پاڼه داسې ولیکل:

"د اطلاعاتو او کولتور وزیر مخدوم رهین خپلو پلویانو ته ویلي چې په ملي راډیو تلویزیون کې څوک پرېږدي چې په ملي جامو کې دنډې (وظیفې) ته ورشي، ځکه چې د ده په وینا ملي جامې د تروریستانو لباس دی. د رهین له همدې دستور سره سم نن یو تن چې په ملي راډیو کې نوکري وو د عزیزیار له خوا چې رهین ته نږدې سپری او دنطاقانو دشعبې آمر دی، توهین شو او داسې ورته وویل شول (چرا پتلون نه پوشیدی؟ شما اوغان های غول تروریستها، القاعده ها و طالبان). په همدې تړاو نن یو بل تن چې پښتون دی، په ملي جامو کې تلویزیون ته راځي، ورغوښتل شوی او د تلویزیون

د مرستیال له خوا اخطارونه ورکړل شوي دي چې منفک به شي. دغو دوه تنو د خبریالانو ټولنو ته له همدې امله شکایت کړی او د مرستې غوښتنه یې هم کړې ده. مورخ خبریالان د وزیر دغه عمل غندو هیله ده راسره یو شی ."

د پښتنو پر ژبه په ښکاره توګه ملنډې وهل او سپکاوی د دې پخلی کوي چې د دوی په ضد جګړه تر اقتصادي، پوځي او سیاسي ډګره ور هاخوا روانه ده. په رسنیو او مزاحیه پروګرامونو کې پرې ملنډې وهل د ساعت تیرۍ موضوع جوړه شوې ده.¹⁹ د کورنیو چارو وزارت په تذکرو کې پښتنو ته مورنۍ ژبه درې لیکي. په دې توګه هڅه کوي چې د پښتنو ژبنۍ پیژندګلوي بدله کړي. دا [دوی ته] دوه ګټې لري، یو د کاغذ پر مخ د پښتنو شمیر کمیري او بل د تاجک توکمو شمیر ډیریري. دا درغلي یوازې له پښتنو سره نه کیږي بلکې له هزاره وو، ازبکو او نورو توکمونو سره هم کیږي.

د جايدادونو قبضه

په شمالي ولایتونو کې ډیری ځایي پښتانه مجبور شوي دي چې خپل اصلي ټاټوبی پریرې دي. په جوزجان، بلخ، بامیان، فاریاب، بغلان، سمنګان او سرپل کې د پښتنو جايدادونه ځایي زوراکو قبضه کړي دي، رمې یې چور شوې او دوی کلې کولو ته مجبور شوي دي.²⁰ په بامیانو کې د کوچیانو د جايدادونو مسئله، په تخار کې د یوسفزیو د جايدادونو مسئله، په سرپل کې د ساکزیو د جايدادونو مسئله او همداسې ډیرې نورې بیلګې شته چې مورخ ته ښيي چې دا تاوتریخوالی څومره پراخ دی.²¹

هغه مهال چې جمعه خان همدرد د بغلان والي وو، د احمد ضیا مسعود د شکایت له امله حامد کرزي کابل ته وروغوښت او د کرزي، مسعود او همدرد ترمنځ په ارگ کې د دې شکایت په اړه غونډه وشوه. جمعه خان همدرد ماته وویل چې احمد ضیا مسعود زما په مخکې کرزي ته وویل چې (اقای همدرد از جنوب نفر میاره و در منطقه ما) پلخمری) مقرر می کند و ما این کار را قبول نداریم). ښاغلي مسعود هڅه وکړه چې په دې توگه کرزی تر فشار لاندې ونیسي او خپلې غوښتنې پرې عملي کړي. په بله وینا په برېښه ډول خپل مخالفت ښکاره کړي او په دولت کې د پښتنو د گومارنې مخه ونیسي چې کنترول له لاسه ورنکړي.

همداراز په ۲۰۰۴ کال کې د محمد اکرم خاکریزوال په ضد د جمعیت د قومندان عطا محمد نور مخالفت چې له بلخ څخه د ښاغلي خاکریزوال د لیرې کولو لامل وگرځید، ځکه چې د خاکریزوال په راتگ سره بلخ ته یو شمیر سیمه ییزو پښتنو جرئت وکړ چې د خپلو جايدادونو د ترلاسه کولو لپاره له دولت مرسته وغواړي. پښتانه بیا عادي ژوند ته وگرځیدل او په پرتله ییزه توگه له گوانونو وژغورل شول. دې کار د خاکریزوال ملاتړ د عادي خلکو ترمنځ ورځ تربلې ډیراوو. عطا محمد دغه حالت نشو زغملی او هڅه یې وکړه چې د زور له لارې ښاغلی خاکریزوال مجبور کړي چې مزار شریف پرېږدي.

په داسې حال کې چې د شمال تلوالي مشران هېڅ ډول مسلکي زده کړې نلري، نن له ولسمشر رانښکته پر گردو لویو څوکیو گومارل شوي دي. ټولې پریکړې دوی کوي او کرزی یې لاسلیکوي. تراوسه به چا د دوی له خولې نه وي اوریدلي چې بیگناه خلک د بهرنیو په

بمباریو کې ولې وژل کیږي؟ خو دا به مو اړو مرو اوریدلي وي چې دغو کسانو پر بهرنیو ځواکونو غږونه کول چې "دا کوچني بمونه دي، لوی لوی بمونه وغورځوی".

د خلکو دا هرڅه په یاد دي او د عامو وگړو تیرويستل ډیر سخت شوي دي، یوازې په پروپاگانډ او درواغو د افغانستان په خیر جگړه خپلې هیواد نه اداره کیږي. د مدني ټولنو په نامه یو څو تنه چې په هره غونډه کې ناست وي، یاد بنڅو د حقونو د دفاع کونکو په نامه یو څو تنه چې هر وخت د تلویزون پر پردو راڅرگندیږي، نشي کولی چې د یوې پراخې مدني ټولنې استازیتوب وکړي. خلک ویني چې د بهرنیو او کورنیو ځواکونو له خوا له کابل بهر له بنڅو او ماشومانو سره څه ډول بد چلند کیږي. دغه د گوتو شمار اشخاص فکر کوي چې عادي خلک ډیر احمق دي او موږ یې په ژوند او په وینو لوبې کوو او خپلې خیتې غټوو د خپل کنټرول سیمه پراخوو، او دوی زمورډ (د کنټرول، قدرت او شتمنی) لپاره قرباني ورکوي. پای.

اخځلیکونه

- 1: Zizak, S & Elthatawy, M. (2011) Answer Question session (Online), available, <http://www.youtube.com/watch?v=TxyMRfOMhR4&feature=related> (Accessed: 10.10.2011).
- 2: Taylor, N, R. (2011), Afghanistan envoy highlights errors of British strategy (online), Available <http://www.guardian.co.uk/world/2011/oct/11/en-voy-critique-afghanistan-campaign> (Accessed: 20.10.2010).

- 3: Criminals of Afghanistan War . (2011), Warlord campaigns (online), available (Facebook), <https://www.facebook.com/#!/photo.php?v=153802051383460> (Accessed: 16.10.2011).
- 4: RFERL. (2011) Afghanistan 10 years on: 'By Working, we Have Managed to Change Our Lives for the Better' (online), available http://www.rferl.org/content/afghanistan_10_years_later_family_hope/24352571.html (Accessed: 20.10.2011).
- 5: Spiegel. de. (2011), More than Half of Afghans See NATO as Occupiers (online), available** <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,792436,00.html> (Accessed: 20.10.2011).
- 6: Journeyman. TV. (2011), Afghanistan's Turning Point - Afganistan (online), Available, <http://www.youtube.com/watch?v=uBWCD4mbtj4> (Accessed: 19.10.2011).
- 7: Zaheer, A & Samimi, M. (2011), MPs: Current crisis linked to 2002 agreement (online), available <http://www.pajhwok.com/en/2011/07/28/mps-current-crisis-linked-2002-agreement> (Accessed: 10.10.2011).
- 8: Doran, J. (2002), Afghan Massacre, The Convoy of Death (online), available, http://www.acftv.com/archive/article.asp?archive_id=1 (accessed: 13.10.2011).
- 9: Human Rights watch (2002), Anti-Pashtun Violence Widespread In Afghanistan (online), available, <http://www.hrw.org/en/news/2002/03/02/anti-pashtun-violence-widespread-afghanistan> (Accessed: 15.10.2011).
- 10: Richardson, B. (2001) Ex-Soviet commander unveil Masoud's secret pact (online), available, <http://www.militaryphotos.net/forums/showthread>

d.php?13290-Ex-Soviet-commander-unveil-Masoud-s-secret-pact-updated(accessed: 21.10.2011).

11: Khudaid, G. (1995), Ahmad Shah Masood the great traitor of Afghanistan (online), available http://www.youtube.com/watch?v=CmH_G6IMI7o (Accessed: 18.10.2011).

12: Kabul Press

(2009), احمد شاه مسعود و عقد معاهده آتش بس با اردوی،

سرخ(online),

available, <http://kabulpress.org/my/spip.php?article4079>(accessed: 11.10.2011).

13: Khetab, M, H. (2011), Plot to kill president foiled; 6 detained (online),

available,<http://www.pajhwok.com/en/2011/10/05/plot-kill-president-foiled-6-detained> (accessed: 23.10.2011).

14: Kelly, J. (2011), Afghanistan officials 'systematically tortured' detainees, says UN report (online),

available,<http://www.guardian.co.uk/world/2011/oct/10/afghanistan-torture> (accessed: 21.10.2011).

15: Rolling Stone. (2011), The Kill Team (online),

available <http://www.rollingstone.com/kill-team> (accessed: 24.10.2011).

16: Cavendish, J. (2011), Revealed: Afghan chief accused of campaign of terror is on US payroll (online),

available<http://www.independent.co.uk/news/world/asia/revealed-afghan-chief-accused-of-campaign-of-terror-is-on-us-payroll-2245369.html> (accessed: 25.10.2011).

17: Shah, A. (2010), Afghanistan challenge is not to create “western-style” democracy (online),

available<http://blogs.reuters.com/great-debate-uk/2010/03/12/afghanistan-challenge-is-not-to-create-western-style-democracy/>(accessed: 22.10.2011).

- 18: Bandler, J. (2011), A team of bankers starts to tap the country's vast mineral riches, with help from the Pentagon (online), available <http://management.fortune.cnn.com/2011/05/11/jp-morgan-hunt-afghan-gold/> (accessed: 25.10.2011).
- 19: TV1 (2011), Shabkhand ba Jawad(online),available <http://www.youtube.com/watch?v=DuRHQGzSjc8> (accessed: 24.10.2011).
- 20: Moahid, A, K. (2008), Protest against Kochis influx held in Kabul (online), available <http://www.pajhwok.com/en/2008/03/30/protest-against-kochis-influx-held-kabul> (Accessed: 19.10.2011).
- 21: Niyazman, G & Ibrahimi, S, Y. (2008), Afghan land dispute sparks ethnic tension (online), available <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch-Archive/Detail/?lng=en&id=92684> (Accessed: 25.10.2011).

Geweldspiraal in Afghanistan

10 jaar na 11 september 2001

Fig. 1: WTC voor en na 11 september 2001

Dr. Sayed Nasir Ahmad, Nederland.

Afghanistan is al meer dan 30 jaar door de oorlog verscheurd waarbij verschillende factoren een belangrijke rol hebben gespeeld. Afghanistan is eerst door communistisch Rusland, vervolgens door een burgeroorlog en daarna door allerlei extremisten vernield. Momenteel is Afghanistan door het optreden van de Westerse en plaatselijke machthebbers een arena van geopolitieke, religieus ideologische en economische strijd geworden. In de laatste 200 jaar heeft Afghanistan een strijd gevoerd ter bescherming van eigen land, cultuur, identiteit en menselijke waarden tegen allerlei indringers. Wij kunnen de verschillende oorlogssituaties zoals hieronder verdelen.

I Het Grote spel (strijd tussen Groot Brittannië en Rusland).

- 1838-1842: Eerste Engels-Afghaanse oorlog;
- 1878-1880: Tweede Engels-Afghaanse oorlog;
- 1919: Derde Engels-Afghaanse oorlog; Afghanistan onafhankelijk.

II Koude Oorlog (strijd tussen USSR en USA).

- 1948-1950: Eerste Pakistaanse-Afghaanse crisis over Pashtunistan;
- 1955: Tweede Pakistaanse-Afghaanse crisis over Pashtunistan;
- 1958-1963: Derde Pakistaanse-Afghaanse crisis over Pashtunistan;
- 1973: Staatsgreep van Sardar Mohammad Dawud Khan ten voordeel van USSR;
- 1978: Staatsgreep van Communisten pro USSR;
- 1979-1989: Russische interventie en 10 jarige oorlog tussen Afghanen en Russen;
- 1989-1992: communistische regering met burgeroorlog.

III Het Nieuwe Grote Spel (strijd tussen USA, Islamlanden, EU en Shanghai-Groep).

- 1992-1996: Rebellen-regering met algehele burgeroorlog;
- 1996-2001: Taliban-regering met stabiele situatie in meer dan 95% territoria, maar wel met schending van mensenrechten en isolement van het land;
- 2001-2011: Decennium van Amerikaanse aanvallen op Afghanistan en escalatie van bedreiging van de wereldvrede en politiek.

Na de val van de Taliban hoopte de Afghaanse bevolking op een vreedzaam leven en wederopbouw van Afghanistan, maar helaas is het al het 10 jaar van de aanwezigheid van Amerikanen en westerse machthebbers om orde in Afghanistan tot stand te brengen.

In tegendeel: de situatie in Afghanistan wordt dag na dag erger, kosten en het aantal slachtoffers van de oorlog stijgen en er is geen uitzicht op het einde van het geweld in Afghanistan.

Fig. 2: Amerikaanse, Britse en Canadese slachtoffers van Afghaanse oorlog

Na politiek-economische veranderingen in Amerika en in de wereld na de komst van Barack Hussain Obama en de geweldspiraal in Afghanistan zijn naar mijn mening - naast politieke dialoog met verzetsgroeperingen en de wederopbouw van de Afghaanse maatschappij in het geheel - een aantal van de belangrijkste prioriteiten voor de toekomst van de Afghaanse gemeenschap: de gezondheidszorg, scholing en mensenrechten in het bijzonder.

Daarom wil ik bij deze uw aandacht vragen voor het belang van reconstructie van de infrastructuur, zorgstelsels en het onderwijs van Afghanistan. Maar het belangrijkste is: vrede en een veilige situatie in Afghanistan.

Helaas moet ik constateren dat er na de Amerikaanse aanval op Afghanistan en het verdwijnen van de Taliban tot nu toe geen opmerkelijke vooruitgang is geboekt. Mensenrechten schenden, **vrouwenonderdrukking**, massamoord, verkrachtingen zijn dagelijkse handelingen van de krijgsheren en de machthebbers in Afghanistan. Tevens wordt de burgerbevolking gebombardeerd en vermoord zowel door Taliban als door Amerikanen.

Fig. 3: Verminken, mishandelen en in brand steken van vrouwen

Recent is door Amerikanen een Afgaanse gynaecologe mw. dr. Hekmat Aqela dichtbij Kabul met haar 15-jarige zoon en 17-jarige nicht in koele bloede vermoord en haar man is zwaar gewond geraakt. Er vinden dagelijks dergelijke daden in verschillende plaatsen van Afghanistan plaats.

Ik ben een arts en ik kijk naar de maatschappij via individuele lichamelijke en geestelijke ontwikkelingen wat de basis van de maatschappij is; en uiteraard culturele achtergronden en technische vooruitgang van de maatschappij. Echter Afghanistan is door meer dan 30 jaar oorlog verscheurd, waarbij door de Russen en Amerikanen een negatieve invloed uitgeoefend is. Door de oorlog zijn er zowel geestelijke als lichamelijke problemen ontstaan, waaraan een slechte gezondheidszorg, collaborerende

onderwijsstelsels, mislukkend bestuur en onveiligheid ten grondslag liggen.

De **gezondheidszorg** in Afghanistan wordt gerelateerd aan de naam van Avicenna, de Prins van de medicijnen en grondlegger van de Farmacologie. Hij is geboren in 980 in Afghanistan en hij heeft meer dan 276 boeken geschreven. Door hem is het boek “Al Qanoen Al Tib” of “Wet der Medicijnen”, ruim 1000 jaar geleden geschreven en dat boek werd nog tot de 17-de eeuw in verschillende Europese Universiteiten gebruikt als leerboek gezondheidszorg; ook in andere landen van de wereld is het boek bekend.

Als we het boek van Avicenna “Al Qanoen al Tib” dat meer dan 1 miljoen termen bevat vergelijken met een van de laatste edities van Harrison’s “Principles of Internal Medicine” dat > 2,8 miljoen termen bevat, dan blijkt dat het boek “Al Qanoen al Tib” één auteur heeft, maar dat aan Harrison’s boek meer dan 280 auteurs hebben meegewerkt.

De moderne gezondheidszorg van Afghanistan is begonnen in de jaren ‘20 van de vorige eeuw. Eerst is een medische directie in 1923 opgericht, die in 1934 is omgezet in een

Medisch Staatssecretariaat en daarna is dit Medisch Staatssecretariaat in 1945 omgezet in het Ministerie van Volksgezondheidszorg:

- in 1932 is de eerste medische faculteit in Kabul opgericht,
- in 1933 werd een algemene geneesmiddelen-opslagplaats “depot” gecreëerd,

- in 1941 werd eerste farmaceutische faculteit opgericht,
- in 1964 werden Plaatselijke medische directies in 27 provincies van Afghanistan geformeerd,
- in 1964 werd begonnen met het uitgeven van medische literatuur,
- in 1964 werd de eerste landelijke Bloedbank opgericht,
- in 1966 is Afghanistan met de productie van eigen geneesmiddelen begonnen.

Sinds de jaren '60 ging Afghanistan vooruit en al in de jaren '70 had Afghanistan de basis van een eigen gezondheidszorg gelegd, zoals blijkt uit het feit dat er in Afghanistan: in 1970 (66 ZH), in 1985 (71 ZH), in 1980 (80 ZH), in 1995 (70 ZH), in 2000 (85 ZH) en in 2005 (90 ZH) ziekenhuizen waren.

Maar helaas, na de komst van de communistische regering in 1978 en sindsdien door de oorlogssituatie en andere verwoestende factoren in het land, zijn er meer dan 130 ziekenhuizen en andere medische structuren vernield. In 2001 kreeg Afghanistan voor 75% medische hulp van verschillende internationale hulporganisaties; momenteel wordt de Afghaanse regering gesteund door Amerikanen en andere westerse landen, dus de gezondheidszorg in Afghanistan is nog steeds geheel afhankelijk van de buitenlandse hulp. Het jaarlijks budget voor gezondheidszorg is minder dan 0,5 % van het nationale budget, dus ongeveer 500.000 \$ per jaar. Amerika geeft meer dan 12% van het nationale budget aan de gezondheidszorg.

In Nederland wordt jaarlijks > 80 miljard € gezondheidszorgbudget goedgekeurd en in Duitsland is het gezondheidszorgbudget ongeveer 11% van het nationale budget. Het jaarlijks gezondheidszorgbudget in Afghanistan is 160 maal kleiner dan in Nederland en 150 maal kleiner dan in Duitsland.

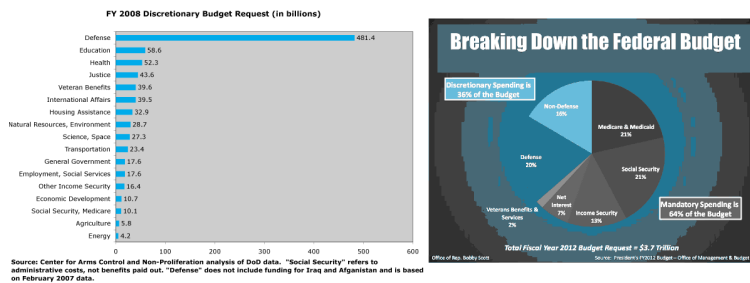

Fig 4: Amerikaanse gezondheidszorgbudget is slechts 5,7 % van nationale budget

Volgens mij is het verstandig om een overzicht van het aantal medici in Afghanistan te hebben. In 1970 had Afghanistan 1876 medische medewerkers: 669 artsen (waarvan 80 chirurgen en 11 buitenlandse artsen), 117 tandartsen, 557 inenters, 105 verloskundigen, 102 verpleegkundigen en 269 verplegers.

Het aantal artsen in 1970 bedroeg (669), in 1980 (1056), in 1990 (2400), in 1995 (1200), in 2000 (1500), in 2005 (3000) en in 2010 (4500), maar naar de mening van de NOVIB verblijven momenteel in Nederland ~ 1000 Afghaanse artsen, dus 1/4 van alle opgeleide Afghaanse artsen, maar ook duizenden artsen zijn naar andere landen gevlucht.

Maar opmerkelijk is dat de mensen in Afghanistan alleen in de hoofdstad medische hulp konden en kunnen krijgen, zoals blijkt uit het feit dat er in 1970 (60% artsen), in 1980 (84% artsen), in 1990 (80% artsen), in 2000 (60% artsen), in 2005 (82% artsen) en in 2010 (85% artsen) in de hoofdstad Kabul werkzaam waren. Maar toch was dat allemaal te gering. In 2000 was er in Kabul 1 arts voor 13000 inwoners, maar in de periferie was er voor 200.000 mensen nauwelijks een medicus te vinden, dus in de periferie heeft Afghanistan geen medische hulp. Deze situatie is na 10 jaar niet veranderd, mensen verkeren gewoon in een noodsituatie zowel voor medische zorg als door voedseltekort.

Afghanistan had een eigen medisch onderwijsstelsel. Maar de opleidingsinstanties zijn ook door de 30-jarige oorlog vernietigd. In Afghanistan werd in 1932 de eerste Medische Faculteit van Kabul opgericht, die in de jaren '80 een capaciteit van 300 nieuwe studenten per jaar had.

- in 1964 de Medische Faculteit van Jalalabad, (met een capaciteit van 250 studenten per jaar),
- in 1987 de Medische Faculteit van Mazare-Sharif, (150 studenten per jaar),
- in 1988 de Medische Faculteit van Herat, (100 studenten per jaar),
- in 1997 de Medische Faculteit van Qandahar, (100 studenten per jaar),
- in 2001 de Medische Faculteit van Paktya, (met een capaciteit van 100 studenten per jaar), maar dat is nu allemaal niet effectief meer; er is niet voldoende lesmateriaal en er zijn ook weinig opgeleide leraren of deskundigen meer.

In Afghanistan is ook de **gynaecologische hulp** nooit op peil geweest. Tot 1992 waren er twee ziekenhuizen (het Malalai Bevallingshuis en het Mastroeraat Bevallingshuis) voor vrouwen in Afghanistan. Mastroeraat was tijdens burgeroorlog in 1992-1996 vernield door de hedendaagse machthebbers van de Noordelijke Alliantie. Maar na de komst van de Taliban konden vrouwen vanaf 1998 tenminste nog altijd in twee vrouwen-ziekenhuizen (Malalai Bevallingshuis en Rabeae Balkhi Complex Ziekenhuis) de nodige hulp krijgen. In Kabul functioneerden 22 ziekenhuizen, maar toch was dat allemaal onvoldoende. In de goede tijden waren er in heel Afghanistan 15 gynaecologen en 45 artsen met basis-gynaecologische opleiding werkzaam. Meer dan 99,9% vrouwen bevalt thuis en volgens literatuur bronnen 1 op de 20 zwangere vrouwen gaat dood.

In 2000 zijn 309.000 **kinderen gestorven**, waarvan 85.000 door diarree, meer dan 35% van de kinderen is ondervoed. Slechts 50% van de kinderen is ingeënt tegen Difterie, Pertussis (kinkhoest), Tetanus en Poliomyelitis en meer dan 1/3 van de kinderen is niet tegen Tuberculose gevaccineerd. Kindersterfte tot 5 jaar is 257/1000 (257 promille) en perinatale sterfte is 165/1000 (165 promille). Dat is niet vergelijkbaar met perinatale sterfte in Nederland die bij 28 weken zwangerschap ~7,5/1000 (7,5 promille) is. In het ziekenhuis waar ik mijn stage Verloskunde en Gynaecologie ging lopen was perinatale sterfte bij 28 weken zwangerschap (minder dan 5 promille), dus lager dan het landelijk niveau. Deze situatie is na de Amerikaanse interventie niet verbeterd; integendeel is de oorlog opnieuw overal in Afghanistan opgerukt en meer dan 80% van Afgaans grondgebied is overwoekerd door haat, verkrachtingen en onveiligheid.

Deze situatie is na de komst van hedendaagse regering niet verbeterd en juist verergerd.

Door 30 jaar oorlog zijn burgers, vooral kinderen en vrouwen, slachtoffers van allerlei ellende geworden en veel mensen lijden aan verschillende psychische aandoeningen. Er is recent een onderzoek door de VN naar mentale problemen bij meer dan 5000 mensen gedaan, waaruit blijkt dat 3% kinderen, 62% mannen en 80% vrouwen psychische klachten hebben.

Deze situatie is nog meer geëscaleerd. Er is door Khaybar Medical Colleges in samenwerking van Prudoe Hospital, Durham, Midlands, UK, een onderzoek in 2005 naar psychische problemen van de Afghaanse vluchtelingen verricht. Hierbij zijn 1020 patiënten onderzocht. De gemiddelde leeftijd was 33 jaar; 47.9 % (372) van de patiënten had mentale klachten, 23.3 % (181) had een lichamelijk mankement. Slechts 13.7% (106) had medische hulp bij een psychiater gezocht. Het meeste patiënten waren pashtunen 741 (95.5%), andere etniciteiten inclusief Uzbek 15 (1.9%), Tadjik 7 (0.9%), Kizilbash 7 (0.9%), Hazara 3 (0.4 %), Baluch 2 (0.3 %) en Turkeman (0.1%).

Door de slechte hygiëne is het aantal infectieziekten toegenomen, zoals: Tuberculose, Leishmaniasis, Tyfus, Amoebiasis, Cholera, Malaria, Hepatitis B en andere infectieziekten. In 1978 waren er 88.000 malaria-patiënten geregistreerd, maar in 2000 is het aantal malaria patiënten tot 3.000.000 gestegen. Heden blijft Malaria, Leishmaniasis, Tyfus en Amoebiasis een van de grootste belangrijkste problemen in Afghanistan. Opmerkelijk is dat meer dan **42% patiënten sterft door diarree**.

Afghanistan is een van de armste landen en men kan soms geen oplossingen voor een infuus vinden. Daarom is het zeer verstandig om aan mensen met diarree rijstwater (gekookte rijst met veel water en genoeg zout) te geven. Hiermee kan men de uitdroging en tekort aan elektrolyten, koolhydraten en plantaardige proteïne bestrijden. Het is bekend dat bij vaak voorkomende infectieuze diarree geen dunnedarm-ontsteking aanwezig is. Maar door verbindingen van exotoxine met epitheelcellen van de dunne darm ontstaat de stimulatie van Adenylcyclase, een enzym die AMP in cyclisch AMP omzet. Hierdoor neemt het cyclisch AMP intercellulair in de epitheelcellen van de dunne darm toe. Daardoor wordt de Na Cl –resorptie geremd en actieve Cl-uitscheiding naar het lumen van de dunne darm gestimuleerd in een mate die resorptie in de dikke darm te boven gaat, dus elektrolyten resorptie is niet gestoord en ook, bij een infectieuze diarree, is het principe van het elektrolyten- transportmechanisme gefaciliteerd door glucose niet gestoord. Dus, een orale rehydratie met rijstwater is fysiologisch gezien nuttig, goedkoop en overal bereikbaar.

Afghanistan is in de laatste 30 jaar plat gebombardeerd, eerst door de Russen met hun marionetten, dan door de burgeroorlog en daarna door de Amerikanen geplunderd. In Afghanistan is de infrastructuur helemaal vernietigd, ook het **onderwijsstelsel**.

Het is duidelijk dat de Afghaanse kinderen de belangrijke informatie over de gezondheid en hygiëne op school konden krijgen. Dit om opgevoed te worden en door onderwijs, informatie en levenswijze allerlei ziekten te voorkomen, maar helaas zijn tijdens de oorlog veel scholen vernietigd. Voor de komst van de communisten

had Afghanistan in 1980 meer dan 4200 scholen, al in de jaren 1985 is het aantal scholen gehalveerd, in 1990 is het aantal scholen gedaald tot 589 en in 1995 functioneerden ongeveer 150 scholen.

Maar na de komst van de Taliban is volgens report van UNHCR en VN het aantal scholen nog een keer gestegen tot 3634, ook het percentage scholen waar meisjes onderwijs konden krijgen, was gestegen van 12,5% in 1993 en naar 16% in 1999. Tijdens Taliban kreeg Afghanistan voor het onderwijsprogramma hulp van 34 internationale humanitaire hulporganisaties, dus Afghanistan kreeg meer dan 80% hulp voor onderwijs van buitenlandse organisaties . Momenteel functioneren meer dan 6000 scholen in Afghanistan waar meer dan

6 miljoen kinderen onderwijs krijgen, maar het lesmateriaal is politiek gekleurd en met dubieuze informatie wordt haat gezaaid tussen verschillende etnische groeperingen, politieke bewegingen en religieuze richtingen wat in de toekomst trieste gevolgen voor de Afghanen kan hebben.

Een ander belangrijk probleem in Afghanistan zijn de mijnslachtoffers. In Afghanistan zijn meer dan 16 miljoen mijnen geïmplanteerd. Vanaf 1992 tot 2000 zijn er meer dan 20.000 mensen door de mijnen overleden en meer dan 400.000 zijn gewond geraakt. Er is in 1999 een onderzoek door de VN naar 5500 slachtoffers van **UXO** (Unexploded ordinance/niet geëxplodeerd wapenarsenaal) en mijnen gedaan waaruit blijkt dat 66,6% mensen ernstige beschadigingen opliepen, waarvan bij 1707 slachtoffers amputaties zijn gedaan; 1161 hadden levensbedreigende trauma's en 800 zijn overleden. Uit

een ander onderzoek van de VN in Bosnië en in Cambodja blijkt dat 40-50% mijnenslachtoffers sterven aan hun verwondingen. Maar door blinde bombardementen van Amerikanen en het verspreiden van clusterbomen zijn er in de laatste jaren meer dan 200.000 mensen overleden en na het plat bombarderen van da zuidelijke provincies met uranium-houdende bommen is er een duidelijke stijging van aangeboren afwijkingen bij Afghaanse kinderen.

Fig. 5: Slachtoffer van niet geëxplodeerd wapenarsenaal

Bovendien heeft het gebruik van **verarmd uranium** nog meer ellende met zich meegebracht. In gebieden waar munitie met verarmd uranium zijn gebruikt hebben meer dan $\frac{1}{4}$ van de pasgeboren kinderen een erfelijke aandoening. Verarmd uranium is een chemisch toxisch en laag radioactief zwaar metaal dat vooral een gezondheidsgevaar inhoudt wanneer het in de vorm van fijn stof ingeademd wordt of via besmette voeding of via een open wond in het lichaam wordt opgenomen. Verarmd uranium heeft een heel lange radioactieve halveringstijd van 4.5 miljard jaren. Elk alfadeeltje van verarmd uranium geeft ongeveer 4.2 MeV (miljoen elektron volts) af. Slechts 6 -10 eV (elektron volts) zijn voldoende om een cel of DNA mutaties te veroorzaken. Verarmd uranium is restproduct dat ontstaat bij het verrijken van natuurlijk uranium. Voor 1 kg laagverrijkt uranium is iets minder dan 12 kg natuurlijk uranium nodig, waarbij bijna 11 kg verarmd uranium met 0.3 % uranium-235 ontstaat. Dus,

bij de productie van kernwapens wordt een grote hoeveelheid verarmd uranium geproduceerd. De VS, Rusland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk zijn de kernwapenstaten die grote voorraden verarmd uranium bezitten. De VS beschikt over ruime 730.000 ton verarmd uranium. Amerika heeft in verschillende oorlogen munitie met uranium gebruikt.

■ 1990-1991	Golfoorlog	286.233 kilo
■ 1994-1995	Bosnie	3.260 kilo
■ 1999	Kosovo	9.450 kilo
■ 2001-heden	Afghanistan	
■ 2003-heden	Iraq	

Bij een onafhankelijk onderzoek is aangetoond dat in het zuidelijk gebied van Afghanistan waar munities met verarmd en natuurlijk uranium gebruikt zijn, in de urine van de plaatselijke bevolking een grote hoeveelheid radioactief uranium is geconstateerd en dat bij ¼ van pasgeboren kinderen aangeboren afwijkingen worden gezien. De Nuclear Regulatory Commission heeft vastgesteld dat inademing van 10 miligram verarmd uraniumoxiden gezondheidsproblemen kan veroorzaken. Opmerkelijk is dat een 120 mm verarmd uranium anti-tankgranaat na inslag gemiddeld 950 gram verarmd uranium creëert en bij inslag van een

30 mm granaat van een A-10 Thunderbolt II gevechtsvliegtuig 960 gram verarmd uraniumoxiden wordt geproduceerd.

Fig 6: Slachtoffer van verarmd uranium munities

Afghanistan wordt verder bedreigd door radioactieve afval en experimenten met kernwapens in dat gebied. Een instabiele situatie in de islamitische wereld en een islamitische atoombom bedreigen op dit moment zowel de wereld als Afghanistan. Afghanistan is omsingeld door kernwapen-machthebbers zoals China, India, Pakistan en Iran is in het geheim bezig met het verrijken van uranium om kernwapens te maken, dus de Wereld en Afghanistan hebben een garantie voor vrede nodig. Spanningen tussen Pakistan en India, ambitie van Iran en een instabiel Afghanistan zijn de grootste gevaren voor de regio en de wereld.

Zoals u ziet hebben veel verwoestende factoren een belangrijke rol bij de slechte gezondheidstoestand van de Afghaanse bevolking gespeeld en de **verwachte leeftijd** is in Afghanistan voor mannen 44 en voor vrouwen 45 jaar. In vergelijking met Nederland is de verwachte leeftijd voor mannen 75,5 en vrouwen 80,6 jaar. Dus Afghanen leven twee keer korter dan de Nederlanders.

Afghanistan is een belangrijke basis voor de **opiumproductie** in de wereld. Want in Afghanistan wordt een groot deel van de opiumvoorraad van de wereld gemaakt. Er is een onderzoek naar de hoeveelheid opiumproductie per jaar gedaan.

Uit het onderzoek blijkt dat in 1990 (2181 ton), in 1991 (2183 ton), in 1992 (2172 ton), in 1993 (2568 ton), in 1994 (3765 ton), in 1995 (2574 ton), in 1996 (2478 ton), in 1997 (3091 ton), in 1998 (2969 ton), in 1999 (5032 ton), in 2000 (3611 ton) is geproduceerd. In 2001 is de opiumproductie gedaald tot (204 ton), maar na de komst van de pro-Amerikaanse regering van de Noordelijke alliantie is de opiumproductie weer toegenomen tot 3748 ton in 2002, 3968 ton in 2003, 4630 ton in 2004, 4519 ton in 2005, 6724 ton in 2006 en meer dan 8000 ton in 2007; in 2008 was de opiumproductie meer dan 9000 ton. Echter in 2010 is productie van opium gedaald tot niveau van 2006, dus blijft > 6000 ton.

Zoals u ziet waren er tijdens Taliban wel positieve ontwikkelingen te zien. Voor de Taliban bedroeg de papaverteelt in bepaalde gebieden 95%, tijdens de Taliban daalde deze eerst tot 85% en in het laatste jaar van het Taliban bewind daalde de papaverteelt tot 5%. Maar nu tijdens de pro-Amerikaanse regering van de Noordelijke Alliantie en president Karzai is de papaverteelt drastisch gestegen, meerdere malen hoger dan het niveau van jaren 1990, dus >200%. Vroeger kostte een kilo opium 600 dollars, maar nu kost een kilo opium niet meer dan 30 dollars, dus zo goedkoop kan men het kopen.

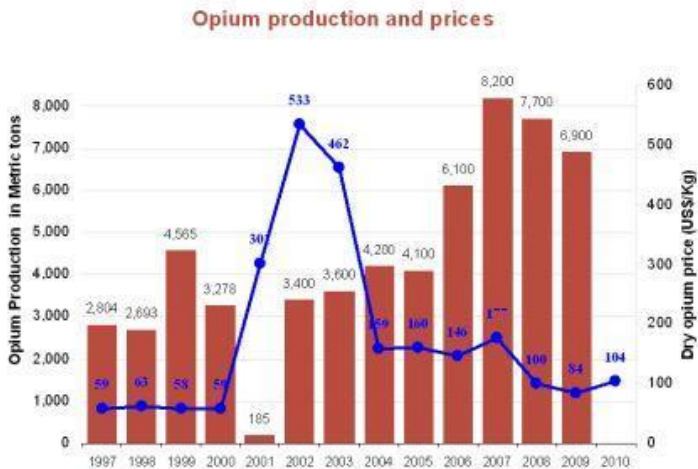

Fig. 7: Opium productie in Afghanistan

Afghanistan is een van de grootste **vluchtelingen**-landen. Door de oorlog, politieke repressie, onveiligheid, armoede, droogte, hongersnood en andere extreme situaties zijn al in 1980 (0,6mln.), in 1985 (2mln.), in 1990 (6,2mln.), in 1995 (6,4mln.), in 2000 (6,4mln.) en in 2001 (7mln.) mensen uit het land gevlucht. Dus, veel mensen zijn eerst voor de communisten, dan voor de rebellen-regering van de krijgsheren van de Noordelijke alliantie en Mujahedien en daarna voor de Taliban gevlucht.

Na de Amerikaanse bombardementen zijn er 600.000 Afghanen in twee maanden gevlucht naar Pakistan en deels naar Iran. In 2001 maakten Afghaanse vluchtelingen 33,3% van de totale bevolking uit en 33,3% van de wereldvluchtelingen bestond uit Afghanen.

Nu is het aantal vluchtelingen uit Afghanistan echter dalend. In de laatste jaren zijn er meer dan 2,5 mln.

Afghanen uit Pakistan en uit Iran terug naar hun land gegaan. Maar deze Afghanen hadden geen alternatief. Want alle internationale hulporganisaties en ook de VN met hun kantoren zijn naar Afghanistan verhuisd en de Afghaanse vluchtelingen kunnen niet zonder hulp van de VN en andere internationale humanitaire hulporganisaties overleven. Alle scholen en andere onderwijsstelsels zijn dicht gegaan of naar Afghanistan overgebracht. In zo'n situatie heeft men geen keuze. Dus moet men om de hulp die nodig is om te overleven, maar naar de hel gaan.

Fig. 8: Afghaanse vluchtelingen in eigen land

Momenteel leven meer dan 20 miljoen mensen op rand van hongersnood en er zijn meer dan 9 miljoen mensen vluchtelingen in eigen land die in verschillende vluchtelingenkampen wonen. Dus het probleem van de vluchtelingen heeft een zeer negatieve invloed op de gezondheid van de bevolking en de veiligheid van de maatschappij.

Fig. 9: Afghaanse kinderen in hogersnood

Multi-ethniciteit heeft ook een negatieve rol in de oorlogssituatie en instabiliteit gespeeld. Afghanistan is een multiculturele gemeenschap. Uit het onderzoek van de VN in 1998 blijkt dat er in Afghanistan (62,73% Pashtoenen), (12,38% Tadzjiken), (9,0% Hazara's), (6,1% Uzbeken), (3,0% Aimaqen), (2,49% Turkmenen), (1,1% Balotjen) en (3,2% verschillende andere etnische groeperingen) wonen.

Source	Author	Publication	Ethnic Groups							
			Pashton	Tajik	Hazara	Uzbek	Baluch	Turkman	Aimaq	Pash
The ethnic composition of Afghanistan	A six year survey & research	WAK-1999 Norway	62.73	12.4	9	6		2.69	2.68	
Afghanistan	Max Clumborg	1960	60	30	3	3				
Fundamentalism Reborn? Afghanistan and the Taleban	William maley	London, 1998	62.73	12.4	9	6		2.96	2.68	
The world Geothonology	Academic Research, M. Mahjub F Yawery	5 th Ed, 1987 Iran	60	20	5	5				
The world Population	Prof. C.I Brok	1981, USSR	52.8	18.6	8.6	8.6		2	3	
Afghanistan	Prof. M. Ali	1955 Kabul	60	20						
The National Language of Afghanistan	Prof. Aslanov	1964 USSR	60							
Afghanistan Federation System?	M. Enam	2000, Pakistan	62	12	9	6				
Afghan Millat Journal	Issues 42-43	1995, Pakistan	50	21	8	8				
History & Establishment of Afghanistan	Abdullah Ahmad Almir	1995, London, Qattar	58.7	28.7	2.7	8		2		
Ibid	Adul Azim Walyan	1987, Iran	70	13						
Sukhan Journal	Ali Akbar Jafaryan		50	20						
The World Large Languages	Mackenzie	1987, Europe	55-65							

Fig. 10: Multi-ethniciteit in Afghanistan volgens verschillende bronnen

In de laatste 30 jaar heeft de etnische factor ook een belangrijke rol in de verwoestingen van Afghanistan gespeeld. Want iedere partij of gewapende groepering is gecreëerd op basis van een bepaalde etniciteit en alle krijgsheren in Afghanistan hebben een eigen etnische gewapende groepering; ze erkennen de normen en waarden van Afghanistan en normale ontwikkeling van een moderne maatschappij niet en nog steeds zijn ze bezig om culturele waarden van Afghanistan te vernielen. Een deel van minderheden werd eerst door Russen en nu door

de Amerikanen gesteund om de meerderheid, dus de Pashtoenen te onderdrukken, maar met zo'n politiek en strategie komt men niet zo ver, dan zal men altijd een instabiele situatie in het land hebben met allerlei consequenties daarvan. Daarom is het verzet in het zuiden het heftigst.

Na het verdwijnen van Taliban door Amerikaanse bombardementen en de komst van de regering van president Karzai zijn er enkele belangrijke stappen gezet:

- Er is het geldreform tot stand gekomen en Afghanen hebben een munt (Afghanie) met nieuwe waarden die vroeger in Rusland werd gemaakt en die nu gemaakt wordt in Duitsland en in Engeland. Dus de Afghanen waren van de geldinterventie van Rusland en plaatselijke krijgsheren verlost en het uiteen vallen van Afghanistan was voorbij. Echter, in laatste decenium ging alles fout in Afghanistan, nu neemt de macht van de Taliban weer toe en boeken zij weer meer overwinningen, uitgebreide verdeeldheid tussen Afghanen en toename van oorlog met slachtoffers en kosten.
- Meer dan 6,5 miljoen kinderen en jongeren konden naar school en in het laatste onderwijsjaar gingen meer dan 6,5 mln scholieren naar meer dan 6000 scholen in Afghanistan, maar in de laatste jaren worden weer meer scholen vernietigd en door de onveiligheid vermindert het aantal scholieren dag na dag.
- Afghanistan heeft een constitutie, Parlement en gekozen president wat een positieve invloed op mentaliteit en ontwikkeling van de Afghanen kan

hebben. Maar de verkiezingen zijn iedere keer versluierd door corruptie van ambtenaren en haatzaaien door politieke eenheden van Afghanistan. Tevens door slechte coördinatie en beleid zijn de rechten van de meerderheid van de bevolking geschonden; de zuidelijke provincies worden continu gebombardeerd en vredelievende mensen zijn het slachtoffer daarvan.

De oorlog in Afghanistan gaat gewoon door. In dertig jaar oorlog zijn meer dan 2.5 miljoen mensen vermoord, 2.5 miljoen vrouwen zijn weduwe geworden en 3 miljoen moeders hebben hun kinderen verloren. Er zijn enkele miljoenen weeskinderen. Er staan meer dan 20 miljoen mensen op de rand van hongersnood. Meer dan 90 % van het Afghaanse grondgebied is onveilig en meer dan 7 miljoen Afghanen wonen in ballingschap.

Er wordt jaarlijks een internationale conferentie over Afghanistan georganiseerd en op 31 maart 2009 en in 2010 is er in Nederland ook een internationale conferentie gehouden in verband met toekomst van Afghanistan, maar helaas moet ik vaststellen dat er jaren daarvoor meerdere conferenties georganiseerd zijn echter zonder succes; er wordt nog een Bon II conferentie over Afghanistan in Duitsland in december 2011 gehouden, maar nu al zijn Afghanen verdeeld over de toekomst van hun land en politieke instituten. In de toekomst zullen we zien wat deze conferentie oplevert.

De positie van de president Barack Hussain Obama ten opzichte van Afghanistan is vergelijkbaar met die van de eerdere president van de voormalige Sovjet Unie, Michail Sergeevich Gorbatjof.

Voordat de Russen in de jaren 80 uit Afghanistan weggingen probeerde Gorbatjof in eerste instantie ook meer troepen naar Afghanistan te sturen, echter zonder resultaat. Hij heeft toen in 1985 meer dan 40.000 militairen en meerdere adviseurs naar Afghanistan gestuurd, maar de oorlog werd heftiger en de geweldspiraal naam toe. Er vielen meer doden bij de Russen en Afghaanse burgers en tegelijkertijd nam de haat toe tegen Russische en Afghaanse prorussische marionetten. Uiteindelijk moesten de Russen zich terugtrekken en Afghanistan op 15 februari 1989 volledig verlaten.

President Barak Hussain Obama neemt vergelijkbare beslissingen om meer militaire eenheden naar Afghanistan te sturen wat geen vrede of veiligheid tot stand kan brengen. Hiermee heeft hij bewezen dat hij tegen een vreedzame oplossing van het Afghaans probleem is. Er wordt gedacht dat Barak Hussain Obama ten onrechte de Nobelprijs voor de Vrede heeft gekregen wat een vernederend fenomeen voor de Nobelprijs-organisatie is.

Fig 11: Afghaans vluchtelingenkamp in de hoofdstad
Kabul

Tevens hebben de Taliban verklaard dat bij toename van het aantal militairen de aanvalsdoelen ook groter voor de Taliban worden; ze zeggen dat ze dan meer doelen hebben om daarop te schieten. Een oorlog in Afghanistan is niet te winnen!.

- Ten eerste is deze oorlog voor Afghanen door de fouten van vorige machthebbers veranderd in een bevrijdingsoorlog tegen de bezetters en de Taliban worden als verzetsgroep beschouwd en beschermd door de bevolking.
- Ten tweede is dit een partizanoorlog met een niet zichtbare vijand op een groot bestuurloos grondgebied wat niet goed te overzien is en de jaarlijkse kosten van de oorlog nemen toe.
- Tenslotte is de oorlog door verkeerde propaganda en daden van westerse militairen in een religieuze oorlog veranderd wat steun biedt voor verzetgroepen.

Na 10 jaar gaat het geweldspiraal in Afghanistan gewoon door. Op zondag 11 sep 2011 is er door Nederlandse telegraaf het volgende bericht gepubliceerd.// Circa 90 gewonden door aanslag Afghanistan.// KABUL - Circa 90 mensen zijn gewond geraakt door een zelfmoordaanslag op een NAVO-basis in Afghanistan. Onder de gewonden zijn ongeveer 50 Amerikaanse militairen. Dat heeft het Amerikaanse leger zondag laten weten.

De oorlog in Afghanistan, Irak en elders heeft de wereldwijde economische crisis beïnvloed. Voor herstel van dit probleem hebben de VS een miljard \$ beschikbaar gesteld en de G 20 conferentie in april 2009 heeft meer

dan 2 miljard \$ toegezegd. Echter, Afghanistan en Irak zijn een zwart gat geworden, dus nu is het de tijd om een ander beleid te voeren en een manier te vinden om vrede in de wereld tot stand te brengen. Inmiddels is de schuld van Amerika gestegen tot 20 triljoen \$ waardoor nu ook de wereld-economie uit elkaar dreigt te vallen.

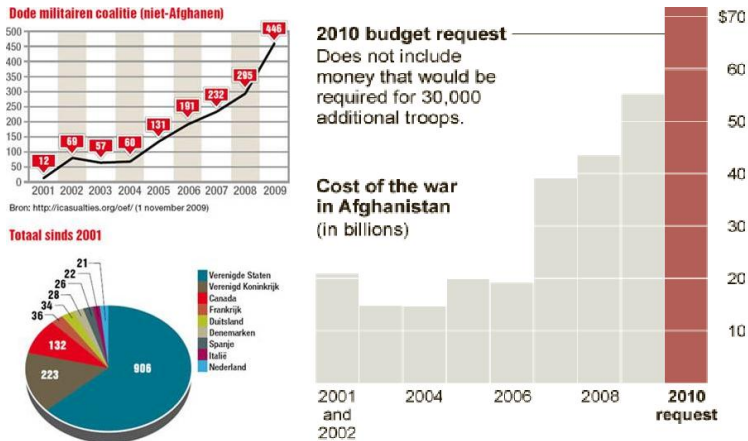

Fig. 12: Oorlogskosten en Dodental westerse militairen neemt jaarlijks toe

Gezien bovengenoemde problemen en factoren heb ik besloten om mijn mening over Afghaanse problemen bij opgeleide mensen neer te leggen om samen tot een oplossing te komen om de nog fragiele situatie in Afghanistan en in de wereld te beschermen, een dialoog met elkaar te voeren om uiteindelijk vrede op aarde en een menswaardige samenleving tot stand te brengen.

Conclusie

Afghanistan is een van de 4 armste landen ter wereld en het heeft hulp nodig op alle fronten. Maar, om in de

toekomst een stabiele situatie in Afghanistan te creëren zijn de volgende richtlijnen van essentieel belang:

- **Bewerkstelligen van zowel regionale als wereldwijde veiligheid en een vredesgesprek onder toezicht van de VN met alle betrokkenen voeren om een vreedzame situatie in Afghanistan te creëren. Regionale problemen berusten op lokale problemen tussen Afghanistan en omliggende landen.**
- **De Durand-lijn is al jaren een discussieprobleem tussen Afghanistan en Pakistan. Deze lijn loopt door het hart van de Pashtoense natie en zij strijden al meer dan 120 jaren voor hun onafhankelijkheid. Voor deze strijd worden religie en andere ideologische achtergronden gebruikt om dit gebied onveilig te maken. Om dit probleem op te lossen is het raadzaam een internationale bijeenkomst met toezicht van de VN en VN veiligheidsraad te organiseren en de status van die regio te bepalen. Na verdeling en zelfstandigheid komen economische en culturele verbanden terug, anders blijft dit probleem een zeurende, bloedende zweer voor de regio.**
- **Afghanistan is een soenitisch land en Iran heeft een sjitische achtergrond. Daardoor zijn er verdeeldheid en spanningen tussen verschillende religieuze groeperingen in Afghanistan. Om dit probleem minder gevoelig te maken moet ervoor gezorgd worden dat de Afghaanse bevolking meer juiste informatie over religie en moderne wetenschap krijgt. Kennis is de redding van Afghanistan en de hele regio.**
- **De grootste bevolkingsgroep in Afghanistan zijn de Pashtoenen, maar in de administratieve centra van Kabul**

en andere provincies domineert het Perzisch wat voor een grote verdeeldheid tussen Pashtoenen en andere etnische groeperingen zorgt. Als wij naar de laatste 30 jaar oorlog kijken dan kunnen wij een vast patroon vaststellen en dat is verdeeldheid tussen de Perzisch sprekende en Pashto sprekende politieke groeperingen.

- De Communisten: Perzisch sprekende parchamisten en Pashto sprekende Khalkisten, ze gebruikten communistische ideologie om aan de macht te komen, maar hun belangrijke strijd bleef toch macht en taalgebruik.
- Islamisten: Perzisch sprekende Iraanse groeperingen en de Groep van de Noordelijke Alliantie aan de ene kant en aan de andere kant Pashto sprekende islamitische groeperingen van zuid.
- Taliban: het grootste deel Pashtosprekend en Groeperingen van Noordelijke Alliantie Perzisch sprekend.
- Westerse democratie met aan de macht president Karzai en Noordelijke alliantie gedomineerd door Perzisch sprekende machthebbers en verzetgroeperingen, het meest Pashto sprekend.

Dus taal is een belangrijke factor in de voortdurende ellende in Afghanistan. Om dit probleem op te lossen is het verstandig in relatief rustige gebieden van Afghanistan infrastructuur voor massamedia, scholing en mogelijkheid te creëren om Pashto te ontwikkelen. Anders komt er nooit vrede in Afghanistan. Men kan nooit de meerderheid laten besturen door een coalitie van de minderheden. Er

moet druk uitgeoefend worden op Iran om van hun culturele invasie af te zien en Afghanen een veilige ontwikkelings- garantie geven.

- Er moet een duidelijk plan voor wederopbouw komen en verantwoordelijkheid moet gedragen worden door bepaalde landen. Hierbij is van belang het opbouwen van elektrische centrales in verschillende provincies met natuurlijke mogelijkheden: bergen en rivieren. Elektrificatie van een land zorgt voor industriële ontwikkeling van het land.
- Afghanistan is een agrarisch land en wederopbouw van landbouw is essentieel. Er moet een duidelijk plan voor modernisatie van landbouw komen met ontwikkelen van landbouwgrond, milaratie (waterbeleid) van het land.
- Afghanistan is omsingeld door kernmachthebbers zoals China, India, Pakistan en ambitie van Iran om kernwapens te ontwikkelen, dus beschermen van de wereld, regio en Afghanistan is essentieel. Anders kunnen wij een onvermijdelijke catastrofe verwachten. Bovendien dreigt onbeschermd radioactieve afval met milieuvervuiling en mogelijke gevolgen daarvan. De wereldgemeenschap moet haar krachten bundelen om een stabiel Afghanistan te creëren en regionale controle over kernwapens van Pakistan en India te bewerkstelligen; tevens Iran onder druk zetten om te voorkomen dat er nog een instabiele kernwapenstaat in de regio ontstaat.
- Gezondheidszorg moet er voor de lichamelijke en geestelijke ontwikkeling van alle mensen zijn, gericht op milieubescherming en preventie van ziekten. Daarom is

algehele informatie aan de bevolking over de meest voorkomende gezondheidsproblemen zeer noodzakelijk.

- Iedereen heeft recht op onderwijs. Voor een gezonde gemeenschap is het onderwijs en het opvoeden van de mens van essentieel belang. Daarom moet het basisonderwijs verplicht worden voor iedereen. Het opvoeden moet als basis mensenrechten, vrijheid en tolerantie hebben en het moet voor de individuele ontwikkeling van de mens zorgen om tussen landen, rassen en religies een sfeer van vriendschap en omgang met elkaar te kunnen creëren.
- Afghanistan is een multiculturele gemeenschap. Bij wederopbouw van Afghanistan moet rekening gehouden worden met de rechten van de meerderheid van de bevolking en er moet voor gezorgd worden dat bij het onderwijs en maatschappelijke ontwikkelingen aan de nationale taal het Pashto/Afghaans prioriteit gegeven wordt; kinderen van andere etnische groeperingen moeten onderwijs in hun moedertaal krijgen en naast hun moedertaal ook de nationale taal van Afghanistan, dus het Afghaans/Pashto gaan leren.

Literatuur

1. Afghanistan in de laatste 50 jaar. / Boeken uitgeverij, 190 p., 7 september 1967. // Kabul, Afghanistan, (Perzisch).
2. Afghanistan (Geschiedenis, Politiek, Economie, Cultuur, Onderwijs, Nederland en Afghanistan) 1982, Nederland.
3. Afghanistan. /Alle landen van de wereld, // Amsterdam. P. 16-17, 1992, Nederland.

4. Afghanistan Today: Afghanistan's Population, on the basis of UNDATA (WF), 1998, UN.
5. Afghanistan./ Grote spectrum encyclopedie.// Deel 1. Aalshovers-Argelander. Uitgeverij het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1978, Nederland.
6. Afghanistan./ EFA 2000/ United Nations Educational, Scientific and cultural organization.// First Floor, Saudi Park Tower P.O. Box 2034, Islamabad, Pakistan. (Afghaans).
7. Arts -vluchtelingen mogelijk tijdelijk naar Afghanistan./ Theo Koele.// Den Haag, de Volkskrant, woensdag 6 februari, p. 3, 2002.
8. Afghanistan. Enjeu economique et politique majeur, la culture du pavot est repartie en fleche depuis la chute des talibans. La consommation mondiale d'hroine aussi. L'opium de peuple./ Tariq Zemmouri: J.A. / L'intelligent N 2186 - DU 2 AU 8 December 2002. P. 94-95.
9. Avicenna: The Prince of Physicians and Giant in Pharmacology./ [http: www.afghan-network/Culture/avicenna. Html](http://www.afghan-network/Culture/avicenna.Html). P. 1-7.
10. De oorlog verklaard./ Achtergronden bij de stellingen tegen de Nieuwe Oorlog.// Nijmeegse Platform tegen de `Nieuwe Oorlog`: Nijmegen, Januari 2002. Nederland.
11. De Gezondheidszorg Wederopbouw in Afghanistan./ Dr. S. Nasir A.// Afghanen weg van stamtijd, maar wel naar Natie formering. Jawid Wardak, 2002. Afghanistan (Afghaans). P. 296-317.
12. Embargo tegen Afghanistan en de invloed daarvan op de gezondheid van de burgers./ Dr. S. Nasir A.// Darmalena, eerste jaargang, nummer 1, P. 45-47. Nederland.
13. Firozkohi een Afghaanse reisjournaal./ Go Mandersloot, Josephine Powell en Rita Billand, // Museum

voor land- en volkenkunde Rotterdam., 192 p., 1971
Nederland.

14. Geen Papaver meer, dan maar dochters verkopen./
AP.// de Volkskrant. Zaterdag 17 Februari 2001,
Nederland.

15. Geschiedenis van Afghanistan./ U. V. Gankovski:
367 p. Miesel, 1982, Moskou, Rusland, (Russisch).

16. Gezondheidszorg in Afghanistan./ vertaling naar
Perzisch door A.Q. Hashim.// 4 julie 2000, 3p. VN.

17. ICRC in Afghanistan./ Factsheet.// Health
program: October, 2000.

18. ICRC Health Services in Afghanistan. Briefing
Note, September, 2000.

19. ICRC: orthopedic Services in Afghanistan.
Briefing Note, September 2000.

20. Kandahar en vooruitgang van de wederopbouw./
Sale Mohamad Sale.// Hiela, jaargang 4, nummer 3, 2001,
p. 83-92. Afghanistan, (Afghaans).

21. Medicina Afghantica./ Bulletin zur
Gesundheitsvesorgung in Afghanistan.// Nr. 2, Sept. 1999.
Duitsland.

22. Ongezond gedrag nekt Nederlander (Vaker ziek,
korter leven)./ Apeldoornse Courant.// Binnenland, vrijdag
22 november 2002. Apeldoorn.

23. Survey of Progress, 1969-1970. Dep. Of Statistics,
Ministry of Planning, Kabul. Oct. 1970. Afghanistan.

24. NVOG: Richtlijn Gynaecologie en Obstetrisch./
Serotiniteit, nummer 8, maart 1998, Nederland.

25. The Ethnic Composition of Afghanistan./ A six
year Survey and Research (1991-1996).// Wak Foundation
for Afghanistan (WFA).

26. 26. The ICRC's Mine Data Collection Program
(MDCP). Briefing Note, September 2000.

27. Tweede Saqawi/Rebellen regering./ Samsor Afghan.// Afghaanse Culturele Vereniging in Duitsland. Tweede editie, 414 p. 2001, Duitsland, (Afghaans).
28. Vluchtelingen uit Afghanistan./ op de vlucht voor geweld en honger.// Paulette Mostart: Artsen Zonder Grenzen. Jaargang 16, nummer 1, februari 2001, P. 5-6, Amsterdam.
29. Vrouwen gezondheid en mensenrecht in Afghanistan: Zahra Rasekh/ Journal of American Medical Association.// T 280, p. 449-455, 5 augustes 1998, VS.
30. Vragen en antwoorden over verarmd uranium, document Stichting Laka, Nederland, 2003 (<http://www.laka.org/info/publicaties/vu-vragen-html>)
31. Studie gepresenteerd op de NAVO-taakgroep099 conferentie in Maryland, VS, juni 2005, (http://www.afrii.usuhs.mil/outreach/pdf/miller_NATO_2005.pdf)
32. [Khalid A Mufti](#), [Farooq Naeem](#), [Mohammad Ayub](#), [Farida Saifi](#), [Asad Haroon](#), [Saifur Rehman Dagarwal](#), [David Kingdon](#). Psychiatric problems in an Afghan village, [J Ayub Med Coll Abbottabad](#) Jul - Sep 2005;17(3):19-20.
33. Wereld sluit 'nieuw contract' met Afghanistan./ NRC, Handelsblad, Nederland, 04 april 2009.
34. Drugs, plots and stockpiles: Afghanistan's failing poppy crop posted: 20-05-2010 by: [Kate Clark](#).
35. Helikoptercrash is dodelijkste incident in Afghaanse oorlog zaterdag 06 augustus 2011, www.knack.be.
36. De oorlog in Afghanistan is verloren, maar toch blijft men moorden, 29 maart 2011, www.vrede.be.
37. VS: Afghaanse oorlog kost 300 miljoen dollar per dag, 18 februari 2011, www.zaplog.nl, Bron / origineel: www.presstv.ir (24x geklikt).

-
38. Terre de complots./ Khalil Haifi./ 205 p. //Paris, avril 2010, (Perzisch).
39. Great Game. Peter Hopkirk./ Vertaling M.I. Tokhi, former adviseur of President of Afghanistan dr. Najibullah. 478 P.// Danesh, 2000, Peshawar. (Perzisch).
40. The Fall of Afghanistan./ Abdul Samad Ghaus, former Deputy Foreign Minister of Afghanistan. 326 P.// Danesh, 1999, Peshawar. (Perzisch).
- 41.** Tweede kamer steunt SP in stop op gebruik verarmd Uranium. SP, internationale zaken. www.sp.nl, 24-11-2009.
42. Clusterbommen, verarmd uranium, ondervoeding en ziekte blijven slachtoffers maken in Irak. Bert De Belder. www.archivesolidaire.org, 10-07-2003.

roghtya@hotmail.com

Ten Year American Installed Democracy and Afghan Political Disability

Redactor: Dr. Sayed Nasir Ahmad
Designer: Sayed Abdullah Walizai
Publisher: Afghan Cultural Association in Nderland
Edition: First
Year: 1390 (2011)
Published in: Nangarhar-Afghanistan
Copies: 1000 copies
Published by: Momand Publishing Association
Website: <http://www.acvn.nl>
E-mail: acvn.nl@hotmail.com

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**